

Franckesche Stiftungen zu Halle

Considerationes Modestae & pacificae Controversiarum De Justificatione, Purgatorio, Invocatione Sanctorum, Christi mediatore, & Euchariastia

Forbes, William

Helmstadii, A. MDCCIV.

VD18 11391456

Consideratio aequa & placida controversiae de Iustificatione, prout quinque
libris a Cardinale Bellarmino in tomo IV. Controversiarum explicata est.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219598

Consideratio

aequa & placida
controversiae de Justificatione,
prout quinqve libris

^a

Cardinale Bellarmino

in tomo IV. Controversiarum
explicata est.

Liber ejus primus de Justificatione, agit
de fide justificante.

CAPUT PRIMUM.

*De communi fidei distinctione in
quatuor species.*

Perique Protestantes quatuor nu-
merant fidei species, fidei, inquam,
qua creditur, non quæ creditur.
Eæ sunt, Historica, Miraculorum,
Temporaria, & Justificans.

Fidem, quam illi appellant *historicam*, quia
rem quamlibet, prout in historia sacra describi-

A

tur,

tur, veram esse credit, idque non nisi propter auctoritatem Dei revelantis, Romanenses, Patres secuti, * *dogmaticam sive catholicam*, appellare malunt. Vbi de rebus convenit, frustra de vocabulis litigatur. Sequamur tamen potius Patres, quam quosdam recentiores in ipso etiam appellandi modo.

Pag 2. edit. prior.)

Quod Protestantes communiter affirmant, daemones eandem fidem historicam aut catholicam cum christianis habere, id faciunt propter illa S. Jacobi cap. 2. 19. *Etiam daemones credunt, &c.* Contendunt quidem Romanenses, multum differre fidem hominum, etiam infirmam, & fidem daemonum; quia scilicet daemones credunt non fide divinitus infusa, sed ex subtilitate naturae, nec voluntarie, sed coacte; sed frustra hoc faciunt: agnoscunt enim Protestantes, inter fidem qualemcumque christianorum & fidem daemonum, multum interesse, ex parte subjecti & fidei utriusque naturae & rationis; ex parte objecti tantum convenire affirmant.

Fidem miraculorum a fide catholica differre, contra Bellarminum de Justif. l. 1. c. 5. & 15. aliosque cum illo sentientes, probant Protestantes ex 1. Cor. c. 12. 9. ubi inter *donum spiritus*, quae non omnibus fidelibus donantur, numerat apostolus *fidem*: fides enim, de qua ibi apostolus, tantum est gratia gratis data, h. e. ad aliorum utilitatem proprie concessa; quemadmodum & alia chari-

smata

* *Dogmaticam sive cathol.* j. Bellarm. l. 1. de Justif. c. 4. p. 299. Walenburchii statres T. 2. 46.

smata
cathol
& p
Con
stor
Oec
sive
2. S
inte
Suff
ses,
1. *
in C
sent
con
crec
tom
num
ria n
Efi
non
opp
ipsa
non
tem
cula
ut P
fide

A 2

omnibus

² Roffensis] Id est, Joh. Fischerus, episcopus roffensis.

omnibus fidelibus, sed quibusdam tantum, initio quidem multis, postea vero paucioribus, nunc autem paucissimis, aut fere nullis. Pag. 3.)

Fides πρόσκαιρος ☉ vel temporaria, sive potius τῶν πρόσκαιρων & temporariorum, qui, ut S. Lucas c. 8. 13. ait, ad tempus credunt & tempore tentationis recedunt, vera fides est & non simulata, ejusdemque speciei cum fide justificante, quicquid quidam contra sentiant. Neque enim essentialem fidei distinctionem constituit inconstantia vel constantia credendi, cum ad essentialam rei non faciat duratio. Distinctionem hanc non nisi ii probant Protestantes, qui fidem veram & justificantem amitti non posse contendunt: quod dogma plurimi alii Protestantes docti & moderati rejiciunt. Qua de re fusius infra. Restat, ut de fide justificante dicamus.

CAPUT II.

De natura fidei justificantis.

Fides justificans proprie non est notitia, sed haec illius est antecedens: * fides enim proprie assensus est, & quidem assensus certus atque firmissimus, ob auctoritatem primae veritatis. Assentiri autem Dei verbo mysteriisque eodem contentis sine notitia & intelligentia, saltem aliquali & secundum τὸ ὅτι, non possumus, ut dicat sensus communis. Exactam & explo-

* Fides proprie assensus est J. Bellarm. l. 1. de Justif. c. 4. p. 299.

exploratam intelligentiam myfteriorum, etiam quoad τὸ διότι, a Protestantibus ad fidem justificantem exigī, mera est calumnia. De *fide implicita*, de qua hodie inter partes controvertitur, quomodo intelligenda & quatenus admittenda sit, non est nostri instituti, nunc differere. Conferantur, qui hodie controversias fidei copiosius (utinam & solidius!) tractant. Fidem *explicitam* primorum & fundamentalium articulorum, qui symbolo apostolico continentur, omnibus christianis, quantum cujusque capacitas fert, necessariam esse, docent Romanenses, & quidem recte. In reliquis articulis sufficere aiunt * *fidem implicitam* communi fidelium plebi, & si credant, quicquid S. mater Ecclesia rom. credit, & credendum tenet; sed hujusmodi fides, si modo *fidei* nomen coecus assensus & stupor mereatur, hoc tristi & infelici seculo non est facile admittenda. Nam quot, proh dolor, errores, si non contra fidem, saltem præter fidem, sub nomine tamen *fidei*, communiter hodie in ecclesia rom. docentur, & tanquam fidei articuli omnibus obtruduntur! Pag. 4.) Verba illa Bellarminide Justif. l. i. c. 7. *Fidem melius per ignorantiam, quam per notitiam definiri*, licet valde cruda sint, & incommode ab illo prolata, quia tamen limitate & comparate tantum dicta videntur, non esse adeo odiose exagitanda duco, quemadmodum hodie fit a compluribus Protestantibus.

A 3

Neque

* Fidem implicitam] Autor Compendii Reg. fid. cathol. Veronianac. 219.

Neque etiam fides justificans proprie est fiducia, sicut permulti contendunt, ipsam formam, & quasi animam fidei salvificam in fiducia constituentes. Non est fiducia specialis misericordia sive remissionis peccatorum ante acceptae. Haec enim fiducia, vel etiam, si vis, assensus, quo speciali quadam applicatione singulatim quisque credit aut certo statuit, sibi esse remissa peccata, non est fidei justificantis forma, sed quoddam tantum, consequens & effectum, & non fidei solius, sed & aliarum virtutum fidem comitantium; neque etiam necessarium aut inseparabile effectum, ut suo loco dicemus. Quis enim certo statuere potest, sibi peccata remissa esse, nisi ante crediderit, Christum esse salvatorem mundi, eique omnino parendum esse? Praeterea diffiteri non possunt Protestantes, neque ulli christiani, remissionem peccatorum esse fidei consequens & effectum, quandoquidem per fidem impetratur, sicut dicitur: *Vt accipiant remissionem peccatorum per fidem, quae est in me.* Act. 26. 18. Ac proinde fides justificationem, ordine saltem naturae & causalitatis, etsi non tempore, antecedit. Perperam igitur fides justificans definitur, Fiducia peccatorum in praeterito remissorum. Videatur apost. ad Eph. 3. 12. ubi disertè fiduciam fide posteriorem statuit: *In quo habemus aditum cum fiducia per fidem ipsius.* Nec est fiducia, qua quisque nostrum credit, nobis remitti peccata in praesenti,* prout alii volunt, prioris sententiae absurditate perspecta: (vide Cen-

* Prout alii volunt] G. Calixt, Confid. doctr. pontif., 16.

Censuram Confess. Remonstr. pag. 159. aliosque permultos) nam fides justificans est instrumentum vel medium, per quod remissionem peccatorum consequimur : quocirca causa ejusdem, & ordine naturæ saltem prior. Deinde sive dicamus, fide justificante credi, peccata esse remissa, sive in præsentem remitti, remissio semper fidei objectum statuitur, ac proinde natura fidem præcedit : neque enim objectum efficitur per actum illum ipsum, cujus est objectum ; quia actus intellectus vel voluntatis, saltem creatæ, non facit objectum suum, sed illud semper præsupponit : sicut visio non facit objectum visibile, sed supponit illud.

pag. 5.)

Doleo igitur, Daniele Chamierum virum alioquin nec indoctum nec indifertum, Panstrat. suæ Cath. tom. 3. l. 13. de fide c. 6. adeo inconsiderate has ipsas ob rationes affirmare n. 3. *fidem justificantem si non tempore, saltem ratione, sequi justificationem*, & n. 4. *fidem non esse causam justificationis*. Itaque dicit, *fidem justificare, non quia efficiat justificationem, sed quia efficitur in justificato & requiritur a justificato*. Et rursus lib. 22. cap. 12. Haec absurdissima sunt, neque protestans quisquam sanus & sobrius negaverit, fidem esse causam justificationis efficientem, non principalem quidem, neque meritoriam, sed instrumentalem, qualem particulæ EX & PER (ut recte ex apostolo Rom. 5. 1. & 3. 30. urgent Romanenses) significant, ac proinde justificatione semper ordine naturæ priorem esse. Vid. G. Dounamum de Fœdere gratiæ, cap. 8. p. 95. 96. Por-

ro, qui contendunt, *fidem justificantem esse fiduciam remissionis peccatorum, ut factae, sive in praeterito, sive in praesenti*, non solantur afflictae mentes, quemadmodum existimant; sed plurimis consolationem omnem eripiunt plane, & in desperationis gurgitem tantum non demergunt. Quot enim piaae animae promissionibus evangelicis firmiter & ex animo credunt & assentiuntur, atque etiam in Christum unum & unice recumbunt, quibus tamen peccata sua remissa esse non sit certo, nedum fide divina persuasum, quanquam id unum omnium maxime vellent? Destituuntur ne hi fide faultari ac proinde salutis incapaces sunt? Absit, ut hoc dicamus. Vide * Mayerum anglum in cap. 2. Iac. v. 19. p. 30. 31. aliosque. Neque etiam fides justificans proprie est fiducia veniae peccatorum & aeternae salutis per & propter Christum *obtinendae*, prout alii paulo moderatiores volunt; nam & haec fiducia ex fide nascitur, Eph. 3. 12. atque in voluntate est, cum fides in intellectu sit sita. Verum quidem est, ista duo in justificatione peccatoris nexu individuo semper esse conjuncta; unde & saepe in scriptura *fidei* nomen pro fiducia usurpatur; quod etiam multi Romanenses consentunt, teste Suarezio disp. 1. de Fide, sect. 1. n. 5. & de Gratia lib. 8. c. 15. n. 2. & res per se clara est; non tamen propterea ista duo confundenda sunt. Confusio rerum.

distin-

* Mayerum anglum] Hic Mayerus, praenomine Johannes, commentatus est etiam in IV. Evangelistas, Acta & Epistolas Paulinas,

distinctarum multas, pro dolor, lites minime necessarias cum in hoc argumento, tum etiam in aliis, peperit, atque indies parit fovetque in ecclesia.

Pag. 6.)

Distinctionem fidei & fiduciae, praeter multa scripturae loca & Patrum testimonia, quae vulgo citantur ab iis, qui de rebus hisce fusius disputant, & ad quae a contra sentientibus nihil praeter mera *ἄπιστος φύγεται*, & inanes rationes hactenus allatas, reponitur, distinctionem, inquam, hanc suis etiam suffragiis comprobant plurimi doctissimi Protestantes, licet non omnes eadem mente & ratione. Videatur Beza in annot. ad Eph. 3. 12. P. Martyr in c. 11. ad Rom. tract. de Justificatione pag. 520. Richardo Smith, anglo romanensi, distinctionem hanc urgenti ex loco ad Eph. saepius citato, ultro concedit, *fidem & fiduciam differre*, deinde benigne illorum theolog. protest. qui ista confuderunt, verba explicans, inquit: *Quid aliud ferme sibi vult Philippus aliique nostri fideles doctores, cum fidem, qua justificamur, appellant fiduciam, nisi eam non esse mortuam, non ignavam, non humanam persuasionem, sed tam vehementem assensum, ut ipsam fiduciam habeat quam intimam & conjunctissimam?* Zanchius in locum ad Eph. 3. 12. & in Miscellaneis, p. 488. ubi affirmat, eandem fuisse Bucerii sententiam multis ab illo demonstratam in lib. de Reconciliatione ecclesiae art. de Justif. Piscator Resp. ad Duplic. Vorstii parte 2. p. 294. & in Exegesi aphorismorum pag. 206. J. Rivius de Mysterio redemptionis, lib. 3. pag. 237.

Λ 5

Jac.

Jac. Ad Portum, theologus lausannensis, in Definitione fidei orthod. contra Ostorodum cap. 30. *Ex quibus verbis (Eph. 3. 12.) luculenter, inquit, apparet, verum esse id, quod praestantissimi theologi, Calvinus & Beza, observarunt, nempe fiduciam a fide, tanquam effectum a causa, differre, ac proinde a nonnullis perperam confundi, quamvis illa duo indissolubili nexu, quoties de fide justificante agitur, cohaereant.* Ibidem & fuse docet, haec duo differre, non tantum ut causam & effectum, sed etiam subiecto, actu, & objecto, & tandem sic concludit: *Qui aliter sentiunt, atque haec confundunt, summis difficultatibus se involvunt, ex quibus se expedire nequeunt.* Theologi remonstr. in Epist. ad externos, pag. 85. 86. in Scriptis synodalibus historicis, pag. 108. in Confes. sua cap. 11. sect. 2. & Apolog. pro Confes. 5. pag. 109. &c. (a) Archiepiscopus Spalatenfis de Repub. eccles. lib. 7. cap. 11. n. 205. Jacksonius anglus de Fide justif. pag. 108. Chibaldus itid. anglus, in Fidei Exam. cap. 3. prolixè refellit sententiam, ut appellat, Lutheranorum, (quam etiam multi alii in eodem luto cum illis haereant) qui fidem justificantem per fiduciam remissionis peccatorum acceptae definiunt; errat tamen & ipse cum multis aliis, (vide (b) Pembrum in Vindiciis gratiae, pag. 257.) quando fidem justificantem definit per fiduciam, qua in Christum

recum-

(a) Archiep. Spalat. J. M. Ant. de Dominis.

(b) Pembrum] Quem Königius in Biblioth. V. & N. vocat Pembrum, nec sane male; quoniam Pemble Anglis pronunciatur, ut Germanis Pembr. Opera ejus prodierunt anglicano idiomate Londini, A. 1635.

recumbimus pro gratia & salute per eum obtinenda. Vide Georg. Dounamum de Fœdere gratiae cap. 8. pag. 77. 78. & in Appendice 7. pag. 211. fuisse hac de re contra Pembrum differentem. Plures non est necesse in re tam aperta nominare.

Pag. 7.) *Fides justificans*, distincte & theologice loquendo, nihil aliud est, quam assensus animi firmus ac certus a Sp. S. per verbum eductus, quo omnia a Deo in scripturis revelata, ac praesertim de mysterio redemptionis & salutis nostrae per Christum factae, verissima esse statuimus, propter auctoritatem Dei revelantis. Proinde in se & essentia sua spectata, nihil est aliud, quam fides catholica, quae & ipsa proculdubio hominem justificat, si caetera omnia ad justificationem necessaria, ei adsint. Ejusque *subjectum* est intellectus, non autem voluntas; quanquam tamen credere a voluntate imperetur: est enim fides voluntarius animae assensus. Theodoretus Therap. lib. 1. *Caetera potest homo nolens*, (S. August. tract. 26. in Joh.) *sed credere non nisi volens*. Et cum cordi actus credendi tribuitur in scriptura, mens intelligitur; cum credere proprie loquendo nihil aliud sit, quam ei quod dicitur assentiri, illudque pro vero habere. Haecenus enim pluribus est demonstratum, fiduciam nullam fidei partem esse, ut *neque proprie spes est*: fiducia enim non est tantum futuri fiducia, sed etiam praesentis, veluti cum quis fidit suo robori, dum sarcinam portat, vel celeritati, dum currit; magis tamen ad spei naturam accedit, quam ad fidei. Vnde dicitur esse

se

se spes roborata. Multis scripturae & Patrum testimoniis haec sententia confirmari posset, sed quia brevitati studemus, lectorem ad eos, qui hisce de rebus copiosius scribunt, remittentes, audiamus, quid plurimi etiam Protestantes hac de re sentiant. Andr. Riverus, scriptor nuperus, in sua Controversiarum Summa tr. 4. q. 10. pag. 419. fatetur, hanc, esse quorundam Protestantium sententiam, quam nec damnare audet. Idem tamen aliorum errorem secutus, ibidem pag. 421. & in Synopsi illa vulgo jactata & trita purioris theologiae, disp. 31. sect. 14. 15. 16. 17. contendit, fidem justificantem non esse habitum unum numero simplicem absolute, sed *unum aggregatione*, & quodam modo ex duobus compositum, nimirum & assensum in intellectu, & fiduciam in voluntate continere. Pag. 8.) Beza in Apol. pro Justif. contra anonymum saepe idem affirmat p. 9. 33. 114. 167. edit. 1592. Jacobus Ad Portum loco supra cit. Piscator in Resp. ad Vorstii Duplicationem parte 2. p. 294. ubi loca illa Rom. 4. 20. cap. 10. 10. & Act. 15. 9. quae ad sententiam contrariam confirmandam adduci solent, non de fiducia, sed de mentis certa perlvatione intelligenda esse, contendit, argumento etiam communi, sed solido usus: *Nullus habitus in subiectis, genere diversis, ut sunt intellectus & voluntas, simul esse potest.** Gerardus Vossius in Historia Pelag. pag. 407. & seq. R. Hookerus lib. 1. de Politia ecclesiast. sect. 11. J. Camero Operum tom. 1. pag. 78. & tom. 2.

p. 359.

Gerardus Vossius] Nomen ei fuit Gerardi Joannis,

p. 359. Plures non cito: neque enim necesse est in re tam clara. Qvocirca Alsted. Theolog. polem. part. 7. pag. 641. inter qvaestiones, qvae inter protestantes theologos ventilantur, hanc ponit, n. 20. *An fides sit in intellectu tantum, vel etiam in voluntate?* Fidem qvidem fiduciam, charitatem & alia dirigere & gubernare, verum est; non tamen est idcirco in earum virtutum potentiis, qvemadmodum prudentia in omnibus virtutibus vim exercet suam & operatur, non tamen in omnium illarum potentiis inhaeret.

Generale & adaequatum objectum fidei justificantis est omnis veritas a Deo in scriptura revelata, fa-
tentibus omnibus Protestantibus: ut frustra sint Bellarm. aliique, operose hoc contra illos probantes, qvod ipsi non negant. Dico, *in scriptura*: qvia regula adaeqvata & infallibilis, cui fides salvifica innitur, in solis scripturis actu aut virtute continetur. Aliud qvidem sentiunt hodie multi Romanenses contra scripturam & Patres, aliosque etiam theologos in ipsa romana ecclesia celeberrimos; sed disputatio illa non est hujus loci. *Principale tamen objectum illius*, qvodque prae aliis fideles respicit in ipso justificandi actu, est Christus ut mediator, & redemptio per illum facta, ut patet ex clarissimis scripturae locis, Act. 13. 38. 39. ad Rom. 3. 21, 22. aliisque innumeris. Neque hoc negant Romanenses: qvia *justificatio impii*, ut inquit Thomas 1. Summae q. 45. art. 6. *pertinet ad bonitatem & misericordiam Dei, se superabundanter diffundentem. Hanc autem non est invenire extra*
Chri-

Christum & salutem in illo oblatam. Stapletonus de Justif. lib. 8. cap. 12. *Fides justificans seu disponens ad justitiā, principaliter quidem respicit Christum, ut mediatorem, & redemptionem per illum factam, non tamen unicum est illud fidei justificantis objectum.* Pag. 9.)

Svarez de Gratia, lib. 8. *Fides Dei, ut justificatoris per Christum, est quasi propria fides justificans. Quod confirmat ex Paulo Rom. 4. 5. Credenti in eum, qui justificat impium, fides ejus reputatur ad justitiam, & ex Concil. trid. decreto de Justificat. cap. 6. dum post generalem fidem eorum, quae revelata sunt, additur: Atque illud imprimis, a Deo justificari impium per gratiam ejus.* Cornelius a Lapide in Rom. I. 17. n. 6. *Fides, quae inchoat justitiam, (quidni etiam, quae continuat provehitque?) proprie & proxime est fides in Christum redemptorem.* Jac. Reihingius, cum adhuc jesuita esset, & quidem non obscuri nominis in Germania, (postea enim se Lutheranis adjunxit) contra Meisnerum, ut legere est in Meisneriana Excubiarum papisticarum Depulsione, pag. 106. *Meisnerus fidem relati sumam, ut est apprehensio meritorum Christi, a Pontificiis non agnosci scribit. Audax calumnia. Audiamus Trid. Synodum.* Deinde recitatis verbis decreti cap. 6. *Ita, inquit, si imprimis credimus, impium justificari per redemptionem in Christo, si fidimus, deum nobis propter Christum propitium fore, quemodo fidem in Christi merita relatiā & fiduciam remissionis per Christum obtinendae abjicimus, & ut Meisnerus blaterat, exhibilamus? Nemo Romanensium, nisi male sanus hoc negayerit. Ut male Prote-*

stan.

stantes quidam hujus contrarium illis impingant.

CAPUT. III.

An fides sola justificet?

Qvaestio haec plerisque utriusque litigantium partis tantae molis esse videtur, ut de ea immortali diffidio & bello irconciliabili sibi contendendum esse putent: Quam vere, nunc in timore Domini, & seposito omni partium studio, dispiciamus.

Protestantes omnes, qui sola fide nos justificari contendunt, semper tamen fidem vivam intelligi volunt & per charitatem operantem, scilicet operibus & charitati conjunctam, proposito saltem bene operandi, cum videlicet bona opera specialiter praestari non possunt. Proinde in hac propositione, *Fides sola justificat*, particulam *sola*, non subiectum, sed praedicatum determinare volunt. (pag. 10.) Hanc esse communem Protestantium sententiam, non dissentit ipsi Romanenses, quando sobrie agunt. Bellarminus de Justif. lib. 1. cap. 14. sect. *Respondetur*, pluribusque aliis in locis, Stapletonus, quanquam adversarius vehemens, de Justif. lib. 9. cap. 7. Denique omnes, ad unum Protestantes docent, fidem, quae justificat, esse vivam, & operantem per charitatem aliisque omnia bona opera. Cui sententiae firmandae citat Calvinus verba Institut. lib. 3. cap. 16. sect. 1. *Non somniamus.* Quia igitur fide, aut charitate saltem, Bellarminus, cum aliis plurimis Romanen-

nen-

nensibus, impingit, per distortas consequentias, omnibus huius temporis sectariis, ut Protestantes mos illi solennis est appellare, impiissimam haeresin Simonis & Eunomii, eorumque, qui tempore Apostolorum exorti, (August. lib. de Fide & operibus cap. 14.) solam fidem sine operibus ad salutem sufficere asseruerunt? lib. 4. de Eccles. cap. 9. sect. *Simoniani*. Negari non potest, multa incommodius duriusque a Lutheranis aliisque nonnullis rigidioribus Protestantibus in hoc argumento dicta, quibus tamen non tam impugnaverit illi individuum bonorum operum cum fide iustificante nexum, quam coram divinae iustitiae throno ad actum justificationis concursum negare censendi sunt, modo charitas adsit; ab istiusmodi tamen periculosissimis hyperbolis durissimisque catachresibus nimis patienter huc usque auditis, quacunque demum ratione excusari possint, abstinendum est, nec in ecclesia diutius ferendae sunt, nisi hominum quorundam novorum auctoritatem divinae veritati anteferre velimus.

Qui ad nauseam usque ex Augustino de Fide & operibus, cap. 14. repetunt, *Bona opera sequi iustificatum, non autem praecedere iustificandum*, nae illi mentem Augustini nunquam sunt affecuti: loquitur enim eo loco Augustinus de operibus iustitiae, quae ^{*} percepta ac professa fide, ut ipse ait, fidelibus deinde diligenter toto vitae cursu praestanda sunt, seu de operibus illis, quae per iustitiam habituales i. e. in ipsa iustificatione in-

^{*} *Percepta*] Al. praecepta.

fusam,

fulam, inhaerentem, & permanentem efficiuntur, (semper enim Augustinus, ut hoc obiter dicam, justificationis gratiam non in sola peccatorum remissione, sed etiam in sanctificatione statuit, de quo infra) atque sic speciali quadam ratione dicuntur bona opera, non autem de iis, quae per Sp. sancti gratiam assistentem & praeparantem fiunt, ante & ad justificationem peccatoris. Legatur locus, ut & liber de Sp. & litera, ad quem Augustinus lectorem ibidem remittit c. 29. Pag. II.) *Per spiritum incorporatus, factusque membrum ejus, potest quisque, illo incrementum intrinsecus dante, operari justitiam.* Et in Pl. 110. Opera illa justificationem praecedentia non facimus per spiritum inhabitantem & specialem justificationis gratiam, sed per spiritum extrinsecus praeparantem & assistentem, ut Augustinus clarissime distinguit (atque cum eo omnes theologi doctiores) epist. 105. ad Sixtum, & per gratiam vocationis & conversionis.

Graviter errant, qui nullam Dei gratiam praeter unicam in justificatione infusam agnoscunt, vel saltem hanc omnibus aliis praeire contendunt, quum fidem, saltem natura, justificationem praecedere, negari non possit; quam certe non ex nobis, sed ex Christi gratia praeveniente habemus. Vide Colloq. Altenburgense pag. 147. & Robertum Rollocum de Vocatione cap. 33. pag. 279. cap. 38. pag. 325. & 328. & G. Dounamum de Foedere gratiae, in Appendice pag. 198. Rectius ergo alii saniores & moderatiores Protestantes ul-

tro concedunt, varios actus dispositorios & prae-
paratorios, per Spiritum S. assistantem, & non
per solas arbitrii nostri vires in nobis productos,
ante justificationem requiri, quoniam vim ali-
quam justificandi eosdem habere negent illorum
plerique, ut Pareus contra Bellarm. de Justif. lib.
1. cap. 3. pag. 35. Dicta quidem scripturae omnia,
quae pro singulis hisce actibus dispositoriis com-
muniter a Romanensibus aliisque citantur, (ut
illud Rom. 8. 24. *Spe salvi facti sumus*. Lucae 7.
47. *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit
multum*) licet solide non probent intentum, gra-
viter tamen errant ii, qui rem ipsam propterea
negant, quae ex aliis innumeris scripturae locis
certissima est. *Dispositorios hosce actus ex fide &
gratia praeveniente factos, recte negant omnes
Protestantes, justificationem nulla ratione vel et-
iam de congruo mereri, sed id idem inficiantur plu-
rimi Romanenses contra Bellarm. lib. 1. de Justifi-
catione cap. 21. ut Dom. a Soto lib. 2. de Natura
& gratia cap. 4. Stapletonus de Justif. lib. 8. cap.
16. cujus verba, quia observatu digna sunt, hic
adscribam: Non excluduntur a justificatione opera
gratiae & specialis auxilii, concurrentia cum fide, &
disponentia ad remissionem peccatorum, quae, tamen si
dicantur concurrere cum fide, non merentur tamen, ul-
lo sensu, justificationem primam, ut inferunt ex nostra
sententia adversarii. Nam illud meritum de con-
gruo, respectu primae gratiae, jam ex scholis catho-
licis paene explosum est. Pag. 12.) Alvarez de Au-
xil. grat. lib. 7. disp. 59. n. 10. Quae etiam sen-
tentia*

rentia est, ut ait, *multorum gravissimorum Thomistarum*. n. 8. Quod etiam confitetur Andreas Vega (quanquam ipse secutus Scotum, contrarium defendat) lib. 8. de Justif. cap. 8. sect. *Quia*, & in opusculo de Justif. 9. 7. sect. *Quarta propositio*. Paulus Benius de efficaci Dei auxilio cap. 18. Hosius in Confess. Petricov. tom. 2. cap. 13. pag. 51. aliique plurimi, quibus citandis supersedeo. Favet scriptura, quoties *gratis & per gratiam nos iustificari* dicit: favent & Patrum testimonia, Augustini praesertim. Quanquam & quaedam ex illo contrasentientes proferre soleant propter *meriti* sive *merendi* vocabulum late & laxè ab illo, pro impetratione seu consecutione de facto, hac in causa nonnunquam usurpatum: favent denique & illa verba Concilii trid. sess. 6. cap. 8. in quibus nulla omnino adhibita meriti distinctione, *gratis iustificari ideo dicimur, quia nihil eorum, quae justificationem praecedunt sive fides sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur*. Neque tamen idcirco dispositorios hosce actus vim ullam iustificandi habere, negandum est cum plurimis Protestantibus: Nisi enim plurimis, & quidem clarissimis scripturae locis vim apertam inferre velimus, concedendum est, eos esse *causas ipsius justificationis aliquo modo efficientes*, non quidem per modum meriti ullius vel levissimi ac tenuissimi, sed ex sola Dei benignitate ac gratuita promissione.

De fidei ipsius causalitate quis sanus dubitet? quis etiam dubitet de causalitate fiduciae veniae

B a

propter

propter Christum consequendae, in qvatot Protestantibus ut supra dictum, ipsam veluti animam fidei justificantis collocant, licet revera ad spem pertineat? *Nemo*, inquit Ambrosius lib. 1. de Poenit. cap. 1. *potest bene agere poenitentiam*, (ac proinde nec a peccatis justificari) *nisi qui speraverit indulgentiam*. Qvis autem a Deo indulgentiam certo firmiterque speraverit absque aliqua, saltem imperfecta & inchoata, Dei dilectione? *Poenitentiam*, quae sine spe & dilectione Dei non fit, non tantum ad justificationem disponere, sed & medium esse consequendi remissionem peccatorum, ideoque rationem aliquam causae obtinere, clarissime probant illa scripturae loca Ezech. 18. 21, 22. & 27. Lucae 13. 3. Act. 2. 38. cap. 3. 19. 1. Joh. 1. 7. & 9. ut alia infinita mittamus. Quibus certe locis non tantum docetur, qui qualesve sint, quibus peccata remittuntur, ut frigide ea diversum sentientes Protestantes explicant, sed & quam ob causam, causam, inquam, suo modo & in suo genere, vel sub qua conditione remittantur. Pag. 13.) Inter alios Protestantes videatur Vorstius in Scholiis Alexicac. contra * Sibrandum p. 248. Nihil frequentius apud Patres legas, quam per poenitentiam peccata deleri, abluui, purgari, ut per medicinam abstergi. Idem etiam affirmant doctores quidam Protestantes, & quotquot hoc contentioso & pugnaci seculo pacis & concordiae inter partes studiosi fuere. A. Fricius lib. 4. de Ecclesia

* Sibrandum] Cognomine Lubbertum.

clesia
lib. 7.
gion
larm
passi
Fran
Sed l
Orat
blica
pecc
ab ip
stra
attin
rior
mur
his n
quam
talite
no g
gidu
nia
rum
ni o
doct
pecca
chrym
mur
fione
tionis
Qva

* A

clesia cap. II. * Archiep. Spalat. de Rep. eccles.
lib. 7. cap. II. n. 210. & seq. Zanchius de Reli-
gione cap. 18. de Pœnit. th. I. Vorst. in Antibel-
larm. p. 444. circa finem, & contra Sibrandum
passim, Remonstrantes in Apolog. c. 21. p. 237.
Franciscus Whiteus contra Fisherum p. 186.
Sed hac de re paulo post pluribus agemus. De
Orationis etiam vi, qva supplices a Deo cum pu-
blicano aliisque omnibus piis postulamus veniam
peccatorum, ut eandem consequamur, sic edocti
ab ipso Servatore nostro, *Dimitte nobis debita no-*
sra, uti de aliis quibusdam praevis actibus, quid
attinet dicere? res enim ipsa sole meridiano cla-
rior est. Neque tamen non ideo gratis iustifica-
mur, quemadmodum scriptura docet: nam in
his nihil omnino meriti ponimus, non magis
quam in fide ipsa, qva certum est, nos instrumen-
taliter iustificari, neque tamen idcirco non omni-
no gratis. Amandus Polanus, scriptor alioqvi-
gidus, vi tamen veritatis coactus, in sua Sympho-
nia catholica cap. 27. De Remissione peccato-
rum p. 951. hanc ponit thesin, tanquam commu-
ni omnium Protest. sententiae, & Patrum
doctrinae maxime consentaneam: *Remissionem*
peccatorum resipiscencia, confessione, precibus, la-
chrymis ex fide profectis impetramus, sed non mere-
mur proprie loquendo, ac proinde impetramus remis-
sionem peccatorum non merito poenitentiae & preca-
tionis nostrae, sed misericordia & benignitate Dei.
Qvam thesin, post ejusdem declarationem satis
sanam,

B 3

* Archiep. Spalat.] M. Antonius de Dominis.

sanam, confirmat quibusdam clarissimis Patrum testimoniis : quibus infinita alia adicere possemus, nisi res ipsa clarissima ac certissima esset. Utinam omnes Protestantes hanc sententiam sic a Polano expressam constanter profiterentur : nihil enim fere litis hac de re inter saniores utriusque partis amplius superesset. Cconradus Pellicanus in Levit. 5. 19. *Multae etiam apud Christianos sunt viae consequendi remissionem peccatorum, de quibus Origen. hom. 2. in Levit. & Cyrillus post eundem lib. 2. suppositio.* Pag. 14.) *Quae & abbreviata invenies in Glossa ordinaria super 2. cap. Levit. sc. baptismus, martyrium, eleemosyna, remissio in delinquentes contra nos, conversio impiorum verbo & exemplo procurata, charitatis insignia opera, humilis confessio, facta vel Deo, vel cum lacrymis & cordis amaritudine homini.* Haec quidem damnant rigidi & pertinaces zelotæ, imprimis Lutherani, tanquam cum doctrina Romanensium coincidentia, C. H. Eckhardus in Fascic. controvers. c. 14. de Justificatione. quæst. 1. & I. Himmeliuss in suo Calvino-papismo parte 1. c. 7. p. 63. aliiqve. Sed quid aliud, lector cordate, ab istiusmodi hominibus expectes, qui non tam iudicio, quam insana contradicendilibidine in scribendo ducuntur ? Eadem legere est de vi & efficacia *pii fletus & jejunii* in delendis peccatis nostris per immensam Dei misericordiam, apud Rich. Hookerum l. 5. Eccles. Politiae sect. 72. p. 391. contra inanes Puritanorum cavillationes, & apud Gul. Corelum in sua pro Hookero Apologia

gia a
Orth
C
nos j
dispo
mod
eatio
di, ni
dam
pauc
Justi
onis
gnar
requ
sunt
dit, r
pecc
Tolo
stion
tern
non
dispo
capi
riar
divi
dispo
te n
dispo
ri,
cess

gia

gia art. 6. p. 42. & apud Francisc. Whiteum in Orthodoxae fidei Explanatione, p. 17.

Communitè tamen fere Protestantes *fide sola nos justificari* docent, & quidem non per modum dispositionis, ut Romanenses loquuntur, sed per modum instrumenti, hoc est, nulla alia re justificationem accipi, vel, ut ipsi loquuntur, apprehendi, nisi fide. Hic primum inanes & inutiles quasdam logomachias, partibus nimium familiares, paucis tollamus, postea de re ipsa fusius dicturi. Justificamur nos fide per modum cum dispositionis, tum instrumenti, haec enim duo non repugnant; siquidem fides atque etiam caeterae prae-requisitae dispositiones instrumenta quaedam sunt justificationis nostrae, sive, quod eodem redit, media, per quae, ex dei promisso, remissionem peccatorum consequimur. *Aliqui* (inquit Toletus Rom. 3. Annot. 17. pag. 152.) *has dispositiones ad justitiam, solent appellare instrumenta interna justificationis; Concilium tamen tridentinum non usum est ea forma loquendi, quamvis vera sit, sed dispositiones nominavit.* Archiep. Spalat. lib. & capite saepe citatis n. 216. affirmat, *opera dispositoria remissionem peccatorum secum, si debite fiant, ex divina benignitate & promissione, aliquo modo sive dispositive, sive instrumentaliter, asserre.* Et paulo ante n. 215. *Sunt & alia multa, quibus Deus, tanquam dispositionibus, aut fortasse etiam tanquam instrumentis, promisit remissionem peccatorum.* Non fuit necesse, adeo timide & dubitanter loqui, cum res

ipsa vera & certa sit. Pag. 15.) Quod per fidem, tanquam organum, gratiam justificationis accipi vel apprehendi dicunt Protestantes, nae illi Romanenses (ut Stephanus Gardinerus, episcopus quondam wintoniensis, Colloq. ratisb. A. 1546. pag. 524. Bellarm. lib. 1. de Justif. c. 16. sect. *Restat caput tertium.* & rursus sect. *Dicent excludi.* aliique nonnulli) nimium morosi censores sunt, quibus ista loquendi forma improbatur, praesertim propter verbum *apprehendendi*: eodem enim modo loquuntur etiam multi doctissimi Romanenses. Perer. in Rom. 5. 2. *Fides est quasi medium quoddam, per quod apprehenditur justitia, & tanquam organum, per quod virtus mortis Christi ad nos derivatur.* Maldonat. in Joh. 6. 29. *Per fidem Christum consequimur, apprehendimus & posidemus.* Videatur & Estius in Rom. 3. 28. Claudius Espencaeus in 1. Tim. 6. 12. ubi horum novorum criticorum temeritatem recte castigat. Vulgatus latinus interpret Rom. 9. 30. *Gentes, quae non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam.* Non aliter certe, quam fide. Sed meminertint etiam Protestantes permulti, verbum (atq; etiam verbo significatam actionem) *accipiendi* vel *apprehendendi* non nimis superstitiose soli fidei tribuendum esse; nam etiam bonis operibus salutem accipere sive apprehendere in scriptura dicimur. 1. Tim. 6. 12. *Certa bonum certamen fidei, apprehende i. e. ut apprehendas vitam aeternam.* & ibidem versu 19. *Mone, ut divites benefaciant, & apprehendant vitam aeternam.* Ad Philip.

lip.

lip. 2.
rem.
curr.
atis.
Luc.
locis.
M.
ptur.
qvo.
gan.
lud.
qva.
sua.
lam.
mus.
aeq.
2. 1.
legis.
qvio.
Rom.
gur.
mo.
dea.
Arb.
bus.
Lap.
ficio.
ba.
rum.
lae.
in f.

lip. 3. 12. *Non quod jam accepimus, &c. sequor autem, si quo modo apprehendam.* 1. Cor. 9. 24. *Sic currite, ut apprehendatis, i. e. ut brabium accipiat.* Verbum accipiendi legitur Matth. 19. 29. Luc. 11. 10. 1. Cor. 3. 8. atque aliis innumeris in locis.

Mittamus etiam & illam leptologiam, an scriptura discrete alicubi dicat, fidem solam justificare? quod recte doctissimi quique Protestantes negant. Illud enim Marc. 5. 36. *Tantum crede, & illud* Luc. 8. 50. *Tantum crede, & servabitur*, illa inquam, nihil ad rem faciunt. Quod Lutherus in sua germanica versione ad Rom. 3. 28. particulam exclusivam addiderit, nos parum solliciti sumus; defendant, qui volunt: Pag. 16.) an saltem aequipollentia legantur, certe in illo ad Galat. 2. 16. *Scientes non, justificari hominem ex operibus legis, εἰ μὴ nisi per fidem Jesu Christi.* Doctissimi quique interpretes graeci & latini, plurimique Romanenses, vocabulum *nisi* adversative intelligunt, ut idem valeat, quod *sed tantum*: quemadmodum & alibi saepe in scriptura usurpatur. Videatur Estius in locum, qui etiam illud Rom. 3. 28. *Arbitramur, justificari hominem per fidem sine operibus legis*, eodem modo intelligi vult. Cornelius a Lapide in eundem locum Gal. 2. Hanc propositionem hic admittit D. Thomas & Adamus Sabaubaut: *Homo non justificatur ex operibus legis, sed tantum ex fide.* Quaestio tota est de sensu particularae *Sola* vel *Tantum*, quocunque demum modo in scriptura extet, sive actu sive virtute tantum.

Inanis etiam est logomachia, quae movetur de distinctione *fidei in formatam & informem*: illis enim distinctionis terminis nihil aliud intelligunt Romanenses, quam fidem vivam & mortuam, ut Iacobus appellat cap. 2. 20. fidei enim formam esse charitatem proprie loquendo, & quoad ipsam fidei essentiam, non sunt Romanenses adeo rudes, ut affirmant: hoc tantum volunt, fidem non quoad esse ejus meritorium, ut eorum quidam inepte loquuntur, sed tantum quoad vim & efficaciam, justitiam & salutem proxime afferendi, charitate (significatione vocis *formae* latius extensa) quasi formari; quandoquidem nulla alia fides valet ad justitiam & salutem consequendam, quam *quae per charitatem operatur*, Gal. 5. 6. & per opera eatenus, ut loquitur Iac. cap. 2. 22. 17. *perficitur & consummatur*, immo veluti animatur. Quamquam & tota haec charitatis visa fide primo & originarie fluat, ut infra dicetur. Vide P. Baronem de Fide, pag. 139. & seq. Sed pertaesi logomachiarum, quibus plerique utriusque litigantium partis sese veluti oblectant, de re ipsa dicamus.

Sacrae literae nusquam, nec diserte nec per necessariam consequentiam, *fidei soli omnem omnino vim iustificandi* tribuunt, sive, quod idem est, asserunt, fidem esse unicum instrumentum & medium accipiendae & apprehendendae gratiae justificationis. Hoc ex parte haecenus est demonstratum: exequamur tamen idem paulo plenius. De *penitentia*, quae in se timorem dei caete-

caeterosque fere omnes actus complectitur, plurima, ut supra dictum est, occurrunt in scriptura loca, quibus proponitur ut necessarium medium, per quod venia peccatorum obtineatur, vel, quod reidem est, ut conditio, sub qua Deus peccata demum ex gratuito suo promisso condonet. (pag. 17.) Haec rationem aliquam causae obtinere, quis negaverit, nisi cui disputandi pugnacitas & cavillandi libido magis placet, quam amor veritatis? Quoties remissio peccatorum, ut effectus seu fructus poenitentiae, in scriptura describitur? Jes. 1. 16, 17. 18. & 56. 4, 5. Jer. 18. 8. Ioël. 2. 12, 13, 14. Ios. 29. 8. Innumera sunt scripturae loca, quibus *bonis operibus*, ex fide & speciali gratiae auxilio profectis, remissio peccatorum attribuitur. Locum illum Jac. 2. 24. ubi disertè dicitur, *hominem justificari ex operibus, & non ex fide tantum*, de cujus sensu, tanto animorum ardore inter partes certatur, locum, inquam, illum ut nunc omittam, vide Ezech. 18. & 33. Matth. 6. 14. c. 18. 35. Lucae 6. 37. Jac. 5. 19, 20. Immo si quis non oscitanter scripturam legat, plura forte numerabit loca, quae conditionem bonorum operum exigunt, ut cum veniam peccatorum, tum etiam aeternam vitam adipiscamur, quam quae conditionem fidei, simpliciter sic dictae, requirunt; quanquam haec semper in illis omnibus necessario intelligenda, imo praeintelligenda sit. Adeat, qui volet, syllabum locorum pro bonis operibus ex utroque testamento a G. Wicelio aliisque collectum; sed ipsas praesertim sacras literas di-

di-

diligenter & absque praejudicio legat. *Sacramentorum* etiam *participatione* nos a peccatis purgari, scriptura saepissime docet, ut Eph. 5. 26. Act. 2. 38. & 22. 16. Tit. 3. 5, 6, 7. Matth. 28. 19. atque alibi frequenter. Non immerito tamen S. scriptura, & B. Paulus in primis de justificatione agens, praecipue & valde frequenter fidei meminit, non tantum, ut loquitur Concil. trid. sess. 6. cap. 8. Bellarminus, aliique, quia fides est 1. humanae salutis ac iustitiae ipsius initium, 2. quia est fundamentum omnis nostrae justificationis, ut quae tota fidei innitatur, & ab ea continuo sustentetur, 3. quia ejusdem nostrae justificationis radix est: quae rationes verae quidem sunt, & scripturae Patrumque doctrinae consentaneae, sed rem ipsam & apostoli mentem non satis plene explicant. Sed praeter has aliasque, quae adduci possent, rationes, particularis quaedam causa est, cur fidei potius, quam dilectioni aut poenitentiae caeterisque operibus justificatio saepe tribuatur; quam referam verbis Cardinalis Toleti cap. 3. ad Rom. annot. 17. utpote lectu dignissimis, & ad Protestantium mentem quam proxime accedentibus: *Quia nempe, ait ille, in fide magis mani festatur, hominem non propria virtute, sed Christi merito, justificari.* (Pag. 18.) *Sicut enim in aspectu in serpentem Deus posuit sanitatem in deserto, quia aspectus magis indicabat, sanari homines virtute serpentis, non operis alienius proprii aut medicinae alicujus, ita fides ostendit, justificari peccatores virtute & merito*
 Chri-

Christi, in quem credentes salvi fiunt, non propria aliqua ipsorum virtute & merito. *Ea causa est, cur fidei tribuatur justificatio, maxime a S. Paulo, quia a justificatione legis opera, & humanum meritum aut efficacium excludere, & in sola Christi virtute & merito collocare nitebatur; idcirco meminit fidei in Christum. Hoc nec pœnitentia, nec dilectio, nec spes habet: Fides enim immediatius & distinctius in eum fertur, cujus virtute justificamur. Non tamen propterea S. Paulus dispositiones caeteras exclusit.* Eandem etiam rationem affert Estius in Rom 3, 28. Vide A. Vegam opusculo de Justif. qu. 3. p. 849. Verba brevitatis studio omitto, etsi notatu digna. Ut rem paucis expediam, fides est & animae oculus, quo solo & Christum & justitiam ac salutem gratis in illo oblatam intuemur, & simul manus, qua, licet non sola, tamen singulari quadam ratione, non solum cum aliis, sed & prae aliis actibus, arripimus, accipimus & apprehendimus, & a qua caetera omnia opera, quantamcunque habeant, omnem virtutem habent, non propter ipsius fidei pretium & dignitatem, sed propter objectum, Christum, scilicet in quem immediatius & distinctius fides fertur, quam caetera, ut jam dictum. *Sicut enim fides sine operibus nihil est, mortua est; sic e diverso & opera sine fide nihil sunt, mortua sunt,* inquit Gregor. Nazianzenus lib. de Baptismo. Qvocirca & A. Vega opusc. de Justif. p. 843. confitetur, hanc esse etiam quorundam Catholicorum sententiam, quod

quod fides prima & potissima causa sit nostrae justificationis; (quanquam, inquit, illa certior sit, potissimum apud scholasticos doctores, quod poenitentia praecipuas partes teneat) & omnes, opinor, haeretici, (verba sunt Vegae, malo Romanensium more, viros pios & doctos dissentientes, magis incommode saepe loquentes, quam sentientes, titulo haereticae appellationis infamantium) qui dicunt, fidem solam iustificare nos posse sine operibus, idem defenderent: Vbi enim illi admittunt, quod negare profecto non possunt, alia etiam cum fide concurrere ad nos iustificandum, dicent, saltem primas partes tribuendas esse fidei. Et ex his duabus sententiis utra verior sit, mihi quidem non satis constat, & crediderim, posse utramque citra haeresis periculum defendi, atque adeo totam istam quaestionem problematicam esse, & problematice posse ex utraque parte in scholis disputari. Pag. 19.) Haec ille, quem P. Canisius jesuita in Operis praefatione, ab eruditione singulari parique sanctimonia, cum viveret, commendatum fuisse testatur, sed & primariis Concilii tridentini theologis, doctorum, iudicio, annumeratum. Immo & Th. Stapletonus de Justif. l. 8. cap. ult. haud procul a fine: *An vero in ipsa justificatione prima priores partes habeat fides, quam vel poenitentia, vel dilectio, quaestio scholastica est.* Satis hoc loco est, intelligere, fide nos necessario vel ante omnia & maxime iustificari, dum impius quidem iustificatur, quia a fide ordiendum est; dum iustus an-

tem justificatur magis, quia omnia iustitiae opera, in fide recta fieri & a fide procedere debent. Sic ille. Neque enim fides in justificationis vel salutis tantum principio, sed & in perpetuo progressu praecipuas agit partes: nam fides sic est aditus & janua ad iustitiam & salutem, sicut Patres loquuntur, ut perpetuo etiam prosequatur progredientem, & in deducendo atque in actionibus omnibus pietatis praestandis primas semper teneat, seu, ut dictum, praecipuas agat partes. Proinde S. scriptura non immerito fidei, ut principi, duci, matri ac fonti omnium bonorum operum in fidelibus, (fides enim excitat & movet affectum ad dilectionem, poenitentiam &c. quancquam opera exteriora, quae a fide manant, fiant ab ea, mediante charitate, quam ipsa fides excitavit & continuo comitatur, ut recte Vasq. in prim. 2. tom. disp. 210. cap. 7. n. 53. 54.) remissionem peccatorum & salutem adeo saepe adscribit. Sed ne caput hoc nimium excreseat, quae supersunt dicenda hac de re, in capita sequentia rejicientes, pergamus.

CAPUT IV.

In quo litis de sola fide justificante iusta consideratio continuatur.

Opera, quae in negotio justificationis & salutis excluduntur, Rom. 3. 20. 24. 28. c. 4. 5. c. 11. 6. Gal. 2. 16. Eph. 2. 9. Philip. 3. 9. 2. Tim. 1. 9. Tit. 3. 5. sunt opera legis naturalis,

rae,

rae, & Mosaicae, non tantum ceremonialis, sed etiam moralis, a Gentilibus vel Judaeis ante & citra fidem & gratiam Christi, solis liberi arbitrii viribus facta, quae operantes sibi imputabant, & non gratiae Christi, & propter quae se justificationem ac salutem mereri, Judaei maxime, licet falso, existimabant; non autem opera ex fide & speciali gratiae Christi concursu facta. Libentissime concedimus, omnibus in universum operibus, etiam fidei, vim justificandi recte adimi, si opera ipsa nude & per se spectentur, id est, extra respectum fidei in Christum seu gratiae divinae in Christo datae, sique propriae ipsorum dignitatis seu valoris ac meriti ratio habeatur; (Pag. 20.) immo innumera scripturae loca, ut infra dicemus, excludunt omnem superbam fiduciam seu gloriationem coram Deo quorumque operum, quae fiunt vana renatis ex renovatione spirituali, vel ex arbitrii nostri viribus ante regenerationem; ita ut Romanenses etiam plurimi, *sua nimia meritorum jactatione*, quancquam ex Christi gratia, ut ipsi docent, provenientium, multum Christi gratiam obscurent, licet non omnino evertant, quod faciebant ii, quibuscum B. apostolo res erat. Quando tamen de speciali apostoli scopo & mente in locis supra citatis agitur, certe in illis fatendum est, non agere eum de quibuslibet operibus, etiam fidei, sed *de operibus legis tantum*, & per quae operantes se justitiam ac salutem mereri, quancquam falso, opinabantur. Hoc enim ex professo & praecipue agit apostolus in epist.

epist. ad Rom. ut & in illa ad Galat. atque etiam
in aliis, quae citantur, locis incidenter, ut osten-
dat, neque per legem, neque per vires nostras na-
turales, aut propter propria merita inde profecta,
sed per unam Christi fidem & gratiam Dei impro-
meritam, nos iustificari. Hanc esse b. apostoli
mentem, ex eo abunde patet, quod in omnibus
fere locis, *legis & fidei, operum & gratiae, ac mise-*
ricordiae divinae antithesis aut expresse legatur,
aut necessario esse intelligendam, ipsae locorum
circumstantiae clarissime ostendant. *Effecta*
enim *gratiae & fructus fidei* (ut sunt actus spei,
dilectionis, poenitentiae, orationis, &c.) ex qui-
bus Iac. 2. 22. fides ipsa quodammodo perfici &
consummari dicitur, *ipsi gratiae ac fidei, tanquam*
contraria opponi, aut ab eadem in iustitia ac salu-
te consequenda simpliciter excludi, aut separari,
non nisi absurdissime & contra innumera scri-
pturae loca asseritur. Lege, obsecro, Rom 9. 30.
31. 32. & cap. 10. 3. (ubi apostolus *iustitiam suam*,
i. e. ex suis & naturae viribus ac virtute legis ef-
fectis operibus partam, qualem Iudaei superbe
jaetabant sibi, & arrogabant, manifeste opponit
iustitiae Dei, i. e. a Deo & Christi gratia prove-
nienti, atque coram Deo propter Christum, &
non coram hominibus tantum, iustos facienti)
& Philip. 3. 7, 8, 9. ubi apostolus suam iustitiam
quae ex lege est, i. e. legalem seu judaicam, quam-
que ante conversionem sui ad fidem Christi, pro
detrimento & *σκυβαλοις*, seu stercoribus habet.
De omnibus autem suis tum ante tum post con-

C

ver-

versionem factis operibus loqui ibi apostolum, & omnia omnino pro damno & stercore habere, crassus est quorundam Protestantium error, pag. 21.) Nam quæ S. Paulus ibi *οὐκ ἔσχαλα* vocat, ea opera intelligit (inquit Hospinian. in libro de Formula concordiae pag. 221.) quæ in pharisaismo fecerat. Vide etiam Bulling. Hyperium, Piscatorem, aliosque in illum locum, atque imprimis Vorstium in Schol. Alex. contra Sibrandum pag. 226. 227. 228. & 230. ubi hac de re prolixè disserit, & Colloq. Altenburg. pag. 120. 121. 294. Nec aliter loca hæc omnia citata intellexere Patres cum graeci tum latini. Adis Chrysostomum, Theodoretum, Theophylactum, Oecumenium, aliosque veteres, Augustinum imprimis, gratiae Christi acerrimum propugnatorem, toto paene libro de Spiritu & litera, praesertim cap. 13. & 29. & lib. 83. Quæst. qv. 76. & c. Quod affirmant permulti Protestantes, *negare apostolum simpliciter Rom. 4. 2. & seqq. Abrahamum ex operibus, etiam fidei, justificatum esse*, falsum est; sic enim S. Paulus aperte contradiceret S. Jacobo disertissime contrarium affirmanti cap. 2. 21. ineptas enim horum locorum in speciem pugnantium conciliationes a multis hodie excogitatas hic nihil moror, alibi, cum Deo, fuferefuturus. Intelligit tantum b. apostolus eo loco *opera legis vel naturæ, sine fide in Christum facta*: i. enim non loquitur hic b. apostolus de aliis operibus, quam de quibus ante cap. 3. 20. & seq. verba fecerat, ubi non semel *opera legis* directe vocavit; nam secus argumenta ipsius

ipſius nec inter ſe, nec cum theſi principali (qvæ eſt, *nec Iudæos nec Gentiles*, maxime autem Iudæos, qvīdē lege gloriabantur, *sine fide in Christum coram Deo iustificari unquam potuisse*) vere cohaerent. 2. Qvia verſu 2. negat apoſtolus in Abrahamo juſtitiam & gloriam ex operibus non ſimpliciter, nec coram hominibus, ſed *coram Deo*: ſic enim (ut explicat verba Auguſtinus in Expoſitione epiſt. ad Gal. cap. 3. Aliud eſt *non iustificari*, aliud *non iustificari apud Deum*) oſtendit, de illis operibus ſe loqvi, qvæ ab hominibus qvīdem laudem, ſed non mercedem æternam a Deo (qvod non niſi per fidem fit) expectare poſſunt. 3. Qvia ſtatim verſu 3. ex Gen. 15. ſubdit, *Credidit Abraham Deo*, &c. Hunc enim ſcripturæ locum idcirco apoſtolum adduxiſſe, ut oſtendatur, in Abrahami operibus fidem adſuiſſe, egregie docet Auguſtinus præf. Enarrat. pſ. 31. al. 32. Qvam præſationem lege, obſecro, diligenter, ſi tibi mentem b. Auguſtini hoc de apoſtoli loco intelligere volupe eſt. 4. Qvia verſu 4. & 5. facit oppoſitionem inter *operantem*, cui merces ex debito tribuitur, non ex gratia, & inter *non operantem*, ſed *credentem*. Pag. 22.) Vbi per *operantem* non qvemlibet qvolibet modo, etiam ex gratia, bene operantem intelligit, ſed eum tantum, qvī juſtitiam legis unice ſectatur, ſuisqve operibus juſtitiae laudem & præmium a Deo promereri ſe exiſtimat: & per *non operantem*, non eum, qvī nihil ſimpliciter operatur, ne ex Chriſti gratia qvīdem, (hoc enim abſurdiſſimum eſt; nam talis utiqve credit, ſpe-

rat, diligit, respiscit, orat, &c.) sed qvi operibus suis sine fide & gratia Christi factis non confidit, nec iustitiam aut meritum illis tribuit, sed totus pendet a Dei gratia, cum agitur de sui iustificatione, ideoqve in hac antithesi non *opponit* solam fidem bonis operibus ex fide factis, sed *fidem operibus sine fide & gratia Christi factis*. Deniqve v. 13. & seq. *legem & fidem* eodem sensu inter se opponit, qvo antea *opera & fidem* opposuit, & qvo alibi *legem & gratiam* opponere solet. Vnde liqvido apparet, per *opera*, qvae a iustificationis actu apostolus excludit, intelligenda esse duntaxat opera legis, qvae ex nostris viribus proficiuntur, & qvibus perfecta & continua obedientia legi praestatur, ac proinde per qvae quis sese iustitiam mereri, quamvis falso, existimat; non autem opera gratiae ex fide Christi promanantia. Praeter alios viros doctissimos, de qvibus infra, hoc communiter statuunt, qvi vulgo appellantur Remonstrantes. Vide Arminium, disp. theolog. de Iustificatione, thes. 4. 5. 7. 8. 9. Vorst. in Catal. error. Sibr. Lubberti, pag. 49. 54. & in Schol. Alex. pag. 220. 221. 222. 225. 235. 256. 268. 270. atqve alibi passim. Videatur etiam Gerhardus, theol. lutheranus, Disputationum theolog. parte secunda de Harmonia Calvinianorum & Photinian. pag. 912. ubi hanc verissimam sententiam erroribus accenset Photinianorum.

Qvod & ibidem v. 6. & seq. ex auctoritate Davidis, Ps. 31. al. 32. confirmat apostolus, *Beatum esse hominem, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus*

bms. De iisdem operibus, de quibus haecenus demonstratum est, apostolum loqui, ex tota disputatione & verborum serie, verba illum facere manifestum est.

Nec possunt omnia omnino opera a causis justificationis excludi, nisi excludatur etiam fides ipsa; quam esse quoddam opus, etiam nostrum, i. e. auxilio gratiae a nobis praestitum, quis neget? Atque hic primum injuriam faciunt Romanensibus Remonstrantes in sua nupera Apologia pag. 111. ubi affirmant, *Pontificios diserte negare, fidem, qua justificamur, esse actum*, nedum actum nostrum, sed *habitum* tantum esse velle, & quidem *infusum* a Deo. Haec quidem sententia a plerisque Scholasticis defenditur; sed multi sunt Romanenses; quibus eadem improbatur.

pag. 23.) Vide A. Vegam opusc. de Justif. q. 1. prop. 1. pag. 795. ubi expresse affirmat, S. Paulum locis illis, quibus de justificatione agit, non de fide habituali, nec acquisita nec infusa, sed solum de actuali intelligendum esse, & compluribus rationibus idem confirmat: quas apud auctorem lege. Vide & Bellarm. de Justif. lib. 1. cap. 16. sect. *Dicent, excludi etiam fidem*, aliosque. Errant & illi Protestantes, qui *fidem non proprie, sed correlative & metonymice accipi* volunt, cum illa justificari dicimur, scilicet pro justitia Christi & remissione peccatorum per fidem apprehensis. Certe scripturam non interpretantur, sed manifeste torquent, & vim ac efficaciam fidei frigidissime exponunt, qui ita sentiunt: Fides enim vere

& proprie, ut causa, concurrat ad justificationem nostri, non quidem ut causa principalis vel meritoria, attamen ut instrumentalis, ut saepe dictum; ideoque effectus, nimirum justificatio nostri, de illa proprie & sine tropo praedicatur. Fons hujus erroris, ut & aliorum multorum, est, quod opponant causas instrumentales principalibus in negotio justificationis nostrae, quae tamen omnes conjungendae sunt, quandoquidem amice inter se conspirant: Vere enim atque etiam proprie dicimur & *per fidem* & *per Christi merita* & *per remissionem peccatorum* justificari, quamquam non eodem modo. Quid aliud dicunt omnes omnino Protestantes, qui, quid dicant, intelligunt, *fide nos organice sive instrumentaliter justificari* asserentes? Illorum testimonia in hanc sententiam, quae infinita fere sunt, allegare, inutilis est labor. Vide Meißner. in Philos. Sobr. part. 1. p. 280. & part. 2. p. 489. nec non Sibrand. in Epist. disceptat. de Fide justif. contra Bertium. Inepte subtiles sunt Protestantes illi, qui *fidem etiam ipsam a negotio justificationis excludi volunt, ut est opus, sed non ut instrumentum* apprehendens justitiam. Neque enim fides est instrumentum sive medium justificationis nostri, nisi ut opus; quia non habitu, sed actione & operatione fidei, justitiam apprehendimus, sive consequimur: proinde fides in negotio justificationis nostri concipienda est, ut actio & operatio, vel ut opus, non meritorium, ut saepe dictum, sed pure instrumentale, quo justitiam accipimus, sive obtine-

mus.

mus. Ut recte contra Pareumde Iustif. contra Bellarmin. lib. 1. cap. 16. p. 280. 281. Theologos Leyd. in Censura, &c. cap. 10. pag. 148. aliosque permultos, docent Remonstrantes in Apol. cap. 10. pag. 111. 112. Vorst. in Schol. Alex. contra Sibrandum pag. 224. 232. immo Sibrandus ipse, quo nemo rigidior, nemo pertinacior, licet hic parum sibi constans. Pag. 24.) Ita inquit in Discept. epist. de Fide Iustificante contra Bertium pag. 20.

Atque haec est communis nostrorum doctorum sententia (scilicet fidem non proprie, sed relative nos iustificare. Quam vere hoc dicat Sibrandus, hic non moror; falsissimum tamen est, quod asserit, quando theologos protestantes communiter ita tantum intelligere vult.) Si quis tamen dixerit, fidem in hac propositione, *Homo iustificatur fide*, instrumentaliter accipi, non negaverim ego, hominem isto opere, ut instrumento, iustificari. Fides enim revera est opus, per quod, tanquam per instrumentum sive medium, iustitiam apprehendimus. Idem ibidem confirmat auctoritate Vrsini in Catech. q. 63. *Illo opere iustificamur, tanquam instrumento sive medio, non tanquam causa impulsiva.* Et in Comm. ad errores Vorstii pag. 659. *Cum fides, quae est opus, instrumentaliter accipitur, non male dicitur credens ex opere sive per opus iustificari.* Citat ibidem Vrsin. in catech. f. 454. & f. 450.

Quando autem dicit apostolus Rom. 4.5. *Ei vero, qui non operatur, credenti autem* &c. non operat ibi credentem non operanti simpliciter; ni-

hilenim absurdius dici posset: nam fides opus est nobis mandatum a Deo, sub promissione remissionis peccatorum, 1. Ioh. 3. 23. ideoque vocatur opus Dei, Ioh. 6. 29. quia scilicet Deus ipse id a nobis fieri postulat; sed *non operanti*, id est, ut supra dictum, qui non affert sua opera, suae naturae viribus aut legis adminiculo facta, nec ex iis quaerit aut expectat iustitiam, quasi mercedem iis debitam. Et quod ibidem Apostolus dicit, *Deum impium justificare*, absit, cum quibusdam rigidioribus Protestantibus intelligas de homine in ipso justificationis actu impio simpliciter existente, (hoc enim cum omni fere scriptura e diametro pugnat) sed eo, qui paulo ante talis erat, nunc tamen suam impietatem serio deplorans & ad thronum gratiae confugiens, per fidem in Christum gratis justificatur. Inter Protestantes vide Philippum Melanchthon. in Corpore doctr. edit. an. 1572. pag. 100. 106. 455. Pezel. parte 4. Object. pag. 428. & 437. Vorst. Schol. Alex. pag. 242. & seq. ut alios innumeros mittam.

Patres plurimi nos sola fide justificari affirmant, Orig. in cap. 3. ad Rom. circa finem. Hilar. Canone 8. in Matth. Basil. m. homil. de Humilitate, Ambrosius, aut qui illorum Com. auctor est, in cap. 3. & 4. Rom. & in cap. 1. primae ad Corinth. & Serm. 45. (nisi hic Maximi potius sit, quam Ambrosii) Nazianzenus Orat. 26. de Moderatione in disputando: Pag. 25.) Chrysoft. in cap. 3. ad Gal. & 2. Eph. hom. 5. in Sermone de fide & lege & c. hom. 2. ad Rom. hom. 3. ad Titum; Hieron.

ron. in cap. 4. & 5. ad Rom. & in 1. 2. 3. ad Gal. Theodoretus Therapeut. 7. Augustinus contra duas epistolas Pelag. lib. 1. cap. 21. l. 83. Quæst. 9. 76. De tempore sermon. 68. & in Exposit. 3. ad Gal. Cyrill. Alex. lib. 14. in Ioh. cap. 18. Leo epist. 70. & sermon. 4. de Epiphania: Petrus chrysologus serm. 34. Prosper aqvitan. epigram. 9. Claudius Marius Victor in Genesin, lib. 3. Hesychius in Levit. cap. 14. Sedul. in 4. & 8. ad Rom. Primasius in 4. & 8. ad Rom. in 2. ad Cor. & Gal. Theophyl. in 3. ad Gal. Oecum. in 3. ad Rom. Bernh. serm. 22. in Cantic. & epist. 77. Lege loca apud auctores ipsos. Sed si pura mente & ab omni partium studio libera, omnia hæc & quotquot alia in hanc sententiam citari possunt loca legeris, clare videbis, per vocem *sola* Patres omnia simpliciter fidei & gratiae opera a causis justificationis & salutis aeternae nunquam excludere voluisse, sed legem naturae & mosaicam. 2. opera omnia propriis viribus sine fide in Christum & gratia Dei praeveniente facta. 3. falsam fidem vel haeresin, cui tunc fidem, non autem operibus opponunt. 4. necessitatem absolutam (etiam si potestas aut occasio desit) faciendi opera externa etiam ex gratia proficiscentia, ut charitatis, poenitentiae, sacramentorum perceptionis: tum enim efficit sola fides sine operibus externis, sed non sine omni bono affectu poenitentiae, & dilectionis in Deum, quæ opera sunt interna. 5. omnem inanem fiduciam & gloriationem operum nostrorum quorumlibet, non tan-

tum fidem praecedentium, sed & ex gratia fidei
sive interne sive externe factorum.

CAPUT V.

*Quo eadem consideratio fuse, compluribus
virorum doctissimorum protestantium,
aliorumque sententiis, confirmatur
& concluditur.*

DOctrina haecenus tradita adeo vera, adeo
certa & clara est, ut permulti etiam insi-
gnes Protestantes de particula, (Pag. 26.)
de particula sola in propositione, *Fides so-
la justificat*, praesertim cum in scriptura *πιστις*
non inveniatur, non esse pertinacius contenden-
dum censuerint, immo posse utiliter omitti pacis
causa.

Anno 1530. quo Confessio augustana Caesari
exhibita fuit, inter septenos conciliatores doctri-
nae Romanensium Protestantiumque, in comitiis
utrinque delectos, (e Protestantibus erant hi tres
theologi, Melanchthon, qui & ipse confessionem
illam scripsit, Brentius, Schnepsius) convenit,
tranquillitatis publicae causa non esse docendum,
quod sola fides justificet, sed omittendam vocu-
lam *sola*, quia Romanenses dicebant, eam parere
scandala in populo, & reddere homines negligen-
tes circa bona opera, & in scriptura expresse non
dici. Sed b. Iacobum contrarium asserere, hoc
testantur non solum scriptores Romanenses,
Cochlaeus

Cochlaeus (in Actis Lutheri, ann. 1530. & in libro ad Norinbergenses de Viis praeparatoriis ad concordiam) qui ex tribus theologis romanensibus delectis unus fuit, Surius, aliique, sed & multi Protestantes. Sleid. comment. lib. 7. pag. 190. refert, inter illos septenos pacificatores de nonnullis convenisse; quatenam autem illa fuerint, omnino reticet. Quod a fidei historico factum non oportuit, cum ea, quae controversa mansuerunt, satis diligenter ibidem annotarit. Sed ut dicamus, quod res est, noluit ille rigidiores Lutheri sectatores, quibus nimio plus addictus fuit, quibusque conciliatio illa vehementer displicuit, offendere. In aliis etiam nonnullis illius, ut ut alias laudatissimi historici, narrationibus, ut hoc obiter dicamus, candorem desiderant multi viri doctissimi, quidam etiam protestantes. Vid. Lucas Osiander, qui ex Sleidano refert in Epit. hist. eccl. cent. 16. lib. 2. cap. 15. & Chytraeus in Hist. confess. augustanae. Pareus contra Bellarm. de Iustif. lib. I. cap. 12. ingenue id factum confitetur, licet conciliationem illam improbet.

Anno 1548. theologi Wittenbergici, ex quibus praecipuus Melanchthon, simul & Lipsenses in Actis Synodiceis, (quae ipsi in lucem ediderunt) de justificatione fidei (tempore Interim, concordiae causa) sic scripserunt: *Homo praecipue iustus & acceptus est coram Deo fide propter mediatorem. Non pugnamus de voce seu particula sola, sed dicimus & confitemur, oportere in nobis & alias virtutes & bonum propositum inchoari & manere: tamen fiduciam*

eiam non his, sed filio Dei oportere reniti, sicut dictum est, & reliquas virtutes velut obumbrare. Haec illi; quos viros doctissimos & pacis studiosissimos, rigidiores Protestantes, *Adiaphoristas & Interinistas*, nominibus ad odium compositis, vulgo vocabant. Pag. 27.) Videatur Luc. Osiander, Epit. hist. eccl. cent. 16. lib. 2. cap. 72. Chemnic. Loc. com. parte 2. de Justif. pag. 287. cuius verba sunt: *In colloquio Ratisbon.* (primo scilicet, an. 1541.) & tempore *Interim a multis* (Protestantibus puta) *disputatum fuit, non esse pugnandum de particula sola, cum sit a. 724. q. 2.* Io. Gerhardus L. de Justif. per fidem n. 165. (vide, obsecro, apud Iac. Aug. Thuanum, nobilem historicum, in signo elogium Melancthonis, ejusque moderationis, lib. 26. pag. 809.) Colloqv. Altenb. pag. 6. 9. 128. 155. 303. Martinus Bucerus in Colloqv. Ratisb. 2. A. 1546. licet pertinaciter contenderet, *nos sola fide justificari*, concessit tamen, vi veritatis victus, collocutoribus alterius partis, *nos gratiam Dei & justitiam Christi, etiam spe & charitate, modo quodam, apprehendere, complecti, & tenere: fide tamen sola nos justificari, quia fide primum Christi justitiam apprehendimus, & complectimur.* Vide Acta ab ipso Buce-ro scripta pag. 213. 218. Quod quid aliud est, quam fidem non solam, sed quia in hoc opere justificandi prima est, primaque apprehendit Dei misericordiam & Christi meritum, ideo illam primam, vel primum, nos justificare? Quod, ut verissimum, nemo negat. Neque enim, quia ali-quid prius est in ordine aliquo, ideo, quod sequi-tur,

tur, ex eo ordine excluditur. Immo ratio ordinis exposcit, ut in eo sit prius & posterius; & recte A. Fricius, vir eruditissimus (hoc illum eloquio ornat Cassander iu Consult. art. 4.) & concordiae ac moderationis amantissimus, quamvis Protestantium partis in plerisque studiosior, hac de controversia haec habet lib. 4. de Eccl. cap. II. *Tu fidei justificationem ideo assignas, quod illa apprehendamus & teneamus misericordiam Dei. Cur non idem de spe & charitate loqui fas sit, quibus & ipsis Deum amplectimur nos sua bonitate iustificantem? Sunt enim illa omnia ab eodem auctore profecta. Non tantum igitur fidei, sed spei & charitati, & aliis bonis operibus remissio peccatorum, accessus ad Deum, & bona alia offeruntur. Multa a contra sentientibus argumenta adferuntur contra opera, sed videndum est, ne illa concludant de operibus a fide sejunctis, sine qua impossibile est placere Deo. Loquamur enim de operibus fidei conjunctis, in Dei quidem misericordiam incumbentibus, in eaque sola proram & puppim salutis suae collocantibus: quid quaeso absurdi fuerit, ut fidei, ita illis justificationem tribui? Pag. 28.) Scilicet ut fructus ab arbore, ita opus a fide sejungendum non est, utrumque vero in Dei misericordia acquiescere debet. Est igitur fides instrumentum, vel organum recipiens justificationem. Quid autem prohibet, quominus charitati idem tribuamus, dicamusque, ut non propter fidem, ita non propter charitatem, sed tamen fide & charitate nos justificari: cum quidem multis clarissimis auctoritatibus id ostendatur? Illud tamen agendum, ut avocentur mentes a fiducia operum & gloriatione*

riatio-

riatione. Ostendatur imperfectio operum, soli Deo gloria tribuatur, spes salutis omnis ad meritum Christi & Dei bonitatem referatur: Hac enim ratione a verbis divinis nihil disceditur, quibus remissio peccatorum & vita aeterna ut fidei, ita & operibus, frequenter promittitur. Et fusius hac de re differens (de Ecclesia lib. 2. tract. 2. cap. 1. Fidene sola, an & operibus iustificemur? inquit pag. 418. *Quid interest, seu dicas, sola fide nos iustificari, quae quidem Dei misericordiam intueatur: seu fide & operibus, quae & ipsa eadem misericordia nitantur?* Misericordia Dei est, cui omnino tribuitur iustificatio nostri. Illa est, quae nobis acceptam refert iustitiam, qua prorsus destituti sumus. Seu igitur misericordiam comprehendas sola fide, seu fide operante, nihil refert: quando utroque modo consequeris, quod opus est. Et pag. 419. *Haec scilicet Dei misericordia, in summo gradu collocanda est, eaque nos gratuito iustificari, cum nobis peccata non imputantur, statuendum est: ac ut ceteritudo remissionis peccatorum obtineatur, respectus nullus ad dignitatem vel operis vel fidei nostrae habendus est. Nec enim fides hic alias partes obtinet, quam organi, quo apprehenditur misericordia nos iustificans. Huic organo si addas opus, tanquam fructum arbori suae, utrumq; vice organi erit. Nam & qui solam fidem docent, opera esse justificationis causam sine qua non, non inficiantur. (utinā non inficiarentur nimis multi, scilicet rigidores omnes) At causa, qualis qualis est, hoc nomine, quia causa est, effectum praecedat necesse est. Illud igitur unice est cavendum, ne cum ea, quae gratuito nobis donatur iustitia, iustitia, quae sit ex facultatibus*

rati
stiri
Sola
ran
sed f
que
Pag.
liber
Dei
lane
ribu
utri
tam
succ
pecc
qui
bum
cent
attr
eant
serv
ritat
inte
tabu
cis a
den
vide
agit
libr
per a

ratibus virium nostrarum, committatur. Hoc constituto, haud sane intelligo, cur lis fiat de illis formulis, Sola fides, Fides cum operibus; siquidem opera non ad conflictum cum iustitia gratuita opponuntur, sed fidei adiunguntur, tanquam fructus arbori, ut utraque in Dei solam misericordiam recumbant.

pag. 29.) Quod vero ad meam conscientiam attinet, libenter sane & tranquille acquiesco in misericordia Dei. Interea parum mea interesse puto, inquirere, solane fide misericordiam apprehendam, an fide & operibus. Virumque horum requiri a me non igo, utriusque magnam imperfectionem agnosco; verum tamen a Deo meo peto, ut & imbecillitati fidei meae succurrat, & legis iustitiam in me impleat, remissis peccatis meis. Neque vero dubito, permultos esse, qui & ipsi in vulneribus Christi placidissime recumbunt, qui tamen eo ingenio praediti non sint, ut iudicent, soline fidei, an fidei cum operibus justificationem attribuant. Haec omnia atque alia permulta in eandem sententiam legere est apud auctorem observatu dignissima, ex serio sensu pietatis cum veritate conjunctae, & studio tollendae dissensionis inter partes profecta.

Petrus Baro, gallus, S. theol. in acad. cantabr. quondam professor, vir doctissimus, & pacis amantissimus, in Praelect. in Jonam ostendens, quia ratione dirimi, aut saltem minui posse videatur controversia hodie cum Romanensibus agitata de operum justificatione, (*minuendis enim libris, sunt verba auctoris aurea, dare operam semper debemus, si filii lucis sumus*, pag. 249.) Primo per

per

per opera, quae Paulus a justificatione excludit, intelligit opera legis non tantum ceremonialia, sed & moralia fide destituta, eique opposita. Pag. 244. Et in Tr. de Fide pag. 28. Secundo, quamvis perperam contendat, Dei dilectionem, qua scilicet voluntas Deum sibi ab intellectu demonstratum amare incipit, & cum eo conjungi cupit, esse de fidei justificationis natura, quia fides, in intellectu tantum sita est, ut supra fuisse demonstratum, & non quendam illius effectum ipsa justificatione posteriorem, (quod absurde ejus in academia illa tunc temporis antagonistae volebant) quo scilicet vere & tuto, sicut existimabat, sustinere posset communem Protestantium sententiam, fide sola nos justificari; eo ipso tamen vir doctus & sagax clarissime vidit, fidem, si ab ea primam illam Dei dilectionem, vel cogitatione solum, removeamus, justificare non posse: quum sic spectata, mentis tantum actio sit, cui soli vim justificandi tribuere, absurdissimum sit, & cum innumeris S. scripturae locis ex diametro pugnans. Verum (inquit auctor tractatus de Fide pag. 119.) si voluntas bonum sibi a mente oblatum expectet, & cum obtinendi fiducia quaerat ac consecetur, tum vera fides est una cum spe ac resipiscencia, qua homo consequitur justitiam. Pag. 30.) Quibus omnibus ibi atque alibi demonstrat manifeste, non fide sola, proprie sic dicta, & aliis actibus contradistincta, sed & spe, dilectione, resipiscencia, &c. nos justificari. Secundo tantum Dei amore, ut auctor loquitur, ex Christo nobis per spiritum fidemque habitante exorto, quo illum,

non

non
no
nob
men
ga
qu
ster
just
pro
lis,
eru
Pra
to
nae
plic
I
non
Ex
non
qui
ra
can
ita
illa
tur
gan
na
par
fide
liga
exe

non ut Deum modo ac bonorum omnium fontem, a nobis adhuc sejunctum ac remotum, sed jam ut patrem nobisque conjunctissimum, beneficiorum acceptorum memores prosequimur, & externis charitatis cum erga Deum tum homines effectis negat nos justificari, quum haec fide justificante & justificatione nostri posteriora sint. Quod tamen cave intelligas nisi de justificationis principio, non etiam de ejusdem progressu & augmento, nisi manifeste errare velis, ut infra dicitur. Hac de re lege prolixas & eruditas disputationes apud scriptorem hunc, Prael. 34. in Jonam per totum, libello prope toto de Fidei justif. natura, & de praestantia divinae legis, in egregiae quaestionis dilucida explicatione, circa finem libri.

Innocentius Gentiletus, juris consultus magni nominis inter Protestantes, etiam rigidiores, in Examine concilii tridentini, dum examinat canones sess. 6. de Justificatione pag. 66, 67, 68. inquit: *Si Patres tridentini, cum dicunt, bona opera cum fide justificationem nostram cooperari, can. 9. (quonquam haec loquendi ratio sit impropria) ita sentiunt, (scilicet fidem, qua justificamur, esse illam solum fidem, quae per charitatem operatur) nequaquam ab illis dissentimus: neque enim negamus, charitatem erga Deum & proximum esse bona opera, quin immo singularium bonorum operum particularium fontem & scaturiginem esse affirmamus: fidem etiam ipsi fatemur esse bonum opus. Sed si intelligent, elemosynas, jejunia, & id genus alia charitatis exercitia particularia, una cum fide christiana no-*
D *stram*

stram justificationem cooperari, quae eorum videtur esse sententia, (sed certe non est : haec enim ipsi Romanenses non exigunt, nisi cum tempus & vires horum praestandorum occasionem suppeditant) hoc sane fateri non possumus: latro enim ille, qui a Christo in cruce justificatus est, aperte indicavit, cum ad eum precibus refugeret, se in eo spem suam collocare, Deumque diligere, & ex eo, quod culpaе suae socium corripuit, ut eum ad eandem fidem amplectendam impelleret, perspicue apparuit, eum quoque proximum suum dilexisse, adeo, ut etsi nullas eleemosynas erogarit, neque ullis se jejuniis maceraret, aut alia ejusmodi privatae charitatis opera bona praestiterit, justificatus sit tamen. Tag. 31.) Vnde patet, auctorem hunc non nisi externa pietatis opera, a justificatione excludere, in casu scilicet jam dicto; non autem interna spei, charitatis, &c. Quocirca haec expressiora subjungit: Caeterum cum dicimus, nos sola fide justificari, hoc non ita accipimus, quasi fides sit sola causa efficiens nostrae salutis, (nam ea est misericordia Dei, quam nobis per meritum filii sui exhibet) sed tantum causam instrumentalem, qua nos sibi conjungit & devincit, conjunctique, virtute Sp. sancti, justificationem nostram ab eo haurimus. Itaque haud multum refert, solam fidem (quae, ut ante dictum est, a charitate seungi non potest) nostrae justificationis causam esse dicamus, an etiam charitatem cooperantem esse asseramus, dummodo hoc nobis persuasum sit, solum Christum, patris erga nos dilectionem impetrantem, causam efficientem esse. Nam cum una sine altera esse nequeat, ambas

con-

conjointim causas instrumentales dicere possumus. Quae subnectuntur, rectius tamen dixeris, fide nos iustificari, quam fide & charitate, in gratiam tantum rigidiorum ab illo addita sunt, ne scilicet per antedicta eos nimium offenderet, vel, quod probabilius est, ab aliena sunt manu profecta.

De C. Vorstii sententia super hac re nemo dubitare potest, qui illius Schol. Alexic. contra Si- brand. diligenter legerit : quam plurimis enim in locis hoc asserit, probatque. Haec tantum verba huc libet adscribere ex pag. 270. circa finem : *Immo ne piium quidem piis operibus iustificari dico, si opera proprie ac per se sumantur, fideique ac gratiae opponantur, sed hoc solum cum scriptura & Patribus dico, nos fide viva & operante iustificari, eoque & operibus fidei haftenus iustificari, quatenus haec pro fide illa sumuntur, & ut fructus, immo quasi anima fidei, considerantur.*

Remonstrantes Confess. cap. 10. n. 2. *fidem in negotio justificationis non alio modo considerandam esse affirmant, quam quatenus obedientiam fidei includit, & tanquam secunda bonorum operum mater est, totiusque christianae pietatis ac sanctimoniae fons ac scaturigo. Tantum abest, ut huic obedientiae ac pietati & ipsa opponi debeat, aut iure possit. Et in Apologia cap. 1. pag. 113. sic in- quunt: An non mera logica pugna est, si disputetur, an fides, quae est viva, an quae viva est, requiratur ad justificationem.* Pag. 32.)

Certe utrinque in describenda fidei natura est consensus: utrinque bonorum operum praesentia necessaria esse statuitur de re-

pectu tamen, quem fides viva ad iustificationem habet, quaestio manet. At de respectu statuere non est nostrum, sed Iudicis. Deinde quid habet respectus ille merus, quod iustam magnae liti causam dare poterit? Immo quid non habet, quod occasionem omnem liti debeat praecedere apud eos, qui pietatis & bonorum operum sunt studiosi? Sane si dicatur, fidem requiri ad iustificationem, quatenus vel qua est fides viva, necessitas bonorum operum & pietatis christianae fortius adstruitur, quam si dicatur, fidem requiri ad iustificationem, quae viva est, nam natura rei id evincit. Et pag. 114. circa finem Remonstrantes sic statuunt, *litem pane totam, quam hic movent censores, de respectibus metaphysicis esse, quos fides vera & viva habeat ad iustificationem; de quibus statuere, Iudicis & Domini est, non subditorum. Enimvero (utinam omnes rigidiores utriusque altercantium partis alte animis suis haec verba infigerent!) quis sine gemitu, sine suspiriis, sine lachrymis cogitet, quod nos homunciones, miselli, tardi & negligentes in iis, quae officii nostri sunt, accurate examinandis, & fideliter praestandis, tantum otii & audaciae nobis sumamus, ut involemus in partes Domini & Iudicis nostri, & quo respectu hi aut illi actus nostri ab illo sint iudicandi in extremo iudicio, audeamus definire; & nisi alii conservi, istas definitiones nostras, praeter officium & vocationem nostram factas a nobis, admittant, aut populum christianum, peculium Dei & Domini nostri Iesu Christi, in partes scindere, conservos caedere, flagellare, ejicere, anathematizare & omni genere immisericordiae in eos*

eos

eos,
gn
lidi
ba
run
att
aeq
pia
dei
ria
eam
mo
sibi
run
spec
etia
scri
qui
dei
buc
non
ubi
iust
& t
mis
Ap
pag
fa,
est
qua
ta

eos facire non vereamur? Verba haec ultima digna sunt, quae aureis scribantur characteribus. Iidem in Examine Cens. cap. 22. pag. 237. ad verba Censorum, quod fidei & obedientiae mandatorum ex aequo veniam peccatorum & vitam aeternam attribuant, haec respondent: Phrasis ex aequo, aequivoca est. Si eam pro aequè principaliter accipiat censor, tum injuriam facit Remonstrantibus; fidei enim ut principi, duci, matri, ac fonti obedientiae, veniam peccatorum & salutem adscribunt. At si eam pro conjunctim accipiat, tum agnoscunt Remonstrantes, se fidei, quae & quatenus conjunctam sibi habet obedientiam ex fide profectam, aut propositum saltem obediendi, cum scilicet actus obedientiae specialiter exerceri non possunt, proinde obedientiae etiam, veniam peccatorum & salutem aeternam adscribere.

Pag. 33.) At hoc nihil aliud est, inquit censor, quam justificationem & salutem fidei & operibus, indistinctim seu conjunctim tribuere. Ita est: Scripturam sibi praecurrentem habent, non tantum in famoso illo loco S. Jacobi, cap. 2. 24. ubi diserte dicitur: Concludimus ergo, hominem justificari ex operibus, & non ex fide tantum: sed & in aliis plus quam mille locis, ubi operibus bonis remissio peccatorum & vita aeterna tribuitur. Lege Apologiam ipsam, & in Examine Cens. cap. 25. pag. 307. circa finem. Nimirum huc redit universalis, quae circa articulum istum (de justificatione) est dissensio: An fides sive creditio illa, ut sic loquamur, quae credimus, nobis remissa esse peccata nostra, sive quae apprehendimus misericor-

diam Dei, & Christi pro nobis satisfactionem, nos coram Deo iustificet, *qua simpliciter talis actus est*, an *quatenus actus vivus est*, i. e. conjunctam sibi habens vel actualem resipiscentiam, vel saltem firmum ac deliberatum animi propositum de vita tota juxta normam christianae religionis, auxilio divinae gratiae, cum timore ac tremore instituenda. *Hoc est quod Remonstrantium declaratio asserit & profitetur, nihil aliud.* Idem repetunt in Responsione sua ad Specimen calumniarum, pag. III. Vide etiam Thameri argumenta, quae anno 1547. & 1548. Marpurgi proposita fuerunt contra sententiam de fide sola iustificante, una cum Bened. Aretii responsionibus infirmis. Vide in hujus auctoris Problematibus theol. loc. 24. de Justificatione, pag. 134. & aliquot sequentes. Theodorus Bibliander, theologus tigurinus, Antisophist. lib. 3. pag. 167. *Quaquam, inquit, ea, quae religionem christianam absolunt, ita cohaerent, ut invicem nequeant separari, tamen synecdochice saepenumero una res aut duae pro omnibus aliis ponuntur. Quod, meo judicio, praebuit ansam altercandi non paucis, in disputatione de hominis justificatione, qui tropum non observarunt, quo una res pro aliis pluribus aliquoties ponitur.* Omnes illi Protestantes, qui fidem iustificantem definiunt, quod sit *notitia & assensus, & expetitus misericordiae promissae, & in eum, qui promisit, fiducia firma*, quod faciunt multi; vel quod sit *fiducia, aut assensus fiducialis atque etiam obsequiosus*, quod volunt alii permulti, quic-

pag. 34.) quidquid verbo contendant, *sola* fidem iustificare, re ipsa tamen idem destruunt, si modo actuum fidei, spei, dilectionis, poenitentiae, orationis, &c. distinctionem salvam volunt. Res adeo diversas ad fidei essentiam reducere, nec theologia, neque etiam recta ratio permittit, nisi sub ejusmodi rerum & verborum confusione & ipsi falli, atque etiam alios fallere velimus.

Archiepiscopus Spalat. de Rep. eccles. lib. 7. cap. II. n. 206. fatetur, *fidem, si in sola sua puritate sumatur, quatenus est solius actus intellectus, nos iustificare non posse, sed in vera & viva fide nos, inquit, praeter actum intellectus, ponimus etiam bonam dispositionem voluntatis, quae inchoata caritate erga Deum afficiatur, eique se ipsam subdat, & ad ei parendum disponat, magnamque in eum spem collocet, concipiatque fiduciam.* Et rursus num. 208. *Cum praesertim vera fides includat affectum pium voluntatis, in quo est inchoata erga Deum charitas, & magna ex Christi meritis fiducia.* Et ibidem: *Quicumque iustificantur prope mortem, ut latro in cruce, & similes, profecto sola fide, cum illa saltem inchoata dilectione & fiducia, quae est in omni vera fide viva, iustificantur.* Quid aliud haec omnia innuunt, quam fide sola (proprie & contradistincte aliis actibus conjunctis fidem intelligendo) nos non iustificari? Archiepiscopus quidem, unitatis & charitatis christianae studiosissimus, ibidem n. 216. affirmat, S. scripturam aliis quoque actibus antecedentibus tribuere vim quandam obtinendae remissionis

nis peccatorum, ex Dei promissione, & teneri in conscientia pastores ad haec ipsa opera populum adhortari, tanquam remissionem peccatorum secum, si debite fiant, ex divina benignitate & promissione, aliquo modo, sive dispositive sive instrumentaliter offerentia. Cum quibus tamen (ut gratificetur rigidioribus Protestantibus) putat stare posse, *fidem solam esse, quae apprehendat formaliter justificationem.* Idem tamen paulo ante n. 211. dixerat, *fiduciae solius*, quae ad spem reducit, & ex fide nascitur, sive fidei effectum est, n. 205. *propriam esse, aut saltem videri actionem, formaliter & proxime Christi iustitiam apprehendere.* Quomodo autem haec cohaerere possunt, *fide sola apprehendi formaliter Christi iustitiam, & tamen non nisi fiducia*, quae fidei effectus est? Deinde quod ait n. 216. circa finem: *Sine omni bono opere, licet cum nullo malo opere, solam fidem plene iustificare,* falsum est, nisi bona opera exteriora intelligat: quod proculdubio facit, licet nimis generaliter & incaute loquatur. (Pag. 35.) Nam inchoatam Dei dilectionem & fiduciam, quae sunt bona opera interna, a fide viva excludi posse, & in se absurdum est, & negavit saepe conciliator ipse. Ac proinde solam fidem sine aliis quibusdam bonis operibus seu actionibus internis nos iustificare, intelligi non potest. Pium auctoris studium partes conciliandi, vehementer probo & laudo, sed conciliationes solidas & veritati consonas semper adhiberi velim. G. Cassander multum ab illo nobili historico Jac. Aug. Thuano Hist. lib. 36.

ob

ob
lau
dit
pul
lice
fed
fab
gra
stifi
mo
de
de
ciu
do
can
pri
Th
&
ch
A.
ce
fib
ca
qu
(q
ch
do
fer
ci

ob summum animi candorem ac moderationem laudatus, in Consult. art. 4. de Justif. *Multis eruditis & piis viris satius videtur, ut in concionibus popularibus vox illa SOLA praetermittatur, (quia scilicet perperam plerumque a populo intelligitur) sed scripturae tantum verba usurpentur, ut: Gratia salvi facti estis per fidem, absque operibus. Iustificati gratis, per gratiam ipsius. Arbitramur, hominem iustificari fide, non ex operibus legis.*

Georgius Wicelius, vir etiam doctissimus ac moderatissimus, in Via regia ad art. 20. Conf. aug. de Bon. oper. p. 35. edit. Conring. *Vellemus, inquit, de fide iustitiae quoties dicunt (Protestantes,) ut exclusivam istam (sola) pacifice & amiceo mittant, quando sacrae nullae literae eam addunt, & ex scripturis canonicis potius loqui ac docere ament, quam ex propriis.* Vide Erasmus tom. 9. adversus Censuras Theol. parif. tit. de Fide & operibus, pag. 682. 683. & contra Natalem Bedam, pag. 389. 399.

Episcopi ecclesiae anglicanae in Catholica christiani hominis Institutione, Londini excusa, A. 1544. triennio ante Henrici VIII. obitum, licet multa, quae hodie communiter a Romanensibus defenduntur, dogmata rejiciant, de justificatione tamen sic loquuntur p. 13. *Atque ex his, quae diximus, liquido apparet, non solam fidem (quatenus fides quidem unum ac simplex donum est, a charitate & spe distinctum) sed caetera etiam gratiae dona justificationem nostram conficere, & in eadem semper adesse oportere, non modo misericordiae fiduciam, sed emendandae etiam vitae, & bene operandi*

voluntatem ac propositum. Vide etiam Enchirid. Colon. de Justificatione, pag. 141. 142.

Quum igitur, ut hanc considerationem concludamus, nusquam in sacris literis (quibuscum tamen & sentiendum & loquendum esse de rebus fidei, nulli mortalium Protestantibus vehementius hodie contendunt) diserte legatur, (pag. 36.) *Sola fide nos justificari*, neque Patres, quos sic locutos saepe constat, unquam tamen sensua Protestantibus hodie communiter recepto intellexerint, quum explicationes & conciliationes nuper excogitatae prorsus inanes sint, quumque tandem viri quidam doctissimi & harum & illarum partium, litem hanc minime necessariam esse existimârint, atque etiamnum existiment; nos etiam, veritatis & unitatis Ecclesiae studio inducti, illis accedentes, censemus, de illa non amplius pertinaciter altercandum, & proinde omnium rigidiorum Protestantium sententiam a veritate & christiana charitate alienam esse, qui assertionem de *sola fide non justificante* communiter a Romanensibus defensam, citra omnem vel fidei ipsius vel meriti opinionem, etiam improprie dicti, & aliorum operum seu actuum cum fide ad justificationem concurrentium, non solum cum S. scriptura & piis Patribus e diametro pugnare contendunt, sed etiam, praeter alia innumera, justam Protestantibus a romana Ecclesia secedendi causam praebuisse & praebere. Lege extrema verba Parei lib. 1. de Justif. contra Bellarminum,

Atque

Atque sic ex praedictis liquido apparet, contentionem illam, *An fides vera & justificans possit se ipsa a dilectione aliisque virtutibus separari*, nihil esse nisi meram logomachiam. Nam si per fidem veram & justificantem intelligatur *fides dogmatica*, (quemadmodum proprie & distincte de fide loquendo nihil aliud intelligi debet) Protestantes fere omnes id affirmant. Sententia enim illa Martini Bucer (quae etiam fuit P. Mart. in Rom. 11. aliorumque quorundam) in Colloq. ratisb. pag. 242. & seq. minime absurda est, *Omnem hominem, qui peccatum mortale admittit, aut in peccato tali haeret, habere in animo suo assensum catholicae fidei contrarium, nec assentiri vere ulli fidei articulo, aut ulli verbo Dei, immo nec credere, Deum esse, eum nimirum, qui se nobis in scriptura revelavit.* Dogmaticam fidem (inquit R. Abbotus, episc. sarisburiensis contra R. Thomsoni Diatribam pag. 213. hanc sententiam taxans) omni graviore lapsu excuti, & cum mortali peccato consistere non posse, contra communem sensum est, & omni experientia falsum esse convincitur, cum videamus, homines non ullo modo pios dogmata fidei serio propugnare, & formam religionis omni animositate defendere; tantum ad se non applicare, quae usui ad vitam esse debeant. Pag. 37.) Sed si per fidem justificantem intelligamus *fidem vivam* & charitati conjunctam, quod certe Protestantes, atque etiam multi alii intelligunt, nihil absurdius dici aut fingi potest, quam eam a dilectione separari posse: aperta enim est ἀντιλογία, *Fides*, ut inquit August. lib. 15. de Trinitate

nitate

nitare cap. 18. *sine charitate potest quidem esse, sed non prodesse*, ac proinde nec justificare. Vide eund. lib. 2. contraliteras Petil. cap. 77. & Tract. 7. in Johan. cap. 1.

Ad Librum Bellarmini Secundum,

qui tractat controversiam
de causa formali justificationis.

CAPUT. I.

Quo generaliter de ea lite agitur.

SUCCEDIT disputatio de causa formali justificationis, i. e. non propter *quam*, si proprie loqui velimus, sed *per quam*, vel *secundum quam*, homo dicitur justus coram Deo. *Magna sane quaestio*, inquit Bellarm. 1. 2. de Justif. cap. 1. & hoc tempore praeter caeteras maxime necessaria. *Jure magnam dicit Bellarminus (inquit Pareus contra Bellarm. loco citato) hanc quaestionem: ea siquidem potissima fuit, & est causa divortii, quod Evangelici a Rom. papatu facere coacti fuerunt.* Haec ille. Sic hodie, pro dolor! plerique utriusque controversentium partis judicant, sic scribunt: Vivimus enim ad dicti studiis. Quis tamen veritatis, quae est se-

cun-

cundū pietatem, & unitatis ecclesiae magis, quam rixarum & schismatum amans, non aliter sentiat? Conveniunt enim omnes, ut infra videbimus, in his: *Homini, quam primo justificatur, peccata gratis remitti, & justitiam Christi imputari: eundem etiam simul per Spiritum S. renovari & sanctificari.* Haec omnia necessaria sunt creditu, atque extra omnem dubitationis aleam posita. Sed an justificationis ratio formalis posita sit in sola remissione peccatorum, an vero etiam in imputatione justitiae Christi, aut an etiam in interna renovatione & sanctificatione, dissidia Pag. 39. videri possunt ferme metaphysica, (ut inquit Spalatinus lib. 7. cap. 11. n. 217.) haud absimilia disputationi logicae vel metaphysicae potius, *In quonam ponenda sit essentialis sive formalis ratio quantitatis, an in mensura, an in divisibilitate, an vero in extensione partium,* aliisque plurimis id genus dissidiis. In Romana ecclesia quam multae discrepantes hac de re sententiae fuerunt, atque etiam num sunt, quarum nulla haere eos jure damnari potuit, aut potest! Audiatur * magister sententiarum, lib. 3. dist. 19. A. *Mors Christi nos justificat, dum per eam charitas excitatur in cordibus nostris, qua scilicet diligimus Deum, qui pro nobis tanta fecit. Dicimur quoque & aliter, per mortem Christi justificari, quia per fidem mortis ejus a peccatis mundamur.* Unde apostolus Rom. 3. 22. *Justitia Dei est per fidem Jesu Christi.* Et v. 25. *Quem Deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius,*

i. e.

* Magister sentent.] Pet. Lombardus.

i. e. per fidem passionis: ut olim aspicientes in serpentem aeneum, in ligno erectum, a morsibus serpentium sanabantur. Si ergo recte fidei intuitu in illum respicimus, qui pro nobis pependit in ligno, a vinculis diaboli solvimur, i. e. a peccatis, & ita a diabolo liberamur, ut nec post hanc vitam in nobis inveniat, quod puniat: morte quippe sua, uno verissimo sacrificio, quicquid culparum erat, unde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christo extinxit. Haec fere hodie est sententia Protestantium, quae aliorum fuit tunc temporis orthodoxorum in ipsa rom. Ecclesia. Videantur & alii plurimi, suis locis infra citandi. Certe verba Bellarmini de diversis, imo adversis Romanensium circa efficaciam sacramentorum sententiis, ubi de effectu sacramentorum lib. 2. c. 1. loquitur, observatu digna sunt. Et hoc (scilicet sacramenta esse efficacia signa gratiae, in quo omnes conveniunt) sufficit ad fidem, & ad legitimum usum sacramentorum; quomodo in miraculis Christi non requirebatur, ut homines, qui curandi essent, scirent, in quo genere causae fimbria Christi sanaret. Satis erat, ut scirent & crederent, tactum illius fimbriae adferre sanitatem, neque opus erat, ut ipsi Apostoli, qui manus imponendo curabant, scirent, quomodo id fieret. Et rursus de dissidiis Romanensium de materia & forma sacramenti matrimonii, de Matrim. lib. 1. cap. 6. circa finem. Et quamvis etiam tum de materia, tum de forma, maxime inter se Catholici disiderent, nihil id officeret certitudini, quam habemus de sacramento matrimonii. Nam ad fidem catholicam de sacramentis habendam, & ad eadem

eadem sacramenta fideliter ministranda, vel suscipienda, satis est, scire, quid necessario requiratur ad sacramentum celebrandum, & quae sint illa, sine quibus non perficitur sacramentum. Quid autem in his proprie forma sit, quid materia, sine fidei praesudicio disputari, & etiam ignorari potest. (pag. 40.) Haec omnia inquam, Bellarmini verba, mutatis mutandis, huic controversiae aliquatenus aptari possunt. Quae in justificatione peccatoris poenitentis & credentis, a Deo unico nostri justificatore, fiunt vel efficiuntur, ut certe fiunt omnia tria praedicta; firma fide omnes teneamus & complectamur; subtiles autem & scholasticas disputationes, in quibus forte haec est, *In quo praecise ponenda sit formalis justificationis ratio? & definitiones audaces atque peremptorias sub poena anathematis, (cujusmodi sunt permultae tridentinae) fugiamus: ad salutem enim vel plebis vel etiam doctiorum non sunt necessaria, & per eas charitas christiana gravissime laeditur. Satis esset, habere justitiam coram Deo, atque etiam coram hominibus, quam de ea contentiose disputare. Tam diu ad toties rixamur de justificatione, (ut non immerito quæritur* vir quidam moderationis studiosissimus) & nunquam anhelamus, ut justi simus revera, & justi reperiamur ad salutem; disputare enim malumus, quam bene vivere. Quum tamen fata Ecclesiae praesentia nos trahant ad specialem eorum, quae hac dere inter partes disceptantur, considera-*

* Vir quidam] Wicelius in Via reg. l. c. p. 35. cedit. Coming,

derationem aequam & placidam, age, sequamur, quo volunt illa, cum bono Deo.

CAPUT II.

Quo specialiter de causa formali justificationis differitur, & imprimis de imputatione justitiae Christi.

Non imus inficias, in multorum Protestantium scriptis varias, incommodas & crudas, atque interdum contrarias, de causa formali justificationis nostrae sententias ac loquendi formulas inveniri, quas licet aliqui excusare multum laborent, nos tamen, quibus veritas & ecclesiae pax, paucorum quorundam, praesertim recentium, auctoritate multo charior est, non excusamus, nedum defendimus, ne lites & iniquas & inutiles foveamus. Studiosae quidem illas Romanenses ex variorum Protestantium scriptis excerpunt & curiose numerant: sed certe non semper candide & bona fide. Nonnullas tamen discrepantes super eadem re sententias in suorum etiam scriptis extare meminerint, ut infra dicemus, ac proinde cum Protestantibus tanto aequius agendum esse.

(Pag. 41.) *Fidem esse formalem causam justificationis nostrae*, dixerunt quidem multi magni nominis Protestantes, ut Lutherus, Brentius, Schegkiius, imo Calvinus ipse cum alibi, tum Instit. * lib. 3. cap.

* Lib. 3, c. 14, seq. 17.] Vel cap. 10. n. 44.

2. cap. 14. sect. 17. aliique, & fidem pro justitia nostra vera & perfecta, per gratiosam Dei dignationem & acceptationem, propter Christi obedientiam, haberi dixerunt iidem supra nominati, (Calvinum excipio) & inter recentiores J. Armin. in epist. ad Hippolytum a Collibus, & in Articulis perpendendis tit. de Justif. Petrus Bertius, cum adhuc Leidae theologiam profiteretur, in Epist. discept. de Justif. cum Sibrando, fidem quidem vivam semper intelligentes. Sed Protestantes communiter utrumque hodie negant, & quidem recte: fides enim, etiam proprie, & non metonymice pro Christi justitia fide apprehensa accepta, (quicquid contra multi rigidiores Protestantes cavillentur) nobis imputatur ad justitiam illam obtinendam, quia proprie ac formaliter coram Deo justificamur, vel pro ipsa, nimirum consequenda; hoc enim saepe scriptura testatur, Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Sed fides nec est, neque uspiam dicitur esse illa ipsa justitia proprie dicta, sed justitia dicitur esse ex fide & per fidem. Quod si etiam cum Romanensibus libet sic explicare, quod in scriptura dicitur, fidem in justitiam imputari vel reputari, quia fides vera justitia est, (Dei enim reputatio vel existimatio semper cum veritate conjuncta est) saltem secundum inchoationem: nam ejusmodi fides a peccatore per Dei gratiam concepta, initium est justitiae & renovationis ejus, & quidem tale, quod ipsam justitiam apprehendat, & ex quo velut semine tota justitia progeminet, ut loquitur Estius in Rom. 4. v. 4. fides tamen,

tamen, quocumque explicetur modo illius imputatio ad justitiam, proprie loquendo nec est, nec habetur pro perfecta illa justitia, qua proprie & formaliter coram Dei justus sumus. Et in hoc communiter Protestantes & Romanenses conveniunt, ita ut Bellarm. tota illa disputatione lib. 2. cap. 4. fidem non esse integram formalem causam justificationis nostrae, supersedere potuisset.

De sententia A. Oslandri, & peregrinis atque absurdis loquendi formulis ab illo usurpatis, quum Protestantes omnes non minus, quam Romanenses, eas rejiciant, nihil est necesse dicere.

Pag. 42.) Ad justificationis nostrae formalem rationem spectare remissionem peccatorum, quum fateantur omnes utrisque partis, differamus nunc de imputatione justitiae Christi, & an illa etiam formaliter justificemur.

Iustitia Christi nobis imputata consistit non tam in habituali illa justitia, qua sanctissima Christiana anima a primo suae conceptionis instanti donata fuit, & consors divinae naturae facta, quam in justitia ejus actuali, quam in tota hac vita mortali & agendo & patiando operatus est, quaeque alterius effectus fuit. Habituali quidem sua justitia nobis justificationem etiam meruit Christus: talis enim nos docebat pontifex, sanctus, innocens, impollutus, a peccatoribus segregatus, Heb. 7. 26. sed actualis illius justitiae specialior quaedam fuit merendi ratio; ac proinde scripturae in justificationis nostrae doctrina de illa praefertim loquuntur, Meruit

Meruit nobis Christus per omnia, quae in terris egit aut passus est: infinite enim Deo patri placuerunt omnia, & immensi atque inexhausti meriti fuere, propter unionem hypostaticam personae divinae, nam *humana opera divine operabatur*, ut docet Dionysius, de Divinis Nominibus. & Damasc. lib. 3. de Orthodox. fide. Inter omnes tamen Christi actiones & passiones pro nobis susceptas ejus mors & passio eam proxime antecedens, nobis maxime & potissimum justificationem meruit. In ea enim singulariter emicuit obedientia Christi erga patrem, & dilectio erga humanum genus, & tota illius obedientia consummata fuit, ut praecclare docet apostolus, ad Phil. 2. 8. Hoc infinita scripturae & Patrum loca restantur; in hoc etiam omnes Protestantes & Romanenses consentiunt: sed de merito obedientiae vitae nonnulla est inter ipsos Protestantes controversia. Quae de re, quid vere sentiendum sit, non est omnino ab instituto nostro alienum, paucis differere & explicare.

Affirmant nonnulli Protestantes, *Christum nullo modo obedientia activa, sive vitae*, ut ipsi loquimur, sed sola passiva, sive mortis, nobis justificationem meruisse. Sed errorem errant crassissimum: Nova enim est haec sententia, ac in Ecclesiam primum inducta a quodam M. Georgio * Kargio, pastore onoldino, ann. 1570. teste Mentzero Dispp. theol. giss. tom. 3. pag. 453.

* Kargio] Quem latino vocabulo etiam *Parfimonium* vocant.

453. & Joanne Gerhardo loc. de Justif. n. 57. quam tamen ille, rectius a viris piis & eruditis edoctus, revocavit. Eadem vero postea a Zach. Ursino & J. Piscatore, theologo herbornensi, quasi non plus satis esset hactenus rixarum in Ecclesia, denuo excitata, & animose, immo pertinaciter defensa fuit. (pag. 43.) Hos complures postea secuti sunt. Eandem etiam sententiam defendit Carolus Molinaeus Annot. in. 51. partem Harmoniae. Vide Fr. Fennard. dialogo 4. Cornelium Schultingium contra Instit. Calvini, tom. 3. pag. 482. Sed sententia haec adversatur 1. S. literis, quae non sola Christi morre, sed integra ejusdem vitae simul & mortis obedientia salutem & justitiam nobis, etiam per modum meriti, comparatam esse, compluribus locis clare testantur. Ies. 9. 6. Lucae 2. 11. Matth. 3. 15. 2. ad Cor. 8. 9. Gal. 4. 4. 5. in primis Rom. 5. 18. 19. & Phil. 2. 5. & seq. 2. Pugnat cum communi & perpetuo Patrum consensu. Videatur autor Exposit. fidei in Justini mart. Opp. Irenæus lib. 5. adversus haeres. cap. 14. juxta Galasii distinctionem, & cap. 15. & 18. (1) Ambrosius in 2. Cor. 4. & in 1. Cor. cap. 15. Chrysost. in epist. ad Rom. cap. 5. hom. 10. Cyrillus alex. lib. 11. in Joh. cap. 25. lib. 12. cap. 16. & 1. de Recta fide ad Reginas p. 349. Primasius in cap. 11. Rom. lib. 1. epist. 70. ad Juvenalem episc. hierosolym. Damasc. lib. 3. de Orthod. fide cap. 24. Anselm. (sive potius (2) Hervæus) in 4. ad Gal. & in li-

(1) Ambrosius] Aut potius Hilarius diaconus. Cave Hist. lit. 150.
 (2) Hervæus] Monachus dolensis. Vid. Cave 439. 459.

in libello Meditationum: Bernh. serm. 1. de Circumcisione, serm. 3. de eadem, item serm. de verbis Ps. 23. vel 24. 3. *Quis ascendet in montem Domini?* p. 95. & serm. ad milites templi, c. 1. 3. Repugnat unanimi omnium Romanensiu sententiae, hac in re minime contemnendae, ut quae cum scriptura & Patribus maxime consentit. Gravissimam enim injuriam facit Romanensibus Barth. Battus lib. 1. de Justif. cap. 8. contra Bellarm. illis etiam hanc novam sententiam adscribens, ingenue id confitente I. Gerhardo L. de Justif. n. 57. licet Batti nomen supprimat: Concilium enim tridentinum sess. 6. cap. 7. Christum non simpliciter passione sua, sed *sanctissima sua passione* nobis justificationem meruisse dicit: sicut ipse Battus idem agnoscere cogitur. Bellarm. qvidem lib. 1. de Justif. cap. 2. solius passionis Christi in assignanda meritoria justificationis causa meminit, & lib. 2. cap. 5. affirmat, nihil frequentius omnem scripturam, testari, quam Christi passionem & mortem, plenam atque perfectam satisfactionem fuisse pro peccatis; Pag. 44.) non tamen excludit sanctitatem vitae Christi, sed justitiam illam, qua Christus, non ut homo, sed ut Deus, essentialiter justus est, quemadmodum A. Osiander, contra quem ibidem disputat Bellarminus, contendebat; & justitiae mortis Christi tantum meminit, quae scilicet in passione & morte Christi, meriti justificationis nostrae complementum & consummatio fuit. Alioquin idem lib. 5. de Chri-

fto med. cap. 9. diferte fcribit, Chriftum operibus ac laboribus fuis, non folum nobis omnibus gratiam & gloriam acquifiviffe, fed etiam fibi aliquid. Vide praeter alios Romanenfes Gregorium de Valentia lib. 1. de Chrifto redemptore cap. 3. ubi prolixè hac de re differt, Ruardum Tapperum art. 8. de Iuftif. pag. 26. Staplet. de Iuftif. lib. 7. cap. 5. & 6. Cofterum in Enchirid. pag. 296. Male igitur etiam Amandus Polanus Symphoniae fuae cath. thefin 10. cap. 12. de Iuftif. infcripfit *Contra Papanos*, quae iuftitiam illam Chrifti, quae nobis imputatur, affirmat effe fatisfactionem, ejus, quae legem totam implevit, obedientiam nobis praeceptam perfectiffime praeflando, & mortem nobis comminatam fufiinendo, quamque etiam fatis diligenter confirmat confenfu Patrum. Sed cum Romanenfes id non negent, infcribenda fuiffet *Contra Pifcatorem ejusque feque-*
ces. Pugnat 4. cum conftanti omnium Lutheranorum fententia; quorum permulti diverfis tractatibus & difputationibus in publicum editis, hanc fententiam refutarunt. Repugnat 5. & ultimo, communiori fententiae etiam eorum Protestantium, qui vulgo Calviniftae dicuntur, ut ex variis illorum fcriptis abunde conflat, quae adeat curiofus lector. Vnde Paftores gallicani in fynodo * appinenfi congregati an. 1603. Pifcatorem per literas, quae publice extant, admonuerunt, ut dogma hoc non probum atque evangelio contrarium publice retractaret,

* Appinenfi] Vcl Cappinenfi. Sic additum erat in priorè editione,

nec in posterum animos studioforum misere eodem imbueret, aut infirmis scandalorum, collegis dissensionum, & Pontificiis insultandi occasionem praeberet. Hugo Grotius, vir antiquitatis peritissimus, (ut merito Remonstrantes in nupera sua Apologia illum laudant, pag. 210.) in eruditissima sua Defensione fidei catholicae de Satisfactione Christi, contra Socinum cap. 6. pag. 107. *Quamquam vero hactenus, inquit, ostendimus, Christi poena Deo satisfactum, negare tamen nolumus, vim satisfactionis esse etiam in ipsa Christi actione.* Pag. 45.) Et pag. 108. (nota contra errorem Roberti Rolloci lib. de Vocatione cap. 4. pag. 43. 44. aliorumque) *Sicuti opera temporaliter bona, valent ad temporalem impunitatem, ita Christi opus perfecte & spiritualiter bonum, ad liberationem a poena aeterna valuit. Quo illud spectat, Per obedientiam unius, iusti constituuntur multi, i. e. justificantur, habentur quasi infontes.* Rom. 5. 19. *Quod vero de satisfactione jam diximus, eam primo quidem poenae, deinde vero ipsi etiam actioni obsequioque tribui, idem de placatione Dei, de redemptione nostra, & de expiatione intelligi debet.* Et Gerh. J. Vossius, vir doctissimus & in antiquitate versatissimus, in docta sua praefatione libro Grotii nunc laudato praefixa, non procul ab initio haec habet: *Beneficia ejus (Christi) partim in iis consistunt, quae vita & morte acquisivit nobis. Etrursus: Nam actiones & perpesiones Christi, minoris aestimet, necesse est, quisquis illum non quatenus est, agnoscit.* Extat epistola quaedam D. Parei

ad illustrem Comitem, &c. annexa Explic. cat. ech. edit. 1621. qva suam sententiam exponit de iustitia Christi activa & passiva, & in qvibus ab utraqve litigantium parte peccetur, deniqve qva ratione controversia haec conciliari possit. Sed multa in ea inveniuntur, ubi ipsemet haud leviter peccat. In qvibus, ut caetera mittam, praecipuum est illud, qvod *habitualement humanitatis Christi conformitatem cum lege, pro iustitia personae Christi*, more suo, habet, & non pro iustitia meriti Christi. Neque unquam viris doctis satisfaciet ista ab eo proposita conciliationis ratio, cum manifesta veritatis injuria conjuncta.

Errant tamen, ut alios errores brevitatis studio non attingam, omnes illi Protestantes, qui hanc novam & singularem sententiam impugnantes, affirmant, *peccatum originis nobis remitti propter sanctam Christi conceptionem, peccata omissionis propter sanctam Christi vitam, peccata denique commissionis propter sanctissimam illius passionem; aut obedientiam Christi activam & passivam, ratione meriti*, ita distinguunt, ut haec nobis liberationem a morte aeterna, illa vero vitam aeternam promeruerit; Christi enim iustitia, in iustitia & salute nobis promerenda, non ita est in partes vel frustra distrahenda vel discerpenda, qvum Christus integra sua obedientia habituali & actuali, vitae & mortis, (pag. 46.) non solum omnia nostra peccata, qvaecunqve illa sint, expiaret, & mala, in qvae per peccatum incide-

cideramus, abstulerit, sed & bona, quae amiseramus, immo illis longe praestantiora acquisiverit, ut plurima scripturae loca testatur: Matth. 20. 28. Joh. 1. 29. Tit. 2. 14. Gal. 3. 13. & 14. Heb. 2. 9. & 10. 1. Petr. 3. 18. Nec activa illius justitia a passiva, vel haec ab illa, ratione meriti, sic distinguenda est: neutra enim sine altera meritoria fuit; utraqve autem a personae Christi agentis & patientis infinita dignitate valorem ac pondus habuit. Sed paucis sic ostensa justitia illa Christi, quia justitiam & salutem nobis promeruit, quaeque nobis imputatur; in disquisitione coepta pergamus ad sequentia.

Quibusdam theologis in Concilio tridentino nimium superstitiosis, vel etiam contentiosis, vocabulum *imputationis* (justitiae Christi scilicet) ita invisum, aut saltem suspectum erat, sicut testatur historia illius Concilii lib. 2. & de Dom. a Soto ex illius scriptis constat, ut sublatum cuperent, quia scilicet Protestantibus adeo esset familiare, cum tamen nec in scriptura, nec in Patribus unquam usurpetur; & propter consecraria, quae Protestantes inde eliciunt. Certe nusquam in scriptura diserte legimus, *Christi justitiam nobis ad justitiam imputari*. Legimus quidem in scriptura, *fidem nobis imputari ad justitiam*; propter Christi justitiam Deum non imputare nobis peccata nostra; & *imputari nobis justitiam*, Rom. 4. 6, 11. nusquam vero scriptura expresse dicit, *Deum nobis imputare ad justitiam, Christi justitiam*. Sententia tamen ipsa recte intellecta, passim in

S. literis traditur; justitiam enim, h. e. obedientiam Christi nobis imputari, i. e. qvoad effectum vel fructum, scilicet remissionem peccatorum, justitiam inhaerentem, & acceptationem ad vitam aeternam, nobis communicari, attribui ac donari, toties reipsa in scriptura dicitur, qvoties expresse asseritur, Christi vel obedientia vel morte justitiam & salutem nobis comparatam, vel nos a peccatis redemptos ac Deo reconciliatos: vel qvoties docetur, *Christum a Deo factum esse nobis justitiam*, 1. Cor. 1.30. *pro nobis factum esse peccatum, ut nos in ipso efficeremur Dei justitia*, 2. Cor. 5. 21. *ejus justitia & obedientia nos coram Deo justos constitui*, Rom. 5. 19. Similiter in Patribus, communicationis, participationis, donationis, diffusionis vocabula saepe leguntur, ut constat, & confitentur illi ipsi, qvibus *imputationis* vox maxime displicet; cum tamen hac voce nil aliud praecise, qvam illis aliis significetur. (Pag. 47.) Qvot circa cum de re ipsa satis constet, frustra de verbis litigatur, Qvin immo & *imputationis* vox in Bernardo legitur epist. 190. ad Innocent. papam: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, ut videlicet satisfactio unius omnibus imputetur; sicut omnium peccata unus ille portavit.* Lege, qvaeso, diligenter totam illam epistolam, & Serm. ad milites templi cap. 11. ubi dicit: *Mors in Christi morte fugatur, & Christi nobis justitia imputatur.* Hoc idem concedunt plurimi Romanenses, A. Vega de Justif. lib. 15. cap. 2. Bellarm. (qvi etiam confitetur, recte dici, Christi justitiam & me-

& r
ac
fed
just
10.
Ta
in p
ple
pa
Be
da
Se
to
str
leg
asc
de
pa

per
can
ra
mu
ce
tui
isti
lat
tio
ma
siv
qv

& merita nobis imputari, cum nobis donentur ac applicentur, ac si nos ipsi Deo satisfecissemus; sed non ita, ut per Christi justitiam formaliter iusti nominemur & simus) de Justif. l. 2. c. 7. 10. 11. Suarez de Gratia lib. 7. cap. 7. n. 29. Tapperus art. 8. de Justif. pag. 25. 26. 27. Vasquez in primam 2. tom. 2. disp. 202. cap. 6. n. 45. Staplet. de Justif. lib. 7. cap. 9. Costerus in Enchirid. pag. 292. aliique complures. Et multis ante Bernardum seculis, Athanasius adversus eos, qui damno afficiunt genus nostrum eo, quod negant, Servatorem ex natura nostra summis primitias, tom. 2. edit. Commelin. pag. 270. affirmat, nostrum esse, credere sacris scripturis, & impletionem legis a primitiis (i. e. Christo) factam, toti massae ascribere seu imputare: nam in Graeco est λογίζεσθαι, verbum, quod Apostolus ad Rom. 4. usurpat.

Christi justitiam seu obedientiam, quatenus per fidem nobis applicatur & imputatur, esse causam justificationis nostrae formalem, qua coram Deo iusti sumus & pronunciamur, dicunt multi Protestantes, formae voce non proprie accepta pro causa interna, quae subiectum constituit & denominat, vel informante, (omnis enim istiusmodi forma intrinseca & inhaerens est) sed late & improprie, pro qualibet causa, quae definitionem rei constituit, & dat esse rei, cuius est forma, quaque remota, res amplius non consistit; sive illa inhaereat, sive assistat, sive quomodocunque per relationem subiecto applicetur aut uniat.

tur.

tur. Hanc sententiam Romanenses hodie erroris stulti immo impii damnant, & justitiam imputatam vocant *putatitiam, fictitiam, imaginariam & fantasticam, spectrum cerebri lutherani, amentissimam insaniam*, & quid non? (Pag. 48.) Immo Patres tridentini eo usque processerunt, ut sic sentientes anathemate percutere haud sint veriti, sess. 6. can. 10. *Si quis dixerit, homines sine Christi justitia, per quam nobis meruit, justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse, anathema sit.* Vbi i. quam inique & odiose copulantur, & pariter anathemate damnantur, qui dicunt, nos *sine Christi justitia* justificari, & qui *per eam ipsam* formaliter nos justos esse affirmant! 2. Quam otiose (ne quid gravius dicam) & praeter omnium veterum Conciliorum morem, terminus *formaliter* non e sacris literis, nec ex Patrum scriptis, sed ex solis scholarum distinctionibus petitus, quique etiam diversimode accipi potest, conciliari canoni inseritur, & qui formalitatem hanc asserit, anathemati subjiatur! Certe nec ii Protestantes, qui per ipsam Christi justitiam imputatam, & fide viva apprehensam, nos formaliter justificari dicunt, voce *formae*, ut dictum, latius accepta, inhaerentem justitiam negant, aut nos formaliter ea, voce *formae* proprie accepta, justos denominari ac esse asserunt, sed hoc est, quod contendunt, nos non per inhaerentem justitiam, propter suam imperfectionem, coram divino tribunali justificari, sed tantum per perfectissimam Christi obedientiam. Qua de re infra videbimus.

mus. Vnde quidam etiam rigidiores Protestante, attendentes propriam vocis *formae* acceptio-
nem, negant, nos per imputationem justitiae
Christi formaliter justificari, sed imputative seu
relative tantum, licet vere & realiter. Pareus
de Justif. contra Bellarm. lib. 2. cap. 7. pag. 469.
*Nos, imputari nobis Christi justitiam, ut per eam
formaliter justii nominemur & simus, neque dixi-
mus unquam, neque sentimus, ut aliquoties jam osten-
dimus: Id enim non minus sane cum recta ratione
pugnaret, quam si reus in judicio absolutus diceret, se
clementia judicis, donantis sibi vitam, formaliter ju-
stum esse.* Job. Prideaux, theologus oxoniensis,
in suis Lectionibus theologicis nuper emisit,
lect. 5. de Justif. pag. 163. ad verba Bellarm. lib. 2.
de Justif. cap. 7. sect. *Quarto Refellitur. Si justitiam
seu merita Christi solum vellent* (Protestantes) *nobis
imputari, &c.* respondens, ita inquit: *At quis
unquam e nostris, nos per justitiam Christi imputatam
formaliter justificari, asseruit?* (Immo quam plurimi
Protestantes, ut neminem latet. Quin ille
ipse, licet heic sui oblitus, paulo ante, hac ea-
dem lectione, pag. 156. diserte asseruit, Pag. 49.)
formam justificationis nostrae, esse tam activae,
quam passivae obedientiae Christi imputatio-
nem. Sed hoc est, quod dixi; aequivocatione
vocis *formae* luditur.) *Annon formam quamlibet
inhaerentem, qua formaliter justii denominemur, sem-
per explosimus?* Sic ille. Sibrandus contra Vorstii
errores, pag. 604. 605. &c. Chamierus de Justif.
lib. 21. cap. 20. n. 21.

Ean.

Eandem prope sententiam cum hisce Protestantibus, quidam etiam Romanenses ante Concilium tridentinum secuti sunt, testibus Romanensibus ipsis, Bellarm. de Justif. lib. 2. cap. 1. Staplet. de Justif. l. 7. c. 9. & imprimis A. Vega de Justif. lib. 7. cap. 21. aliisque. Alb. Pighius, strenuus aliqui & peracris Protestantium adversarius, Controvers. 2. de Fide & justif. (cujus verba omnia in sententiam non libet hic adscribere, nam hac in re multus est) postquam ibi fufe ostendit, neminem mortalium esse, qui non etiam iustitiae convincatur, quamvis iustissimus sit inter homines, subdit, *divinam misericordiam nobis succurrisse per Christum: in quo iustificamur coram Deo, non in nobis, non nostra, sed illius iustitia; quae nobis cum illo iam communicantibus, & ei infertis, conglutinat, & unitis, imputatur. Propriae iustitiae inopes, extra nos, in illo docemur iustitiam quaerere.* Et paulo post: *In Christi autem obedientia quod nostra collocatur iustitia, inde est, quod nobis illi incorporatis, ac si nostra esset, accepta ea fertur, ita ut ea ipsa etiam nos iusti habeamur.* Atque hanc sententiam Pighius multis scripturae testimoniis, quae a Protestantibus communiter adducuntur, confirmat, eandemque illustrat exemplo haud ineleganti benedictionis Jacobi patriarchae, quo Protestantes multum delectantur. Concludit denique in hunc modum: *Disimulare non possumus, hanc (scilicet de justificatione) vel primam doctrinae christianae partem obscuratam, magis quam illustratam scholasticis, spinosis plerumque, quae-*
stioni.

stionibus & definitionibus, secundum quas nonnulli magno supercilio primam in omnibus auctoritatem sibi arrogantes, & de omnibus facile pronunciantes, fortassis etiam nostram hanc damnaverent sententiam, qua propriam, & quae ex suis operibus esset, (pag. 50.) coram Deo justitiam derogamus omnibus Adae filiis, & docuimus, una Dei in Christi niti nos posse justitia, una illa justos esse coram Deo, destitutos propria, nisi hoc ipsum adstruxissemus aliquanto diligentius. Haec ille. Prolixitatis vitandae studio, caetera, quae dicenda sunt, in caput sequens rejicienda duxi.

CAPUT III.

In quo fusius adhuc de imputatione justitiae Christi tractatur.

CANONICI colonienfes in suo Antididagm. ubi tractant de causis, per quas justificamur, haec habent de causa formali: *Justificamur a Deo justitia duplici, tanquam per causas formales & essentielles. Quarum una & prior est consummata Christi justitia, non quidem quomodo extra nos in ipso est, sed sicut, & quando eadem nobis, dum tamen fide apprehenditur, ad justitiam imputatur. Haec ipsa ita nobis imputata justitia Christi, praecipua est & summa justificationis nostrae causa, cui principaliter inniti & fidere debemus. Aliter vero justificamur formaliter per justitiam inhaerentem, qua remissio peccatorum simul cum renovatione Sp. sancti, & diffusionem charitatis in corda nostra, secundum*

dum mensuram fidei uniuscujusque, nobis donatur, infunditur, & fit propria. Haec illi.

Inclinasse videntur in hanc sententiam, inquit Vega, auctores etiam libelli, a Carolo V. Imp. collocutoribus in Comitibus ratib. ad promovendam conciliationem oblatis ann. 1541. ut legitur apud Goldast. Constit. Imper. tom. 2. pag. 186. cap. 5. de Justificatione hominis. Vbi inter caetera bona nobis communicata in justificatione nostra, ponunt imputationem justitiae Christi, & fideatenus dicunt nos justificari, i. e. acceptari & reconciliari Deo, quatenus apprehendit misericordiam & justitiam, quae nobis imputatur, propter Christum & ejus meritum, non propter dignitatem seu perfectionem justitiae, nobis in Christo communicatae; & fidelem animam aiunt non inniti justitiae sibi inhaerenti, sed soli justitiae Christi nobis donatae; sine qua omnino nulla est, nec esse potest justitia. Pag. 51.) Licet enim non utantur hi, inquit Vega loco supra citato, verbo formaliter, neque dicant justitiam Christi causam formalem nostrae justificationis, sicut Colonienses; tamen eandem cum illis videntur secuti sententiam, quia praeter justitiam inhaerentem, alteram justitiam (nempe Christi) communicari nobis asseruerunt, quae praecipue sumus justi, cuique soli debeamus inniti.

Contarenius cardinalis, vir doctrina & vitae integritate insignis, qui Comitibus illis ratib. interfuit, in tract. de Justif. ita inquit: *Quoniam ad duplicem justitiam pervenimus per fidem, justitiam inhaeren-*

inh
m
nob
Chr
mir
cor
exij
niti
just
te
just
pote
cem
die
con
hab
esse
est
De
Sun
li n
stif
cili
tan
scil
for
qv
sen
re i
tia

inhaerentem nobis & charitatem ac gratiam qua effici-
mur consortes divinae naturae, & justitiam Christi
nobis donatam & imputatam, quoniam inseri sumus
Christo & induimus Christum; restat inquirere,
urranam debeamus niti, & existimare nos justificari
coram Deo, i. e. sanctos & justos haberi. Ego prorsus
existimo, pie & christiane dici, quod debemus niti,
niti, inquam, tanquā re stabili, quae certo nos sustentat,
justitia Christi nobis donata, non autem sanctita-
te & gratia nobis inhaerente. Haec etenim nostra
justitia, est inchoata & imperfecta, quae tueri nos non
potest, quin in multis offendamus, & assidue pec-
cemus, ac propterea indigeamus oratione, qua quoi-
die petamus dimitti nobis debita nostra. Idcirco in
conspetu Dei non possumus, ob hanc justitiam nostram,
haberi justī & boni, quemadmodum deceret filios Dei
esse bonos & sanctos. Sed justitia Christi nobis donata
est vera & perfecta justitia, quae omnino placet oculis
Dei, in qua nihil est, quod Deum offendat, quod non
summopere Deo placeat. Hac ergo sola certa & stabi-
li nobis nitendum est, & ob eam solam, credere, nos ju-
stificari coram Deo, i. e. justos haberi & dici. Hæc ille.

Multo aequius & moderatius etiam post Con-
cilium tridentinum de hac loquendi formula,
tantopere a Patribus illius concilii damnata, quod
scilicet Christi justitia nobis imputata justī simus
formaliter, pronunciavit Ru. Tapperus, quan-
quam & ipse de re illa diversum a Protestantibus
sentiret, art. 8. de Justif. pag. 27. Et si, inquit, in
re ipsa esset consensus, (i. e. si non excluderetur justiti-
a inhaerens) non esset multum de verbis sermonis.

que forma pugnandum; quae ob varios tropos, quibus scripturae, & nos etiam plerumque utimur, permitti & dissimulari possit; (Pag. 52.) quod videlicet Christi justitia nobis imputata justii simus formaliter, tamen nostra justitia non sit justitiae Christi participatio, nisi in genere causae efficientis. Et paulo post: Simili itaque tropo & nos justii nominari possumus imputatione justitiae Christi, sicut figurata est locutio, quod Christus nobis factus est sapientia & justitia, 1. Cor. I. 30. Pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso, 2. Cor. 5. 21. Dominus justitia nostra, Jer. 23. 6. Super hac igitur sermonis forma & loquendi modo, non multum esset contendendum, si nobis concederent adversarii, quod propria justitia nobis inhaereat, sicut proprium ex Adamo contrahimus peccatum, nos intrinsece commaculans.

Rectius tamen nonnulli alii theologi Protestantibus & Romanensibus, communiter, justitiam vel obedientiam Christi nobis imputatam seu applicatam, non causam formalem, sed causam meritoriam tantum & impulsivam, quam *πρὸς ἀλλοτρίαν* nominant, justificationis nostrae esse statuunt. Justitia enim Christi nos justificari, & ut causa formali, & ut meritoria, (quod asserunt illi, qui priorem tuentur sententiam) dici non potest; nam fieri nequit, ut eadem res simul sit causa efficiens, ad quam meritum reducitur, & formalis ejusdem effecti, quia sic simul & de essentia effecti foret, & non foret; cum causa formalis interna sit, efficiens autem externa tantum, uti constat.

Dico

Dico igitur, rectius statui justitiam Christi causam meritoriam, non formalem justificationis nostrae, quia praeter id, quod dictum est, illud primo universa clamat scriptura; hoc autem nulla omnino scriptura clare & necessario evincit. Quod enim Jer. 23, 6. Christus nominatur *Dominus justitia nostra*, (quem locum cum sequentibus, ut caeteri omnes Protestantes, qui hanc sententiam tuentur, vehementer urgent, ita nemo magis quam episcopus wintoniensis (*Bilsonus*) in concione quadam anglicana, doctissima alioqui, de Justificatione in Christi nomine, super hunc locum) & in loco illi parallelo, 1. Cor. 1. 30. dicitur *factus nobis a Deo sapientia & justitia*, sensu causali & figurato, non proprie intelligendum est; quia scilicet Christi merito veram justitiam & divinam sapientiam, sanctificationem & redemptionem a Deo accipimus. Quomodo, (pag. 53.) Eph. 2. 14. *Christus pax nostra* vocatur; quia pacem nobis suo merito conciliavit. Sic locorum peristases diligenter excussae cogunt, sic interpretes omnes doctiores suadent, haec dicta esse explicanda. Quod 2. Cor. 5. 21. *fecisse pro nobis peccatum* dicitur *Deus Christum, qui non noverat peccatum*, hunc habet sensum; Deus Christum fecit hostiam, seu sacrificium pro peccatis nostris: (ut multi, cum veteres, tum recentiores vocabulum *peccati* hoc loco ex variis veteris scripturae locis intelligunt) vel hominem morti, miseriis ac aerumnis variis obnoxium, & per haec peccatoribus similem, ut per *peccatum* similitudo peccati vel poena peccati

ti intelligatur; vel, ut Chrysost. aliique Graeci, nostri causa tractavit eum, tanquam ipsum peccatum, ipsum scelus, i. e. tanquam hominem insigniter sceleratum, ut in quo posuerit iniquitatem omnium nostrum, Jes. 53, 5. quando scilicet eum pro nobis morti crucis subiecit, quo maledicto & ignominioso supplicii genere solent affici famosi latrones; *ut nos per eum* (graece, *ἐν αὐτῷ*. Hebraismus est, pro *δι' αὐτοῦ*). Sic etiam exponit Oecumenius) i. e. per Christi meritum, *efficeremur justitia Dei*, seu vere justii, ea nempe justitia, quae a Deo nobis donata, & Deo probata, propter Christum, sit, remissis scilicet peccatis nostris omnibus, & nobis per spiritum Christi sanctificatis. Consulantur interpretes omnes doctiores, veteres atque recentes, in locum; nos enim nunc commentarios non scribimus. Ita ut nihil minus ex hoc loco intelligi possit, quam ab iis, qui hanc sententiam propugnant, hinc infertur, *omnem nostram justitiam, qua coram Deo justificamur, externam esse*, ipsam scilicet Christi justitiam, quae nostra fiat, dum nobis illam gratuito Deus imputat, eodem, ut loquuntur illi, modo, quo Christus peccatum sive peccator factus est, non propter peccatum sibi inhaerens, sed propter imputationem nostrorum peccatorum. Nihil nunc dicam, quam a vero alienum sit, quod hinc & alibi passim ab aliis affirmatur, *Christum vere & realiter per imputationem coram Deo peccatorem habitum fuisse*. Suscepit quidem Christus in se sponte,

sponte, atque etiam ex patris mandato, debitum solvendae poenae nostris peccatis debitae, (ex quo non peccator, sed justus, immo justissimus dici meruit) peccata tamen Pag. 54) nostra eorumque reatum in se proprie non recepit: longe enim aliud peccatum est, quam debitum solvendae poenae; nam hoc est effectus consequens, potestque quis debitum pro alio velle solvere, quamvis illius peccatum in se proprie non recipiat. *Peccatum non suscepit*, inquit Augustinus de Verbis apost. serm. 14. *sed poenam peccati suscepit; suscipiendo sine culpa poenam, sanavit & culpam.* Et contra Faustum. lib. 14. cap. 4. *Suscepit Christus sine reatu supplicium nostrum, ut inde solveret reatum nostrum, & finiret etiam supplicium nostrum.* Sic ille. Nam nec decuit, neque etiam fieri potuit, ut Christus veram injustitiam in se reciperet; sic enim minime fuisset idoneus ad satisfaciendum Deo pro injustitia nostra. Sed de tota hac nova atque etiam falsa hujus loci expositione, lege inter recentiores Protestantes doctissimum Bilsionum, episcopum quondam wintoniensem, in sua Recognitione passionum Christi, pag. 271. 272.

Neque etiam testimonia Patrum, quae ad hanc sententiam firmandam vulgo citantur, hoc probant. Verba illa Augustini in Enchirid. ad Laurent. cap. 41. quae clarissima illis videntur: *Ipse ergo peccatum, ut nos justitia; nec nostra, sed Dei sumus; nec in nobis, sed in ipso. Sicut ipse peccatum non suum, sed nostrum; nec in se, sed in nobis constitutum, si-*

militudine carnis peccati, in qua crucifixus est, demonstravit, sic sunt intelligenda, ut cuius locum legenti clarissime patet: Christum, in quo peccatum non erat, pro nobis peccatum fecit Deus, cui reconciliandi sumus, hoc est, sacrificium pro peccatis, per quod reconciliari valeremus: Ipse ergo peccatum, i. e. in similitudine carnis peccati, in qua venerat, sacrificatus est, ad diluenda peccata nostra, non sua: ut nos justitia, i. e. ut nos iusti essemus, non nostra, i. e. non justitia nostris viribus parta, sed Dei, i. e. a Deo donata; nec in nobis, i. e. non ex nobis ipsis profecta, sed in ipso, i. e. ex ipso & per ipsum. Nihil enim magis alienum a mente S. Augustini fingi potest, quam justitia divinitus infusa, sed semper cum remissione peccatorum conjuncta, propter Christi meritum nos non justificari. Eodem modo intelligenda sunt omnia, quae hanc in rem ex Augustini citantur serm. 61. de Verbis Domini, serm. 6. de Verbis apostoli, conc. 2. in psal. 30. & enarratione primae partis psal. 70. sicut & verba (pag. 55.) Bernardi, serm. 61. () super Cantica: Domine memorabor justitiae tuae solius; ipsa est enim & mea.*

(*) Super Cantica] Id est, in canticum canticorum: cuius tria priora capita B. Bernardus 86. sermonibus illustrare studuit. Reliqua autem 48. non sunt Bernardi, quamvis in ejus operibus essent, sed Gilberti, abbatis de Hoilandia in Anglia, ordinis cisterciensis, ut habet inscriptio in edit. Paris. A. 1551. & observant Cave in Hist. lit. 450. ac Du Pin p. 90. tom. 9. de la Biblioth. des auteurs ecclesiastiques.

& epist. 190. ad Innocentium papam, & in serm. ad milites templi, cap. 11. & verba Justini martyris in (*) epist. ad Diognetum: *Quid enim aliud potuit peccata nostra tegere, quam ejus justitia? in quo alio nos iniqui & impii, pro justis haberi possumus, quam in solo filio Dei. p. 500.* haec, inquam, omnia atque alia consimilia, non sunt aliter intelligenda, quam de imputatione seu communicatione justitiae Christi, per modum meriti, aut alia quacunque ratione considerata, non per modum causae formalis justitiae, seu justificationis nostrae; ut evidenter patet legentibus haec aliaque Patrum dicta & scripta.

Neque etiam ulla necessaria ratio ejusmodi imputationis justitiae Christi afferri potest. Quicquid enim imperfectionis cum peccato conjunctum inest, aut inesse creditur in justitia nostra inhaerente, vel habituali, vel actuali inde emanante, (an enim omnis omnino imperfectio sive defectus & exiguitas justitiae nostrae in hac vita vere & proprie peccatum sit, infra dicetur) *id totum gratis remittitur propter meritum justitiae Christi nobis imputatum*, ita ut praeter remissionem peccatorum & justitiam inhaerentem, quae utraque effectus est satisfactionis & meriti Christi nobis imputati, haud quaquam opus sit ad formalem justificationis rationem constituendam nova illa imputationis justitiae Christi ratione. Immo

F 4

si per

(*) Epist. ad Diognetum] Quae si non Justini, antiqui tamen etiam, quique tempore persecutionum, quibus christiani premebantur, vixit, est auctor. Du Pin Biblioth. des aut. eccl. tom. 1. §.

si per justitiam Christi imputatam justi habemur & essemus, perinde ac si propria sit nostra intrinseca & formalis justitia, haec incommoda inde sequi viderentur: I. ut urgent Romanenses, *non minus justi censei deberemus coram Deo, quam ipse Christus.* Hoc quidem discriminis intercedit, quod Christus a se & in se, seu inhaerenter justus sit, nos tantum precario & imputative, i. e. ab illo, & in illo. Nihilominus tamen per Christi justitiam nobis sic imputatam, verissima Dei aestimatione aequè justi censeremur & essemus, quam ipse Christus: quod christianae aures vix ferre possunt. Certe nec scriptura, nec Patres unquam, aut usquam, ita loquuntur. II. *Omnes, qui justificantur, aequè justificantur*, quia non diversa participatione justitiae a Christo transfusae justi sunt, sed sola imputatione unius & ejusdem justitiae Christi, quae tota singulis aequè imputatur. Distinctio hic adhiberi solita ab iis, qui huic sententiae favent, ad hoc incommodum vitandum inter *justitiam justificationis & sanctificationis*, non est satis solida, ut cap. seq. monstrabitur. (pag. 56.) Denique III. hinc sequitur, *justos in hoc seculo justiores esse, quam in vita aeterna futuri sint*; quum hici omnes per ipsam Christi justitiam omnium longe perfectissimam sibi imputatam vere coram Deo justi habeantur & sint, illic singuli suam tantum habituri sint; quum nihil amplius loci ejusmodi Christi justitiae imputationi futurum sit, propter perfectionem justitiae inhaerentis, quae tamen ipsa Christi justitia multo erit inferior. Ad

Ad extremum illis Protestantibus, qui *formam justificationis*, immo totam essentiam, *in sola peccatorum remissione* constituunt, (quod faciunt ex iis non pauci) haec imputatio justitiae Christi non per modum causae meritoriae tantum, sed & per modum causae formalis, aut saltem *quasi formalis*, ut quibusdam loqui placet, non probatur. Calvinum in his cum Bellarm. de Justif. lib. 2. cap. 6. ipso capitis initio, & cum quibusdam etiam Protestantibus, vix numerare possum: licet enim aliquando Calvinus totam justitiam nostram in gratuita peccatorum remissione constituat, ut lib. 3. Institut. c. 2. num. 21, 22. & in Antid. Conc. trid. ad sess. 6. & comment. ad Rom. 4. 5. & in Psal. 32. alibi tamen (ut Bellarm. ipse de Justif. libro dicto cap. 1. sect. *Joh. Calvinus*, & cap. 2. sect. *Sed non minore fraude*, fateri cogitur) disertis verbis, justificationem in peccatorum remissione, & justitiae Christi imputatione positam esse, dicit. lib. Institut. jam dicto, cap. 11. n. 2. & rursus ibidem n. 3. *Justificare nihil aliud est*. Locos hos Calvini in speciem pugnantes, aut certe valde ambiguos, qui illius dictis mordicus inhaerent, ut Pareus, Chamierus, aliique, conciliare satagunt: an solide satis, judicet candidus lector. Piscator Exegeti aphorismorum doctrinae christianae ex Calvini Institut. maximam partem excerptorum, de Justif. aphor. 14. pag. 305. affirmat, formam justificationis esse ipsam remissionem peccatorum, sive non imputationem, vel, quod idem valet, justitiae imputationem.

Quod etiam pag. 306. ex pluribus scripturae locis probare nititur; & aphorismo 15. pag. 307. Christi iustitiam seu obedientiam illam, quam Patri praestitit, pro causa tantum procacitica seu meritoria habet. Vorstius Tesserad. antipist. parte 2. pag. 32. *Atque hoc demum sensu, inquit, alienam iustitiam nobis imputari docemus Protestantes, Pag. 57.)* quatenus aliena, hoc est, Christi solius obedientia, tanquam causa meritoria, formalem nostram iustitiam, h. e. remissionem peccatorum, per quam omni modo iusti coram Deo constituimur, nobis comparatam esse affirmamus. Interim iustitiam Christi proprie dictam, h. e. obedientiam ejus tum activam tum passivam, item sanctitatem ejus nativam, sic nobis imputari, ut ipsa nobis subjective inhaereat, atque ita nos formaliter per eam iusti constituamur, id neque nos asserimus, neque uspiam in S. literis indicatum esse dicimus. Et rursus ibidem, pag. 49. Iustitiae Christi nomine, vel ipsam a Christo praestitam obedientiam intelligimus, & tum obedientiam illam Christi non quidem proprie in se & per se, sed effective tantum, sive ratione fructus & effectus sui, nobis imputari, h. e. impartiri & communicari dicimus; vel per iustitiam Christi, ipsam in abstracto sive in genere acceptam iustitiam, ex gratia Dei nobis imputatam, sed tamen obedientia Christi revera partam, intelligimus: & tum verbum imputandi per verbum donandi, sive re ipsa attribuendi facile patimur explicari: nam certe utrumque verissimum est, & fructum obedientiae Christi re ipsa nobis donari, ita ut subjective nobis inhaereat,

haereat, adeoque obedientiam ipsam hoc sensu nobiscum communicari, (prout jure spiritualis conjugii nostrum est, quicquid Christus habet) & propter eandem Christi obedientiam nos, quicumque in Christum credimus, justos a Deo reputari, sicut Rom. 3. 24, 25, 26. 4. 24, 25. & 5. 25. & seq. item 1. Cor. 1. 30. & 2. Cor. 5. 19. 21. & alibi videre licet. Interna fatemur, longe tutius esse, ipsas scripturae phrasas in hoc gravissimo argumento praecise & simpliciter usurpare, quae vel justitiam nobis in genere (non in specie hujus vel illius justitiae) imputari, vel, fidem ad justitiam nobis imputari, dicunt, & utramque phrasin per remissionem sive non imputationem peccatorum declarant. Confer etiam pag. 114. Idem quoque in suo Antibellarmino pag. 600. affirmat multorum Protestantium nomine, formam justificationis veram & propriam, esse ipsam justitiae imputationem, vel, quod idem est, peccatorum remissionem, & pluribus argumentis idem confirmare satagit. p. 601. 602. Lege & pag. 607. 608. 611. Vide ejusdem Scholia alexicaca contra Sibrandum, pag. 207. 208. 210. 285. Remonstrantes in Responsione ad Specimen calumniarum, pag. III. (Pag. 58.)

An obedientia Christi formaliter est nostra justitia? Fatemur, hoc a nonnullis dici; sed quomodo hoc consequenter dici possit, non videmus. Nam si Christi obedientia formaliter est justitia nostra, quomodo fides nobis imputatur in justitiam, propter obedientiam, sive meritum Christi? obedientiam enim Christi formaliter, propter obedientiam Christi, ut causam προαίτιαν, nobis imputari, absurdum

dum

dum est. Videatur etiam Th. Mortonus Appel. Protest. lib. 5. cap. 11. sect. 2. n. 4.

Sed, ut Protestantes alios silentio transeamus, Archiep. spalat. de Rep. eccles. lib. 7. cap. 11. n. 217. Protestantium sententiam, sive potius diversas super hac re exponens sententias, ita inquit: *Posteriores* (Reformati scilicet) *volunt, justificationem nostram formalem, esse obedientiam Christi, ejusque justitiam nobis imputatam; sive in justificatione requiri quidem hanc imputationem justitiae Christi nobis, sed formaliter justificationem nostram esse ipsam peccatorum remissionem per non imputationem.* Et paulo post: *An vero justitia illa, per quam post justificationem justi dicimur, sit sola imputatio justitiae Christi nobis, an vero sit aliquid inhaerens, quod Deus nos justificando in nobis ponat, an justitia formaliter sit ipsa remissio peccati, h. e. carentia illa injustitiae, res est disputabilis.* Haec ille, plus aequo partibus dissentientibus placere studens. Atque haec de imputatione justitiae Christi.

CAPUT IV.

Quo disquiritur, an justitia Dei nobis infusa & inhaerens, spectet ad formalem justificationis rationem.

Non quaeritur, quemadmodum rigidiore Protestantes arbitrantur, ac proinde de male nec satis candide ab illis formato quoad formalem justificationis rationem statu quaestionis graviter conqueruntur Romanen-

n-

nenſes, ut Bellarm. de Juſtif. lib. 2. cap. 2. ſect. *Eſt autem hoc loco*, Stapletonus Qvaest. qvoddlib. de varia Proteſt. aſtutia, pag. 408. aliique, qvid ſit id, *propter qvodd* Deus peccatorem juſtificet, & in gratiam recipiat? (Pag. 59.) ſit ne meritum Chriſti, an inchoata in nobis novitas? Nam ſi de cauſa meritoria juſtificationis noſtrae qvaeratur, qvae proprie designatur voce *propter*, libenter concedunt Romanenſes, hanc ſolam eſſe Chriſti meritum, neque qviquam nobis inhaerens: qvodd ſi de cauſa formali, qvae proprie non voce *propter*, ſed *per* denotatur, i. e. qvid illud ſit, per qvodd homo juſtificatur? affirmant iidem, juſtificari hominem per juſtitiam ſibi a Deo propter Chriſti merita donatam & inhaerentem, & non per ipſum Chriſti meritum extrinſecus imputatum. Interim pluris ſe facere perfectiſſimum atqve abſolutiſſimum meritum Chriſti, qvam renovationem noſtram hic imperfectam & inchoatam, profitentur. Vide Bellarm. loco ſupra citato, ſect. *Deinde*. Qvae hic autem pro Chemnicio, aliisque reſpondet Joh. Gerhardus, loc. de Juſtif. n. 220. & Pareus ad lib. 2. Bellarm. de Juſtif. cap. 2. pag. 384. aliique, ſolida non ſunt, nec ſtatum qvaestionis recte propoſitum attingunt.

Patres Concil. trid. ſeſſ. 6. cap. 7. *unicam formalem cauſam juſtificationis* eſſe dicunt, juſtitiam videlicet Dei, nobis infuſam & inhaerentem, dum primo dicunt, *juſtitiam Dei eſſe, qvae nos juſtos facit, qua videlicet ab eo donati renovamur*
ſpiritu

spiritu mentis nostrae. Et paulo infra: *Id in hac impii justificatione fit, dum ejusdem sanctissimae passionis merito, per Spiritum S. charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhaeret.* Iidem tamen capitis ejusdem initio: *Hanc dispositionem, inquirunt, justificatio ipsa consequitur, quae non est sola remissio peccatorum, sed & sanctificatio & renovatio hominis interioris.* Et paulo infra: *Vnde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum, haec omnia simul infusa accipit homo per Christum.* Ex hac praecisa & peremptoria determinatione unice tantum formalis justificationis causae, ex scholarum altercationibus & contentionibus, quemadmodum ex ipsis terminis patet, nata & deprompta, non autem ex scripturis vel ecclesiae veteris doctrina, neque etiam ea sibi satis constante, mirum, quantum contentionis inter eos etiam, quibus Concil. trid. utramque facit paginam, ad illius auctoritatem tuendam, exortum sit. Vasquez 1. 2. parte 2. disp. 404. cap. 3. acriter contendit, *remissionem peccati* (Pag. 60.) *nihil prorsus in re esse, nisi infusionem iustitiae:* tribuitque hanc opinionem aliis quibusdam Romanensibus, verene an falso, non laboramus; sed praecipue disputat ex Concilii trid. verbis de unica causa formali justificationis. Hanc sententiam Vasquis impugnant acerrime multi alii Romanenses, & Protestantes omnes. Vide Davenantium de Iustitia habituali, cap. 28. pag. 353. Bellarminus de Justif. lib. 2. c. 2. rectius agnoscit, *remissionem peccatorum esse aliquid re ipsa distinctum*

Tum ab infusione gratiae, ac proinde Concilium in eodem loco separatim utriusque meminisse: non quidem ut significaret, ut inquit ille, duplicem esse causam formalem justificationis, sed ut indicaret, duos esse terminos ejus motus, qui dicitur justificatio, sive duos effectus ejusdem causae. Quae glossa quam consentanea sit verbis Concilii tridentini, judicet aequus lector. Si enim renovatio nostri per Spirit. S. est unica formalis causa justificationis, quemadmodum Concilium disertissime loquitur, quomodo justificatio nostra, formaliter & essentialiter procul dubio, ab eodem Concilio dicitur esse non solum peccatorum remissio, sed & renovatio? Quomodo etiam a Bellarmino aliisque, remissio peccatorum dicitur esse renovationis nostrae, quae causa formalis est justificationis, effectus? In eandem sententiam cum Bellarm. disputat Suarez de Gratia divina, lib. 7. de sanctificatione hominis, cap. II. n. 24. ubi Concedo, inquit, intervenire in justificatione impii duos effectus gratiae, quasi partiales, unum positivum, & alium privativum, seu exclusivum peccati. Et n. 25. Neque hinc sequitur, dari plures causas formales justificationis, quia formalis causa non est nisi positiva forma; privatio enim formae contrariae, potius est effectus secundarius ejusdem causae formalis. &c. Quod si quis de nomine contendat, vocando privationem frigoris, formam constituentem lignum in non esse frigidum, eodem modo loqui potest de carentia peccati, & tunc respondet facile, Concilium fuisse loquutum de forma positiva, & de illa dixisse, esse unicam. Hic fructus

est,

Illum opuscula de illis

est scholasticarum disputationum & determinationum maxime, ne quid gravius dicam, ambiguarum, in res fidei, ab illo nupero Concilio tridentino infelicititer invecarum. Sed omnes hi theologi *remissionem peccati cum ipsius deletionis seu abolitionis*, Pag. 61.) quae quidem effectus est, aut saltem nunquam fit ordinarie absque infusione gratiae iustificantis, semper confundunt; cum tamen, ut recte Fr. Sylvius a Brania in 3. Thomae q. 86. art. 2. pag. 422. conclus. 2. docet, *reatus poenae proprie tollatur per remissionem peccati. Proprie enim, peccatum remittere, est, peccatorem liberare ab obligatione poenae luendae, siquidem is peccatum remittit, qui illud condonat; condonat autem, qui poenam relaxat, & quam exigere poterat, non exigit. Scriptura vocat alio nomine, non imputare, scilicet ad poenam, Psal. 32. 2. Rom. 4. 8. 2. Cor. 5. 19. Ac proinde peccati remissio, non est proprie ipsius deletio vel abolitio, sed poenae illi debitae condonatio; peccati autem deletio, est maculae abstersio, quae nunquam fit (si loquamur de macula peccati mortalis) absque infusione gratiae iustificantis. Haec ille. Rectius ergo alii dicunt, justificationem peccatoris duas res continere, diversas quidem illas inter se, verum insolubili societate conjunctas, remissionem peccatorum & donationem gratiae & iustitiae Dei. Perer. in Genes. cap. 15. 6. disp. 3. Gropperus in Enchirid. colon. de Justif. pag. 132. Ant. Delphinus de Salutari progressu lib. 5. (qui duas appellat justificationis partes) & Andrad, Orthod. explicat. lib. 6. aliqve multi.*

Prote-

Protestantes unanimi consensu fatentur, inhaerentis iustitiae seu sanctitatis infusionem cum gratuita nostri justificatione necessario ac perpetuo conjunctam esse, quemadmodum nec ipsi Romanenses, quando sobrie loquuntur, negare possunt; eam tamen esse justificationis nostrae partem aliquam, aut ad formam hujus essentialem pertinere, communiter non admittunt: *sanctificationem* esse & appellari volunt, quae accurate & necessario, ut inquirunt ipsi, a *justificatione* nostra, cum hujus tantum sit consequens, distinguenda sit.

Dissensionem hanc, licet magni momenti esse videatur theologis dissidentibus, praesertim rigidioribus Protestantibus, omnibus tamen recte & sine praejudicio expensis, *forte verbalem & notitionalem magis*, quam realem esse compariemus; immo sententia rigidiorum Protestantium, nec scripturis nec patribus, neque etiam rectae rationi satis consentanea videtur.

Pag. 62.) Verba A. Vegae, quibus lib. 15. de Justif. cap. 5. circa finem, Calvinum super hac re sic affatur, observatu dignissima sunt: *Ac ne te amplius, inquit, super his urgeam, illud tandem pacifice velim tecum perpendere: Si semper, dum quis justificatur, etiam secundum tuam sententiam sanctificatur, quod peccatum est, statuere aliquod verbum, quo explicemus utrumque, & generatim omnia beneficia, quae illo momento peccatori a Deo fiunt? Si aliquem docere velimus, quid a Deo accipiat, cum ei remittuntur peccata, aut cum ad gratiam divinam*

G

vinam

vinam admittitur, non patieris nos dicere, velle illum docere beneficia, quae in sua justificatione assequatur? Quo verbo commodius utamur ad complectenda illa omnia una voce, quam hoc, quod frequentissimum est in scriptura, & ab illis verbis etymologiam suam ducit, quibus & absolutio a peccatis, & reconciliatio cum Deo, & amicitia ipsius atque adoptio, & executio operum justitiae designatur? Quae verba a nupero scriptore protestante, Francisco White, in sua Orthodoxae fidei explicatione pag. 18. 19. ad ecclesiae pacem hac in re conciliandam, recte censentur expendenda.

Verbum *justificare* (hebraice דַּעַרִּיק , graece δικαιῶ) forensē, seu judiciale significationem saepe in scriptura, immo & in quibusdam D. Pauli locis, quae de justificatione nostra loquuntur, habere, i. e. idem significare, quod justum pronunciare seu declarare, libenter concedunt multi Romanenses, Marinarus, carmelitanus, in Concil. trid. contra Dom. a Soto id urfit, ut legere est in Historia Concil. lib. 2. pag. 332. ex illo Rom. 8. 33, 34. ubi voces judiciales, accusare & condemnare, oppositae verbo *justificare*, evincunt, hanc vocem ex usu forensi pro declaratione justitiae sumendam esse. Joh. Pineda jesuita in cap. 4. Jobi, allato etiam hoc ipso loco Rom. 8. Vega lib. 5. de Justif. cap. 3. praeter permulta alia, adducto loco ex Rom. 4. 7. Toletus in Rom. 2. 13. annotat, 13. ait, significationem hanc in scriptura frequentissimam esse, ex sexcentis testimoniis probari posse. Et in annotat.

ad

ad Rom. 8. 33. eadem in significatione *justificandi* verbum accipit propter oppositum *condemnandi*. Sic etiam Estius in Rom. 2. 13. & Pererius in eundem locum, ubi & illud D. Pauli saepius jam dictum ad Rom. 8. eodem modo intelligendum esse affirmat: Ru. Tapperus art. 8. de Justif. pag. 20. Bellarm. de Justif. lib. 1. cap. 1. & lib. 3. cap. 3. & 9. aliique plurimi: ut frustra hoc contra illos probare satagent permulti Protestantes.

Pag. 63.) Sed & verbum *justificare*, quandoque in scriptura significare, *justitia imbuere*, vel *donare*, non diffitentur permulti docti Protestantes, contra aliorum rigidiorum id pertinaciter negantium sententiam. Rom. 8. 38. dicitur: *Quos vocavit, eos & justificavit*. Vbi rigidiores cum Patre sanctificationem, cuius nulla in aurea illa catena mentio fit, non in justificatione, sed in glorificatione includi, absurde volunt. Et ad Tit. 3. 7. censet Calvinus ipse, fatente Patre de Justif. lib. 2. cap. 3. p. 408. posse concedi, sub justificatione regenerationem seu justificationem comprehendere; licet addat, nulla necessitate hoc fieri. Disertius Beza in cap. 3. ad Titum vers. 7. *Justificationis nomen*, inquit, *large accipio, ita ut complectatur, quicquid a Christo consequimur tum per imputationem, tum per Spiritus in nobis sanctificandis efficaciam*. Sic quoque accipitur *justificandi verbum* Rom. 8. 30. Idem in quaest. Sic interdum nomine justificationis intelligitur etiam sanctificatio, quoniam haec duo prorsus cohaerent. Idem etiam contra Heshusium. pag. 330. fatetur.

justificationis nomine utrumque interdum intelligi, licet (ut communi errore abreptus inquit) accurate distinguere debeant ista duo, sicut passim apud apostolum distinguuntur. In Synopsi purioris theol. Ant. Thylius disp. de Justif. thesi 3. scribit: Neque tamen diffitemur, propter summam & artificiosam connexionem, justificationem quoque sanctificationem ipsam, ut consequens, videri nonnunquam complecti. Rom. 8. 30. Tit. 3. 7. 1. Cor. 6. 11. Et haec quidam fuistis; sed abluti, sed sanctificati: sed justificati estis. Hier. Zanchius in epist. 2. ad Eph. 2. 4. loco de Justif. affirmat, per justificationem ac sanctificationem unum idemque intelligi. Thesi enim 13. verbum justificandi duplicem habere significationem asserit: primum significare, aliquem a criminibus absolvere, justumque pronuntiare, & verbo condemnare opponi: atque hanc significationem plane forensam esse. Altera, inquit, verbi significatio est, hominem ex iniusto justum fieri; sicut etiam sanctificari, est, ex profano sanctum fieri. Qua significatione dixit apostolus loco jam citato: Et haec eratis quidam, &c. i. e. ex immundis mundi, ex profanis sancti, ex iniustis iusti facti estis per Spiritum S. propter Christum, in quem creditis. Pag. 64.) Ad quam significationem illud etiam Apocal. 22. 11. spectat: Qui justus est, justificetur adhuc, i. e. fiat reipsa ex iusto magis iustus, nempe, sicut etiam ex iniusto factus est iustus. Et juxta hanc significationem Patres, atque inprimis Augustinus, verbum hoc interpretati sunt. Haec sunt duo certa hujus verbi justificandi significata. Sic ille, H. Bullingerus in eundem locum 1. Cor.

6.11. ita loquitur: *Diversis verbis eandem rem significat apostolus, cum ait: Abluti, sanctificati, & iustificati estis. Abluti vero dixit, propter S. baptismum; sanctificati, propter Sp. sanctum; iustificati autem, propter fidem iustificantem.* Versu 25. capitis 4. ad Rom. *Qui traditus est propter delicta nostra, & suscitatus est propter justificationem nostram, justificationis nomine intelligi posse vitae nostrae novitatem, quam apostolus illo loco discrete a remissione peccatorum distingvit, concedit P. Martyr in illum locum scribens: Propositis enim duabus interpretationibus loci admodum verisimilibus, quarum prima haec est, fidem mortis & resurrectionis cap. 10. justificationem asserre: sed Paulum haec disjunxisse, ut eleganter analogiam inter haec ostenderet. &c. Rursus quia iustificatio in eo videtur declarari, quod incipimus novam vitam, ideo ea ad Christi resurrectionem refertur, quoniam ille tum visus est coelestem & felicem vitam inchoasse. Vir autem istarum expositionum verior sit, neque pugno, neque facile dixerim.* Deinde cum Christus dicitur excitatus a mortuis propter nostram justificationem, facile, inquit, videmus, nos ab eo evocari ad novam vitam. Haec ille. Martinus Borrhaus in Genes. cap. 15. 6. ad verba, *Credidit Abraham Deo*, pag. 161. eundem explicans locum apostoli Rom. 4. 25. haec habet verba: *Viramque hanc (justificationis scilicet) partem apostolus his verbis expresit: Qui traditus est propter peccata nostra, &c. In morte igitur ejus spectatur satisfactio pro peccato, in resurrectione donum Spiritus sancti,*

quo nostri iustificatio ad vitam conficiatur. Idem haec verba immediate praemisera: Duo in Christo cernuntur, quae ad iustificationem nostri necessaria sunt: alterum mors est, alterum excitatio ex mortuis. Morte eius expiari mundi peccata oportuit: Per excitationem vero ex mortuis, Spiritum S. tribuere eidem bonitati Dei placuit, per quem & evangelio crederetur, & primi Adami vitio amissa iustitia restitueretur. (Pag. 65.) Martinus Bu-

cerus in eundem locum Rom. 4. 25. scribens, obs. 4. sic inquit: In peccatis nati cum simus, & nihil quam offendere Deum valeamus, ex nobis restitui non possumus, nisi sit, qui & pro peccatis nostris satisfaciat, & deinde spiritu nos afflet iustitiae. Utrumque perficit Christus. In morte Christi, peccata nostra sanguine eius esse expiata, semper cogitemus: In resurrectione eius, qua vitam inivit coelestem, vivitque jam Deo, agnoscamus, nos ad novam & Deo placitam vitam vocatos, eamque eum ipsum collaturum. Loco apostoli Rom. 5. 17. & 19. Si enim per unius delictum, &c. justificari per Christum, non esse solum pronunciari iustos, sed etiam vere fieri & constitui iustos, per donationem iustitiae inhaerentis, affirmat M. Borrhau loco supra citato in Genesin pag. 162. scribens: Atqui hic quaerat aliquis, quodnam sit illud donum iustitiae, quod ex capite Christo in nos dimanat? De hoc dono sic loquitur apostolus: Etenim si per unius delictum, &c. Quibus verbis S. Paulus declarat, Adami secundi merito & beneficio multos iustitiae & vitae donum sumere, ut Adami primi culpa

noxam

noxam & mortem ejus posterius contraxerunt. Hoc autem donum quid aliud fuerit, quam Spiritus S. donum, qui pariter iustitiam & vitam iis, qui eo praediti sunt, affert? Et rursus in lib. 3. Reg. cap. 9. v. 4. pag. 681. haec habet verba: *Viraque ergo iustitiae ratio in justificatione continetur, & neutra ab altera separatur: atque ita in definitione justificationis, meritum sanguinis Christi cum remissione delictorum, atque cum dono Spiritus sancti justificationis & regenerantis includitur. De quo dono iustitiae apostolus his verbis: Etenim si per unius sic commentatur &c. Mart. Bucerus in eundem locum, ad verba vers. 16. Nam sicut per unum, &c. sic commentatur: Cum ex uno Adae peccato orbis perditus sit, gratia Christi non hoc solum peccatum, & mortem, quam intulit, abolevit, sed simul infinita illa sustulit peccata, inque plenam justificationem, quotquot ex Christo sunt, adduxit: ut Deus jam illis non solum & Adae & sua ipsorum peccata remiserit, sed spiritum simul donaverit solidae ac perfectae iustitiae, qui conformes nos reddat imagini primogeniti. Pag. 66.)* *Δικαιομα* hic habetur, quod ut opponitur *καταπίπτει*, ita proprie justificationem significat, quae Deus eos, qui Christi sunt, a peccatis omnibus absolvit. Et quia plenam justificationem intelligit, absoluta quoque iustitiae collatio in hac justificatione continetur: Nam ea tum demum consummabitur, quando cum peccato, ultimus hostis, mors quoque fuerit abolita, & sancti omni fructu iustitiae impleti. Et ad verba, Per J. Christum: Hoc quoque semper cogitemus, inquit, totum Christi beneficium huc

pertinere, ut justitiae dono polleamus, recte & ordine
 viventes, in omni virtute ornati, h. e. ad imaginem Dei
 restituti. Videantur & haec P. Martyris, sic ex-
 plicantis antithesin, quam facit ibi Apostolus in-
 ter Christum & Adamum, in L. C. exc. Londini
 anno 1576. pag. 149. sect. 4. ubi probans, pecca-
 tum Adae non propagari tantum per imitatio-
 nem, quemadmodum Pelagiani volebant, sic
 ait: Deinde haec opinio confutatur ex eo,
 quod Paulus antithesin facit inter Christum & Ada-
 mum. At Christi justitia non tantum proponitur
 nobis imitanda, sed etiam, ut, qui credunt in eum,
 animo mutantur, spiritu corrigantur, & omnibus vi-
 ribus emendentur. Quamobrem vicissim requiritur
 ad rationem ἀντίθεσις, ut praeter malum exem-
 plum, quod Adamus exhibuit posteris, naturam etiam
 illorum depravaverit, atque, ut Augustinus lib. de
 Peccatorum meritis & remissione cap. 9. & 15. loqui-
 tur, tabe quadam tabificaverit. Rursus pag. 178.
 Non agitur hic (Rom. 5. 14.) de imitatione alieni pecca-
 ti, aut persuasionem ad peccandum. Verum in eo jam est
 apostolus, ut doceat, ex quo, tanquam ex principio,
 peccatum per propagationem traductum fuerit in hu-
 manum genus. Atque hoc esse apostoli consilium,
 probari potest ex ea antithesi, quam facit inter Chri-
 stum & primum Adamum. Non enim instaura-
 vit nos Dominus, aut nos justos effecit, tantum se pro-
 ponendo exemplum ad imitandum, aut se exhibendo
 fidelissimum monitorem, sed nos prorsus immutando,
 & per Spiritum gratiamque instaurando. Haec ille.
 Ut perperam rigidiores, Chamierus de Justif. lib.

21. Pareus de Justif. lib. 2. cap. 3. pag. 392. aliique (ipsius Petri Martyris inconstantiam non excuso) negent, apostolo in loco Rom. 5. 19. idem significare *justos constitui*, Pag. 67.) qv od justificari, si justos constitui etiam de inhaerente iustitia intelligamus; nam, qvum apostolus utatur verbo futuro *δικαιοι κατασθένονται*, *justi constituentur*, inde seqvi putant, si illa duo idem valent, neminem in praesens (verba Parei sunt) *justificari per Christum*. Deus bone, qvam debilis & infirma est haec ratiuncula! Nam & in hoc seculo per Christi meritum, tum peccata remittuntur, (qv od illis est totum justificari nostrum) tum inchoate justi constituimur, (qv ae revera est altera justificationis nostrae pars) & in vita futura solennis nostrae absolutionis a peccatis sententia pronuntiabitur, ac perfecte justi constituemur, & efficiemur. Apostolus igitur, ut cum principium, tum culmen & fastigium operis significaret, usus est verbo temporis non praesentis, sed futuri. Immo Chamierus loco citato n. 5. affirmat, *nihil obstare, qvo minus illud*, per obedientiam Christi constituentur justi, *sic intelligamus, ut sensus sit: Erunt apud Deum justi, non sua, sed Christi iustitia imputata*. Frustra igitur verbum illud, *κατασθένονται*, tam misere urgetur & vexatur a contra sentientibus, ad sanctificationem nostram in hac vita inchoatam, a justificationis beneficio vel ratione penitus excludendam, Piscator in eund. loc. putat, apostolum de industria uti verbo futuri temporis, propter eos, qui tum cre-

dituri erant, & etiam num credituri sunt. Apostolus in ejusdem capituli v. 9. & 10. utitur verbo futuri temporis σωθήμεθα, *servabimur*, licet, quotquot in Christum fide viva credunt, cum in hoc seculo ex humana infirmitate delinquentes, ab ira Dei hostili & exterminante servantur, tum in futuro ab omni omnino illius ira liberandi sint. Danielis 12. 3. *Qui justificaverint multos, &c.* justificandi verbum non in significatione forensi usurpari, sed pro justos facere, D. Chamierus agnoscit de Justif. lib. 21. cap. 5. n. 11. Ita enim inquit: *Ad illam inhaerentiae significationem, qui certo pertineat, ego locum nullum observavi*, (fallitur tamen, ut jam vidimus) *praeter unicum ex Daniel. 12. 3. Qui justificaverint multos, &c. & alterum ex 18. 23. Eccles. qui apocryphus est: Ne differito usque ad mortem justificari; & tertium ex Apocal. 22. 11. Qui justus est, justificetur adhuc.* His exceptis audacter dico, non posse dari alium. Haec ille. Sed nimis audax est haec asseveratio. Ben. Aretius in Problem. theol. loc. 24. de Justif. *Quarto loco, inquit, significat justificare, ad iustitiam alios promovere docendo & instituendo.* Pag. 68.) Daniel. 12. vers. 3. *Qui alios justificant, hoc est, instituunt, doctrina & institutione efficiunt justos.* Et Apocal. 22. 11. *Qui justus est, justificetur adhuc, h. e. proficiat bene agendo.* De hoc Apocal. loco proxime citato nihil est necesse plura dicere: omnes enim fere, etiam rigidissimi, verbum *justificare* eo loco sensum forensem non habere agnoscunt, sed profectum inhaerentis iustitiae significare. Alios locos, ut illum Esaiae

33. II. In scientia sua justificabit justus servus meus multos, & consimiles, brevitatis causa nunc non attingam. Audiatur confessio D. Chamieri, quam ei vis veritatis extorsit, tom. 3. de Sanctificatione lib. 10. cap. 1. n. 6. *Non sumus tam inepti vocabulorum aestimatores, ut nesciamus, aut tam importuni sophistae, ut nolumus, justificationis, sanctificationisque voces permutari: immo sanctos hac praecipue ratione scimus appellari, quod in Christo habeant remissionem peccatorum. Et legimus in Apocal. 22. 11. Qui justus est, justificetur adhuc. Quod nisi de profectu inhaerentis iustitiae nequeat intelligi. Et aliis forte locis non negamus promiscue venire in usum: apud Patres maxime.*

Immo quandocunque scriptura facit mentionem de justificatione impii coram Deo, ut loquitur B. Paulus, & ex illo passim, praeter alios, S. Augustinus, *justificandi* verbum necessario significare non tantum justum pronunciare more forensi, sed & revera ac inhaerenter justum facere, ex eo patet, quod Deus aliter justificet impium, quam terreni iudices. Ille enim cum justificat impium injustumque, pronunciat quidem illum iustum: quod & hi faciunt: sed pronunciando justum, quia ejus iudicium est secundum veritatem, simul facit illum ex injusto revera justum, quod hi facere non possunt. Proinde homines, qui *justificant impios*, Deo sunt abominabiles. Prov. 71. 15. Deus autem, quum impium justificat, omni laude dignissimus est. Respondent hic rigidiores Protestantes, Deum quidem nos & justifica-

re &

re & iustos facere, verum *non eo iustificare, quo iustos facit*; immo *iustificare prius, post iustos facere*, ut loquitur Chamierus de Justif. lib. 21. cap. 5. n. 25. Eadem est & caeterorum mens. Sed viderint, ne nimia ista, immo inani subtilitate scripturis & patribus plane incognita, pondus & dignitatem tanti divini beneficii & tantopere in scripturis celebrati, justificationis scilicet impii, minuant & elevent. Si enim ad justificationis impii formalem rationem omnino non spectat, ut ita loquar, iustificatio, Pag. 69.) in peccatoris igitur justificatione, quamvis iustificetur ille, non tollitur peccati macula, sed eadem in illius anima adhuc inhaeret, sicut ante justificationem, atque sic, non obstante justificationis beneficio, manet, sicut antea, iniustus & peccator, nihilque aliud tollitur, quam reatus sive obligatio ad poenam, & offensa atque inimicitia Dei per non imputationem. Scripturae tamen, ut & Patres, in justificatione peccatoris non solum peccata remitti, condonari, tegi, non imputari, affirmant, sed & tolli, deleri, mundari, abluui, purgari, longissime a nobis removeri, ut ex plurimis S. scripturae locis constat; ita ut post justificationem nihil maculae peccati mortalis & gravioris maneat in anima peccatoris. Quod nunquam ordinarie fit absque infusione inhaerentis gratiae. Reatus poenae & offensa possunt quidem tolli sine infusione iustitiae, ut recte Bellarm. de Justif. lib. 2. cap. ult. sect. *Reatus poenae*, ait: *Nihil impedire videtur, quo minus possit Deus velle, non ordinare*

ordinare ad pœnam, & condonare offensam, & non habere pro inimico illum, cui donum inhaerentis iustitiae non concesserit, tamen sine ea ordinarie non tolluntur. Immo probabile est, ut recte Fr. Sylvius a Brania in 3. Thomae qv. 86. art. 2. concl. 3. quod per absolutam dei potentiam possit etiam macula tolli sine infusione gratiae iustificantis, quia status gratiae & status peccati, simpliciter loquendo, sunt contraria mediata. Qui enim poneretur in puris naturalibus, esset in statu medio, & sicut potest Deus aliquem in illis creare, ita potest in iis non creatum, in ipsis constituere. Si vero peccatum sic ab aliquo tolleretur, is neque esset Deo amicus, vel gratus ad finem vitae aeternae, neque inimicus, sed medius; ipsaque macula non deleteretur per contrarii positivi introductionem, sed per nudam abolitionem. Ordinarie tamen haec semper simul junguntur, remissio peccatorum & gratiae collatio, quae peccati macula deletur.

Quod dixi, per gratiam iustificantem omnis peccati mortalis seu gravioris maculam omnino deleri, paucis, & quantum praesentis instituti ratio patitur, paulo explicatius sic accipe. Licet habitualis concupiscentiae seu fomitis reatus, baptismi vi, plane solutus & sublatus sit, atque ipsa, etiam viribus fracta & debilitata, manent tamen adhuc, etiam in iustificatis, ejus quaedam reliquiae, quae in illis interdum sese exerunt, & Pag. 70.) per se etiam moraliter malae, vitiosae, deoque odiosae sunt, quemadmodum confitentur ipsi Romanenses, (licet admodum inconsiderate post tantam adhibitam curam Patres trid.

trid. sess. 5. can. 5. dixerint, *In renatis nihil odisse Deum*, nisi id candide & dextre accipiat; multo aliter, quam multa, quae a Protestantibus incommode quidem, sed non mala mente dicta & scripta sunt, ab illis accipiuntur) non consentientibus tamen, sed viriliter per Christi gratiam. resistentibus nocere non valent, nec coram gratioso Dei tribunali in peccatum imputantur, (ut August. loquitur de Nupt. & concupisc. lib. 1. cap. 5. & 26.) vel pro peccato amplius habentur. C. Vorstii, ut hoc obiter dicam, hac in quaestione, de qua partes tam contentiose concertant, moderatio in suo Antibellarm. pag. 538. non est omnino improbanda: *Si adversarii*, inquit, *conceperint*, concupiscentiam hanc, *quamvis etiam condonata*, & per Sp. S. *subactam*, per se malam & vitiosam esse, (quod certe concedunt, ut * ex omnibus illorum scriptis constat) prout vicissim nostri concedunt, eam in renatis minime dominari, nec proinde damnationem iis inferre, atque hoc demum sensu peccati rationem non habere; jam certe praeter inanem logomachiam nihil fortasse hic relitquum manebit, de quo deinceps operae pretium sit litigare: nimia enim subtilitas in his talibus, fugienda est. Vide Cassandri Consult. art. 2. tit. de Concupiscentia, manente in renatis. Manent etiam justificati adhuc obnoxii peccatis levioribus & brevioribus, sine quibus haec vita non ducitur; quorum tamen venia iustis, humiliter

* Ex omnibus illorum scriptis] Vide duntaxat Andr. Fabrii
cui Catech. roman. p. 581.

militer ea agnoscentibus & remitti sibi postulanti-
bus, facile ex immensa Dei misericordia in
Christo parata est: nec per ea gratia justificans
perditur seu amittitur. Omnis autem peccati
mortalis sive gravioris & exitiosi, ut loquuntur
Patres, non tantum reatus, sed & macula per
justificationem tollitur.

Quod communiter affirmant Protestantes
rigidiores, tanquam certum, *Deum*, licet non
tempore, ordine tamen *naturae*, prius peccatorem
justificare, seu peccata illi remittere, quam ju-
stum facere, seu sanctificare, viderint hic, obse-
cro, ne forte nimis audacter & temere ordinem
actionum divinarum in scripturis manifeste non
revelatum definiant. In ipsis scholis multum
hac de re certatur, & adhuc sub iudice lis est.
An infusio gratiae, inquit Stapl. de Justif. l. 5. c. 8.
ordine naturae praecedat remissionem peccatorum,
ut tradit S. Thom. 1. 2. q. 113. art. 8. &c. (pag. 71.)
an contra, ut alii acerrime disputant, quæstio est
magis scholastica, quam hodie controversa, & de qua
nihil in alteram partem in ecclesia vel olim, vel nunc,
definitum est. Th. Bezae, alioquin satis rigidi,
modestia hac in re probanda est. Is contra
Flacii illyrici Demonstrationes, pag. 218. sic scri-
bit: Si justificationem generaliter accipias, ut inter-
dum usurpatur ab apostolo, sanctificatio non erit
ejus effectus, sed pars aut species: sin vero pro iustitiæ
tantum imputatae dono, sive gratuita peccatorum re-
missione, tum sanctificatio alterum erit donum, quod
prius illud semper consequitur, quoniam, quicumque
gratis

gratis in Christo justificatur, idem quoque ejus spiritu sanctificatur. Neque hic multum nobis contendendum est, utra ordine praecedat, cum uno eodemque momento Christus nos justificet, & suo spiritu sanctificare incipiat. Et pag. 237. Quum dixissem id, quod res est, nempe, dummodo constaret, oportere nos imprimis fieri ipsius Christi participes, ut in eo justificemur & sanctificemur, non esse magnopere laborandum, utrum istorum duorum ordine praecedat; illyricus Calvinum opponit, qui in Antidoto Concilii tridentini dicat, simul atque justificatur quispiam, necessario innovationem quoque sequi. Atqui Calvinus istuc trid. Concilii placita refellens, quibus justificatio cum sanctificationis dono confunditur, non de istorum duorum ordine seu serie, sed connexionis disputat, ideoque dicit, si quis est justificatus, innovationem quoque sequi, i. e. necessario concludi, si quis est justificatus, consequi, ut dicatur quoque sanctificatus. Obsecro vero, si dicam, Si vivit quispiam, sequitur, ut sit anima praeditus, an inde recte concluderetur, quod anima praeditum esse, faciam esse quiddam vita posterius? Et pag. 238. circa finem: Simul nos & justificari & renovari dico in Christo per fidem nobis applicato; neque haec, an illa, ordine antegrediatur, tantillum laborandum censeo, cum unam sine altera nunquam recipiamus. Utinam hanc modestiam non rigidiores modo Protestantibus, sed & alii plurimi theologi utriusque partis, qui tot & tantas hodie in ecclesia turbas excitant circa modum & ordinem divi-

vina.

vinarum operationum, religiose sequerentur!

Multis quoque aliis rationibus ex scriptura depromtis, sanctificationem etiam, & non solam remissionem peccatorum, ad iustificationem pertinere, probari posset: ut, quod iustificatione ^{Pag. 72.)} non solum a poena peccatis nostris debita liberamur, sed & gloriam aeternam consequimur, Rom. 8. 30. quod effici mur amici Dei, filii per adoptionem, dilecti, haeredes regni coelestis, ut scripturae passim restantur. Quae omnia sola remissione peccatorum absque gratia sanctificante non praestantur, neque etiam, stante lege communi, praestari possunt. Has rationes aliasque etiam nonnullas vehementer urgent Romanenses, nec ad illas contra sentientes (ut Pareus ad c. 6. lib. 2. Bellarm. de Justif. Chamierus de Justif. l. 21. c. 15. aliique) quicquam solidi respondent. Qua de re iudicet lector aequus, & harum rerum intelligens.

CAPUT V.

*Quo doctrina cap. praecedente tradita
uberius confirmatur.*

HAnc fuisse communem Patrum omnium, cum graecorum tum latinorum, sententiam, ex quam plurimis illorum dictis, Augustini imprimis, acerrimi gratiae Christi propugnatoris, nemini in veterum lectione versato obcurum esse potest. Certe si singula

H

la

la citare ac persequi, quae huic sententiae firmandae afferri possent, animus esset, non caput unum vel alterum, sed integrum fere volumen nobis contextendum foret. Sed res adeo certa & manifesta est, ut dissentientes ipsimet id ultro concedant. Calvinus Instit. lib. 3. cap. 2. sect. 15. *Augustini quidem*, inquit, (quem tamen aliis fere omnibus alibi praefert) *sententia, vel saltem loquendi ratio, per omnia recipienda est. Tamen si enim egregie hominem omni justitiae laude spoliatur, ac totam Dei gratiae transcribit: gratiam tamen ad sanctificationem refert, quae in vitae novitatem per Spiritum regeneratur.* Chemnicus in Exam. Concil. trid. de Justif. pag. 129. *Patribus, licet plerumque verbum justificare accipiant pro renovatione, quae efficiuntur in nobis per Spiritum opera justitiae, non movemus litem.* Et pag. 130. *Et Patres quidem* (pag. 73.) *verbum justificare in hac significatione (justum scilicet faciendi) saepe usurpare, non ignoro; sed de proprietate linguarum quaestio est.* Deus bone, quid audio? adeone rudes & imperiti fuere patres, clarissima ecclesiae Christi lumina, rerum & verborum in scripturis usurpatissimorum, & ad salutis negotium quam maxime spectantium, ut ignorarent etiam propriam verbi *justificari*, juxta mentem Spiritus sancti, in verbo loquentis, vim & significatum? Et rursus: *Patres quidem licet plerumque sequantur analogiam Latinae compositionis in verbo justificare.* &c. Beza in Apolog. pro justificatione ex sola fide pag. 291. *Fateor, Patres interdum dno ista beneficia (justificationis scilicet & sancti-*

sanctificationis) non tam accurate distinxisse, quam oportuit: nempe quod ante Pelagianos haec questio de iustitia ex operibus in ecclesia non ageretur. Sed audacissima est haec, inmo falsissima, assertio. Haec enim quaestio, de qua nunc agitur, nunquam, nec ante nec post Pelagionos, in ecclesia nota fuit, sed hoc postremo demum seculo, quo tot lites antea incognitae infelicitate natae sunt. Zanchius in cap. 2. ad Ephes. v. 4. loco de Justif. thesi 13. *Et juxta hanc significationem, (justum scilicet faciendi) Patres, atque inprimis Augustinus, verbum justificandi interpretati sunt. Et justificari illis nil aliud fuerit, quam ex injusto justum fieri, per gratiam Dei, propter Christum.* Legatur praedictus Augustinus epist. 105. ad Sixtum: lib. 1. de Gratia Christi contra Pelag. & Caelest. lib. 1. de Peccator. Meritis & remissione, & lib. de Spiritu & gratia cap. 28. M. Bucerus in Colloq. altero ratisb. p. 285. *Nos ultro diximus, nos agnoscere, & hunc (scil. Augustinum) & alios S. Patres, vocem & rem justificationis ad hunc modum non uno in loco explicare.* Videatur idem in Praefatis in enarrationem epist. Pauli ad Rom. cap. 8. p. 12. 13. Pareus ad cap. 8. l. 2. de Justif. p. 477. respondens Bellarmino, multa Patrum testimonia pro iustitia inhaerente adferenti, inquit: *De hoc cum adversario hic non litigabo. Fateor, in Patrum libris, quos habemus, nonnulla legi, quae ejus sententiae favere videantur.* Vbi inaniter & falso jactat, multa etiam legi in Patribus, quae contra faciant. Chamierus de Justif. l. 21. cap. 7. n. ult. *Constat, justificandi voca-*
bulum

bulum alias usurpatum ad etymologiam grammaticam, alias ad usum illum forensem. Augustinus, (pag 74.) sed & veteres reliqui, aut saepe aut etiam saepius adhaeserunt grammaticae, eoque sensu usi sunt vocabulo. Et eodem libro c. 19. n. 7. Idem agnoscit de Sanctif. lib. 10. cap. 1. n. 6. in fine, & proinde n. 7. ait: Justificationem malimus cum Paulo ad Rom. & ad Gal. priorem illam partem appellare: alteram autem sanctificationem. Quamquam, si cui aliter sedeat animo, protestamur, nolle λογμαχειν. Supervacaneum est, in re adeo manifesta plures nominare.

Immo multi etiam doctissimi Protestantes hanc ipsam sententiam sequuti sunt, aut saltem eam non omnino improbarunt. Lutherus ipse, qui primus sinceram de justif. doctrinam e tenebris pontif. eruisse a suis sectatoribus creditur, duas diserte justificationis partes recenset, in Psal. 51. tomo Jenensi IV. Latino p. 381. ut legere est in Actis Colloq. altenburg. Lipsiae excus. anno 1570. pag. 241. & 374. Verba Lutheri sunt: *Hae sunt duae partes iustificationis; prior est gratia per Christum revelata, quod per ipsum habeamus placatum Deum, ut peccatum amplius non possit nos accusare, sed conscientia, fiducia misericordiae Dei, sit reducta in securitatem: posterior est donatio Spiritus S. cum donis suis, qui illuminat contra inquinamenta spiritus & carnis. Hoc dictum Lutheri cum theologi D. Augusti, Electoris & Ducis Saxoniae, opponerent collocutoribus adversae partis, illud hi negare*

negare non potuerunt, neque etiam quicquam ad illud solide respondere. Videantur Acta loc. cit. Lutherus quidem hac in sententia, ut & multis aliis, non diu perstitit, sed nos, quod vis veritatis illi extorsit, dicimus. In Apologia confess. august. cujus auctor fuit Melanchthon, saepe legimus, *justificari fide* in scriptura non tantum significare justos pronunciari, sed & ex injustis justos effici seu regenerari. p. 43. 55. 57. 90. 91. 92. (73. 90. 93. 125.) Jo. Brentius, magni inter suos nominis theologus, cum Augustino *justificationis* vocabulo in ipso iustif. negotio renovationem, etiam intelligi semper sensit, atque etiam ea de re ad Ph. Melanchth. scripsit. Responsionem Philippi admodum frigidam, una cum Appendidice Lutheri hyperbolica, lege in Philippi Consiliis theolog. parte 1. p. 245. 246. Idem Brentius pag. 75.) in Apol. conf. wittenbergensis de Iustif. pag. 287. sic scribit, citante Joh. Gerardo L. de Iustif. per fidem. §. 245. *Cum homo credit in Christum, duplici ratione justificatur: Vna, juxta alterum ac hebraeum significatum justificationis, quod absolvitur a peccatis & consequitur remissionem peccatorum, ac imputatur ei iustitia Christi. Altera ratio est juxta alterum & latinum significatum justificationis, quod, cum credimus in Christum, donatur Spiritu S. qui renovat nos & efficit in nobis opera iustitiae. Quae iustitia & obedientia, etsi sit in homine per Spiritum S. tamen in hac vita non est perfecta, ideoque semper respiciendum est ad priorem illam justificationem, qua condonantur nobis peccata gratis per*

fidem propter Christum. Haec omnia Brentius. *Quem absit*, inquit Gerhardus, ut propterea pontificii erroris de iustificatione suspicari velimus, quod termino iustificationis in latiori significatione, latinam vocis compositionem sequutus, utatur. Et M. Chemnicus in Exam. C. T. loco de Iustif. pag. 129. *Saepe a nostris* (Brentium aliosque etiam Lutheri seqvaces intelligit) *monstratum est discrimen illud significationum verbi iustificare, quomodo, juxta analogiam fidei, & perpetuam scripturae sententiam, recte, pie & dextre intelligi & admitti possit illa etiam significatio, si cum Patribus accipiat, juxta morem Latinae compositionis.*

Joh. Spangenbergius in sua Margarita theol. in qua se Melanchthonis doctrinam & verba potissimum sequi profitetur, de Iustif. pag. 19. diserte affirmat, *iustificationem tria membra complecti, remissionem peccatorum, acceptionem ad vitam aeternam, & donationem Spiritus sancti.* Joh. Aepinus, ecclesiastes hamburgensis, & magnae apud suos auctoritatis, iustificationem definit *remissione peccatorum, & regeneratione seu sanctificatione*, citante G. Cassandro in Consult. art. 4. de Iustif. p. 919. M. Bucerus in Praefatis in enarrationem epist. Pauli ad Rom. cap. 8. pag. 12. *Nunquam ita iustificandi verbo utitur D. Paulus, quin eo non minus hanc verae iustitiae communicationem, quam principium illud & caput totius salutis, peccatorum condonationem dicere videatur.* Cap. 3. ad Rom. cum manifestatam dixisset tempore revelati evangelii (pag. 76.) *iustitiam, h. e. in vita credentium tam plane*

plane exhibitam, ut mundus jam agnosceret, hos
 10 os justitiae verae compotes esse; cumqve se-
 cundo dixisset, Christum venisse, ut orbi
 ἑσθλῶν, i. e. certam omnibus divinae justitiae
 ostensionem inferret, subjecit: *Ut sit ipse justus &
 justificans ex fide Jesu Christi.* Hic indubie verbo
justificandi eam justitiam Christi simul comple-
 xus est, quam Deus Spiritu suo in credentibus
 operatur, ac vult testimonium esse ejus, quod
 his peccata jam remiserit, interqve eos habeat,
 quos decrevit justificare, i. e. habere inter justos,
 non tantum condonando illis, quod peccarint,
 sed etiam reddendo imagini filii sui conformes.
 Ad hunc modum apostolus de nostri justificatione
 ubiqve loquitur, nunquam non complectens
 illam nostrae salutis summam, quam precatus
 est Philippenfis cap. i. vers. 9. 10. 11. Sic ergo
 cum Paulus loqui soleat, & *justificationis* voce re-
 missionem peccatorum primum quidem expri-
 mere, simul tamen semper significare etiam il-
 lam justitiae communicationem, quam Deus eo-
 dem in nobis Spiritu, quo de venia peccatorum
 certos reddit, juxta operatur, & illius *σπαραγίδα*
 esse statuit, pleriqve Patrum sanctorum spe-
 ctantes id, quod in justificatione sese magis pro-
 fert, *δικαιοῦσαι* justificari i. e. justos fieri intel-
 lexerunt.

In Colloq. ratisb. an. 1541. inter collocutores
 utriusqve patris articulus justificationis sic con-
 ciliatus est, & ut conciliatus Carolo V. Imp. per

collocutores exhibitus: *Id quod tamen nulli obtingit, scilicet ut remissionem peccatorum accipiat, nisi etiam simul infundatur charitas sanans voluntatem ut voluntas sanata, sicut ait Augustinus, incipiat implere legem. Fides ergo viva est, quae & apprehendit misericordiam in Christo, ac credit, iustitiam, quae est in Christo, sibi gratis imputari, & quae simul pollicitationem Spiritus S. & charitatem accipit. Etsi autem is, qui iustificatur, iustitiam accipit & habet per Christum etiam inhaerentem, sicut dicit apostolus: Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis. 1. Cor. 6. 11. Hanc conciliationem Bucerus in Actis colloq. alterius ratisb. anno 46. vehementer urget pag. 45. & ad eam subinde provocat. In hac eadem explicatione profiteretur Cassander in Consult. art. 9. nihil se videre, quod etiam gratiae Dei studiosissimus desiderare possit.*

Pag. 77.) Idem Bucerus in Colloq. hoc altero ratisb. p. 286. sic scribit: Hinc declaravimus, id non controversum inter nos, An S. Patres per iustificari in Paulo intellexerint, hominem donari inhaerente iustitia, & an haec necessaria insit iustificatis; sed an haec inchoata iustitia illud sit, quod hac voce iustificari in apostolo primum significatur, quoque ratio nostrae iustificationis coram Deo primum constat. Eodem plane modo hic agit, quo supra in hoc eod. Coll. disp. de Sola fide iustificante, ubi pag. 213. 218. concessit collocutoribus alterius partis, nos iustitiam Christi etiam spe & charitate modo quodam apprehendere & complecti, fide tamen sola

sola nos justificari, quia fide primum Christi justitiam apprehendimus. Sed quod supra illa de quaestione differens dixi, nunc huic quaestioni applicando, repetitum volo: An, quia peccatorum remissio id est, quod apostolus primum cum in voce *justificationis* intellexit, tum in ratione ejusdem collocavit, idcirco donationem inhaerentis justitiae ille nec in voce justificationis intellexit, nec in ratione ejusdem omnino collocavit? Certe, non quia aliquid prius aut principaliter est in ordine aliquo, ideo, quod necessario consequitur aut comitatur, ex eo ordine protinus excluditur. Romanenses ipsi problematice inter se disputant, *An magis proprie & principaliter, quaeque ex natura rei, infusio gratiae, seu interna renovatio, & legis obedientia, ad veram justitiam pertineat, quam remissio peccatorum, quia illa sine hac esse potest, & illa proprie includit largitionem vitae aeternae, & novam formam; altera vero evasionem supplicii, & veteris peccati abolitionem: an contra aequè ad justitiam spectet remissio peccatorum, quia reputatur apud Deum pro justitia, dum removendo prohibens, aequè ad vitam ducit aeternam, ac vera obedientia, estque in statu naturae jam reparaetae (in quo sine peccatis non vivitur) prorsus necessaria justitiae pars.* Haec omnia Stapletoni verbasunt, qui hanc quaestionem, ut scholasticam tantum, nec dum in ecclesia definitam, rejicit. De Justificatione lib. 5. cap. 8. circa finem. Augustinus lib. 19. de Civit. Dei cap. 27. *justitiam nostram in hac vita potius peccatorum remissione constare,*

quam perfectione virtutum, diserte asserit. Quae de
re postea dicemus.

Pag. 78.) M. Borrhaus, saepe nobis antea in hoc
argumento laudatus, in loc. Genes. citatum p. 162.
In imputatione, inquit, *qua Christus credentibus ad-*
scribitur ac imputatur pro justitia, pariter & meri-
tum sanguinis ejus, & Spiritus S. vi meritorum nobis
donatus includitur. Atque ita Christum tum a
merito, tum a satisfactione & impetrata remissio-
ne peccatorum, & a dono Spiritus justitiae, no-
stram justitiam fatebimur esse. Atque hoc si facimus,
in justis. nostri totum Christum ad salutem nobis pro-
positum, non unam aliquam ejus partem considerabi-
mus. Idem pag. 169. *In justificatione igitur nostri,*
Christus consideratur, qui in nobis spiret, & vivat,
nimirum per spiritum suum a nobis indutus. De quo in-
dumento apostolus ait: Christum induistis. Pag. 171.
idem concilians diversas, si non adversas, Pro-
testantium sententias, hac de re sic inquit: *Qui*
dicunt, nos justificari uno merito, satisfactione &
obedientia Christi, sine respectu justitiae in nobis
inhaerentis, hi in justificatione nostri Christum, qua-
tenus a satisfactione pro culpa, nostra justitia est, consi-
derant. Nam intelligunt, hac parte contra peccatum,
mortem, infernum, & contra auctorem peccati & mor-
tis satanam, in pugna ac lucta condemnantis nos legis,
solum se consistere posse. Porro cum lex Dei requirat
plenam obedientiam his verbis praeceptam, Ama do-
minum Deum tuum toto corde tuo, & alterum,
ut te ipsum, & illam obedientiam in nobis non repe-
riat, damnandi nos sane rebellionis jus haberet, nisi
satis-

satisfactionis pretium, quo nos redimeremur, & perfecta absolutaque iustitia, quam ut nostram severo legis iudicio objiceremus, occurreret. Hoc pretium, haec iustitia absoluta, Christus est. Haftenus (inquit p. 172.) de ea parte, qua per fidem, Christum nostram iustitiam, a merito, satisfactione & remissione peccatorum agnoscimus, quam Dei iudicio contra legis accusationem & condemnationem objiciamus, meminimus. Hanc partem praecipue tractant hi, qui iustificationem definiunt, nostri in gratiam Dei receptionem, per fidem meriti, & obedientiae Christi. At vero cum Christus non possit nostra iustitia a merito agnosci sine Spiritu S. neque meritum ejus aliis profit, quam iis, qui fide illud apprehenderunt, & haec non solum meritum, satisfactionem, & obedientiam Christi, sed & hunc etiam ea parte, qua nostra iustitia est, a donis vitae & iustitiae communicatis, respiciat, nos in iustificatione nostri non partem Christi, sed hunc totum, quatenus ex omni parte nostra iustitia est, tractare elaboramus. (Pag. 79.) Et paulo infra: *Ut igitur B. Paulus in iustificatione nostri, cum ait, Quos justificat, eos glorificabit, comprehendit omnia, quae ad reconciliandos nos Deo patri, & ad renovationem nostri apta assequendae gloriae pertinent, ut sunt Fides, Iustitia, Christus, & Donum iustitiae a Christo exhibitum, quo regeneremur ad implendam iustificationem, quam lex requirit; ita etiam nos omnia in hac causa, quae recuperatione iustitiae & innocentiae continentur, complecti volumus. Haec autem cum traduntur, non nova, sed confessa omnibus, & veteribus*

bus & nostris sacrarum literarum professoribus, qui quidem vere & recte docuerunt, traduntur: nisi fortassis quaedam distinctius dicuntur a nobis, quam vulgo dicuntur in hoc justificationis negotio; sed in re ipsa abesse dissensionem, nequaquam dubitamus. Etenim omnes in impiorum justificatione haec comprehendendi monent, Christum iustitiam nostram, Remissionem peccatorum morte illius nobis partam, Spiritum S. vi imputatae & ascriptae iustitiae Christi nobis donatum, quo freti & peccatorum gratiam nobis fieri per fidem credamus, & Renovationem nostri, Deum & proximum puro amore diligendo, meditemur. Et porro: Sed dices, charitatem quidem in justificatione non excludi, sed neminem illam pro iustitia habere. Pro iustitia quidem satisfaciente, & meriti, non habent: Sed pro iustitia obedientiae, merito sanguinis Christi nata, qua conformentur animi credentium divinae voluntati, charitatem habendam illi concedunt. Et intra: Hoc modo, in justificationis causa, iustitia Dei explicata, graves controversiae componuntur, dum alii merito Christi justificari nos sine respectu alterius rei, alii in nobis iustitiam versari volunt, quam divinam naturam atque vim esse contendunt. Virique recte sentire intelligerentur, si perpendatur, quae sit illa iustitia, quam fide ad justificandos nos amplectimur. Nam si in Christo, nostra iustitia, eam partem spectemus, qua meruit morte sua reconciliationem nostri cum Deo patre; in ea parte & ea sola, nulla alia in re, iustitiam meriti & satisfactionis pro peccato reponemus.

nemus : Sin vero Christum nostram justitiam consideremus, quatenus nobis, in justificatione nostri, suum Spiritum impertit, quo ad novam justitiam, & vitam innovemur, plane justitiam, quae non humana, sed divina vis sit, qualis est Spiritus sanctus, nobis communicari confirmabimus. Alteri igitur, (Pag. 80.) qui meritum spectant, Christum, quatenus est piacularis justitia, & reconcilians nobis Deum, considerant: alteri vero, qui donatum Spiritum merito & beneficio mortis & resurrectionis Christi perpendunt, Christum justitiam esse intelligunt, quatenus nos reconciliatos patri regenerat, & novos homines fingit atque format. Et p. 180. justificationem sic definit: Est gratuita imputatio justitiae, qua nos Deus in filios adoptatos, per fidem a Spiritu S. sub evangelii administratione excitatam, remisit sanguinis J. Christi beneficio peccatis, justos reddit, ad caelestis regni haereditatem possidendum. Pag. 181. Forma, inquit, justificationis nostrae est ipsa divina justitia, qua justus & probus formamur. Haec Christus J. est, qui partim a condonatione peccatorum, partim a renovatione & instauratione ad integritatem, vitio primi Adami amissam, justitia nostra habetur, eo, ut novo & coelesti Adamo, a nobis induto; de quo Apostolus: Christum induistis, induistis, inquam, tanquam formam, h. e. justitiam, sapientiam & vitam Dei. Eadem legere est apud illum in lib. 3. Regum c. 9. ad verba v. 4. Et feceris omnia &c. p. 681. Dicat, inquit, aliquis, si res ita habet, ergo & merito Christi, & condonatione peccatorum, & Spiritu sancto dicimur justificari.

car. Ita sane: De merito enim & obedientia Christi legimus, &c. Demum autem, de Spiritu iustificatore haec legimus: Sed iustificati estis per nomen Domini Jesu, & per Spiritum Dei nostri. Tot huius theologi, in academia basileensi quondam professoris celeberrimi, (vide (1) Vitas theologor. german. p. 399. & seqq.) dicta huc adscribere minime piguit: nemo enim Protestantium disertius aut copiosius hanc sententiam adstruit & confirmat, licet in multis aliis dogmatibus hodie controversis communi errore saepe abripiatur cum aliis gregalibus suis.

Claudius Alberius, triuncurianus, philosophiae quondam professor in academia lausannensi, & (2) in Aristotele (ut de eo loquitur Zanchius epist. l. i. p. 346.) optime versatus, sed nec male in rebus etiam theologicis, ut ex illius scriptis apparet, & idcirco Theod. Bezae & Abrah. Musculi, in colloquio montisbelgardensi cum Lutheranis anno 1586. habito, adjunctus, acerrime defendit, sanctificationem sive renovationem nostri (quam ille insolenter *qualitatem patibilem* nuncupare solebat) justificationis nostrae partem alteram esse. Vide Orat. illius apodicticas Lausannae excus. A. 1587. & quidem orat. 2. pag. 86. 87. pag. 81.) Errare tamen eos, qui dicunt, *iustificationem esse causam, & quasi arborem, sanctificationem autem esse effectum & quasi fructum,*

(1) Vitas theol. germ.] Melch. Adami.

(2) In Aristotele.] Immo & in Hippocrate: utrumque enim industria sua illustrare aggressus est, sed interveniente morte perficere non potuit. Vide Causabon, epist. 59.

fructum, contendit pag. 96. 97. Hic (quod obiter te monitum velim, lector) ille anonymus scriptor fuit (vide Polanum in cap. 9. Danielis, pag. 185.) cujus tractatum hac ipsa de re scriptum Beza in Apologia pro Justif. ex sola fide, retutare conatus est; sed quam solide id prestiterit, judicet lector eruditus & aequus. Damnata quidem fuit haec Alberii atque aliorum quorundam. *ἡμολογία*, scilicet Jo. Bovii, & Jo. Merulae, verbi ministrorum apud Laufannenses, sententia, sicut & aliae quaedam aliorum de praedestinatione etiam verissimae sententiae, in synodo quadam per dominos Bernates, ex quibusdam helveticarum ecclesiarum, & tribus genevensis ecclesiae, inter quos Beza praecipuus fuit, pastoribus, Bernae collecta A. 1588. & theses de Justificatione & sanctificatione ab illis perscriptae, quibus dissentientes subscribere coacti fuerunt. Vide Bezae Apol. pag. 263. 264. & Jacobi Coveti Apolog. de Justif. pag. 141. Sed hoc mirandum non est: Nihil enim fere aliud in plerisque utriusque partis *synodis*, hoc tristesimo seculo *coactis*, quaesitum & actum, quis non videat, qui oculos habet ad videndum, quam ut veteres ac veriores sententiae opprimerentur & damnerentur, & novae ac recens in ecclesiam injectae, majori parte eorum, qui synodis istis interfuerunt, meliorem, ut plerumque evenit, vincente, omni vi stabilirentur, & in ecclesia ac scholis solae dominarentur? Ita ut veterem illam Gregorii Nazianzeni quærimoniam de sui
tem-

temporis synodis epist. 42. vel 55. ad Procop. de plerisque etiam omnibus nostri seculi synodis renovare & repetere jure merito possumus. Sed Deus, in cujus solius manibus situm est, ecclesiae suae nunc afflictissimae malis mederi, omnium hominum, cum ecclesiastici, tum politici ordinis, corda ad meliora, quam hactenus sequuti sunt, consilia flectat, & saniores nobis pro immensa sua clementia concedere dignetur synodos, quam quas miserrima haec aetas magno suo malo vidit & experta est. In illo speremus, etiam contra spem. Ipse aliquando, ecclesiae suae misertus, faciet. Extrat quoque in fine Dialogorum Seb. Castellionis de Praedestinatione, Goudae excus. 1613. tractatus cujusdam anonymi, sed revera Castellionis ipsius, ut ex praefatione constat, de Justif. in quo fusa haec eadem sententia probatur, & ad rationes, quae contra opponi solent, licet non semper satis solide, respondetur.

(Pag. 82.)

Joh. Himmeliuſ, in inepra ſua farragine, quam Calvino-papiſmum inſcripſit c. 7. p. 60. haec citat verba Zuinglii in epist. ad Principes Germaniae: *Sanctificatio Spiritus est vera justitatio, quae sola ad justificationem sufficit.* & haec Joachimi Curaei in Exeg. pag. 36. 37. *Sumus justi primum imputatione propter obedientiam filii Dei, derivantis in se paenam pro peccatis generis humani: sed altera pars justificationis est sanctificatio.* Nominat etiam Phil. Melanchthonem, qui in Narratione

tione colloqvii marpurg. an. 1529. habiti recitat de Zwinglio & ejus lociis, *quod incommode loquuti fuerint & scripserint de hominis justif. coram Deo, & doctrinam de fide non satis inculcarint, sed ita de justificatione docuerint, quasi sanctificatio & bona opera, qua fidem sequuntur, sint justificationis hominis* Sed sive bona sive mala fide haec recitat, illius certe iudicio nihil omnino tribuendum est, qui hominum doctorum & piorum sententiam, scripturis & Patrum doctrinae maxime consentaneam, erroris, immo, ut ipse putat, papisticae haereseos accusare & damnare haud veretur. Sed hic solennis est multorum *contentiosorum hujus seculi scriptorum* mos, multa, quae ipsimet nunquam rite expenderunt, aut a praeceptoribus suis non acceperunt, confestim ut falsa, immo & impia damnare, in viris etiam doctissimis & optimis, quos saepiuscule a rigidis & pertinacibus zelotis dissentire ipsa cogit veritas. Homine enim imperito nunquam quicquam injustius.

Fieldus, angulus, magni nominis inter suos theologus, in Append. ad l. 3. de Ecclesia, cap. II. de Justif. pag. 290. 291. diserte affirmat, *in prima justif. peccatoris, praeter remissionem peccatorum praeteritorum, & receptionem in Dei gratiam, etiam includi donationem Spiritus S. seu sanctificantis & renovantis gratiae, qua apti seu habiles ad peccata in posterum vitanda, & opera iustitiae praestanda redimimur, atque hac de re inter omnes utriusque partis theologos convenire, & ad Colloq. ratisb. anno 1541. (de quo supra dictum) provocat.*

Hoc etiam, & non alio sensu intelligendum, quod Protestantibus communiter urgent, verbum *justificandi*, (Pag. 83.) in negotio justificationis nostrae coram, Deo esse verbum forense. Vide notam ad oram pag. 291. Idem etiam in fine cap. illius asserit, *nos formaliter justificari per remissionem peccatorum, gratiosam Dei acceptationem, & donationem iustitiae inhaerentis.* R. Montacutius in libro, quem contra quendam romanensem, controversiarum hodiernarum abbreviatorem, edidit anno 1624. art. 18. de Justificatione per solam fidem, affirmavit, *justificationem primario in peccatorum remissione, & secundario in gratia infusione positam esse.* Vide pag. 141. & 143. Idem tamen in libro contra Puritanos edito an. 1625, & inscripto, *Appello Caesarem*, propter illorum clamores, de *justificatione tantum late*, non autem strictè accepta, hoc sese intellexisse asseverat, pag. 172. & seq. Sed quam constanter, viderit ipse. Vide etiam Franc. Whiteum in Explan. fidei orthod. pag. 18. & 19. Archiepiscopus spalat. de Rep. eccles. lib. 7. cap. II. n. 217. asserit, *tum scripturas, tum Patres docere, utroque modo iustitiam dari, scil. tum imputative, tum inhaesive, & duplici modo peccata nostra aboleri, nempe i. per ipsorum tectiorem, seu non imputationem, quod volunt Protestantibus communiter, (ubi tamen nota, dicta quaedam patrum, ut Augustini de Grat. Christi contra Pelag. cap. 47. de Spir. & lit. cap. 9. & * epist. 85. ad Consentium, per-*

[Ep. 85. ad Consentium] Quae tantum est fragmentum ep. 227.

per
stitt
form
Ch
Dec
imp
inte
tion
hil
ti,
dann
diun
Qva
ipsa
nus
nobi
com
Pag. 8
fit, e
iram
debe
hic
canti
cunt
cama
in re
lege
cord
vide
obito

peram ab illo videri intelligi de imputatione iustitiae Christi nobis facta per modum causae formalis; quasi nobis illa sit veluti commodata a Christo, ut illa tanquam veste induti placeamus Deo patri: neque enim unquam S. Augustinus imputationem iustitiae Christi hunc in modum intellexit) 2. per veram deletionem, seu emundationem & dilutionem maculae peccati, ita ut nihil ipsius in anima maneat; proinde utrique parti, *missis illis, quae, ut ille loquitur, sunt pura quaedam metaphysicalia, ad salutem nihil necessaria, studium pacis vehementer suadet & commendat, Quaedam maxime probamus, quaedam minus.*

G. Cassander in Consult. art. 4. pag. 917. *De ipsa, inquit, iustitia, qua justificamur, magna hactenus certamina extiterunt, aliis in sola Christi iustitia nobis imputata; aliis in iustitia novae vitae nobis communicata, justificationis formam ponentibus; Pag. 84.) etiamsi postea a doctissimis viris observatum sit, ex apostolica doctrina, & patrum traditione, utramque iustitiam in justificationis ratione conjungi debere. Et paulo post multo explicatius: Verum hic rursus necesse est, ut ii, qui Protestantes vocantur, reliquis Catholicis in eo consentiant, qui dicunt, hanc justificationem, seu iustitiam, qua justificamur, non in sola remissione peccatorum, sed etiam in renovatione interioris hominis esse positam. Quae lege apud auctorem ipsum, & veritatis & concordiae ecclesiasticae amantissimum: ubi etiam vide, quomodo vir hic eruditissimus (ut hoc obiter dicam) intelligat juxta scripturas & patres;*

tres, Christi iustitiam nobis imputari : *Et quidem*, inquit, de iustitia, *i. e. merito & satisfactio-
ne Christi*, nobis imputata, *h. e. nobis*, ac si propria
esset, attributa, scripturae satis aperte loquuntur : per
eam enim iustitiam, *i. e. meritum & intercessionem
sanguinis Christi*, peccata nobis remittuntur, *id est*,
non imputantur. Hoc observatum volo, propter
nuperum quendam scriptorem, qui inter alios
Romanenses, existimantes, iustitiam Christi
per modum etiam causae formalis nostrae iusti-
ficationis nobis imputari, Cassandrum etiam re-
censet, hoc loco citato. Sed manum de tabula,

CAPUT. VI.

*Quo objectionibus quibusdam occurritur,
& haec disquisitio concluditur.*

I. **O**bjicitur, juxta hanc sententiam duas
formales justificationis nostrae causas sta-
tui; quod absurdum videtur. Re-
spondemus solide, missis vanis Bel-
larmini aliorumque Romanensium effugiis, ad
Concilii trid. can. 7. *unicam tantum esse causam
formalem justificationis nostrae, iustitiam sc. nobis
infusam*, falso, neque etiam constanter satis pro-
nunciantis, auctoritatem statuminandam, &
sartam tectam conservandam excogitatis, re-
spondemus, inquam, *justificationem esse ens u-
num aggregatione, & ex duobus compositum, quae
necessaria conjunctione & coordinatione unum
tantum*

tantum sunt : (Pag. 85.) proinde nihil esse absurdum, si in rebus etiam diversis illius essentiam constituamus. Suarez, jesuita non ignobilis, multum sudans & misere sese torquens in explicanda & defendenda unica illa a Concilio trident. definita causa formali justificationis, de Gratia l. 7. cap. II. n. 24. *Ad primum inconueniens, inquit, concedo, intervenire in justificatione impii duos effectus gratiae quasi partiales, unum positivum, & alium privativum. Ex utroque autem coalescit integra iustitia & sanctitas, a qua homo habet, ut sit & nominetur simpliciter iustus & sanctus. Neque est inconueniens, in una iustificatione includi plures gratias quasi partiales, cum ipsa iustitia integra in quadam collectione consistat, & quot sunt virtutes, ex quibus consurgit, tot sint gratiae positivae partiales.* Verba haec multo melius responsioni nostrae firmandae accommodari possunt. Sed multi, etiam rigidiores Protestantes, duas statuunt justificationis nostrae partes, (ac proinde causam iustificationis formalem duplicem) *remissionem peccatorum, & iustitiae Christi imputationem*, & diversos his partibus effectus attribuunt, ut ex illorum scriptis constat. Vide Bezam, Zanchium, Polanum, Synopsis purioris theol. disp. de Justif. pag. 436. th. 8. aliosque plurimos. Protestantes alii, qui *remissionem peccatorum & imputationem iustitiae*, immo *imputationem etiam iustitiae Christi*, id est, quam Christus sua obedientia nobis acquisivit, (nam de imputatione iustitiae Christi, an sc. & quatenus admittenda sit, inter-

Protestantes ipsos contenditur, ut supra hac de re diximus. Vide praeter alios tunc citatos, Vorstium in *Antibellarm.* pag. 608. ubi, *Licet*, inquit, *alii imputationem iustitiae Christi, h. e. morte & passione Christi comparatae, ab hac peccatorum remissione, tanquam rem diversam, interdum distinguant. tamen plerique doctores (evangelici) id non faciunt, & qui faciunt, improprie loquuntur, quatenus una cum formali causa proximam efficientem, seu meritoriam, coniungunt.* Vide etiam p. 611.) non re, sed tantum τὸ λόγῳ differre existimant, ratione sc. terminorum, a quo & ad quem, ut Chamierus de *Iustif.* lib. 22. cap. 15. n. 21. Pareus, Vorstius, Joh. Gerhardus L. de *Iustif.* n. 197. 198. aliique plurimi, licet in illos hoc argumentum retorqueri non possit, ut in alios; falso tamen (Pag. 86.) justificationem sola peccatorum remissione, seu imputatione iustitiae definiunt, sicut abunde demonstratum est. *Fides justificans*, juxta plerorumque Protestantium sententiam, notitiam & assensum in intellectu, & simul fiduciam in voluntate includit, unde eam non esse habitum unum numero simplicem absolute, sed aggregatione tantum, confiteri coguntur. Vide praeter alios *Synopsin purioris theol. disp.* 31. th. 16. *Formam peccati originalis* Protestantes permulti, ut de Romanensibus nihil dicam, constituunt in imputatione primi peccati Adami, & iniustitiae originalis carentia, atque etiam in positiva quadam prava inclinatione vel proclivitate ad omne malum; quae tria

tria multum inter se differunt. *Formalem rationem sacramenti* Protestantes omnes doctiores cum Romanensibus constituunt, non solum in significando, sed etiam in sanctificando, instrumentaliter scilicet. At significare & sanctificare res sunt diversorum praedicamentorum; illa relationis, haec actionis. Protestantes, qui communiter *Christum secundum utramque naturam mediatorem esse* contendunt, consequenter docent & docere coguntur, formalem rationem mediationis illius non tantum in merendo, sed etiam in donando Spiritum S. positam esse: quæ tamen actiones sunt toto genere differentes; sed necessario, juxta illorum sententiam, conjunctæ, ad munus mediatorum perficiendum.

II. Objicitur, *scripturam justificationem a sanctificatione aliquando distinguere*, Rom. 6. 22. 1. Cor. 1. 30. & rursus cap. 6. v. 11. Apocal. 22. 11. Resp. cum A. Vega de Justif. lib. 15. cap. 5. An propter unum aut alterum locum, in quibus justificatio a sanctificatione distinguitur, contra communem scripturae sensum omnibus fere in locis, & Patrum consensum, verbum & rationem totam justificationis ad solam peccatorum remissionem restringere, aequum est? Sed singulos, age, qui objiciuntur, locos paucis excutiamus. Rom. 6. 22. dicitur: *Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti Deo.* Haec, inquirunt, est justificatio nostra. Porro: *Habetis fructum vestrum in sanctificationem.* Haec, ajunt, sanctificatio nostra, est justificationis fructus. Sic vir quidam, alioqui

doctissimus, locum hunc apostoli intelligit, tract. quodam de Justif. Sic & cum illo alii. Sed nae omnes hi male locum intelligunt: Nam *liberatio a peccato* hoc loco non significat liberationem a solo peccati reatu, in qua illi totam justificationis rationem constituunt, (Pag. 87.) sed liberationem etiam a dominio peccati, cui Romani antea serviebant; sicut clarissime patet ex verbis praecedentibus 19. & 20. & verbis immediate sequentibus *servi autem facti Deo*, seu mancipati Deo, vel, ut prius dixit, *servi facti iustitiae*. In hisce autem, *habetis fructum vestrum in sanctificationem*, hebraismus, & hic sensus est: ipsam sanctificationem sive sanctimoniam, vitaeque munditiam, ejusque continuationem & incrementum, velut fructum, ex illa servitute Dei & iustitiae capitis seu habetis. Ad 1. Cor. 1. 30. ubi *Christus* dicitur *esse nobis factus a Deo sapientia & iustitia & sanctificatio*, respondetur, apostolum vel rem eandem diversis ibi iustitiae & sanctificationis verbis significare, (quod S. scriptores saepe sine tautologia facere consueverunt, ut neminem latet) ad rem ipsam plenius & disertius exprimendam; vel, si distinctae significantur res, quemadmodum quidam veteres & recentiores interpretes exponunt, intelligere eum *iustitiae* nomine remissionem peccatorum, & per *sanctificationem* id, quod communiter sic appellatur. Equidem Chrysostomus non satis plene & clare hanc in sententiam loquitur, neque etiam Theodoretus, secta toris Chrysostomi, & Theophylacti, ejusdem

dem abbreviatoris, atqve Oecumenii verba satis sunt expressa, at Bernardi expressissima serm. 22. in Cant. illud tamen inde tantum colligi potest. hoc loco *justitiae* verbo non totum justificationis nostrae beneficium intelligi, sed nomen totius, praecipuae ejusdem parti, altera non exclusa, sed diserte expressa, κατ' ἐξοχήν tribui; quod non raro aliis etiam in rebus in scriptura fieri solet. Ad locum tertium 1. Cor. 6. 11. respondemus, vel rem eandem diversis *ablutionis*, *sanctificationis*, & *justificationis* verbis, ad majorem emphasin, & beneficii per Christum accepti amplificationem, significari & efferri; quemadmodum & supra pag. 63, 64. ex ipsis Protestantibus, Zanchio, & Bullingeri, observavimus; vel, si distinguenda sunt ista, distinctionem tantum partium & totius admittendam esse, ut sensus sit: Ab his omnibus vitiorum sordibus abluti atqve mundati estis baptismo, per quem omnia vobis peccata remissa sunt. At ne (inquit Estius in h. l.) in sola ablutione, i. e. peccatorum remissione consistere putaretur justitia christiana, addit alterum gradum, vel partem. Sed sanctificati estis, i. e. puritatem consecuti, ita ut jam vere & coram Deo sancti sitis. Denique summam beneficii accepti, uno verbo, quod utramque includit partem, exprimendo, ait, sed justificati estis, & subjungit, in nomine D. N. J. C. i. e. per meritum ejus, & in spiritu Dei nostri i. e. virtute Spiritus S. a Deo nostro procedentis, & nobis per Christum communicati. (Pag. 88.) Ad locum Apoc. 22. 11. resp. verba, *Qui justus est*, non significare,

ficare, qvi tantum per remissionem peccatorum iustificatus est, sed, qvi nemini nocet, & unicuique reddit, qvòd suum est, ut recte notat in hunc locum Fr. Ribera : *iustificetur adhuc*, i. e. hic agendo pergat & proficiat : & *qvi sanctus est*, i. e. purus & sine sordibus, *sanctificetur adhuc*, i. e. sic pergat, &c. Nam apostolus hoc loco *iustum* opponit τῷ ἀδίκῳ, *ei, qvi injuste agit*, vel alterum injuria afficit, & *sanctum* τῷ ῥυπαρῷ, *sordescenti*, vel qvi in sordibus est, nulli sc. nisi sibi ipse nocens, ut clarissime patet ex textu, & ut, praeter Riberam aliosque multos, agnoscit Piscator. Ita, ut turpiter erret Pareus, qvando l. 2. de Justificatione contra Bellarm. cap. 3. pag. 398. 399. inquit : *Qvi iustus est, iustificetur adhuc*, i. e. *in iustitia fidei perseveret*. De infusione nempo vel de incremento habitualis iustitiae non potest intelligi sine manifesta tautologia membri sequentis : *Qvi sanctus est, sanctificetur adhuc*.

III. Ex cap. 4. 7. ad Rom. frequentissime obijcitur, apostolum ex Davide justificationem, seu τὸν μακαρισμὸν, i. e. *beatitudinem, vel beatificationem peccatoris*, in sola remissione peccatorum collocare. Sed respondemus : Nae illud magni momenti non est. Nam & illi Protestantes, qvi justificationem non sola peccatorum remissione, sed etiam imputatione iustitiae Christi constare contendunt, negant, verbis his, quae apostolus ex Davide citat, totam justificationis rationem plene exprimi. Beza in Qvaest. & Resp. qv. *Atqui*

Atqui David collocat beatificationem in peccatorum remissione. Cur igitur adjicis etiam Christi impletionis legis imputationem? R. Quid si tibi, inquit, objiciam illa, Beati, qui sunt mundo corde; Beati, qui sunt inculpati in via, & cætera ejusmodi, an hinc colligeres, excludi peccatorum remissionem? Nequaquam, opinor. Sic interdum nomine justificationis intelligitur etiam sanctificatio; quoniam hæc duo prorsus cohaerent. (Pag. 89.) Quidni igitur illud quoque responderim, unius peccatorum remissionis interdum mentionem fieri, non ut excludantur aliae beatificationis partes, sed quod tacite cum illa comprehendantur? Videatur & Synopsi theol. purioris, disp. de Justif. th. 8. Sic & nos respondemus, non sequi ex verbis Davidis ab apostolo citatis, beatitudinem seu justitiam hominis in sola peccatorum remissione, seu justitiae imputatione consistere, cum alibi idem psalmista beatos pronunciet immaculatos in via, qui ambulant in lege Dei, quique custodiunt, judicium, & faciunt justitiam. Ps. 1. 1. & 119. 1 & 106. 3. Et hoc ipso ps. 32. post verba ab apostolo citata, *Beatus homo, cui non imputat Deus iniquitatem*, v. 2. addit David, *Nec in spiritu ejus dolus est*, i. e. homo recti cordis est, ut dicitur ultimis illius psalmi verbis. Itaque nomine remissionis peccatorum, tota hominis sanctificatio seu renovatio comprehensa debet intelligi. Nam propter arctissimam utriusque partis conjunctionem, quia nunquam fit remissio peccatorum sine internæ mentis sanctificatione, una alteram sæpe synecdochice

dochice

doctrice complectitur, & remissio quidem peccatorum, κατ' ἐξοχήν saepe, cum in scriptura, tum in Patribus nominatur. *Hic est omnis fructus, ut auferatur peccatum.* Jes. 27. 9. vel 11. *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* Joh. 1. 29. *Hic servabit populum suum a peccatis eorum.* Matth. 1. 21. Sic & 2. Cor. 5. 21. & in compluribus aliis scripturae locis, Bernhard. serm. 22. in Cantic. *Factus est nobis sapientia, justitia, &c.* Sapientia inquit, in praedicatione, justitia in absolutione peccatorum. Et infra: *Delicta juventutis meae, & ignorantias meas ne memineris, & justus sum.* Et serm. 23. in Cant. *Sufficit mihi ad omnem justitiam, solum habere propitium, cui soli peccavi.* Et paulo post: *Non peccare, Dei justitia est; hominis justitia, indulgentia Dei.* Et rursum: *Justitia Dei est, non peccare; justitia hominis est, non imputari peccatum.* Et epist. 190. ad Innocentium papam, p. 229. *Ubi reconciliatio, ibi remissio peccatorum. Et quid ipsa, nisi justificatio?* Ecce, pius Bernhardus sentit, κατ' ἐξοχήν justificationis verbum, cum in scriptura tum in Patrum scriptis, remissioni peccatorum saepius tribui, secutus clarissima Augustini verba lib. 19. de Civit. Dei cap. 27: *Ipsa quoque nostra justitia, quamvis vera sit, propter veri boni finem, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, ut potius peccatorum remissione constet, quam perfectione virtutum.* Pag. 90.) Quibus verbis haec duo sanctissimus & doctissimus ille pater docet: 1. Justitiam nostram constare, i. e. justos nos esse, cum remissione peccatorum, tum perfectione virtu-

virtu-

virtutum, qualis scilicet statui hujus vitae convenit :
 2. Sed longe remissionē peccatorum perfectioni
 virtutum praeferendam. Prius illud sensit Au-
 gustinum hoc loco, ut & plurimis in aliis, inge-
 nue agnoscit Chamierus de Justif. l. 21. c. 19. n. 7.
 3. *Non excludi virtutes, nos agnoscimus; quiscimus,
 & alias testati sumus, Augustinum uno justificationis
 nomine utramque partem comprehendere, i. e. tum
 quam nos proprie justificationem dicimus, tum sancti-
 ficationem. Et hactenus non Pseudodoloyei jesuita.*
 Sed male Pareus de Justif. l. 2. c. 13. p. 540-541. *Glossa
 adversarii, inquit, de justitia divisa in remissionem
 peccatorum & perfectionem virtutis, haud dubie est
 falsa. Manifestum enim est, Augustinum remissio-
 nem peccatorum & perfectionem virtutis, non ut par-
 tes unius justitiae componere, sed ut res disparatas op-
 ponere. Sed vix major Augustini verbis a quo-
 quam vis inferri potuit. Posterius Bellarminus
 ipse fateri cogitur de Justif. lib. 2. c. 13. scribens:
 Illud potius hoc loco non excludit perfectionem virtu-
 tum, sed praeponit remissionem peccati, ut sensus sit,
 justitiam nostram, quae partim in remissione peccati,
 partim in perfectione virtutum sita est, magis illa,
 quam hac constare. Et quidem duplici assigna-
 ta ratione, cur id dicat Augustinus: Quia pecca-
 ta in baptismo perfecte delentur & purgantur, ut nihil
 omnino remaneat, quod habet rationem culpae; virtutes
 autem infusae, ita suo quodam modo perfectae sunt, ut
 quotidie magis ac magis perfici debeant. 2. Quoniam
 remissio peccati semel facta, non eget nova infusione vir-
 tutum. At virtus semel infusa, eget quotidie nova
 remissio-*

remissio-

*remissione peccati, non lethalis, quod cum iustitia si-
mule esse non potest, sed venialis. Eadem legere est
apud Leonard. Coqvæum, in suo Comment. ad
locum Augustini citatum, ex Bellarmino verba-
tim exscripta. Videtur tamen Bellarminus illo
eodem l. 2. de Justif. c. 6. sibi contradicere, quan-
do sic inquit: Hic (Rom. 4. 25.) apostolus
Pag. 91.) nomen justificationis potius tribuit reno-
vationi internæ, quam remissioni peccatorum, ac
per hoc docet, justificationem non modo non constare
sola remissione peccatorum, sed neque præcipue ea con-
stare. Mentem B. Augustini hoc in loco optime
vir doctissimus & optimus Lud. Vives in Com-
ment. sic expressit, inquit: Magna nempe ex
parte sumus boni; non quod bene vivimus, sed quod
eommisforum scelerum nobis sit a Deo gratia. Joh. Hef-
sel. super Matt. 6. 12. Hujus vitæ iustitia præci-
pue (ut ait Augustinus de C. D. l. 19. c. 27.) in remis-
sione peccatorum consistit. Vide eundem in expli-
catione Symboli apostolici p. 37. Hac ergo (scilicet
remissione peccatorum) tanquam præcipue expre-
ssa, subintellexerunt apostoli, &c.*

IV. Ex multis scripturæ & Patrum testimoniis
objicitur, inhaerentem nostram iustitiam in hac vitâ
imperfectam esse, & multis permixtam peccatis, ac
proinde divinum iudicium sustinere non posse,
nec nos per illam formaliter justos in Dei iudicio
cenferi. Resp. Loca, quæ contra adducuntur,
fere omnia ad iustitiam actualem, seu operum no-
strorum potius spectare, quam ad iustitiam a Deo
donatam seu habitualement, quæ non est nostrum,
sed

sed Dei opus, (licet in nobis receptum) qui simul peccata remittit, & dona fidei, spei & charitatis infundit. Vnde & infantes nuper baptizati, vere coram Deo iusti sunt, licet nihil operis fecerint. Idcirco nos hanc disputationem de imperfectio-
ne iustitiae nostrae, in sequentia rejicimus, ubi de iustitia operum, Deo juvante, pluribus differe-
mus. Quod si etiam imperfectio illa, quae in ipsis donis Spiritus S. nobis in justificatione com-
municatis inest, quamdiu nos hic vivimus, & illa in nobis augeri possunt, atque etiam debent, pro-
prie peccatum est, (Augustinus enim certe *vitium* & *peccatum* non veretur appellare, * epist. 29. ad Hieron. *Plenissima charitas, quae jam non potest augeri, quam diu hic homo vivit, est in nemi-
ne; quamdiu autem augeri potest, profecto illud, quod minus est, quam debet, ex vitio est: ex quo vitio non est, qui faciat bonum, & non peccet.* Et lib. de Perfect. iustitiae cap. 15. *Pec-
catum, inquit, est, cum vel non est charitas, quae esse debet, vel minor, quam debet.* Sed an largo tantum modo peccatum appellet, ut Romanenses com-
muniter, atque etiam Protestantes quidam do-
ctissimi volunt, aliis etiam ad suam sententiam confirmandam ex ipso Augustino locis prolatis;
an vero etiam proprie, ut alii sentiunt, pag. 172. dicemus) Pag. 92.) sententia tamen, quam nos astruximus, nihil inde laeditur, qui cum dona-
tione iustitiae semper remissionem peccatorum conjunximus, atque non per illam solam, sed
etiam

* Epist. 29.] pag. 115. edit. Reinhart.

etiam per hanc, immo per hanc potius, ut jam dixit Augustinus, *formaliter nos justos coram Deo nominari & esse*, contendimus.

Multa sunt, de quibus etiam inter Romanenses ipsos de causa formali justificationis nostrae disputatur, (ut, *An per habitus virtutum infusos justificemur, ut volunt permulti? vel, an perpetua Dei motio & operatio in nobis sit illud, quo justificamur? an vero horum neutrum praecise, sed ipsa mentis & voluntatis rectitudo, ex utrisque resultans, sit formalis nostra iustitia? & denique, an iustitia, qua formaliter justificamur, sola habitualis sit, an actualis, i. e. opera vere iusta?*) & quaedam alia, de quibus videantur Staplet. de Justificatione l. 5. c. 8. Bellarm. de Justif. l. 2. c. 15. & 16. Suarez, Vasquez, aliique id genus scriptores plurimi, viri certe doctissimi, sed in dogmatibus fidei, quae simplicitatis plena sunt, eamque maxime amant, discutiendis saepe nimio plus subtiles, ne dicam audaces. Proinde, illis aliisque omnibus, ab instituti ratione alienis, missis, huic libro hunc terminum ponentes, ad alia inter partes controversa transamus. Deus veritatis & pacis coeptis adspiret.

Ad

Ad Librum Bellarmini Tertium,
de Justificatione,

Qvo lites de incertitudine, mutabilitate,
& inaequalitate justitiae consi-
derantur.

Pag. 93.)

CAPUT. I.

*De certitudine & incertitudine gratiae
seu justitiae praesentis.*

Vtinam plerique utriusque litiganti-
um partis magis satagerent per bo-
na opera suam vocationem & ele-
ctionem certam & firmam facere,
sicut monet B. Petrus 2. ep. 1. 10.
quam de certitudine utriusque, mensura & gra-
du, ad fovendum triste schisma hodiernum, ni-
mis anxie & contentiose disputarent. Sed hoc
infelici rixarum, & contentionum admodum
ferace, pietatis autem & justitiae sterili seculo,
plerique magis amant inaniter & inutiliter alter-
cari, quam utiliter & fructuose operari. Mart.
Eisengrenius, academiae ingolstadiensis quon-
dam procancellarius, in vestibulo libri sui
apologet. pro Concil. trid. de certitudine gra-
tiae (cujus tamen hac de re sententiam multo
mitiorem esse, quom multorum aliorum grega-
lium, judicant Protestantes) affirmat, ex hoc
unico articulo, quamvis minutus a plerisque re-
K
puta-

putari queat, universum papatum & lutheranissimum dependere. Pag. 94.) M. Lutherus in cap. 41. Gen. *Etiamsi*, inquit, *nihil praeterea peccatum fuisset in doctrina pontificia, quam quod docuerunt, nos debere vagari & fluctuare ambigentes & dubios de remissione peccatorum, gratia & salute nostra, iustas tamen haberemus causas, cur ab ecclesia infideli nos sejungeremus.* Vide Chemnit. in Exam. concil. trid. de Fide iustif. p. 165. aliosque fere utriusque partis innumeros. Sed nos omnia, seposito omni partium studio, tanquam in Dei ipsius conspectu, paucis discutiamus.

Non quaeritur de certitudine finalis perseverantiae, ac proinde non de certitudine electionis nostrae, quia de re infra, *sed de certitudine gratiae seu iustitiae praesentis*; permulti enim Protestantes, ut p. 112. dicemus, illa negata, hanc tamen constanter tuentur. Neque quaeritur, an possit homo fidelis certo, immo certitudine, fidei statuere, sibi remissa esse peccata sua, si modo eidem certo atque eadem praedicta certitudine constet de vera & seria sua poenitentia: quis enim sanae mentis hoc neget? Vide Bellarm. de Iustif. lib. 3. c. 2. p. 344. *Non enim hypothetice, sed absolute, hodie inter plerosque utriusque partis de certitudine iustitiae controversa magna contentione disputatur, ut inquit ille ibidem.* Neque etiam quaeritur, an omnis omnino propria & peculiaris applicatio, quia quis fidelis ita apprehendat generales verbi divini promissiones, ut sibi etiam certo confidat vel speret remissa esse peccata, illicita sit?

ta sit?

ta sit? Neque enim Romanenses ipsi negant, (vide Bellarm. loc. cit.) certam fiduciam in Deo collocandam esse, & certo confidendum, post actam legitime pœnitentiam, & sacramentum baptismi vel absolutionis rite perceptum, remissa esse peccata, ut proinde male Chamierus de Fide lib. 13. affirmet, Bellarminum (cui adjungit Coste- rum) videri sibi impugnare cum omnem applica- tionem propriam, tum etiam certitudinem ejus applicationis, negare autem plerosque alios Romanenses tantum applicationis certitudi- nem, non vero omnem omnino applicationem peculiarem. Quod enim scribit, *Bellarminum* lib. 1. de Justif. c. 8. *negare prorsus, fidei justificantis obiectum esse specialem misericordiam*, id totum ad applicationis certitudinem spectat: Pag. 95.) disputatio enim tota est, non de applicatione, sed de applicationis certitudine, ejusdemque mensura & gradu.

Communior Romanensium hac de re senten- tia negat certitudinem fidei divinae, iusto, de sua justificatione, citra speciale revelationis privile- gium, libenter tamen admittit ex vivae fidei sen- su, seu charitatis & bonorum operum experi- mento, certitudinem aliquam minoris & inferioris gradus oriri, quæ *conjecturalis & probabilis* nominari possit, & quæ, licet non omnem for- midinem pellat, tamen omnem tollat anxietatem & hæsitationem, & ipsam etiam dubitationem, si dubitatio sumatur pro mera animi fluctuatio- ne sine ullo assensu, quæ sola apud philosophos

nomen *dubitationis* proprie obtinet. Ideoque quando de aliqua aliqui Romanenses dubitatione loquuntur, non aliud intelligunt, quam quandam formidinem, quae in omni assensu, etiam certo, qui non sit infallibilis aut evidens, reperitur, & late *dubitatio* vocatur. Vide Bellarm. lib. 3. de Justif. c. 3. p. 349. Negant igitur, quia docent, *fideles non habere certitudinem fidei de sua iustificatione*, inde sequi, *iubere se fideles semper dubitare*, (vid. p. 99. 112.) & anxie haesitare de sua cum Deo reconciliatione, quemadmodum rigidiores Protestantes illis impingunt, quia datur aliquid medium inter haec extrema, scil. certitudo quaedam moralis, ex parte intellectus, & spes ac fiducia, ex parte voluntatis, ut loquitur Bellarm. loco citato. Recte Remonstrantes in sua nupera Apol. (licet ejusdem p. 215. profiteantur, se dubitationem pontificiam de salute propria, & conscientiarum carnificinam, ita caeterorum rigidiorum Protest. more loquentes, minime asserere) de re alia loquentes, p. 7. ajunt: *Inter dubitationem & divinam assertionem, humana certitudo media est; quae, etsi formidinem contrarii (cum dubitatione scil. conjunctam) excludat, infallibilitatem tamen divinam non includit.*

Progrediuntur quidam alii Romanenses ulterius, & certitudinem aliquam aliam, minorem quidem certitudine fidei divinae, conjecturali tamen majorem, quam *certitudinem moralem* appellandam censent, admittunt. Affirmant enim (vide p. 112.) posse, immo etiam solere, praefertim

tim homines spirituales & perfectos (scil. secundum statum viae) ad eam certitudinem seu securitatem venire, ut nullam habeant de sua iustificatione formidinem; *plane ad eum modum*, (verba sunt Bellarm. de Justif. l. 3. c. 11. p. 364.) *quo credimus sine ulla haesitatione & formidine deceptionis, Romam fuisse & esse, & Caesarem in Italia aliquando regnasse.* Pag. 96.) Dom. a Soto ab hac

sententia non abhorruit in Apol. contra Cathar. cap. 2. neque etiam Greg. de Valentia disp. 8. q. 5. p. 4. tom. 2. neque* Carthus. in 1. sent. d. 17. q. 5. & 10. referente Suarezio de Gratia lib. 9. c. 11. n. 1. Sed Andreas Vega disertè tuetur de Justif. lib. 9. c. 46. inqviens: *Mature tamen omnibus hinc inde pensatis, probabilius profecto esse crediderim, posse aliquos viros spirituales, tantopere in exercitiis spiritualibus, & in familiaritate divina proficere, ut absque ulla temeritate possint certo & absque ulla haesitatione credere, se invenisse gratiam & remissionem peccatorum suorum apud Deum.* Hanc sententiam suam multis egregiis argumentis ibidem confirmat. Verba argumenti 9. quo utitur, dignissima putavi adscriptu: *Familiaritas item & eximius amor, quem Canticum canticorum indicat Deum habere in ecclesiam, atque ei nonnunquam ostendere, exigunt revera, ut aliqui sint semper viri spirituales in ecclesia, quibuscum Deus sic familiariter loquatur, quique certi sint & nihil dubitent de ipsius in eos amore. Illa insuper quies & securitas, qua plerique migrant de hac vita, illud ardens desiderium, quo charitas, cum perfecta fuerit, clamat: Cu-*

K 3

pio

* Carthusianus.] Nomine Dionysius.

pio dissolvi & esse cum Christo. Phil. 1. 23. illa laetitia, qua permulti exultant, dum intelligentes, sibi propinquum esse diem mortis, dicunt cum Davide psal. 122. 1. Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus, alacritas etiam & admiranda constantia martyrum, & despicientia omnium tormentorum, quam prae se ferebant, quid aliud sunt, quam testimonia apertissima certitudinis moralis, quam habebant de sua iustitia & gratia apud Deum? Et hoc probat ex testimonio S. Ambrosii in Expositione psalmi 119. 52. *Memor fui iudiciorum tuorum a seculo, Domine: nec non Hilarii, Martini, & Paulini, aliorumque sanctorum exemplis. Denique sic concludit: Licet haec argumenta non extorqueant certitudinem fidei, certe non plene multis ex illis satisfiat, nisi concedamus, possibilem esse iustis aliquam certitudinem de sua gratia, alienam ab omni metu & formidine.* Pag. 97.) Idem etiam ad suam sententiam roborandam multa adducit Patrum testimonia, & speciatim Augustini lib. de Bono perseverantiae, cap. 2. *Sicut ergo sanctus.* & Bernardi serm. 69. in Cant. *Quod si quis.* ibidem: *Si senserim aperiri mihi.* serm. 37. *Ideo spes non confundit.* & Epist. 107. *At vero si superna.*

Hanc sententiam licet Bellarm. lib. 3. de Justif. cap. 11. p. 364. non probet, ut nec Vasquez in 1. 2. tom. 2. disp. 200. cap. 8. neque etiam alii rigidiores Romanenses, alii tamen illius etiam patris viri doctissimi probabilem esse putant, & problematicè defendi posse, ut Ruardus Tapperus

Art. 9.

Art. 9. Lov. de Fide & spe, pag. 79. & 80. Pererius disp. 9. in cap. 8. ad Rom. Thomas a Jesu, recens scriptor romanae partis, de Oratione divina, lib. 4. cap. 12. cujus haec sunt verba: *Ex his constat, valde esse probabile, eos, qui ad hanc infallibilem unionem singulari Dei beneficio fuerint sublimati, reddi de sua gratia & acceptatione securos.*

Idem Vega concedit, hanc certitudinem moralem a fide divina, bona ex parte, profluere; nam lib. 9. cap. 47. scribit: *Quamvis fides infusa neque inclinet nos ad assentiendum, neque faciat nos certos, neque moveatur a Spiritu S. ut nullum efficiat nobiscum immediate assensum, nisi eorum, quae ante ipsius concursum, prius saltem natura, constat nobis esse a Deo revelata vel ex iis deducta, tamen mediate ad certitudinem moralem de nostra iustitia concurrat, & ei debent perfecti bonam partem suae certitudinis moralis. Nisi enim per fidem assentirentur illi majoribus illis propositionibus de fide: Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam: Convertens se ad Deum ex toto corde, invenit & obtinet gratiam ipsius; nunquam certitudinem aliquam haberent de sua gratia. Et per fidem hoc, quod scilicet in gratia simus, sciri posse, ait, Concilium Trid. non negare, sed tantum negare, sciri hoc posse certitudine fidei. lib. cod. cap. 8. Immo propter ecclesiae pacem, hanc certitudinem hac ratione certitudinem fidei appellari posse admittit, cap. 47. (Pag. 98.) Quare recte dixit Joh. Baconus certitudinem consequentem fidem.*

Quod si hoc putas esse satis, ut vocetur certitudo fidei, non admodum repugnabo, sed ut pax sit, & omnes in unum conveniamus, dabo, quod vis, & me volens victusque remittam. In eandem sententiam Tapperus Art. 9. Lov. de Fide & spe: *Quae, inquit, certitudo (scilicet moralis) quamvis multa sit inferior certitudine fidei, quia tamen a sentiatis scripturae pendet, ideo fides, quae est virtus infusa, mediate ad illam inclinat, & si accedat confidens voluntas illa, magis firmare potest assensum, sed non adeo, ut liceret pro ejus veritate, quod scilicet in gratia sit, mortem subire.* In quo est differentia ab assensu fidei. Hanc Tapperi sententiam diximus Ben. Pererium loc. cit. probare.

Mart. Eifengrenius (vid. p. 93.) in Tract. apologet. de Certitudine gratiae pro can. 3. sess. 6. Concil. trid. *Haec, inquit, est sacri Concilii doctrina & sententia, prout Ecclesia catholica & universi christiani doctores nunquam aliter docuerunt, tales homines si legitime ac strenue sese exercent in bonis ac piis operibus, & jam justificati indies magis ac magis justificari satagant, tunc temum pro certo statuere, & indubitatam fiduciam concipere posse, sibi remissa peccata, seque in gratia Dei constitutos. Imò affirmat, eum, qui suam recte examinabit conscientiam, peccatorum remissionem & gratiam Dei non solum sperare, verum etiam credere posse ac debere eo sensu, quo verbum Credo communiter solet intelligi, & ea certitudine, qua credit, bis duo esse quatuor; item, totum esse majus qualibet sui parte; item, qua credit ea, quae oculis suis vidit &*

mani-

manibus suis contrectavit. Liber hic approbatus fuit a Collegii theologici ingolstad. decano, ut patet ex ejus fine : in Indice tamen librorum prohibitorum atro stigmate notatur, & libris prohibitis accensetur.

Progrediuntur adhuc etiam ulterius alii Romanenses, & hominem fidelem vel posse, vel etiā debere certitudinem fidei divinae sine peculiari revelatione habere de propria gratia & iustitia affirmant. Pro hac sententia citatur communiter inter veteres Scholasticos Alexander halensis part. 3. q. 61. membro 7. art. 3. sed multum renitente A. Vega, l. 9. c. 36. aliisque, & Joh. Baconus carmelita in l. 3. Sent. dist. 30. q. 1. qvi disertè quidem non dicit, cuiquam esse certam suam gratiam certitudine fidei, sed tantum certitudine consequente fidem. Pag. 99.) Quod quomodo exponi possit, Vega supra monstravit, p. 98. Sed quam recte, viderint Carmelitae, aliiqve, qvi sententiae huic favent. Auctor Enchiridii colonienfis in tr. de Justif. p. 139. (vid. p. 95. 433.) *Non jubemus, ut perpetuo de justificatione & acceptatione sua dubitent homines, &c. Fatemur enim, verum esse, ad justificationem hominis omnino requiri, ut homo certo credat non tantum generaliter, quod propter Christum vere poenitentibus remittantur peccata, sed & quod ipsimet homini credenti remissa sint propter Christum, per fidem.* Multa in hanc sententiam ibidem legere est p. 138. 140. & 141. Consulat diligens lector auctorem ipsum. Bellarmino proinde l. 3. de Justif. cap. 3. *liber is hac in re, ut in multis*

aliis, censura ecclesiastica dignus esse videtur: certe, inquit, in modo loquendi doctrinam Melancthonis & Bucer valde redolet. Sed multo modestior fuit Georg. Cassander in sua Consultatione art. 4. de Justif. *Quod vero additur in Confess.* (scil. augustana) Cum credunt, se in gratiam recipi & peccata remitti propter Christum, merito ut impium rejici non debet, cum eruditissimorum virorum ex iis, qui Catholici nomen retinent, sententiae & scriptis consentiat, ut patet ex *Enchir. chr. religionis in Concil. provinciali colonienfi an. 1536. edito*; qui liber ab omnibus eruditioribus theologis, etiam per Italiam & Galliam, summopere fuit collaudatus, ut qui summam sententiae veterum de christiana religione, ex quorum scriptis quasi conformatus est, pulcherrime referat: deinde verba a nobis allegata recitat. Idem tamen Cassander hoc eodem loco, hujus auctoris (ut & aliorum quorundam Romanensium proxime citandorum, & non Protestantium tantum) sententiam improbat, quod scil. hanc certitudinem fidei, natura ipsam justificationem & remissionem peccatorum praecedere dicat: Nam, inquit, donum est Spiritus S. quod justificatis infunditur, quod de remissione peccatorum, & gratuita Dei Patris erga se benevolentia certi redduntur. Autores Antididagm. colon. tit. de Justif. idem insinuare videntur: dicunt enim, nos justificari per fidem, qua absque dubitatione firmiter confidimus, nobis, qui veram peccatorum poenitentiam habemus, peccata nostra propter Christum esse remissa, & de eo oportere intrinsecus per fidem, Spiritus sancti

sancti testimonio certificados nos esse, & iustitia inhaerente, tanquam quodam exprimento, certificari, nobis remissionem peccatorum esse factam. Vide Vegam l. 9. c. 7. Pag. 100. Auctores libelli Ratisbonae Imperatori oblati A. 1541. art. 5. de Iustif. hominis: *Docendum est, ut, qui vere poenitent, semper fide certissima statuunt, se propter mediatorem Christum Deo placere.* Claudius Guillaudus, bellijocensis, in Collatione sua in Pauli Epistolas, secunda consideratione ultimi capitis 2. ad Timoth. dicit, *certos nos posse esse de nostra salute, non ex nobis, neque ex natura nostra, aut ex operibus vel prosperis vitae successibus, sed per fidem verbo & promissionibus Dei innixam, qui dicit: Omnis, qui audit vocem filii Dei, & credit in eum, habet vitam aeternam.* Haec verba citat Vega. Sed in editione parisi. 1548. ex recognitione auctoris haec omissa sunt, neque absque suspitione aliqua; quandoquidem in Indice libr. prohibitorum vetatur Collatio hujus auctoris, nisi expurgetur.

In hanc sententiam citari possent quaedam ex Jo. Fero, praesertim in commentario loci Joan. 14. 16. *Et alium paracletum dabit vobis.* Sed de mente Feri multum inter se Dominicus a Soto & Michael Medina contendunt, ut legere est apud Sixtum senens. Biblioth. S. l. 6. annot. 210. Vide etiam Ferum in verba Johan. 17. 6. *Tui erant, & mihi eos dedisti.* & eundem Sixtum sen. lib. cit. annot. 215. Jo. Baptista Folengius, professione benedictinus, (ut Ferus franciscanus), vir insigni pietate

pietate ac charitate praeditus, & de emendatione ecclesiae & scissura tollenda serio cogitans, (sic eum, nec immerito, laudante Jac. Aug. Thua-
no Histor. lib. 23.) ab hac sententia alienus non
fuit, aut saltem non fuisse videtur in Comment.
ad I. Johan. 5. 4. & 13. *Nolim, inquit, (sic me ser-
vet Deus) quae huc usque de certitudine habenda in
fidei causa diximus, cuiquam scandalo esse atque ad-
mirationi. Diximus, quae nos quotidie experimur,
ut alii hac in re afficiantur, nec quaero, nec scribo.
Ad haec, qui verbum illud scimus tam frequens apud
Johannem unquam intelligere potero?* pag. 101.) Flo-
rentinus Volusenus, scotus, catholico-romanus,
de Animi tranquillitate pag. 384. scribit: *Omnes,
quicumque legitime christiani sunt, debent certo per-
suadere sibi, se gratos & esse, & perpetuo fore Deo pa-
tri, propter eum, quem amplectuntur, Christum.* Hu-
jusque sententiae affirmat ibidem fuisse roffen-
sem episcopum, & Hieronymum Hangestum,
theologum parisiensem. Immo hanc senten-
tiam multi Catholici, teste Vega, ante editum de-
cretum de justificatione, probabilem censuebant
Tridentini, & compluribus argumentis svadere il-
lam conabantur.

Verum non tantum ante editum decretum
illud, ut ait Vega, Ambr. Catharinus cum suis
fautoribus Ant. Marinaro carmelita (cujus ora-
tio ad Patres in Concil. trid. hac de re & qui-
busdam aliis dominica 4. in quadragesima 1546.
habita publice extat inter Acta concilii illius
excusa Venetiis 1552.) immo Carmelitanis omni-
bus,

bus, quorum doctor Joh. Baconus eam tuebatur, cum Episcopis etiam quibusdam, acerrime contra Sotum aliosque defendit *certitudinem fidei, etiam divinae*, quam sic neque aliter nuncupandam esse censuit, quia scilicet nicitur iis, quae in Dei verbo revelata sunt & testimonio Spiritus S. Rom. 8. 16. & hanc privatam cujusque iusti fidem aequae certam atque indubitatam esse, ac fidem catholicam, licet non sit omnino cum ea eadem. Atque haec sententia, utut prima facie ardua visa fuerit ipsis Catharini fautoribus, diligenter tamen post expensis rationum momentis, admirabili spectatissimorum et praesulibus consensu fuit approbata, (ut refert fide dignissimus auctor Hist. concil. trident. lib. 2. pag. 345. edit. latinae lips. 1699.) inclamante Soto, *nimis favorabilem esse Lutheranis*, aliis vicissim asserentibus, Lutherum non fuisse damnandum, si dixisset, *post justificationem* fidem illam sequi, sed damnari, quod dicat, eam esse fidem iustificantem. Sed etiam post decretum editum, caeteris omnibus de propria opinione decedentibus, & simpliciter auscultantibus, ut jacet, decreto Synodi, (ut refert Sotus in Apolog. contra Catharinum cap. 2. si modo fides illi hac in re habenda sit) idem Catharinus Pag. 102. eandem sententiam animose contra Sotum defendit, contenditque, contra suam sententiam nihil pronunciasse Synodum trid. in Confirmatione defensor cathol. sic scribens: *Quod ego in primo meo detexti libello, quem ad praesidentes ipsi concilio (quorum al-*
ter,

ter, Deo gratia, summus est pontifex, *Julius tertius*) & ad ipsam Synodum destinavi, eos alloquens his plane verbis: *Addo, quod saepius hoc protestati sint ambo praesidentes, & specialiter in hac controversia, tum in conventu patrum, tum vero in congregatione theologorum, & ambos audivimus contestantes, non videri sibi quaestionem hanc discussam satis ad decisionem. Immo ipsamet S. Synodus his declaravit, huius rei definitionem tunc omittendam esse, & in aliud tempus servandam, sicut in Actis possit apparere. Denique ipse titulus 9. capitis hoc manifestat abunde, qui sic habet: Contra inanem haereticorum fiduciam. Haec ille. Sed de concertationibus Catharini & Soti super hoc argumento, lege ipsorum Apologias & Antapologias, & de ambigua, immo *vafra & versuta illius decreti Conc. tridentini*, ad quod uterque provocabat, concinnatione a Patribus illis facta, ne partibus dissidentibus displicerent, vide Hist. concil. trid. lib. 2, pag. 386. Quia immo nuper Jo. Barnesius, anglus, monachus benedictinus doctissimus ac pacis ecclesiae amantissimus, in suo Catholico-romano pacifico manuscr. tit. de Justificatione eandem sententiam defendit, inquit: *Cum fides sit scientia salutis, & credere sit quoddam scire, sequitur, quod, quemadmodum sciens scit se scire, ita quisquis ad salutem credit, credit, se credere salvari fide. Ex quo efficitur, pie in Christum credentes, certos esse de sua fide iustificante, qua iusti sunt. Et in Paralipomenis certitudinem hanc infallibilem salutis operose Probare satagit ex Patribus, ex veteribus**

ribus

ribus scholasticis & recentioribus theologis romanensibus, inprimis Cajetano, Antonio Marinaro, Claudio Guillaudo, Hier. ab Angesta, & late ex Catharino. Atque haec de diversis, immo adversis Romanensium super hac re sententiis.

Pag. 103.) CAPUT II.

Quo ejusdem litis aequa consideratio ex scripturis, Patribus, Protestantibus, aliisque viris moderatissimis continuatur & concluditur.

Communior Protestantium sententia est, *posse* vere fideles certa fide & divina statuere, per gratiam Spiritus S. sibi remissa esse peccata, immo *debere* etiam omnes hoc de se statuere, quia ad eam certitudinem scripturam fideles ubique hortari arbitrantur. Sed male adjicit Bellarminus lib. 3. cap. 3. tanquam *ex communi Protestantium*, qui sic sentiant, *opinio ne, alioqui nec fideles nec justos futuros*. Detur enim, quosdam rigidiores aliquando adeo incommode & inconsiderate loqui, haud gravate tamen concedunt omnes alias, quando paulo explicatius loquuntur, *in multis etiam fidelibus & justis, certitudinem hanc ἀπεράτωτον de facto non inesse, & in quibus aliquando est, non semper inesse*, sed non raro carnis infirmitatibus interturbari; fidem enim aliquando magnam & vividam

vividam esse, aliquando modicam & languidam. Ut alios silentio praeteream, Remonstrantes, qui in sententia sua Synodo dordracenae exhibitae, circa articulum. 5. de Perseverantia, th. 7. vere fidelem pro tempore praesenti de iustitia & salute sua certum esse posse ac debere affirmant, & hic Pontificiorum sententiam se improbare (vide Acta Remonstr. art. 5. pag. 186.) profitentur, in Declaratione suae sententiae pag. 195. sic loquuntur: *Neque tamen diffitemur, fieri posse, ut quis vel errore aliquo, vel contrariae opinionis diutina consuetudine, vel infirmitate, vel tentatione aliqua gravi correptus, haesitet & vacillet inter spem metumque, qui tamen aliquin probissimus & innocentissimus est. Neque id saluti ipsius ullatenus obfuturum credimus: Si quis enim sincere & ex animo Deo obediat, sive sciat, & persuadeat sibi se obedire, & in statu proinde iustitiae ac salutis versari, sive id persuadere sibi aut non possit aut non audeat, salvum tamen nihilominus poterit. Non enim scientia aut certitudo, quod obedientiam talem praestet, quam aeterna salus secutura est, sed obedientia ipsa ad salutem necessaria est.* (Pag. 104.) Vide & Fr.

Whiteum contra Fisherum jesuitam de Certitud. salutis pag. 166. Joh. Mayerum in Jacobi 2. 19. pag. 30. 31. & Dounamum de Foedere gratiae cap. 8. pag. 102. & in Appendice pag. 218.

Multi etiam Protestantium hac ipsa fide, ac sola hac fide (ut refert Bellarminus loco citato, sed non satis bona fide, eam sententiam omnibus Protestantibus attribuens) quam tamen semper

vivam

vivam esse existimant, homines iustificari volunt. Sed qvid de hac ultima multorum Protestantium sententiae parte iudicandum sit, abunde dictum est lib. 1. qvo lectorem remitto.

Posse autem & debere vere fideles de praesente gratia & iustitia fide divina certos esse, non solum Protestantes plerique docent, sed etiam nonnulli Romanenses, ut cap. praeced. fuisse ostensum est. *Alteri vero* (inquit Hist. Concil. trid. lib. 2. pag. 344.) *certitudinis patroni, ab adversariis* (Soto aliisque) *coacti, animi sui sensum diserte exprimere, utrum crederent, hominem posse certitudinem gratiae habere, aut vero etiam hominem putarent ad id credendum teneri, & utrum fides ea divina esset an humana, tandem professi sunt, quandoquidem fides ea exhibeatur testimonio Spir. sancti, non posse eam relinqui hominis libertati, cum unusquisque teneatur credere revelationibus divinis, ac proinde fidem illam non aliter appellandam, quam divinam.* Bellarminus etiam ipse lib. 3. de Justif. cap. 3. sect. *His erroribus*, concedit, sententiam, quam hodie communiter tuentur Romanenses, communem tantum esse fere omnibus theologis, non igitur esse omnium theologorum sententiam. Horum suorum sodalium sententiam, licet alii Romanenses erroneam esse iudicent, atque etiam decreto Concilii trid. adversari, haereseos tamen damna- re nec volunt nec audent; (vide Bellarm. loco citato, sect. *Tertia sententia*, aliosque plurimos) in Protestantibus tamen haeresin esse volunt. Utinam illi se adeo aequos Protestantibus, ut

L

suis;

suis, praeberent! Certe sic candorem suum & charitatem magis probarent Deo & omnibus piis, & quod eos *προσωπολήπια* arguerent, minus hodie haberent Protestantes.

Sententia tamen haec plurimorum Protestantium, atque nonnullorum etiam Romanensium, de certitudine fidei divinae, quoad hanc rem, ut libere quod res est dicamus, *non satis tuta* esse videtur. (Pag. 105.) Pugnat enim i.

cum multis Scripturae locis, ut fuse ostendunt, ii, qui hodiernas controversias pertractant: quos adi, lector studiose. Memineris tamen, ne erres, locos quosdam communiter ab illis adduci, qui nihil ad hanc rem faciunt. Verba enim illa Ecclesiastae 9. v. 1. vel 3. *Nescit homo utrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta*, quae argumentum palmarium plerisque Romanensibus praebere videntur, nihil ad hanc causam spectant: nam locus a multis utriusque partis viris hebraice doctissimis multo aliter & melius ex habraeo vertitur, quam ab interprete vulgato; & Salomonis mens non alia est eo loco, quam *ex eventis externis* Dei amorem odiumve certo cognosci non posse. Quod ingenue agnoscunt etiam quidam Romanenses doctissimi, Arias Montanus aliique, quos nihil necesse est commemorare. Vnde Alph. de Castro, cum in prima edit. operis adversus Haereses lib. 7. ex hoc loco firmissimum argumentum duci posse putasset, ultima tamen errorem revocavit, & hunc Salomonis sensum candide agnovit esse: *Nemo aliquid*

aliquid horum (sitne electus, an non) scire potest ex consideratione rerum externarum, siue prosperae siue adversae sint, quia haec omnia possunt iusto perinde ac peccatori contingere. Et paulo post: Rejeto primo illo testimonio propterea, quod dubium est, & non convenit inter omnes de sensu illius, oportet aliunde capiamus testimonia. Florentius Volusenus de Animi tranquillitate pag. 388. ait: Locum Salom. 9. referendum arbitror ad casus hujus vitae: quod praesenti fortunae non sit confidendum, eo quod nesciamus, quid superventura pariat dies; certe absolute vix accipi potest, eo quod nemo nostrum non novit, aut saltem noscere debet, se esse odio dignum. Verba etiam illa (quae tam solcite, immo jactanter a Bellarmino aliisque urgentur) Ecclesiastici 5. 5. juxta veterum versionem, De propitiato peccato noli esse sine metu, nihil probant: aliter enim graece se habent verba, & auctoris sententia alia plane est. Vide Jansen. in locum hunc, & Hist. concil. trid. lib. 2. pag. 345. Forte etiam quidam alii qui citantur loci, parum habent roboris, firmiter tamen id probant multi alii, quos, qui judicio valet, lector facile discernere possit. (Pag. 106.) De locis scripturae, qui contra objiciuntur, legantur controversiarum tractatores & doctissimi scripturarum interpretes. Testimonium Spiritus, quod affirmat apostolus Rom. 8. 16. testimonium reddere spiritui nostro, quod simus filii Dei, (quo loco maxime nituntur omnes, qui contrariam sententiam tuentur) est quidem per se certissimum, & sine

ulla dubitatione credendum, utpote a Spiritu S. qui est spiritus veritatis, proveniens; nobis tamen istud testimonium non est certitudine fidei compertum, esse a Spiritu sancto: neque enim Sp. id testatur per verbum aliquod expressum seu per revelationem, sed tantum id probabilibus conjecturis & signis, vel summum, certitudine quadam morali nobis est cognitum. Ejusmodi autem testimonium Spiritus sancti, quo persvaderetur viris iustis, ipsos esse in gratia Dei, pro majori minorive profectu in vita spirituali, & in studio cultuque virtutum, magis minusve clarum, datur a Spiritu S. qui novit optime omnia moderari, & suavissime atque accomodatissime, pro cuiusque, ut sic loquamur, merito atque utilitate, in tempore & oportune disponere ac dispensare. Aliquando enim Spiritus S. testimonium suum probabiliter tantum facit notum homini; aliquando certum facit certitudine humana & morali; aliquando etiam, licet rarissime, certitudine fidei divinae, per specialem aliquam, videlicet ipsius, revelationem, ut recte & solide respondet Pererius disp. 8. in c. 8. ad Rom. Videantur & alii in eundem locum. Plurima apud Patres legere est, quae huic sententiae repugnant. Neque ullus ex iis locus afferri potest, qui certitudinem fidei cuiquam, citra specialem revelationem, efficaciter suadere possit, etsi plurimos admodum consolatorios, praesertim in Cypriano, Ambrosio, Bernardo facile invenias.

2. *Pugnat cum ratione*, (vide pag. 108. 109. 110.)

Minor

Minor enim syllogismi istius, Omnes vere credentes & poenitentiam agentes certi sunt, & quidem certitudine fidei, de peccatorum suorum remissione & gratia Dei. Sed ego vere credo, &c. Ergo, minor, inquam, nemini fidelium, quantumcumque certitudinem habeat, citra revelationem specialem (quae non nisi paucissimis, omnibus seculis, sapientissimo Dei consilio indulta est) aequae certa est, atque major, ut quae expressum Dei verbum est. Vnicuique enim fidelium in scripturis commendatur magna sollicitudo & cura quotidie seipsum probandi, & magis magisque serio examinandi, an vere & sicut oportet credat, resipiscat, &c. Conclusio autem partem debiliorem semper sequitur.

pag. 107.) 3. *Pugnat cum communi fidelium sensu & experientia.* Ecquis enim fidelium ausit dicere, sibi tam certo constare, se esse in gratia, quam quod Deus sit unus & trinus, vel Christus deus & homo? De fidei articulis nefas est dubitare: dubitatio enim infidelem vel haeticum facit; mille potius mortes in eorum testimonium oppetendae sunt. Illud autem, quod ego vel ille in gratia sit, in hoc certitudinis gradu certum non est, neque etiam esse potest. Immo audacter provoco ad ipsorum acerrimorum huius sententiae assertorum conscientias, an hoc fidei divinae certitudine de se ipsi in particulari credere se audeant dicere, secus nullam sibi in Dei gratia & regno partem in aeternum optare. Audacissime sane M. Bucerus, vir aliquo doctissimus, & quidem

dem omnium Protestantium nomine, illud in Colloq. ratish. 2. p. 463. effutiit: *Nostra est confessio, christianum hominem non esse, qui non eadem fidei certitudine credat, & Christum esse filium Dei, & se per eum percepturum esse vitam aeternam.*

4. Sententia etiam haec pias mentes non tam solatur, quod arbitrantur illi, qui mordicus eam propugnant, quam misere saepe numero cruciat & torquet. Quando enim hanc fidei certitudinem, quae ex lege communi non est possibilis, in se ipsi non inveniunt, neque etiam invenire possunt, nihil tamen vehementius urgere audiunt multos indoctos & imperitos animarum medicos, incredibiles inde dolores & cruciatus in optimis mentibus saepe nascuntur, ut tristis quotidie testatur experientia. Merito igitur haec sententia non paucis nec obscuri nominis Protestantibus aliisque improbatur, ut in sequentibus apparebit.

Jac. Arminius in declaratione sententiae suae, hac dere sic loquitur: *Quantum ad certitudinem salutis, statuo, eum, qui credit in Jesum Christum, tam ex actione Spiritus S. intus ipsum agentis, & fructibus fidei, quam ex propria sua conscientia & testimonio Spiritus, una cum ea testante, certum persualumque posse esse, atque etiam re ipsa certum esse, si cor suum se non condemnet, filium se esse Dei, & in gratia Jesu Christi stare; quin immo cum certa fiducia gratiae Dei & misericordiae in Christo, ex hac vita migrare posse, & coram tribunali gratiae comparere, citra anxium timorem, & terribilem metum; semper tamen orare debere, ut Dominus secum non ingrediat in judi-*

judicium. Sed cum Dominus major sit corde nostro, & omnium conscius, homoq; se ipsum non iudicet, quin immo etiam, quamvis nullius sibi ipsi conscius, in hoc tamen non iustificetur, sed Deus sit, qui ipsum iudicet, hanc certitudinem non audeo tanti facere, quanti est illa certitudo, qua scimus, Deum esse, & quod Christus sit salvator mundi. (Pag.108.)

Theologi M. Britanniae in suffragio suo de quinto articulo, th. 30. licet loquantur de perseverantiae fidelium certitudine quoad nos, haec habent verba, quae non minus contra certitudinem fidei de praesenti iustitia militant: *Prima debilitas oritur ex ipsa fundamentali huius personalis fiduciae dependentia, quae infra fidei dogmaticae certitudinem videtur subsidere, assensum quippe nostrum afficiunt fidei catholicae articuli, ut principia immediata ac prima; fidei autem specialis veritas non inde deducitur, ut quiddam necessario consequens, sed tamen subjungitur per modum assumptionis. Ergo illius, quae hanc persuasionem facit, conclusionis non potest esse firmitudo major, quam quæ praemissarum debiliori inest.* (pag.106.) *Subsumtio autem illa experimentabilibus nititur iudiciis per privatam hominis conscientiam pensatis, quae cum nonnunquam in dubium vocentur, an sint signa genuina, &c.* Haec illi vi veritatis coacti: nam thes. 4. de huiusmodi certitudine verae fidei, cui falsum subesse non potest, actum esse volunt. Franciscus Whiteus, episcopus nunc norwicensis, in suo de Controversiis opere contra Fisherum jesuitam de certitudine salutis p. 166. ita scribit: *Particularis cer-*

titudo remissionis peccatorum, quam iusti ex respicientia & fide obtinent, in assensus firmitudine minime aequalis est certitudini, quam circa commune fidei objectum, videlicet de articulis de Creatione, Trinitate, &c. habent, quia articuli hi immediate & totaliter in S. scriptura revelati sunt, sed quod huic vel illi penitenti peccata sua remissa sint, illud ex argumento pender, cuius pars una tantum immediate Dei verbum est, altera autem collectio ex reflexione mentis supra suum actum, & diligente ac sollicita suarum virtutum & actionum observatione exurgens. Unde conclusio magis minusve secundum assumptionis conditionem, certa est. Citat in margine Bannesium in 2. 2. q. 8. art. 2. concl. un. p. 235, cuius verba probat, & B. Medinam in 1. 2. q. 112. art. 5. ego vero brevitatis studio verba ab illo notata omitto. (Pag. 109.)

Quod proxime subjungit, certitudinem hanc fidelium de sua praesenti justificatione vel iustitia, a Protestantibus ad fidei certitudinem reduci, quia partim innititur propositioni seu sententiae immediate divinae, partim propositioni, quae ex ea, quae divina est, inferitur & colligitur; regulam enim, per quam quispiam se credere & respicere dignoscit, esse Dei verbum, quo fidei & respicientiae conditio seu qualitas explicatur, nae id frivolum est: nam tota quaestio est de certitudine applicationis regulae, illiusque gradu, quam ille jam concessit certitudini fidei divinae non esse aequalem. Vnde tandem agnoscit, dissensionem hac de re inter quosdam doctos Romanenses, qui etiam post

Conc.

Conc. trid. vixere, & Protestantes, *exigui tantum esse momenti*, (p. III.) si modo ulla sit omnino dissensio; nominatqve in marginali A. Vegam, Tapperum, Pererium, Eifengren. & alios. R. Montacutius, episcopus nunc, nisi fallor, cicesirien- sis, in libro, quem vocat *Appello Caesarem* c. 14. acriter contendit contra Puritanos, suos adversarios, Ecclesiam anglicanam minime docere aut tenere talem absolutam salutis certitudinem in iustis, qvalem de aliis fidei objectis expresse & directe per Deum revelatis habent, Probat etiam illorum eruditorum Romanensium (qvorum Fr. Whiteus, per qvem liber approbatus, proxime meminit) sententiam p. 212. 213. Denique sic Puritanos ironice compellans, inquit: *Sed vos forte ex meliori luto facti homines*, non tantum omnia, qvae ad praesentem iustitiam spectant aeqve certo cognita & perspecta habetis, atque, *J. Christum in caelis esse, sed & &c.* Robertus Abbotus, episcopus nuper sarisburiensis, in sua Defensione perkinsiani Catholici reformati contra Bishopum, parte I. p. 287. concedit, *vulgus fidelium, non ita certo & infallibiliter suam in particulari salutem credere, ut ab omni formidine contrarii & dubitatione liberi sint*, hac ratione addita: *Qvia conclusiones, qvae ex principiis & immediatis Dei verbis ad nos ipsos de salute nostra derivantur, se ipsis ignotae sunt, & quicquid habent lucis, a principiis tantum id habent; proinde non adeo firma fide vel assensu apprehendit, ut principia ipsa, hominibus forte dubitantibus,*

170 De certitudine gratiae & iustitiae. p. no.

ne in principiorum applicatione & usu aliquid admiserint vel admittant erroris. Pag. 110.) Quod quid aliud re ipsa est, lector, quicquid verbo vel ille vel alii etiam contradicant, quam certitudinem minoris, ac proinde conclusionis etiam illius supra formati syllogismi, non esse aequalem certitudini maioris, quae fide divina & firmissima creditur, quia immediatum Dei verbum est, & communem maximaeque fidelium partis sensum id ipsum clarissime testari? Vide etiam, lector, quia brevitati studeo, I. Whiteum, Francisci supra nominati fratrem, in sua Defensione viae ad veram ecclesiam cap. 16. n. 2. p. 136. & n. 4. p. 140. 141. ubi post multa admodum perplexe & intricate dicta, sententiam Vegae aliorumque supra laudatorum admittere videtur, & hanc privatam fidelium de sua salute persuasionem esse, quidem effectum fidei vult, & mordicus defendit, non tamen aequo certo & firmiter hoc fide apprehendi, atque ea, quae immediate revelata & expresse in Dei verbo scripta sunt.

Vorstius in suo Antibellarmino, multum a multis Protestantibus quondam laudato, p. 613. & 647. In hac autem parte, inquit, scil. de certitudine praesentis iustitiae, primum merito conquerruntur Evangelici, statum quaestionis non satis fideliter ab adversariis explicari solere. Non enim absolutam ejusmodi certitudinem, qualis est in historica fide, sed fiducialem persuasionem cum perpetua illa inquietudine & dubitatione animi pugnantem, homini fidei attribuimus: licet hanc persuasionem multo certiores

tiorem esse statuamus, quam ut conjecturalis tantum aut moralis dici debeat; quum non ex obscuris signis, aut frivolis conjecturis, neq; ex incerta aliorum hominum attestatione, sed ex interiori animi nostri sensu, seu potius arcano Spiritus S. testimonio, & apertissimis gratiae promissionibus oriatur, eoq; conscientiam plane securam efficiat. Pro hac igitur sententia (quae tantam propriae iustitiae certitudinem homini fideli attribuit, quanta ad conscientiam coram Deo tranquillandam & perpetuam dubitationem excludendam sufficit) haec fere argumenta nostri afferunt. Haec ille, paulo mollius & melius, quam multi alii, sententiam Protestantium explicans.

Pag. III.) Archiep. spatat. de Rep. Eccles. I. 7. c. II. n. 223. *Fides nostra est circa thesin & hypotheticæ, h. e. dari remissionem peccatorum a Deo, si quis vere poeniteat, eaque agat, quae ab illo Deus requirit, ut eum iustificet, & in hoc neminem fidelem haesitare debere, certo scio; sicut neque in debita fiducia debet haesitare, qui plurimum confidat sibi dimitti peccata, etiam in hypothesi, a divina misericordia, ubi confidat etiam merito, se esse vere poenitentem, sed tamen in hypothesi & absolute fide posse quenquam aut debere credere, sibi esse remissa peccata, non video quicquam, quod cogat. Video quidem multa, quae magnam ingerant probabilitatem de praesentia gratiae & justificationis, immo & moralem certitudinem per gravissimas & vehementissimas conjecturas; interim tamen non pauca quoque suppetunt ordinariæ omnibus, (si secludas privatae, speciales ac certas reve-*
lati-

lationes) ex quibus metus quoque & formido propriae salutis exsurgat, non circa thesin, quae certa est & fide notissima, sed circa hypothesin: unde enim certa fide divina mihi constat, me esse verum poenitentem, meam esse vivam fidem & non mortuam, me nullo occulto peccato coram Deo adhuc premi? Ps. 18. vel 19. 13. quis certa fide novit, se perseveraturum & non amplius irremediabiliter lapsurum? quem casus Saulis non terret & Salomonis, & similes? cur dicitur cuique fideli: Cum metu & tremore salutem opera mini, Phil. 2. 12. Et post haec: Sinant ergo isti (Protestantes) nos (Romanenses) abjecta hac fidei certitudine, ex morali certitudine consolatoriam sumere, & ex debito ac sancto metu cautius coram Deo ambulare; ipsi vero modo caveant a nimia praesumptione, & inde se oscitantiae non tradant. Abundent in sensu suo, nec inde (vide p. 109.) alteri alteros damnent. Et inferius: Viderint ipsi interim; nos quoque videamus, ut salvemus Pauli dictum valde consolatorium: Spiritus Dei testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Rom. 8. 16. Sed ad hoc necessaria est discretio spirituum. Haec huius viri in controversiis hodiernis exercitatissimi, & concordiae inter partes studiosissimi, sententia fuit.

Sed ut hanc fortasse multis nimis molestam diaatribam tandem concludamus, 1. Infirmis & paavidis conscientis, quae cum gravi & anxia dubitatione saepe luctantur, quae etiam dubitatio, ex propriae infirmitatis & imperfectionis iustitiae intuitu nata, virorum sanctissimorum mentes non raro exercet, utrinque, praesertim morte immi-

imminente, ab omnibus fidelibus pastoribus occurratur, & tales sedulo admoneantur, ut hujusmodi dubitationibus dulcissimas evangelii promissiones fortiter opponant, & fidem atque fiduciam sibi augeri instantè orent. Hoc Romanenses ipsi solenniter se & facere & fieri ab omnibus pastoribus jubere protestantur, & gravissimam sibi injuriam a rigidioribus Protestantibus fieri conqveruntur, quando illi eis impingunt, quod doceant & jubeant (vid. p. 95.) homines de Dei gratia & salute semper dubitare, ideoq; provocant ad sua ipsorum scripta, & ad quotidianam praxin. pag. 112.) Vide Cassandri Consult. art. 4. de Justif. p. 913. 915. Neque etiam illa summi gradus certitudo seu fidei divinae plerophoria nimis importune urgeatur, nec a fidelibus quasi praecise necessaria exigatur, (utinam moralem illam certitudinem, de qua pag. 95. dictum, assequi possent omnes!) 1. ne pavidæ conscientiae inde magis paveant. 2. ne timor Dei, etiam filialis, piorum animis excutiat, aut saltem minuatur, & carnis securitas alatur, beneque operandi studium remittatur. Vide Cassandrum pag. 906. Solicite studeant omnes utriusque partis, suam de praesenti justitia & Dei gratia persuasionem, quantacumq; illa sit, per bona opera magis magisque certam & firmam facere, ut monet apostolus Petrus 2. ep. 1. 10. Quantum enim crescis in gratia, tantum & in fiducia dilataris, inquit Bernh. serm. 3. in Cantica. Denique a nimis curiosa & scrupulosa de hujus certitudinis gradu & mensura disputatione, maxime autem ab omni temera-

mera-

174 *De certitudine praedest. & final. persever. p. 113.*
meraria & audaci cum aliorum *disfidentium*
damnatione conjuncta definitione, utriusque partis
theologi abstineant. Atque haec de hac con-
troverfia satis sint.

CAPUT. III.

De certitudine praedestinationis & finalis
in fide & justitia perseverantiae: & si-
mul, an fides & justitia semel habita
amitti possint?

Nihil certius, quam certitudinem praede-
stinationis sive electionis ad gloriam, si-
ne certitudine finalis perseverantiae, ab
homine vere fidei haberi non posse; ut
omnibus constat. Cum autem de hac absoluta
certitudo hic nec habeatur, neque etiam sine spe-
ciali revelatione haberi possit, ut jam dicturi su-
mus, certe necessario inde efficitur, *neque etiam*
illius certitudinem absolutam, & fidei, haberi posse.

Sententia M. Bucerii in Colloq. ratisb. de qua
etiam p. 166. non nihil dictum, (Pag. 113.) *chri-*
stianum hominem non esse, qui non eadem fidei certitu-
dine credat, &c. aliorumque multorum & magni
nominis Protestantium, sed in hac causa plus
aequo rigidorum, nec cum clarissimis scripturae
testimoniis, nec cum Patrum sententiis congruit.
Consultantur, qui controversias hodiernas fufius
tractant. Ut tamen aliquid dicamus, quid cla-
rius illis B. Augustini lib. de Correctione &
gratia

gratia cap. 13. *Quis ex multitudine fidelium, quam-
 diu in hac mortalitate vivitur, in numero praedesti-
 natorum se esse praesumat, quia id occultari opus est
 in hoc loco, ubi cavenda est elatio? Et de Bono per-
 severantiae l. 2. cap. 13. Ad quam vocationem, &c.
 ut & 22. & lib. 11. de Civ. Dei c. 12. Licet sancti de
 suae perseverantiae praemio certi sint, de ipsa tamen
 perseverantia sua reperimur incerti. Quis enim
 hominum se in actione, profectuque justitiae perseve-
 raturum usque in finem sciat, nisi aliqua revelatione
 ab illo fiat certus, qui de hac re justo latentique ju-
 dicio non omnes instruit, sed neminem fallit? Et in
 plurimis aliis Augustini locis eadem legere est.
 Vide & Prosperum in Resp. ad obj. vincentian.
 resp. ad duodecimam, & auctorem de vocatio-
 ne gentium lib. 2. c. ultimo. Et, ut alios anti-
 qviores omittam, Bernard. serm. 1. de Septuages.
 ait: p. 22. *Quis potest dicere, ego de electis sum? Certi-
 tudinem utique non habemus, sed spei fiducia consola-
 tur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cru-
 ciemur. Propter hoc data sunt signa quaedam & in-
 diciam manifesta salutis, ut indubitabile sit, eum esse de
 numero electorum, in quo ea signa permanferint. Propter
 hoc, inquam, quos praescivit Deus, & praedesti-
 navit conformes fieri imagini filii sui, ut, quibus
 certitudinem negat causa sollicitudinis, vel fiduciam
 praestet gratia consolationis. Hoc enim est, unde semper
 solliciti, & in timore & tremore humiliemur ne-
 cesse est sub potenti manu Dei, quoniam quales si-
 mus, nosse possumus vel ex parte; quales autem futu-
 ri simus, id nosse penitus nobis impossibile est. Itaque*
 qui*

qui stat, videat ne cadat: & in forma, quae salutis iudicium est, & argumentum praedestinationis, perseveret atque proficiat. Vide eundem epist. 107. Hunc autorem in controversia de Justif. Protestantes, etiam rigidiores, in primis laudare solent. Quae autem ad haec a contra sentientibus responderi solent, nimis frivola sunt, & a Patrum mente omnino aliena, immo plane contraria. Audeo provocare ad iudicium cujuslibet lectoris, in quo vel uncia est iudicii liberi & non affectui mancipati.

Pag. 114.) De finali fidelium perseverantia plurimi, etiam doctissimi Protestantes contra alios gregales suos sic statuunt, quod vere fideles, si in timore & cum pia sollicitudine pergant salutem operari, de continuo divinae gratiae auxilio in ista operatione, & ex eodem de sua finali in fide & gratia perseverantia certi esse possint ac debeant, nisi ipsi sibi desint: penes Deum certe, quo minus perseverent, non staturum; sed *absolutam certitudinem* fidelibus, se officio suo in posterum nunquam defuturos, sed in fide viva & per charitatem efficaci, ut fideles decet, in hac militiae christianae schola semper perseveraturos, uspiam in scripturis promissam esse negant. Immo nec necessarium nec utile fuisse, ut promitteretur, e contrario ut non promitteretur, utilissimum affirmant. Hanc sententiam tuentur, ut constet, Lutherani omnes, & qui in Foederato Belgio Remonstrantes vocantur, aliique & alibi doctissimi Protestantes, ut jam dicemus. Maxi-
ma

ma enim animorum & calamorum contentione de hac quaestione inter Protestantes etiam ipsos semper certatum fuit, atque etiamnum certatur. Existimant enim Protestantes ante nominati, fidem justificantem & gratiam regenerantem non esse electorum propriam, sed aliis quoque multis vocatis, immo omnibus infantibus baptizatis, non κατὰ δόκασιν tantum, nec solum sacramento tenus, quemadmodum diversum sentientes respondent, sed vere etiam contingere; qui tamen a fide & gratia justificante excidere possunt, immo non raro excidere solent, cum totaliter, tum finaliter. Mitissime & mollissime G. J. Vossius, Patrum, qui de aliquorum fidelium & iustorum defectione loquuntur, sententiam exponens, ita inquit in praefatione Hist. de controversiis pelagianis: *Vnde consequitur, non aliud eos (Patres scilicet) voluisse, quam primordia quidem verae fidei & christianae spei ac charitatis communia esse electis ac reprobis; & quamdiu electus in initiis istis, & ut ita dicam, inter atria adhuc haeret, de electione sui certum non esse; cum non desint, qui ab eo fidei gradu resiliant, nec redeant, decidant, nec resurgant.* Aliquanto plenius Augustinus de Corrupt. & grat. cap. 13. *Credendum est, quosdam de filiis perditionis, non accepto dono perseverandi usque in finem in fide, quae per dilectionem operatur, incipere vivere, & aliquandiu fideliter & iuste vivere, & postea cadere: neque de hac vita, priusquam hoc eis contingat, auferri.* Atque hanc suam sententiam plurimis S. scripturae locis, Patrum testimoniis,

M

Augu^a

Augustini etiam ipsius, &, qui eum secutus est, Prosperi, qui praedestinationem absolutam defenderunt, variis etiam rationibus confirmant. Pag. 115.) Existimant etiam, ipsos electos iustificatos, lapsos in gravia & atrocia peccata & crimina conscientiam vastantia, ut adulterium, homicidium, idololatriam, abnegationem Christi, a fide viva & iustificante posse ad tempus deficere, & re ipsa interdum deficere quodammodo, & fere totaliter, licet non finaliter. *Dixi quodammodo & fere totaliter*; quia sic se intelligi volunt, etiam qui hanc sententiam acerrime propugnant, Rich. Thomsonus, angulus, in diatriba de Amissione gratiae & iustificat. cap. 9. pag. 48. & 49. ait: *Cum dicimus, electum iustificatum excidere a fide & iustificatione, non ita intelligendi sumus, quasi statuamus, ipsum fidei habitum, aut omnes fidei effectus simul auferri.* Et paulo post: *Nemo sane nostrorum sic insanivit unquam. Exemplum enim ecclesiarum initio Apocal. plane contrarium evincunt, Apoc. 3. 2. Esto vigilans, & confirma caetera, quae moritura erant.* Et 1. Joh. 3. 9. diserte dicitur, semen Dei in illis manere, ideoque non posse peccare, scil. ad mortem, i. e. finaliter, ut post veteres aliquot, etiam nostrorum quidam recte exposuerunt: Spiritus S. enim certo excitaturus est semen Dei ad salutarem poenitentiam, cui illud servit: Est, inquit Cyprianus episc. 52. in illis, quod poenitentia sequente revaleat. *Non itaque hoc est, quod docemus, sed dicimus, fidem quoad actum illum vivum, quo iustificat, delinquere, & iustificationem interrompi,*
dones

donec homo lapsus, per poenitentiam ad gratiae thronum confugiens veniam & pacem impetret. In eandem sententiam eruditissimus Vossius Hist. pelag. lib. 6. thes. 13. pag. 596. Cum vero justificantem fidem deficere posse, & re ipsa interdum deficere Patres docent, intelligunt hoc ratione actuum, qui e potentia sive habitu fidei emanant: nam potentiam hanc, quam dicere possumus semen fidei actualis, haud plane tolli, saltem in electis, minime diffidentur, sed otiosam fidei aut charitatis potentiam, fidei aut charitatis nomine haud dignantur eo, quod talis non sufficiat ad salutem. Unde optime Mart. Cellarius, sive Borrhans lib. de Operibus Dei: Fidei virtus non jacet iners, non langvet, non friget, sed negotiosa est, fervet ac calet, & omnes venas cordis, calore lucis suae penetrat. Et Gregor. homil. 30. habitus die festo pentecostes: Nunquam est Dei amor otiosus: operatur enim magna, si est; si vero operari renuit, amor non est. (pag. 116.) Digna proinde sunt illo eqvidem Thomsoni loco citato verba, circa finem capitis: Est autem hoc loco notanda & diligenter attendenda summa Dei in electos suos benignitas & misericordia, quod ex eorum animis habitum hunc fidei effluere nunquam finit. Cum enim in fidei actum non, nisi mediante & cooperante cum Spiritus sancti gratia, (male R. Abbotus in sua Animadversione in hanc Thomsoni diatribam cap. 9. pag. 239. legit, typographi errore non observato, cooperante cum Spiritu sancto gratia, & ex eo in auctorem inaniter insurgit) voluntate nostra, prorumpamus, quo suavius, prom-

pius, citius mens interne sese exerat, & in Deum faturatur, ejusdem Spiritus beneficio & initio datus est habitus ille, & postea diligenter in cordibus electorum conservatur, ut, si quando labantur, & a Deo recedant, facilius revocentur ad poenitentiam; quod in Davide & Petro manifestissime videre est, quorum ille inaudita tantum concione Nathanis, hic galli cantu aut potius suavissimo Christi aspectu ad poenitentiam conversus est. Idem legere est apud Vossium, l. supra citato pag. 597. scribentem: *Quod vero dicebamus, potentiam sive habitum fidei non plane extinguere, etiam cum fides renuit operari, eoque salvifica non est, id mire ob oculos ponit immensam Dei bonitatem. &c.* Inno contendit idem Vossius, multos Patrum agnovisse quendam fidei ac pietatis gradum, ad quem ubi quis adscenderit, excidat nunquam, atque etiam de aeterna sui electione sit certus; (illius verba sunt in epist. ad lectorem, Hist. pelagianae praemissa) de quo tamen multi alii vehementer dubitant, an citra specialem revelationem id fieri possit: fuisse interim ille id multis Patrum sententiis adductis confirmare nititur l. 6. thes. 13. pag. 606. *Talium fides, inquam, confirmata dicitur seu roborata, sive, ut vulgo appellant, radicata; qualis non solum Apostolorum erat, postquam miraculose Spiritum sanctum acceperant, sed & olim multorum sanctorum fuit, & nunc est, in quibus fidei donum paulatim precibus ac crebris actibus piis ita est auctum, ut tandem fidelem reddiderit stabilem ac insuperabilem.*

Negant

Pag. 117.) Negant autem omnes omnino cum
 Protestantes, tum Romanenses, quaecumque de
 praedestinatione sententiam tueantur, *electorum*
fidem & iustitiam, utcumque ad tempus deficiat
 seu amittatur, *finaliter amitti posse*, ut constat.
 Siquidem impossibile est, praedestinatum seu ele-
 ctum posse a gratia finaliter excidere, & ex ele-
 cto reprobum fieri: manifestam enim contradi-
 ctionem implicat. Hanc sententiam de fidei &
 gratiae justificantis amissibilitate, ratione prae-
 dicta, defendunt, ut dixi, omnes Lutherani,
 quorum innumeri paene tractatus & disputatio-
 nes hac de re extant. Inter & post alios nuper
 An. 1620. opposuit Barth. Battus, S. theol. pro-
 fessor in acad. gryphisvaldensi, librum super
 hoc argumento libello Sebast. Benefieldi, S.
 theol. professoris in acad. oxoniensi: (lege, le-
 ctor, si ita tibi visum fuerit) Ph. Melanchthon,
communis Germaniae praeceptor olim a Prote-
 stantibus habitus & appellatus, cum suis seqvac-
 bus, viris doctissimis, & in multis moderatissi-
 mis, & Remonstrantes omnes in Belgio Foeder-
 ato sic nuncupati, qui plurima hac de re scripta
 ediderunt, Hugo Grotius, vir omni & varia eru-
 ditione praeditus, in Pietate Ordinum Hollan-
 diae, pag. 24. 25. & in Disquisitione, An pelagia-
 na sint ea dogmata, quae nunc sub eo nomine
 traducuntur? Paris. excusa A. 1622. pag. 123. &
 seqq. aliquot. Ger. Jo. Vossius, vir in Patrum
 lectione versatissimus, ex iisdem idem fuisse de-
 monstrat Hist. pelag. lib. 6. thesi II, 12, & 13. im-

mo in confirmatione theseos 12. pag. 587. haec habet verba : *Communem fuisse antiquitatis sententiam , quam diximus , soli hodie negare possunt , qui caetera fortasse viri sunt non ineruditi , sed in antiquitate tamen plane sunt hospites , vel animum habent unius & alterius sententis ita mancipatum , ut eorum oculis videre malint , quam suis , cumque iis errare praecoptent , quam cum aliis bene sentire .* Ex Patribus idem prolixè ostendit J. Corvinus Antibo-germanni parte 2. cap. 18. & 19. & ex multorum Protestantium scriptis cap. 21. Videatur etiam Petrus Baro , gallus , S. theol. qvondam prof. in acad. cantabrigiensi doctissimus , aliique cum illo sentientes contra Whitakerum , & huic *quoque* , ut ex assertionibus lambethanis constat , de quibus historicam narrationem apud Corvinum lib. supra citato cap. 24. pag. 566. & seqq. Pag. 118.) vide , multo certiore illa , quam Antonius Thysius nonnullis scriptis anglicanis a se nuper editis praefixit. In Colloquio hamptoniensi an. 1603. coram Jacobo VI. M. Brit. Rege, Joh. Overallus , theologus eximius , tunc temporis decanus aedis paulinae , & episcopus nuper norwicensis , aperte defendit , qvoad saepe antea in academia cantabrigiensi contra rigidiores adstruxerat : *Iustificatum , si in peccata graviora incidat , anteqvam poenitentiam agat , qvoad praesentem conditionem in statu esse damnationis , hoc tamen adjiciens , qvoad vocati & iustificati secundum propositum divinae electionis , licet in gravia peccata incidere possint , & reipsa interdum incidant , at-*
que

que sic in praesentem statum irae & damnationis, nunquam tamen excidant, aut totaliter ab omnibus Dei donis, ita ut omnis gratiae etiam semen in illis plane tollatur, aut finaliter a justificatione, sed quod semper per Dei spiritum mature ad fidem vivam & poenitentiam renoveantur, atque sic ab illis peccatis, eorumque, in quas lapsi fuerant, reatu justificentur. Addit Gul. Barlous, qui ejus conventus historiam scripsit, contrariam sententiam, quae statuit, semel justificatum, etiam si in graviora peccata labatur, justificatum tamen manere, antequam de iisdem poenitentiam agat, Regis ipsius ore gravissime reprehensam & damnatam fuisse, vide Hist. conventus p. 41. &c.

Rich. Thomsonus, vir multis literarum nominibus non immerito commendatus, testante etiam adversario, de quo jam dicemus, diatribam de Amissione & intermissione gratiae & justificationis scripsit, excus. Lugduni Bat. A. 1618. in quam mox emisit Rob. Abbotus, episcopus nuper sarisburiensis, vir etiam doctissimus, Animadversionem brevem; sed de illius soliditate judicet aequus lector. Qvalia enim sunt ista, obsecro, quae scribit in fine cap. 22? *Verissimum est, mansisse Davidem in morte, i. e. in reatu mortis, quousque mansit in homicidio, nec habuisse vitam aeternam in se manentem, quia fidei, per quam manet in nobis vita aeterna, virtutem & actum infregerat, & excidisse quidem a justificatione quoad effectum, non quoad rem, privandum quoque re ipsa, nisi quod caelesti generatione conservatus & fidei poenitentia resti-*

ritus est. Et quod cap. 24. Davidem integro fere anno, quo nondum respuerat, affirmat, non secundum hoc peccatum iustificatum, & tamen simpliciter quoad personam iustificatum, futurum tamen ab hac iustificatione recidivum, nisi ab hoc quoque peccato iustificatus fuisset: (Pag. 119.) Davidem enim peritulum fuisse, (quod etiam ante illum dixit Beza in Colloq. pompelg. parte 2. p. 74.) si ante poenitentiam mortuus fuisset pag. 215. Quam asystata haec sint, vel saltem aenigmatica, quis non videt? Multa alia huiusmodi perplexissima & intricatissima dicta, ex R. Abbati libro desumpta, legere est in Suffragio theologorum britannorum de articulo 5. thesi 3. 4. 5. 6. Quod enim aiunt, *effectum justificationis interveniente particulari tali peccato ad tempus suspendi, statum tamen justificationis non intercedi, nae id omnino frivolum est; siquidem, licet, omnium peccatorum praecedentium veniam. Deus peccatori poenitenti indulserit, si tamen is in reatum peccati alicujus gravioris & conscientiam vastantis postea lapsus fuerit, nec actu resipuerit, omnis illa primum concessa remissio ad salutem aeternam consequendam nihil prorsus confert: sufficit enim vel unum peccatum atrox admissum & cognitum, ad hominem, quem nondum ejus serio poenitet, a regno caelorum excludendum.* R. Montacutius in lib. quem de quibusdam controversis articulis contra romanensem anonymum scripsit, cap. 20. & in suo *Appello Caesarem* parte 1. cap. 4. multa affert, huic sententiae firmandae, & acri-

& acriter contra Puritanos contendit, hanc fuisse communem Patrum sententiam, doctissimosque in Ecclesia anglicana theologos eidem semper assensos, atque etiamnum assentiri. Hunc librum, ut constat, approbavit Fr. Whiteus, episcopus nunc norwicensis. Videatur etiam Th. Jacksonus de Fide justificante sect. 2. cap. 8. edit. 1. p. 257.

Doctissimus Casaubonus eandem probavit sententiā, ut patet ex illius epist. ad Petrum Bertium scripta an. 1611. quam lege in principio bertiani libri super hoc argumento scripti, cui tit. Hymen Desertor. *Tua, inquit, quaestio, (haec scilicet, de qua nunc agitur) pendet ex alia, vel aliis potius, de quibus video, nostros contraria docere antiquis Patribus.* Ridicule faciunt, qui hoc negant. Ibidem etiam librum R. Thomsoni, viri, ut inquit, doctissimi & sibi amicissimi, ejusdem argumenti cum bertiano, nominat & laudat. Quae ex P. Martyris commentario in epist. ad Rom. cap. 7. 15. & cap. 8. 9. citari possent, breviter causa omitto. (Pag. 120.) Illa etiam, quae Wolfgangus Musculus hac de re habet in Locis comm. tit. de Peccato pag. 40. & tit. de Remiss. peccatorum, pag. 63. praetereo. Ipse per se lector visat loca signata. Mitto etiam illa, quae legere est tom. 1. Operum Z. Ursini loco de Peccato, edit. heidelberg. pag. 613, 614, 615. ubi *peccatum regnans* i. e. ut explicat, errorem contra articulos fidei fundamentales, aut peccatum contra conscientiam, excludens ex corde fiduciam remissionis peccatorum, &

obnoxium faciens peccantem morti aeternae, nisi in hac vita fiat conversio, *in ipsos etiam electos aliquando cadere affirmat*, & fuisse probat, atque ad contraria obiectamenta respondet cap. 8. Pareus super hac controversia acriter cum Bellarm. dimicans lib. 3. de Justif. cap. 14. saepe respondet, Protestantes non negare, *fidem in lapsibus sanctorum*, ut Davidis, &c. *amitti quoad actum*, manere tamen semper quoad habitum, seu, ut vocant, quoad semen fidei. Sed an otiosus fidei habitus vel semen in electis lapsis manens, iustificet & ad salutem sufficiat, nec ne, dicat idem Pareus eo ipso loco, pag. 872. Nam contra Bellarminum differens hac de re, de Amiff. gratiae lib. 1. cap. 7. pag. 74. haec habet verba: *Ut rectius intelligat lector, quatenus fides iustificet, maneat vel amittatur lapsibus sanctorum, dico, fidem esse habitum, cuius actus proprius est, ex misericordia Dei accipere remissionem peccatorum, propter Christum. Iustificat igitur fides, non quia habitus, habitualiter, sed quia actus, actualiter remissionem peccatorum accipiens. In sanctis lapsis manet, nec omnino evanescit fides, quia habitus. Nullus enim habitus uno vel altero actu contrario penitus amittitur, quod nullus sophista negaverit. Non manet vero, sed evanescit, quia actus accipiens iustitiam evangelii: sancti enim lapsi donec per respicientiam sese ad Dei misericordiam erigant, non spiritus, sed carnis actus exercent. Tunc igitur fides in lapsis habitualiter tantum manens, proprie iustificans dici, aut eos iustificare non potest. Haec ille ex doctrina sui praeceptoris Vrsini hauserat.*

Sed

Pag. 121.) Sed ut hanc controversiam tandem concludamus, Archiep. spalat. de Rep. Eccl. lib. 7. cap. 11. postquam ostendit n. 225. & aliquot sequentibus ex multis scripturae locis, Patrum testimoniis, variis etiam rationibus a Bellarmino adductis (quibus tamen ipse quaedam alia adjicit) & optime, ut inquit, excogitatis, fidei & gratiae justificantis amissibilitatem, n. 231. 232. 233. ne diversum sentientes nimium offenderet, subjicit, sed admodum frigide, neque etiam sibi aut veritati satis consentaneae, oppositam opinionem modernorum multorum habere sua fundamenta non contemnenda; proinde se non oppugnare. Denique sic concludit: *Non possum tamen hoc loco non monere, quod saepius adverti & observavi, nimios interdum divinae gratiae exaltatores, ut pelagianismum effugiant, in ipsissimum pelagianismum incidere, aut saltem ei non parum appropinquare. Liberi arbitrii usum aut tollunt, aut vinculis gratiae undequaque arctant, ita ut electi jam, ne ad peccandum quidem mortaliter, suo possint prolabi arbitrio. Atque hoc ipsum Pelagiani contendebant, posse hominem cum divinae gratiae auxilio, omnino nunquam peccare. In quo tanquam gravis erroris ab Hieron. lib. 1. adv. Pelag. pluribus arguuntur. Peccant erga etiam filii, sed respiciunt, veniam certam obtenturi: sed quia nemo scit, se esse filium praedestinatum, cum timore & tremore quisque debet suam salutem operari.*

Atque haec de hac quaestione sufficiant, ad
quam

quam tamen tollendam vel saltem minuendam hoc paucis adjectum volo. Admittant, qui in hac causa rigidiores sunt, *etiam multos reprobos, seu, ut scholae loquuntur, praescitos, ad tempus vere credere & justificari, postea tamen a sua fide & justitia, vel, si ita vis, fidei & justitiæ initiis, penitus & in perpetuum excidere.* Quod certe verissimum esse, plurimā clarissima S. scripturae & Patrum testimonia, atq; etiam multae rationes efficacissimae (de quibus omnibus alii consulantur) evincunt. Et quae ad haec responderi solent, inanes tantum sunt argumentorum solidissimorum elusiones, & futiles evasiones. Pag. 122.)

Et quod ad electos justificados, in gravia peccata lapsos, attinet, si *negant*, illos vel ad tempus aliquod a fide & gratia justificante *totaliter* deficere, diserte profiteantur, quod doctiores non negant, se hoc dictum velle, *propter potentiam sive habitum fidei*: quae potentia in electis haud unquam plane tollitur, sed ex immensa & impromerita Dei bonitate semper in illis relinquitur fidei quasi semen, unde per externum Dei verbum & internam Spiritus sancti cooperationem, salutaris fidei actus facile postea eliciatur; fateri se alioqui, non otiosum fidei habitum, sed actum fidei vivae illos justificare. Qui autem *affirmant*, plane & *totaliter* fidem & gratiam justificantem in illis ad tempus tolli, profiteantur itidem, quod doctiores faciunt, hoc se intelligere tantum *ratione actuum salutarium*, qui e potentia sive habitu fidei emanant; potentiam enim hanc in electis haud

un-

unquam omnino extingvi agnoscere se, sed otiosam & inefficacem, pro praesenti statu fidei aut charitatis, potentiam, *fidei* aut *charitatis* nomine minime dignari eo, quod talis ad justitiam & salutem consequendam non sufficiat. *Finaliter* autem *electos deficere non posse*, consentiunt omnes, qui electionem describunt vel a priori i. e. ab absoluto quodam Dei decreto, vel a posteriori, i. e. a finali in fide gratia & perseverantia. Quare semper in ecclesia dissidentes fuere sententiae, sed non hostiles, & ab omni christiana charitate alienae, ut hodie. Hac moderatione adhibita, his haec, quae nunc adeo fervet, & tanta animorum contentione agitur, si non plane tolli, saltem minui facile poterit. Qua de re judicet lector eruditus, & rerum harum intelligens. Videatur etiam H. Zanchius, in hac causa alioqu岸 rigidissimus, Epist. 1. 2. epist. ad Dav. Chailletum pag. 85. impress. hanovianae.

CAPUT. IV.

De Inaequalitate justitiae fidelium.

DOcent quidem multi Protestantes, una & eadem Christi justitia fide apprehensa atque a Deo imputata, omnes vere fideles formaliter, vel quasi formaliter, ut loquuntur, coram Deo justificari: (Pag. 123.) docent multo plures per fidem, spem, dilectionem, aliasque virtutes neminem justificari, sed sanctificari tantum credentes & justificados. Sed de
utro.

utroque errore satis superque antea nobis dictum est. Nulli tamen omnino Protestantes, fatente ipsomet Bellarmino lib. 3. de Justif. cap. 16. dicunt, *omnes iustos inter se pares esse*, neque esse unum alio majorem, quod attinet ad ejusmodi virtutes. Quam enim absurdum esset dogma istud! Potuisset igitur Bellarm. a tam operosa rei minime negatae probatione abstinere, *posse scilicet iustos in iustitia inhaerente crescere*, & unum eatenus alio iustiores esse, licet, ut saepicula dictum antea, perperam permulti Protestantes iustitiam inhaerentem non a iustificato quidem, sed tamen ab ipsa justificationis ratione formali procul removeant, & *iustitiam non iustificantem, sed sanctificantem* appellent.

Quod quidam Protestantes iustitiae inhaerentis inaequalitatem haud inficientes, sed novitatis nimio plus amantes, excipiunt contra rationem Bellarmini l. c. sect. Denique *idem probant*, & sect. *Quinto pugnant*. aliorumque huic sententiae firmandae, ductam ab imparitate praemiorum in coelo, non satis firmam esse, ut P. Martyr in Comment. in 15. cap. 1. ad Cor. qui etsi protestetur, se nihil certi circa hanc quaestionem, *an dentur varii in vita aeterna gloriae gradus?* definire, ita tamen eam tractat, ut facile appareat, eum in sententiam negativam propendere. Sic & Schönfeldius, theologus marpurg. & J. Camero, S. theol. in acad. salmuriensi nuper professor, praelect. tom. 2. pag. 325. & multis seq. Immo & Pareus lib. 3. de Justif. cap. 16. pag. 917. licet

licet affirmantem partem se quidem facilius, ut probabiliorem, admittere profiteatur, sententiam tamen P. Martyris, id in dubium vocantis, non improbat, sicut oportuit, sed liberum cuique hic esse debere iudicium, nimis audacter affirmat. Hanc sententiam communiter rejiciunt caeteri omnes Protestantes, nec immerito: adversatur enim sacris literis, quae, ut alia plurima mittam loca, saepe testantur, Christum in die iudicii omnibus pro qualitate ac quantitate operum suorum praemia iusta poenasque condignas assignaturum; pugnat etiam cum Patrum communi consensu, quod nec ipsi problematici disputatores negare audent: fatetur enim ingenue P. Martyr loco supra citato, quod Patres omnes praemiorum (Pag. 124.) discrimina statuerint, & hic error ante multa secula in Joviniano damnatus fuerit; (vide Hieron. lib. 2. contra Jovin.) pugnat etiam cum recta ratione. Sed de tota hac re alii multo fusius agentes consulantur.

Pag. 125.)

Ad librum IV. Bellarmini,

Quo de Justitia Operum agitur.

CAPUT I.

De Operum bonorum necessitate ad salutem, & quaestionibus coincidentibus.

Nega-

Egarinec potest nec debet, multa de operum necessitate ad salutem, a Luther, illiusque sequacibus rigidioribus, admodum incommode atque etiam inconsiderate dicta, quae quocumque demum sensu sive respectu dicta vel scripta fuerint, nos pravo aliorum more non excusamus, nedum defendimus; immo reprehensione digna inprimis esse iudicamus illa atque istiusmodi alia. Quae Bellarminus hoc libro IV. de Justif. cap. i. ex Petro Canisio refert, ex illorum libris excerpta, commemorare non libet; aeterna enim silentii nube illa sepeliri, quam in apertum proferri, multo satius est, & Deo piisque omnibus gratus. Sed in hoc manifestam sibi injuriam a Romanensibus fieri, conquerebantur omnes sanctiores Protestantes; quod paucorum errata, male & calumniose omnibus theologis Reformatis ab illis impingantur.

In Colloq. altenburg. A. 1568. in hoc conveniunt theologi faciani & electorales, *Bona opera justificatis & salvandis esse necessaria*, sed utrum ista propositio, Pag. 126.) *Opera sunt necessaria ad salutem*, simpliciter esset rejicienda, nec ulla ratione in ecclesia toleranda, disceptatum fuit. Electorales, adversariis suis multo doctiores & sanctiores, dicebant, necessaria esse ad salutem, non quidem necessitate efficientiae, (non aliam tamen *efficientiam*, quam proprie *meritoriam* intellexisse sive exclusisse illos, ex variis Actorum locis mihi admodum probabile videtur)

detur) sed necessitate praesentiae, ac proinde propositionem praedictam illo sensu, (vide Acta p. 430.) qvo a Pontificiis traditur, bona videlicet opera nostra causam esse seu meritum iustitiae & salutis, detestari se. Et moto de hac forma loquendi certamine periculoso & scandali pleno, (scil. tempore germanici Interim) nunquam se illa forma usos esse, ac ne nunc quidem tueri illam velle, nec deinceps ea uti decrevisse, (in qvo ex nimio pacis studio doctissimi hi viri plus aequo adversariis suis cesserunt) simpliciter tamen ac sine determinatione ulla, se damnare hanc formam, ut per se ac simpliciter falsam & impiam, non posse. Flaciani autem licet non negarent, Bona opera esse justificatis necessaria necessitate praesentiae, multas ob causas, qvod Bellarminus etiam agnoscit, tamen propter scandalum & erroris periculum, contendebant, propositionem praedictam, *Bona opera simpliciter necessaria ad salutem esse*, non esse in ecclesia tolerandam. Hanc Flacianorum sententiam Lutherani hodie communiter tuentur. Vide lib. Concordiae p. 698. Chemnicium Loc. theol. parte 3. de Operibus renatorum, q. 7. I. Gerhard. L. de Bonis operibus, num. 45. caeterosque fere omnes. Pareus etiam (cum Jo. Davenantio, episc. sarisb. Disput. de Justitia actuali c. 31. p. 400 aliisque permultis) lib. de Justif. contra Bellarm. c. 1. *Qua in parte* (inquit) *facile nos eis* (Flacianis scil.) *subscribimus.* Et paulo post, eadem p. 831. *Non quod dicere non liceat, opera necessaria esse ad salutem, nempe non*

impediendam, non vero ad salutem efficiendam, sed quia nolumus ambigue loquendo scandalum ponere. Quin immo idem Pareus de Amiff. gratiae & statu peccati l. 5. c. 1. affirmare non veretur, Flacianorum dogmata de Providentia, Praedestinatione, Gratia, Libero arbitrio, Bonis operibus, Adiaphoris, Statutis, & nonnulla alia, saniora fuisse, quam adversae partis, sed modum ea tradendi atque tuendi plane turbulentum & furiosum. Deus bone, quam morosa, & ab omni moderatione Pag. 127. a.) aliena sunt plerorumque, qui hodie controversias tractant, theologorum ingenia & judicia! Nulli enim ferre unquam theologi Protestantes Flacio & Flacianis aut pertinaciores aut turbulentiores fuere. Sed de Phil. Melanchthonis singulari eruditione & moderatione in plerisque, quae hodie controversantur, fidei capitibus, (quam etiam discipulorum multi sequuti sunt) cui non constat? Ne gravare, lector, apud historicum nobilissimum & candidissimum, I. A. Thuanum, singulare hujus viri elogium legere, Hist. lib. 26. p. 809.

Sed plerique fere alii Protestantes hodie concedunt & solícite urgent bonorum operum necessitatem, etiam ad salutem; plurimi quoque, non *necessitatem* tantum praesentiae, sed & *efficientiae* admittunt, si nomine efficientiae non aliquod propriè dictum meritum, aut propria vis ac dignitas ipsorum operum in salute comparanda intelligatur, sed tantum causalitas sive efficientia quaedam *secundaria* minoris ac inferioris ordinis &

& gradus, & divinae gratiae ac fidei semper *subordinata*. Existimant enim, bona opera in iustificatis & salvandis necessario exigere, non tantum ut signa & effecta verae & vivae fidei, sed etiam ut viam quendam salutis seu causam, sine qua non, aut conditionem, qua non praestita, a nemine adulto, & cui tempus bene operandi concessum, salus aeterna obtineri possit: immo, ut nihil non largiantur, quod ipsa veritas fateri cogit, esse causam salutis suo modo & loco adjuvantem & efficientem, non tantum *ad salutem non impediendam*, seu retinendam & conservandam, atque etiam *consummandam*, quod dicunt quidam, licet non satis plene, sed & ad eam *consequendam*, sed citra omne omnino meritum proprie sic dictum. Ita, ut Bellarminum tam operosa, immo etiam odiosa rei minime controversae probatione omnino supersedere potuisse & debuisse, judicent omnes doctiores & saniores Protestantes. Quaecunque enim quibusdam imperitis rerum controversarum tractatoribus temere & inconsiderate aliquando exciderint, cogitare tamen debuit Bellarminus, (atque cum eo etiam alii Romanenses) rem sibi fuisse non cum Simonianis, Gnosticis, Eunomianis, & ejusmodi hominum monstris, Christi gratiam in lasciviam vertentibus, sed cum hominibus cum timore & tremore, pro modulo lucis & gratiae concessae, salutem suam operari satagentibus. Sed proh dolor plerique, qui hodie ad scribendum de controversiis fidei accedunt, nihil fere aliud afferunt, praeter judicium

N a

affectui

affectui mancipatum, & affectum perturbatissimum.

Pag. 128.a.) Licet haec quaestio de necessitate operum secundum efficientiam, ex parte pertineat ad lib. 5. in quo de bonorum operum meritis, Deo juvante, differetur, quia tamen a Bellarm. cap. 7. 8. & 9. hujus libri, & iis, qui ad Bellarmini argumenta respondent, de ea disputatur, non erit abs re, nec ab instituto nostro alienum, in praesenti paucis eam discutere.

Plurima S. Scripturae loca, quorum quaedam a Bellarmino adducuntur, sed quibus innumera prope alia adjici possunt, ut Heb. 10. 36. 1. Timoth. 2. 15. Phil. 2. 12. 2. Cor. 7. 10. & cap. 4. 17. *Momentanea levitas tribulationis nostrae, excellenter magnum pondus gloriae κατεργάζεται* operatur in nobis, Rom. 8. 13. & 17. c. 10. 9. Matth. 25. 34. 35. *Possidete regnum caelorum, esurivi enim:* & ibidem, juxta vulgatum interpretem, vers. 21. *Quia in paucis fuisti fidelis, supra multa te constituam.* Jac. 1. 25. & 2. 14. Gal. 6. 8. *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.* Apoc. 7. 14. 15. *Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, &c.* ideo (ὁὶ τῶτο) *sunt ante thronum Dei*, clarissime demonstrant, in adultis opera bona ad salutem relationem habere, non ordinis tantum, (ut frigide cum aliis responderet Pareus ad cap. 7. hujus libri p. 1029.) qualem habet medium ad finem, antecedens ad consequens, conditio, sine qua non, ad effectum, cujus conditionis praesentia quidem non efficit, absentia vero potest impedire salutem;

tem; sed etiam relationem *causalem*, qualis est relatio causae suo modo & loco efficientis, vel adjuvantis, ad effectum. Similiter Pareo respondet Davenantius in Praelect. de Iustitia actuali, cap. 32.

Eadem semper fuit sententia Patrum, quorum plerosque etiam vocabulo *meriti* ad hanc efficientiam significandam usos constat, licet, non eo sensu, quo hodie a multis Romanensibus intelligitur & usurpatur, ut postea dicemus. Quod autem ex Bernhardo de Gratia & lib. arbitr. communiter objicitur, *Bona opera esse viam regni, non causam regnandi*, nae illud valde debile est: negat enim tantum Bernardus, opera esse causam proprie sive ex condigno meritoriam regni coelestis, ceu patet ex ipsis ejus verbis: *Alioqui si proprie appellantur ea, quae dicimus nostra merita, spei quaedam sunt seminaria, charitatis incentiva, occultae praedestinationis indicia, futurae felicitatis praesagia, via sunt regni, non tamen causa regnandi.* Pag. 127. b.) Vbi affirmat, *esse viam*, ac proinde aliquo modo causam regni; nam via, quando in ea ambulatur, sive potius ambulatio in via, (*sicut in bonis operibus incedere seu ambulare* dicimur Ephes. 2. 10.) revera est causa perveniendi ad metam. Non igitur satis considerate loquuntur ii Protestantes, qui opera relationem habere ad salutem *medii seu viae* concedunt, negant tamen, relationem ullam *causae* habere, nisi illius, sine qua non: quae proprie causa non est. Omne enim medium respectu

propositi finis, omnisque via respectu metae, ad quam tendit, in ipsa praxi sive actuali rerum usu, rationem causae obtinet, ut nemini non constare potest.

Suffragantur etiam plurimi doctissimi & maximi nominis Protestantes. M. Bucerus in Colloq. ratisbon. 2. p. 94. *Cujus igitur rei dicit Dominus, hoc loco, (Matth. 25. 34.) causam esse sanctorum bona opera? Cum causali enim conjunctione subjiciuntur, Esurivi enim. &c. plenae perceptionis & fruitionis hujus regni, non juris in hoc regnum.* Nota tamen obiter, lector, hanc Bucerii distinctionem minus solidam esse, nisi de principali juris causa intelligatur. Et paulo post: *Deus itaque bona suorum opera causas facit & augendae, indiesque perficiendae salutis, tandemque plene etiam perfruendae.* Et p. 569. *Causas autem esse aliquo modo mercedis aeternae etiam bona sanctorum opera, quis nostrum unquam inficiatus est? Non enim hac de re, sed de eo pugnamus, unde vim habeant.* Et in cap. 2. ad Rom. in conciliatione horum, *Deus reddet unicuique secundum facta*, saepe repetit, bona opera causas esse beneficiorum Dei & salutis aeternae, nec id negari posse, cum Deus id passim in script. testetur, sed non primas, neque per se, verum secundarias causas, & id etiam non nisi ex ultronea benevolentia Dei. p. 99. 100. 101. & seq. aliquot. J. Calvinus * lib. 3. Institut. cap. 14. sect. 21. *Istis nihil obstat, quo minus opera Dominus tanquam causas inferiores amplectatur.* Sed unde id? Nemp̃ quos sua
miseri-

* Lib. 3. Institut. c. 14. sect. 21.] Vel c. 10. 11. 48.

miseriordia, aeternae vitae haereditati destinavit, eos ordinaria sua dispensatione per bona opera inducit in ejus possessionem. Quod in ordine dispensationis praecedat, posterioris causam nominat. Haec ratione ab operibus interdum vitam aeternam deducit, non quod illis referenda sit accepta, sed quia, quos elegit, justificat, ut demum glorificet. Priorem gratiam, quae gradus est adsequentem, causam quodammodo facit. Subjungit quidem ibidem, istis scripturarum locutionibus seriem magis notari, quam causam; Pag. 128.b.) quibus tamen verbis causae rationem simpliciter non negat: loquitur enim comparate tantum, neque etiam satis ad mentem Spiritus S. in Scriptura loquentis, Hieron. Zanchius l. 5. de Natura Dei cap. 2. Non simpliciter negamus, bona opera esse causam salutis, nempe instrumentalem potius, quam efficientem, (intellige principalem efficientem: secus enim sibi ipse aperte contradiceret) ut causam, quam vocant sine qua non. Et postea: Bona opera causa sunt instrumentalis possessionis vitae aeternae, per haec enim, tanquam per media & legitimam viam ducet nos Deus in possessionem vitae aeternae. Piscator frequentissime & disertissime in 25. Matth. ad verba, Esurivi enim, &c. Deinde esto, notari hic causam; inde tamen non sequitur, notari meritum seu causam meritoriam: etenim causae nomen latius patet, quam ad meritum. Et sane bona opera respectu vitae aeternae habent rationem causae efficientis, non ut merita, sed ut via seu ambulatio, qua ad vitam aeternam pervenitur, ex ordinatione Dei.

Simili res haec declarari potest, ut, si cui donetur thesaurus in cacumine montis reconditus, sed hac lege, ut, si potiri eo velit, montem conscendat, illumque effodiat. Hic certe conscensus montis, & effossio thesauri, rationem habent causae efficientis respectu possessionis ac fruitionis thesauri; at non habent rationem meriti, quippe quum thesaurus ille fuerit donatus. Eadem fere verba legere est apud anglum illum, qui supplementum adiecit Commentario perkinsiano in cap. 6. 7. ep. ad Gal. Sic etiam Piscator in cap. 1. ad Eph. vers. 4. Haec autem ipsa nostri sanctificatio, (qua sancte vivimus) actio Dei est, qua nos, inter alias, ad salutem adducit, ac proinde rationem aliquam causae efficientis habet. Vide eundem in cap. 6. ad Rom. v. 23. & in Exegesi aphorismorum p. 336. 337.

Propter haec ante citata Calvinii, Zanchii, Piscatoris, & caeterorum dicta, magnas hodie excitant tragœdias theologi Lutherani, & vociferantur, Calvinianos in hac doctrina cum Pontificiis consentire, & contra veritatem conspirare. Vide J. Gerhard. L. de Bon. operib. num. 45. & Joh. Himmelium in suo Calvino-Papismo parte 1. cap. 7. aliosque. Sed saepius dictum, hosce scriptores in plerisque hodie controversiis magna iudicii infirmitate laborare, utut in paucis quibusdam aliis rectius sapiant. Pag. 129.) Matthias Martinus in Notis in Methodum suam S. theol. cap. 5. pag. 436. *Ad vitam aeternam bona opera aliquid conferre, est planissimum, neque propterea illico causa meritoria aliqua hic statuitur. Nam vocabulum cau-*

causae latius patet, quam meriti. G. J. Vossius in Thesibus theologicis excus. 1628. de Bonis operibus, quæst. 1. thesi 1. pag. 57. & de Bonorum operum meritis, thesi 10. pag. 79. & 80. J. Arminius in Articulis perpendendis de Bonis operibus n. 3. Vorstius in Antibellarm. pag. 628. in Antipistor. parte 2. pag. 126. *Ut igitur deinceps calumniari desinat* (Pistorius,) *aperte fateamur, bona opera non tantum ut viam quandam antecedere ipsam salutem, tanquam metam nobis propositam, sed etiam causam esse salutis, suo modo adjuvantem vel efficientem.* Vide etiam eundem in Examine libelli J. Piscatoris de Praedest. Goudae excus. an. 1618. p. 150. 151. *Quæ efficacem nostri vocationem seu fidem & conversionem nostram consequuntur, aliquam in nobis salutis causam habent, non quidem meritoriam, (absit) sed tamen infimi ordinis aliquam.* Id quod serio hic notandum est, maxime propter eos, qui, ut merita salutis contra Pontificios fortius scilicet elidant, ne causas quidem ejus ullas in nobis reperiri posse contendunt. Alstedius Theol. polemicae parte 4. An bona opera sint necessaria? Si Bellarminus nomine efficientiae, non intelligit aliquod meritum, aut propriam vim & dignitatem ipsorum operum in comparanda salute, phrasis ista potest admitti; bona siquidem opera faciunt ad consequendam vitam æternam, sed non merendo p. 496. Remonstrantes in sua Apologia c. 22. p. 237. Fr. Whiteus in Opere contra Fisherum supra nominato p. 514. affirmat, bona opera esse instrumentalem, sed non meritoriam salutis causam, atque sic etiam intelli-

N 5

git

git illud Bernhardi dictum, cuius p. 128. a. mentio facta. Vide etiam pag. 517. 520. & 546. ubi bona opera in relatione ad regnum cœlorum, *causae* admittit esse *dispositivas*, *adjuvantes* & *imperantes*, non autem meritorias. R. Rollocus de Vocatione efficaci, cap. 3. pag. 28. *Sunt quidem, fateor, ad vitam aeternam opera regenerationis necessaria, sed non tanquam merita aut causae meritoriae, verum tanquam media, per quae progrediendum est.* Pag. 130.) Causae quidem etiam dici possunt suo quodam modo & loco: placent enim Deo in Christo, eumque suo quodam modo movent.

Plures alios in re certissima & apertissima plane supervacaneum est nominare. Vide tamen, lector, qui rigidissimorum scriptorum dictis maxime delectaris, viri ipso rigore fere rigidioris G. Amesii Medullam S. theologiae lib. 2. cap. 1. thes. 30. *Obedientia, inquit, nostra, licet non sit principalis aut meritoria causa vitae aeternae, est tamen causa aliquo modo administrans, adjuvans & promovens versus possessionem huius vitae.* Lege & thes. 31. aliosque id genus plurimos, quorum sententiis chartas hasce meas commaculati ægre patior. Vide quoque Davenantium, episc. sarisb. de Justitia actuali, cap. 32. pag. 406. circa finem, licet sibi non semper hac in re satis constet. Conclusionem itaque illam, quam ponit Bellarm. l. 4. de Justif. in fine cap. 9. *Necessaria esse ad salutem opera bona, non solum ratione praesentiae, sed etiam alicujus efficientiae, & non minus opera, quam fidem ad salutem suo modo referri, ut verissimam* admit-

admittunt plurimi, etiam doctissimi, Protestantes ut jam vidimus; & disputationem hanc inter partes plane inanem & inutilem, immo, magnam partem, meram esse *logomachiam*, nos existimamus. Quod ad alia quaedam nunc consideranda attinet, ne haec praesens diatriba in immensum excreseat, in caput sequens rejicimus.

Pag. 131.) CAPUT II.

An Christus dominus noster, vere legislator fuerit, & evangelium proprie ejus lex sit, & vocari debeat? & alia nonnulla.

IN disputatione Bellarmini de falsa & vera libertate christiana, magnam partem otiosa, immo & calumniosa, ut Protestantes conquerruntur, perperam, immo periculose etiam, negant rigidiores quidam Protestantes, rectius tamen forte sentientes, quam loquentes, (vide cap. 5. atque etiam 2.) Christum mediatorem & redemptorem nostrum, verum etiam fuisse legislatorem, & evangelium esse quandam legem, vere & proprie sic dictam, & non lata tantum vocis significatione, Hebraeisque familiari, quibus vox *תורה* *lex* late doctrinam significat, quo significato tantum Christum esse legislatorem, i. e. *doctorem*, & evangelium esse legem, i. e. *doctrinam*, in scripturae locis vulgo citatis appellari affirmant. Vide Lutheranos, & Pareum ad cap. 5. Bellarm. p. 1007.

p. 1007. Christus enim mediator, & qva mediator noster, fuit non tantum *doctor & prophetata* noster, & qvidem summus, qvem audire i. e. cujus doctrinae & praeceptis per omnia obedire tenemur, Devt. 18. 19. Act. 3. 22. & 7. 37. Heb. 2. 1. 2. 3. & c. 3. v. 5, 6, 7. sed etiam *dominus* seu *rex*, qvi nomine Patris sui, a qvo missus fuit, ut non suam, sed ipsius voluntatem nobis annunciarer, varias nobis leges tulit, & praecepta dedit, praeter illa vetera & mosaica, evangelii etiam propria, quibus obsequium velut subdiri praestare tenemur, etiam additis promissis & minis. Psal. 2. 6. Es. 33. 22. Mat. 5. 2. & seqq. Lucae 1. 33. Apocal. 1. 5. & 19. 16. Proverb. 8. 15. Gal. 6. 2. 1. Cor. 9. 21. Rom. 3. 26. Matth. 28. 20. Joh. 14. 21. & 15. 10. & seq. Idem etiam ultimo die *judex* futurus eorum omnium, qvi vel evangelio paruerunt, vel parere recusarunt, ut S. scriptura passim testatur. Certe *magna & prophetici & regii muneris parte atque honore Christum privant & spoliunt*, qvi ipsum, qva mediator est, verum legislatorem fuisse, & veras nobis leges tulisse, vel incaute, vel nimis forte audacter negant.

Pag. 132.) Praecepta de *fide in Christum*, & *resipiscencia*, novae seu evangelicae legis propria esse, non audent diffiteri plurimi, etiam rigidissimi Protestantes; (vide Pareum ad cap. 3. hujus libri pag. 985. aliosqve) ut nec praecepta de suscipiendo *baptismo* & *eucharistia*, ut omnibus constat. Circa *polygamiam* etiam, & *divortium extra casum adulterii*, alias tulit nobis leges
Chri-

Christus, quam Moses, sicut ex Matth. 2. 1. c. 5. 13. c. 19. 3. & 1. Cor. 7. 10. evidentissime apparet. Imperfectus enim veteris testamenti status ita ferebat, ut piis sub illo viventibus, tanquam pueris, quaedam indulgerentur, quae postea sub novo degentibus, tanquam adultioribus, prohibenda essent.

Eadem etiam communis fuit Patrum sententia, ut constat: plerique enim omnes fere, maximo consensu, Christum a versu 21. cap. 5. Matthaei usque ad finem capitis, existimant, non tantum falsas scribarum ac phariseorum traditiones, & veterum legum interpretationes correxisse, (sicut Protestantes communiter arbitrantur, & quidam etiam Romanensium. Vide Maldon. in loc. cit. Matthaei. In quibus Bellarminus ipse cap. 3. libri 4. de Justificat. sect. *Quod attinet*, qui tamen ibidem sect. *Deinde*, Christum affirmat, non tantum phariseorum corruptelam & depravationem legis de repudio emendasse, sed & legem ipsam de libello repudii, quam scilicet Moses tulerat, penitus hic abrogasse. Et paulo ante, sect. *Morales leges*: *In hoc*, inquit, *praestat evangelium legi*, scil. morali, *quod quaedam graviora, quae a Judaeis propter infirmitatem ipsorum, in lege non exigebantur, a Christianis in evangelio exiguntur, ut patet de libello repudii & polygamia.* An Bellarminus satis hic sibi conslet, iudicet aequus lector.) sed etiam legem ipsam veterem, sive adjunctis iis, quae ad perfectionem evangelicam desiderabantur, partim praeceptis, partim

partim consiliis, perfecisse, non quod lex in suo genere perfecta non fuerit, sed quod minus perfecta, quam evangelium; paedagogum enim fuisse Judaeis, tanquam pueris ruditer erudiendis adhibitum, donec melior magister Christus firmioribus jam ingeniis perfectiora proponeret, ut loquitur Maldonatus in cap. 5. Matth. qui acerrime hanc sententiam propugnat; cui etiam favet Nicolaus Serarius, jesuita, in suo Trihaeresio lib. 2. cap. 8. ipsis Maldonati verbis & rationibus bene multis verbatim repetitis. Pag. 133.

Vide etiam Adamum Conzen, jesuitam, in cap. 5. Matth. pag. 82. *Mihi, inquit, certissimum videtur, quaedam ex veteri lege Christum tollere, & nova eorum loco reponere, quaedam vero a pharisaeorum corruptelis vindicare ac recte interpretari, & sua declaratione mentem legislatoris ostendere.* Itaque, qui unam tantum responsionem adferunt, a vero sensu aberrant. *Quod eo magis miror, quod jam olim inter Augustinum & Faustum manichaeum tribus libris disputata sit illa quaestio.* Media igitur via hic incedit jesuita iste, nec fortasse omnino male. Vide etiam Erasmus in idem cap. Matth. & inter Protestantes Hug. Grotium, virum juris & divini & humani peritissimum, de Jure belli & pacis, lib. 1. cap. 2. §. 6. n. 3. *Sed ne illos quidem sequar, inquit, qui aliud sibi sumunt non exiguum, Christum scilicet in tradendis praeceptis, quae extant Matth. 5. & deinceps, interpretem tantum agere legis per Mosem datae: aliud enim sonant verba toties repetita, Audistis, dictum fuisse,*
veteri-

ve
sed
ter
ta
est
fue
qua
rum
ibic
exig
pra
quo
obl
Chr
que
nem
bra
241.
lice
a C
cept
tatio
dice
nem
stum
legis
Mal
Patr
inqv
qui r
culpe

veteribus: ego vero dico vobis. *Quae oppositio, sed & syriaca, & aliae versiones ostendunt, illud veteribus significare ad veteres, non, a veteribus: (nota contra Bezam in locum, aliosque) ut vobis, est, ad vos, non, a vobis. Veteres autem illi non alii fuerunt, quam qui Moysi tempore vivebant; nam quae ut veteribus dicta recitantur, non legis peritorum sunt, sed Moysi, aut verbo tenus aut sensu. Et ibid. n. 5. Sciendum est, virtutes, quae a Christianis exiguntur, etiam Hebraeis aut commendari aut praecipi, sed non praecipi in eo gradu ac latitudine, quo Christianis. Utroque autem hoc sensu (lege, obsecro, locum ipsum integrum apud auctorem) Christus sua praecepta opponit veteribus. Unde liquet, verba ejus non continere nudam interpretationem. Vide & Vorst. in Catalogo errorum Si- brandi, errore 87. & in Schol. alex. pag. 240. 241. Remonstrantes in Apol. sua cap. 12. pag. 138. licet quaestionem de expositione mandatorum a Christo facta Matth. 5. An sit per novorum praeceptorum additionem, an vero tantum per interpretationem legis mosaicae? necessariam esse non judicent, agnoscunt tamen, constantem & communem veterum paene omnium sententiam fuisse, Christum nova quaedam & perfectiora praecepta, legis mosaicae praeceptis addidisse. Citant ex Maldonato plurima Patrum loca (quae lege apud Patres ipsos) & Signum hujus rei manifestum est, inquiunt, quod interpretes non pauci, evangelici qui vocantur, autores veteres non leviter taxent & culpent eo nomine, quod sententiae isti de praecepto-*

rura

rum novorum additione per Christum facta patrocinati fuerint. (pag. 134.) Et rursus cap. 15. p. 151. *Ista omnia, inquirunt, quae nunc in novo testamento a Christo clare proposita sunt, in veteri testamento etiam, sive sub lege, licet obscure, proposita fuisse, aut potius sententia legis contineri, falsissimum est. Nam primo certum est, praeceptum legis quartum de praecisa diei septimi sanctificatione, nunc sub novo testamento, per Christum sive Apostolos ejus clare abrogatum esse. Secundo certum est, praeceptum 7. Non mœchaberis, sub lege non adeo late se extendisse, ut primo polygiam etiam vetitam esse ea lege censeretur deberet; secundo ut divortium ob nullam aliam causam, quam ob adulterium, comprehenderet. At hoc pacto nunc praeceptum istud accipiendum esse, non obscure fatentur paene omnes Christiani. Denique certum est, multa olim permissa fuisse sub veteri testamento, quae tum sine peccato aut violatione legis divinae fieri poterant, quae nunc vetita sunt, & sine certo salutis aeternae periculo fieri non possunt. Haec illi, qui tamen, ut dictum est, quaestionem hanc, An mandata Christi sive novi testamenti perfectiora sint mandatis legis seu veteris testamenti? non tantum necessariam non esse & inutilem, sed etiam, quia quaestio haec magnis animis inter Christianos agitur, periculosam & noxiam videri debere affirmant. Conradus Rittershusius, IC. doctissimus, ad illud Salviani lib. 1. contra avaritiam, Aliud vetere, aliud nova lege praeceptum, hunc in modum commentatur: Novam legem vocat doctrinam evangelii, quae*
multo

multo majoris est perfectionis, quam doctrina legis. Id manifesto apparet ex concionibus Christi in monte habitis, Matth. 5. 21. 22, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 43. 44. ubi saepissime haec habetur antithesis, Audistis, quia dictum est antiquis: Ego autem dico vobis. Fluxit autem haec appellatio novae legis ex Jerem. c. 31. vers. 31. & seqq. Haec Rittershusius p. 454. Quod rigidiores Protestantes affirmant, polygamiam & divortium extra casum adulterii, lege morali non fuisse concessa, sed legibus tantum forensibus; & Mosem, ut politicum magistratum, majoris mali vitandi causa, utrumque hoc contra moralem Dei legem permisisse, falsum est. Christus enim, qui res forenses nunquam attingere voluit, Matth. 22. 18. & seqq. Luc. 12. 13, 14. sed rectoribus politicis eas ordinandas reliquit, hisce de rebus tamen veras nobis legis tulit * Matth. 5. & 19. & 1. Cor. 7. Pag. 135.) Adde, quod (ut alia, quae secum trahit haec sententia, incommoda transeam) hinc manifeste sequeretur, sanctos veteris testamenti, toties, scientes, (nisi forte communi, eaque fortassis crassa ignorantia, laborasse illos; omnes affirmare malis) contra legem moralem peccasse, h. e. moechatos fuisse; quoties polygamiae aut divortii libertate, a Moese, lege forensi, ut ipsi asserunt, concessa, uti sunt. Vide, praeter plurimos alios, H. Grotium de Jure belli & pacis l. 2. c. 5. §. 9. & Vorst. in Schol. alex. loc. supra citato. Sed hisce de rebus alias fortasse, Deo juvante, fusius differemus.

O

Christi

* Matth. 5. & 19. & 1. Cor. 7.] Vide p. 132.

Christum redemptorem, vere etiam legislatorem fuisse, & evangelium legem esse proprie sic dictam, cum Patribus affirmant multi, etiam doctissimi, Protestantes. Ph. Melanchthon, & illius seqvaces, in doctrina de Propria evangelii essentia vel definitione, & de Discrimine legis & evangelii, evangelio tantum, & non lege, recipiscenciam & fidem in Christum praecipui, semper docuerunt. Vide praeter alios innumeros Hemmingium in Syntagmate, A. tit. *Evangelium*, Victor. Strigelium in Loc. theol. de Discrimine legis & evangelii p. 224. immo etiam Chemnitium ipsum, licet alioqvi satis rigidum, in Loc. de Justif. tractat. de Vistata definitione evangelii n. 5. p. 570. edit. francofurt. 1608. Quod sit tibi hinc atqve alibi vacillare videatur, de illius inconstantia non laboro, qvi rigidioribus Lutheranis semper se & sua accommodare studuit, ut omnibus doctis constat. Lanc. Andreas, episcopus nuper wintoniensis, vir doctissimus & gravissimus, gravissime concione 17. de Christi nativitate, super verbis ps. *Narrabo legem* p. 162. sententiam eorum, qvi evangelium pro lege vere & proprie sic dicta non habent, taxat & refellit. Rich. Fieldus, cujus supra aliquoties nobis mentio facta, de Eccl. l. 5. c. 21. circa finem, Jac. Arminius in Disput. theol. publicis, th. seu disput. 14. n. 19. & privatis, th. 37. n. 5. & 7. & Remonstrantes in nupera sua illa Apol. c. 13. pag. 143. ubi sententiam hanc, *Nullum praeceptum evangelio proprie tradi, Legis esse praecipere, Sola promissa ad*
evan-

evangelium, quia tale, pertinere, valde periculosam & noxiam esse affirmant, & multis rationibus clarissime ostendunt.

Pag. 136.) J. Scharpius, scriptor alioqvi rigidissimus, in Cursu suo theologico: *Errant*, inquit, *primo Flaciani, qui in evangelio nullum praeceptum esse volunt, cum manifeste praecipitur, ut credamus, & poenitentiam agamus; fides autem est tantum ex evangelio, ut & poenitentia. Videt titulum de Evangel. col. 654. & in Theſibus theol. nuper Edinburgi editis n. 27. Libertas christiana nec nos omnino a lege morali, nec sub novo testamento ab omni lege evangelica liberat, ac si Christus mediator tantum, & non legislator esset. Vorstius in Antitell. p. 628. & in Schol. alex. contra Sibrandum, pag. 239. Audi, obsecro, Dan. Chamierum de operum necessitate lib. 15. cap. 4. n. 7. Admittimus, inquit, Christum esse legislatorem, sed negamus sequi: Christus est legislator, ergo evangelium est lex vere & proprie. Et quare, obsecro? Quia, inquit, evangelium tantum obedientiam exigit & peccata remittit, cujus causa potest aliquo modo lex dici, sed evangelium nulla punit peccata, nullas comminatur poenas. Ibid. n. 4. 5. 6. 10. Nihil a vero alienius dici potuit. An non Christus legislator in sua lege nova & evangelica, sicut & scripturae & Patres passim loquuntur, obedientiam suis mandatis debitam exigit, addita sanctione per praemia amplissima & poenas gravissimas, quaeque statui legis evangelicae maxime proprie conveniunt? Evangelium enim obedientibus summa*

& praestantissima quaeque bona promittit; una de etiam, ut a parte nobiliori & potiori, *nomen evangelii impositum est, ad significandum potissimum apostolicae praedicationis officium*, inquit Bellarminus l. 4. de Justif. cap. 2. sect. *At si res ita se habet.* Idem tamen, quia lex evangelica est, ex propria & sua natura, & non ex lege Moysis tantum, ad quam propria novae legis mandata omnino non spectant, poenas comminatur maxime tremendas. Vide Luc. 13. 3. Joh. 3. 5. & 36. 1. Cor. 11. 27. & 29. atque alia innumera scripturae loca. Quid? quod ipsa ratio dicat, eandem esse legem contrariorum, & eandem regulam recti & curvi mensuram.

Pag. 137.) Agnoscit etiam Pareus, in hoc argumento cum rigidus, tum lubricus, *evangelium habere quaedam mandata propria de fide in Christum, de & respicientia, quae lex proprie dicta non habeat*, ad cap. 3. lib. 4. pag. 985. & de Baptismo & Euchar. ad cap. 5. lib. ejusdem pag. 109. ubi, quam misere tergiversetur, tuis vide oculis, lector. *Evangelium etiam proprio ac stricto sensu, habere promissiones salutis, sub sola conditione fidei, & comminationes mortis* (quod tamen jam negavit Chamierus) *sub sola conditione incredulitatis*, Marci. 16. 16. Joh. 8. 24. (licet utrumque hoc de sola conditione, manifeste falsum sit) sed cum hoc discrimine, quod licet utraque sint evangelii propriae, promissiones tamen per se, comminationes tantum per accidens evangelio proprie dicto conveniant. Atqui quamquam admodum improprie & cata-

catachrestice loquatur Pareus, hoc non solius evangelicae legis proprium est, sed illi cum omnibus aliis legibus commune, obedientibus per se, ut ait, praemia polliceri, & transgressoribus per accidens poenas comminari. Pudet autem referre, quae scribit idem Pareus ad cap. 5. p. 1009. *Si vero mox, qui aliquid praecipit, legislator dicens est, omnes parentes, paedagogi, praeceptores, doctores, magistri, opifices, rustici, legumlatores erunt. Nemo enim horum est, qui non multa suis praecipiat. Deus bone, quam rapit transversos homines, alioqui nec ineruditos, nec Dei non timentes, insana contradicendi libido!* Denique adde archiep. spalat. de Republ. eccles. lib. 7. cap. 11. n. 234. scribentem: *Hic operum nomine intelligere debemus mandatorum divinorum observantiam, eorum videlicet, quae naturalia dicuntur, & continentur indecalogo legis, quae sunt praesertim a Christo approbata & confirmata; eorum pariter, quae ipse Christus toti ecclesiae Matth. 5. praescripsit, ut est baptismi susceptio, monogamia, & si quae talia sunt, quae dicuntur de jure divino positivo.*

In explicando autem discrimine legis & evangelii, seu veteris & novi testamenti, ut in quibusdam aliis, nonnulli rigidiores Protestantes errant, quando *fœdus cum Patriarchis olim factum*, quodque sancivit Deus promissionibus de Christo, idemque substantia est cum novo testamento seu fœdere evangelico, Pag. 138.) *con-*
fundere solent cum fœdere legali & vetere testamento,
quod dix postea in monte Sinai pepigit Deus cum popu-
lo car-

lo carnali, plane contra S. scripturas, Rom. 4. 13. & seq. Gal. 3. 14, 15, 16, 17. & 4. 1, 2, 3. & c. Heb. 8. 6. Jerem. 31. 31. & contra Patrum mentem. Vide August. lib. 2. contra adversarium legis & Prophetarum cap. 8. & l. 3. ad Bonifacium contra duas epistolas Pelag. cap. 4. & Calvinum Instit. lib. 2. cap. 11. sect. 4. sibi ipsum forte contradicentem. *Quod si malis*, inquit, (maloutique ego, & quot. quot. cum scriptura loqui amant) ita accipe: Vetus fuisse videlicet testamentum, quod umbratili & inefficaci ceremoniarum observatione involutum iradebatur, ideoque temporarium fuisse, quia veluti in suspensio erat, donec firma & substantiali confirmatione subniteretur. Tum vero demum Novum aeternumque factum fuisse, postquam Christi sanguine consecratum stabiliumque fuit. Et sect. 10. *Quod autem ipsas promissiones*, scil. ante legem editas, sub veteris testamenti nomine censendas Augustinus negavit, (lib. 3. ad Bonif. cap. 4.) optime in eo sensit, siquidem ad illas Jeremiae & Pauli sententias respiciebat, ubi vetus testamentum a verbo gratiae & misericordiae discernitur. Affirmat quidem Calvinus ibidem, Augustini sententiam a sua non dissidere, sed fallitur: loquitur enim Augustinus hac de re multo distinctius, quam Calvinus, & S. literis congruentius, in quibus vetus testamentum nunquam pro foedere gratiae usurpatur. Vide etiam Synopsin purioris theologiae loco mox infra citando.

Sed quia minutiora prolixè persequi non fert animus, vide praeter adversae partis theologos pluri;

plurimos, theologos etiam lutheranos hac in re paulo saniores, P. Melanchthonem cum suis in doctrina de Discrimine veteris & novi testamenti, J. Armin. in Disp. theol. public. thesi 13. de Legis & evangelii comparatione, & in privatis thesi 51. de Ecclesia veteris testamenti seu sub promissione, P. Cunaeu m. 3. de Republ. eccles. Hebraeor. cap. 9. C. Vorstium in Notis ad disp. 8. de Deo thesin 25. p. 409. Joh. Cameronis de Triplici Dei cum homine foedere theses, operum tom. 3. thes. 68. In ipsa etiam Synopsi pur. theol. disp. 23. de Veteri & Novo Test. thesi 5. 6. 7. 12. non nihil candoris animadvertere licet; quamquam postea disputator communi errore abreptus, a vero deflectat. (Pag. 139.) Certe, ut huic considerationi finem imponam, *confusio, promissionis seu foederis gratuiti cum Patriarchis facti & veteris testamenti seu foederis legalis*, quod Deus diu postea in monte Sinai pepigit cum populo carnali, plurimis scripturae locis apertissime repugnat, & non unius hodie erroris causa est. Vide, quae- so, tota hac de re Corn. Schultingium Variarum lectionum & animadvers. in Calvini Instit. tom. 2. p. 453. & aliquot seq.

Verissimum etiam, & scripturis ac Patribus maxime consentaneum est, (quicquid contra sentiant & dicant rigidiores quidam Protestantes) proprie & directe *vetus testamentum bona carnalia ac temporalia*, sed in figura & symbolice, sub carnalium rerum typis, promittere spiritualia ac aeterna. Vide Bellarm. cap. 3. lib. 4. de Justif.

216 *De possibilitate observandi legem.* p. 140.

Sed quia res haec clarissima est, & innumeris tum scripturae, tum Patrum testimoniis, si necesse esset, confirmari posset, nos prolixiori super ea disputatione abstinemus. Vide, inter recentiores Protestantes, Gerh. J. Vossii Resp. ad Ravensperg. cap. 23. & Hist. pelag. lib. 3. parte 2. pag. 343.

CAPUT III.

De possibilitate praestationis legis Dei in hac vita.

Legem Dei consideratam rigide & κατ' ἀκριβειαν, ut omnis etiam haud plene voluntarius concupiscentiae motus, & titillatio, omnisque omnino vel minima cum levi assensu deflexio a charitate erga Deum & proximum mandata, & uno verbo, quicquid minus est, quam omnimoda spiritualis vitae perfectio, (Pag. 140.) pro statu viae, exigit, incensum veniat illorum, quae adversus legem Dei committuntur, ab ullo sanctorum, non dico per solas naturae vires, (quae impia & ante multa secula damnata fuit Pelagii haeresis) sed nec per illam gratiae mensuram, quam Deus sanctissimis etiam in hac vita admetitur, vel per omnem vitam, vel etiam longo ejus tempore, actu impleri, vel etiam impleri posse, recte negant Protestantes omnes saniores. Hoc enim clarissime docent scripturae. Vide Psal. 143. 2. Eccles. 7. 20.

Pro.

Proverb. 20, 9, 1. Reg. 8, 46. Jacobi 3, 2. 1. Joh. 1, 8. Oratio etiam dominica iustissimis quibusque non veraciter minus, quam humiliter, quotidie dicenda, aperitissime demonstrat, egere nos quotidiana peccatorum remissione, dum dicimus: *Dimitte nobis debita nostra.* Communis fidelium omnium experientia in quotidianis delictis, & tristissimi quorundam aliquando lapsus idem comprobant. Idem etiam innumeris fere Patrum dictis probari posset, nisi quod Rom. ipsi ultro concedant, ut infra dicemus, neminem sanctorum in tota vita mortali, immo, ut quidam moderatiores volunt, nec per longum vitae tempus, posse omnia peccata, etiam leviora, vulgo *venialia* appellata, vitare. Vide prolixum Patrum catalogum apud Suarezium de Gratia lib. 9. cap. 8. n. 20. & 21, & Vossium in sua Historia pelag. lib. 5, p. 460.

De B. Augustini & quorundam aliorum, sed paucorum, Patrum sententia super hac re, multum inter doctiores theologos contenditur. Ille enim acerrimus aliqui Pelagii oppugnator, pacis tamen ecclesiae studiosissimus, & homo in sustinendo iudicio mirae prudentiae, (ut de eo loquitur Maldonatus) in cap. 16. Lucae 7. 22, disserens, *ubi fuerit sinus Abrahae*, cum Pelagio de potentia per gratiam Christi absque peccato vivendi contendere volebat, utut neminem, qui id fecisset, ostendi posse putaret. Vid. lib. 2. de Peccatorum meritis & remissione, cap. 6. lib. de

Natura & gratia contra Pelag. cap. 50. & 60. de Spiritu & litera cap. 1. & lib. de Sancta Virginitate cap. 50. Immo libro de Natura & gratia cap. 42. a potentia ad actum progressus, diserte affirmat, *se non velle acriter contendere, an sit aliquis, quia ad eam justitiae perfectionem hic perveniat, ut sit sine peccato,* Pag. 141.) *quoniam non esse, sibi verius videatur.* Vide, praeter citata loca, de Gestis Concilii palaeftini cap. 7. & 11. de Peccato orig. lib. 2. cap. 11. & epistolam 95. ab Episcopis quinque africanis, quorum unus Augustinus, ad Innocentium papam missam, in qua haud procul a fine farentur, *esse viros catholicos, quibus non videretur a veritate alienum, esse, qui per gratiam legem Dei sine peccato praestare valeant in hac vita, atque hos, si errent, tolerabilius sane errare dicunt, quam Pelagium, qui id viribus liberi arbitrii fieri aiebat.* Nec diabolicam impietatem, sed errorem humanum esse, elaboranda & optanda affirmare, etiam si is, quod affirmat, non possit ostendere. Id enim, inquit, credit fieri posse, quod certe laudabile est velle. Nobis autem sufficit, quod nullus in Ecclesia Dei fidelium reperitur in quolibet profectu, excellentia, atque justitia, qui sibi, audeat dicere, non necessariam precationem orationis dominicae, Dimitte nobis debita nostra, & dicat, se non habere peccatum, quamvis jam sine querela vivat. Vide etiam Gelasium in disput. contra Pelag. quae habetur tom. 1. Epist. pontif. post epist. 5. ejusdem Gelasii. Sin vero quispiam, inquit, non possibilitate facultatis humanae, sed per divinam gratiam hoc asserat in hac

vita

vita quibuscumque sanctis posse conferri, bene quidem facit, (nam Dei dono cuncta possibilia sunt) talia confiderenter opinari & sperare fideliter. Et deinde haec subjicit: Sed utrum aliqui tales extiterint, qui usquam ad hanc perfectionem vitae praesentis accederent, sicut nusquam evidenter adstruitur, sic nos facile firmare vel infirmare non convenit.

Augustini hac de re sententiam rigidiores Protestantes (inter quos P. Molin. in Anat. Armin. cap. 49. & Davenantius de Justitia actuali cap. 51.) non satis recte explicant, cum affirmant, Augustinum, quando concedit, hominem posse esse sine peccato, ac legem Dei perfecte implere per Dei gratiam, hoc tantum velle, *Deum posse, si etiam vellet*, alicui istam gratiam in hoc seculo praestare, *neminem tamen inveniri, cui eam praestaret.* Augustinus enim locis multis citatis non tantum simpliciter affirmat, *hominem posse esse sine peccato per gratiam, sive, si voluntas ejus non desit, ope divina adjuvante*, ut loquitur de Spir. & lit. cap. 1. sed etiam, licet ei probabilius videatur, *neminem esse sine peccato*; tamen se nolle id cum contentione negare profiteretur. (Pag. 142.) Augustini sententiam explicat meliori fide Pareus in c. 12. hujus libri p. 1084. & 1087. scribens: *Fallitur Bellarminus cum ad quaestionem: An possit homo vivere absque peccato? scribit libri 4. de Justif. cap. 12. Augustinum semper respondisse negando: contrarium enim ex plurimis Augustini locis signatis clarissime apparet.* Affirmat A. Vega fidenter, paene certam veritatem visam fuisse Augustino, quod
ho.

homo iustus tota vita absque omni peccato, etiam veniali, per gratiam perseverare possit, (quam sententiam ipse etiam mordicus tuetur, ut infra dicemus) & quinque illos Episcopos africanos, qui in sua ad Innocentium papam ante memorata epistola sententiam hanc, si error sit, *errorem tolerabilem* esse dicunt, non veretur taxare, iisque opponere Augustini, ut illis multo doctioris, auctoritatem, l. 14. c. 22. p. 716. *Et quamvis*, inquit, *quinque illi episcopi, qui videntur fuisse praecipui in Concil. milevitano, in epist. quam ad Innocent. papam scripserunt de Pelagii erroribus, tolerabilem & humanum errorem dicant esse, neque impium existimandum, quod jam tum quidam asseriebant, posse hominem post suam justificationem perseverare tota vita absque peccato, per adjutorium gratiae & Spiritus Dei, tamen Augustinus, qui multo fuit illis doctior, non humanum errorem, sed paene certam veritatem hoc putavit.* Sed vir doctissimus non advertit, Augustinum ipsum unum fuisse illorum quinque episcoporum, qui hanc epistolam scripserunt: Episcoporum enim nomina in epistolae inscriptione leguntur Aurelius, Alipius, Augustinus, Evodius & Possidius, Suarez de Gratia l. 9. c. 8. n. 22. existimat, Augustinum locis citatis, ut & Hieronymum dialogo 1. contra Pelag. quando dicunt, *posse iustos hic vivere omnia peccata, etiam venialia, licet non hoc faciant*, loqui vel de potestate physica, seu ad singula, vel de potestate cum gratia non communitantum, sed singulari. Vossius in Hist. pelag. l. 5.

p. 495. censet, Augustinum aliosque cum illo africanos Patres, quando dicunt, posse aliquem per dei gratiam hic sine peccato vivere, & legem Dei implere, *considerare legem non rigide, sed κατ' ἐπιείκειαν, & pro viribus gratiae*, quas habemus in hac vita, & illud solum peccati nomine intelligere, quod vulgi iudicio peccatum censetur; quomodo sine peccato vivunt, qui *sine querela vivere* dicuntur in scripturis. Pag. 143.)

Jac. Arminius affirmat, Augustinum hoc sensisse, quod homo in hoc seculo, gratia Christi, sine peccato esse possit. *Sed ego, inquit in Declaratione suae sententiae de hoc capite pag. 208. 209. nunquam dixi, quod fidelis praecepta Dei in hac vita perfecte servare possit, sed neque id negavi unquam; verum totum in medio semper reliqui, contentus illis, quae Augustinus hac de re dicit.* Et ibid. pag. 307. 308. *Huic Augustini sententiae non repugno, de tota autem re non contendo: puto enim, tempus felicitus & utilius impendi precibus ad impetrandum, quod nobis deest, & monitis seriis, ut quisque proficere & ad metam perfectionis contendere conetur, quam huiusmodi disputationibus.* Sed quicquid hac de re Augustinus aliis in locis scriptorum suorum senserit, vel eruditis sensisse videatur, nobis sententia quinque Episcoporum africanorum, qui in Concilio milevit, praecipui proculdubio fuerunt, & e quibus unus, ut jam dictum fuit, Augustinus ipse, in epist. illa ad Innocentium papam, maxime probatur, errare & falli, qui dicant, *etiam in hac vita esse homines sine peccato*; sed errare humanitus, & falli tolera-

tolerabiliter, quia etsi non invenitur homo in hac vita sine peccato, id tamen, ut dicunt, fieri potest per adiutorium gratiae & Spiritus Dei. Haec enim communior fuit Patrum sententia, & pro qua nonnulla etiam ex variis Augustini scriptis citari possent. Nihil enim certi habebat sanctissimus ille pater, quod hac de re in contrarium pronunciarere posset, vel auderet. Unde nec mirum est, aliqua, etiam in speciem saltem pugnantia, in illius scriptis dicta inveniri. Sed quia hoc abunde ab aliis viris doctissimis, ut supra dixi, praestitum est, nos hoc labore supersedentes pergimus.

Fatentur etiam, ut supra dixi, ipsi trident. Patres Concilii, sess. 6. can. 23. *Neminem justificatum posse in tota vita peccata omnia etiam venalia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum, inquit, de b. virgine tenet Ecclesia.* Sed, quod hodie Romanenses communi consensu tenent, *b. virginem ex speciali Dei privilegio ab omni actuali peccato semper immunem fuisse*, (nam de immunitate, ab originali peccato jamdiu acriter belligerant, hodieque etiam belligerant multi magni nominis viri romanae partis, ut omnibus constat. Legatur inter alia, legatio Philippi III. & IV. Regum Hispaniarum ad Paulum V. & Greg. XV. de definienda controversia immaculae conceptionis b. virginis, nuper excusa Antuerpiae in fol. pag. 144.) cujus summam legere est in A. Kesleri, theol. luther. Resp. de Bello ubiqvifico ad Laur. Forerum, jesuitam. Nec tamen sententia aliqua definitiva super hac controversia, ad hoc bellum

bellum finiendum, a Pontifice romano, etiam instantissime sollicitato, unquam obtineri potuit) ut ut veterum quosdam id sensitse negari non potest, plurimi tamen eorum aliter senserunt. Hieronomus contra Pelag. ad Ctesiphontem, & P. Orosius Apolog. de L. A. nulli mortalium hanc sanctitatis perfectionem absque peccato semper vivendi convenisse, praeterquam Christo, discrete affirmant. Vide Chrys. in ps. 14. ad verba vers. 13. *Non est qui faciat bonum*, & in cap. 2. Joh. homil. 21. Orig. homil. 17. in Lucam ad verba c. 2. 35. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*; scriptorem Quaeft. veteris & novi testamenti, inter opera Augustini q. 73. Theophil. Euthymium, aliosque, Et Maldonatum in cap. 2. Lucae ad verba supra citata, *Et tuam ipsius animam*, item in cap. 2. Joh. ad verba vers. 4. *Quid mihi & tibi est, mulier? nondum venit hora mea*: Vbi, inquit, inter veteres auctores paucos admodum invenio, qui non aut aperte dicant aut obscure significant, aliquam culpam aut errorem certe fuisse, quod filium ad faciendum miraculum incitaverit, si non ob aliud, certe quia intempestive & ante tempus id fecit. Vide Chamierum de Peccato orig. lib. 5. tom. 3. cap. 13. n. 2. ubi singularem illius moderationem hac in re non possum non laudare. Probabitur, inquit, virginem peccasse aliquando, e scripturis, iisque non nostro arbitrio interpretatis, sed veterum Patrum observationibus illustratis, ut plane constet, liberiores fuisse Christianorum sententias in censenda virgine, neque persuasum, impium esse, qui nonnihil nascorum in ea, ut in formosis-

formosissimo corpore, observaret, quod jam Papistarum pars maxima induxit in animum. Id autem eo fiet illustrius, quo certius erit, in quibusdam nos virginibus esse aequiores, quam veterum nonnullos, qui ejus peccatis imputarunt nonnulla, in quibus nos non habent assentientes. Legetotum caput diligenter. Dicit quidem Augustinus tom. 7. lib. de Natura & gratia cap. 36. *Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habere volo quaestionem*; sed nihil certius, quam eum de solis peccatis actualibus ibi loqui, ut omnes loci circumstantiae ostendunt: & de immunitate ab his loquitur tantum dubitanter, & more suo, sanctissimus pater, nihil in alterutram partem definiens. (Pag. 145.) Vide Dom. a Soto de Natura & gr. l. 3. cap. 4. pag. 209. *Neque tamen, inquit, affirmans, b. virginem a peccatis omnibus actualibus immunem fuisse, sed nolens facere de illa mentionem, propter honorem Domini.* Sed Romanenses hodie ab Augustini modestia longe recesserunt, qui tanquam certissimam veritatem hoc asserunt, & conciliaribus canonibus inferunt, ut jam vidimus. Pie certe credimus, b. virginem ab omni peccato actuali graviori immunem fuisse, in pauciora etiam venialia, quam quisquam alius sanctorum, incidisse; sed absque ullo certo & perspicuo script. fundamento, & constanti veteris ecclesiae consensu, eam ab omni omnino peccato actuali liberare non audemus. Immo plus satis audacem esse romanam Ecclesiam affirmamus;

mus, quae hodie id, ut certum & de fide, statuit, crediqve imperat.

Contendit quidem, ut supra innui, multis argumentis A. Vega lib. 19. cap. 21. *posse justos, per Dei gratiam, per totam vitam omnia peccata venialia vitare*, non tantum singula seu divisive, sed etiam collective; intelligit autem per gratiam, communem, sine speciali privilegio, ut recte Suarez observat, illius mentem explicans, alias, ut Suar. inquit, frustra laboraret. de Gr. lib. 9. cap. 8. n. 13. Sed haec illius sententia, ut de scriptura & Patribus nihil nunc dicam, plerisque Romanensium improbatur, cum definitione etiam Concilii trident. supra dicta iisdem non satis congruere videtur, quicquid ille contra sudet cap. ult. illius libri. Vide Suarez. l. c. Audi & Vegam ipsum cap. 21. dicentem: *Quoniam autem hoc novum & durum plerisque videbitur, sicut & mihi saepe visum est, adnitar & c.* Immo communiter sentiunt Romanenses, nullum sanctorum vitare posse omnia venialia peccata per longum vitae tempus. Suarez l. c. n. 26. Ex quibus, inquit, colligitur, *neminem vitasse seu vitare posse omnia venialia peccata per longum tempus, etiamsi non sit totius vitae.* Hoc, ait porro, non est tam certum, sicut de toto tempore vitae; nihilominus tamen haec illatio est communiter recepta, & mihi videtur consequenti ratione omnino tenenda. Sed alias incertas & temerarias, immo periculosas & perniciosas de temporis mora longiori vel breviori (quoad actualement omnis omnino peccati vitationem, vel etiam vitandi potentiam) scho-

larum quaestiones & decisiones missas facio; & quisquis cum timore & tremore salutem suam operari satagit, idem facito.

Pag. 146.) Sed cum nemo sanctorum nec tota vita, neque etiam longo vitae tempore, peccata omnia & singula, etiam venialia, vitare possit, ut jam dictum est, perperam Bellarminus, & cum eo alii Romanensium multi, *legem Dei κατ' ἀνθρώπων, quasi simpliciter atque absolute, hic servari posse contendunt*, eo quod *peccata venialia, sine quibus non vivimus, non sunt peccata simpliciter*, ut inquit Bellarminus lib. 4. de Justificatione cap. 14. *sed imperfecte & secundum quid, neque sunt contra legem, sed praeter legem, ut S. Thomas recte docet.* Verum sententia haec omnino a vero dissentanea est: peccata enim venialia vel omnino non sunt peccata, vel recte legi Dei contraria sunt, cum omne peccatum sit ἀνομία, vel legis transgressio 1. Joh. 3. 4. Neque enim intelligi quidem peccatum potest, quod non sit alicujus legis violatio: *peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei*, Augustin. contra Faustum lib. 22. cap. 27. *Omne peccatum contra mandatum Dei praesumitur*, Bernard. de Praecepto & dispensatione cap. 14. Inter ipsos etiam Romanenses idem censet Vega (confitente ipso Bellarm. l. c. sect. Respondeo) lib. 14. cap. 13. scribens: *Distinguunt & alii* (intelligit autem Thomam 1. 2. q. 88. art. 1. & 2. & sectatores ipsius, ut in margine notat) *peccata venialia a mortalibus, quod haec contra mandata sunt, illa vero leves quaedam culpaе duntaxat,*

κατ'

rat, praeter ipsa commissae. Verum hanc sententiam permulti Scholastici impugnant, & contra mandata illa esse affirmant, eorumque sententia communior nunc videtur in scholis. Vide & propositionem primam, quam paulo infra ponit: Et decet, ubique ut nostros sermones & scripturis & sanctorum Patrum verbis attemperemus. Quae apud auctorem ipsum lege. Quibus tamen paulo post subjungit quaedam animadversione digna. Adde Vasquez, in 1. 2. disp. 212. cap. 2. n. 5. Estius in 2. Sent. dist. 35. sect. 2. fuse probat, tum ratione, tum auctoritate, venialia peccata esse contra legem Dei. Immo Joh. Bapt. Desbois, Bellarmini brevior, cap. 14. hujus libri, hanc Bellarmini distinctionem non probavit. Vide marginem, ubi ad illa verba, Et si dicantur peccata, venialia scilicet, contra legem, haec habet: Si enim vere peccata sunt, quomodo non contra legem aliquam? cum peccatum sit praevaricatio legis. Et in contextu: Pag 147.) Nam sive veniale peccatum sit supra legem (scribendum fuit, prater legem) sive contra, nusquam justus, dum venialiter peccat, legem dicitur implere. Aliis nunc citandis supersedeo; exactior enim huius rei consideratio alterius est loci. Loquendo igitur de absoluta legis, etiam secundum illius rigorem, impletionem, non sunt duae diversae quaestiones, ut affirmat Bellarm, cap. 12. sect. At Kemnitius, utrum praecepta servari possint, & utrum possit homo vivere absque peccato, sed una eademque. Neque unquam aliter sensit Augustinus, in omnibus suis contra Pelagium scriptis, ut neminem in iisdem versatum latere potest.

*Legem tamen consideratam non rigide, sed κατ' ἐπιείκειαν, seu pro modulo nostro, & viribus, quas in hac vita habemus, κατὰ μέτρον ὁρῶντας τῷ Χριστῷ, ut inquit apost. ad Eph. 4. 7. & quoad eum legis praestationis gradum, quem Deus foedere evangelico a nobis praecise requirit, ut promissae remissionis peccatorum & salutis aeternae participes fiamus, impleri posse, negari non potest, neque etiam debet. Quicquid enim Deus alias juxta rigorem a nobis postulare potest, tamen ὁ πατὴρ τῷ υἱοῦ ἰσοϋμένῳ, in Christo, foedere gratiae nihil postulat, nisi secundum ἐπιείκειαν, & vires, quas dedit, postulato semper proportionatas. Neque enim adeo praecise nobiscum agere vult, ut damnare velit, si vel in minimum delictum aliquod incidamus, vel non in summo perfectionis gradu Deum amemus, sed pro paterna sua bonitate & indulgentia, omnia infirmitatis delicta condonare paratus est, & crimina etiam gravia, si modo seria poenitentia, & propositum studiumque ea vitandi non leve, non desultorium, non inaccuratum, sed quale ipsi Deo probatur, interveniat, ut recte Remonstr. Apol. cap. 17. pag. 158. dicunt: *Hoc totum, quantum est, gratiae Christi acceptum referimus.**

Hoc clarissime docent scripturae Matth. 11. vers. 30. *Fugum meum suave est, & onus meum leve, 1. Joh. 5. 3. (pag. 148.) Haec est charitas Dei, ut mandata ejus servemus, & praecepta ejus gravia non sint, Luc. 1. 6. & alia innumera script. loca, quae*

quae non tantum de potentia, sed etiam de actu legem modo praedicto praestandi, loquuntur.

De Patrum sententia dubitari non potest, qui Deum justum & bonum, *simpliciter impossibilia nobis praecepisse* sub poena damnationis aeternae, constanter negant. Singulorum testimonia hic congerere, ut brevitati consulamus, & quia res ipsa omnibus, qui in Patrum scriptis non sunt plane hospites, certissima & clarissima est, non libet. Nos etiam hoc labore levarunt plurimi alii viri doctissimi, non tantum romanae partis, sed etiam Protestantium. Inter alios Gerh. Joh. Vossius Hist. pelag. lib. 5. parte 1. antith. 6. pag. 497. qui etiam, quod Bernardus serm. 2. in vigilia natalis Domini, & supra Cantica serm. 50. atque ante Bernardum Augustinus etiam ipse dixit lib. de Sp. & lit. cap. 36. *Hoc in illa vita complebimus.* & de Actis cum Foelice manich. lib. 2. c. 11. *Data est enim lex superbis hominibus, &c. Deum impossibilia plena praestitu in hac vita praecepisse,* cum eo, quod reliqui Patres, atque ipse in primis Augustinus contra affirmant, *posse per gratiam legem hic impleri*, haud difficulter conciliari posse, ostendit duplici legis, duplici item virium nostrarum consideratione adhibita. Notatamen obiter, lector studiose, in hac antithesi pag. 487. (vel 500.) circa finem, sermonem illum 191. de Tempore, qui ut Augustini citatur, & quo Hieronymi sententia lib. 1. adversus Pelag. mandata Dei non a singulis, sed ab omnibus tantum in communi servari posse, ut blasphema & ex-

crabilis damnatur, Augustini non esse, ut putavit Vossius cum aliis, sed libellum quendam Pelagii, ut observat R. Vsserius in Gotteschalci Historia nuper edita cap. 1. pag. 13. Pro communi Patrum sententia accipe verba Concilii 2. arausic. can. ult. *Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quae ad salutem pertinent, possint & debeant, fideliter laborare voluerint, implere.* Vbi adimpletionem intellige non rigidam & exactam, ut saepius monui, sed pro modo iustitiae, quae huic competit vitae, ut loquitur August. lib. de Sp. & lit. cap. 36. Appellant * alii, nec incommode, perfectionem partium, quae statui viae congruit, & imperfecta quaedam perfectio est, (ut loquitur pag. 149.) Hier. lib. 1. adversus Pelag. *Haec est hominis vera sapientia, imperfectum se nosse; atque, ut ita loquar, cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est*) alteram autem, quae post hanc vitam erit, perfectionem graduum.

Ratione etiam idem efficacissime probatur. Hoc ipso enim potissimum lex seu vetus testamentum ab evangelio seu novo testamento discriminatur, quod *lex venerit sola*, rigide imperans & exigens; *evangelium autem non solum*, sed cum gratia, ac proinde juvans, & vires subministrans idoneas ac sufficientes pro statu viae, ad officia quaecunque illo praecripta exequenda. Vide Ezech. 36. 26. 27. Jer. 31. 33. Heb. 8. 10. Joh. 1.

17. atque

* Alii] Vt Gerh. C. C. p. 1528. Fabricius System. theol. 363.

17. atque alia plurima. Vide & Augustinum compluribus in locis, sed praecipue toto lib. de Sp. & lit. Immo in hoc consentiunt theologi omnes cum veteres tum recentiores, qui recte, quae dicunt, expendunt, evangelium sive legem gratiae, nihil supra vires, quae a Christo conceduntur, tanquam ad salutem aeternam assequendam simpliciter necessarium exigere. Et negare, *perfecte hominem, legem Dei sic consideratam implere posse, secundum vires, quas accepit, contradictionem plane implicat*: hoc enim quid aliud est, quam negare, hominem posse, quod tamen posse affirmatur, sive non posse, & posse?

CAPUT IV.

In quo doctrina capite praecedenti tradita, fusius ex variorum Protestantium aliorumque scriptis confirmatur.

Idem docent multi Protestantes doctissimi, aliique viri moderatissimi. Ger. Joh. Vossius, saepe jam nobis ante laudatus, Hist. pelag. lib. 5. parte 1. antitith. 5. pag. 482. vel 495. *Patres, inquit, (Augustinus scilicet & alii africani) qui ajunt, posse aliquem eo usque, pervenire, ut servet totam legem, Deumque ex tota anima & omnibus viribus diligat, hi considerant legem non rigide, sed κατ' ἐπιμείειαν, pro viribus, quas habemus in hac vita.* Pag. 150.) *Hoc pacto ex omnibus*

bus viribus nostris possumus obedire Deo, quia manifesta esset ἀντιλογία, non posse nos aliquid pro viribus praestare; vel etiam cum sine peccato eos vivere dicunt, illud solum peccati nomine intelligunt, quod vulgi iudicio peccatum censetur, quomodo sine peccato vivunt, qui sine querela vivere dicuntur in scripturis. At Patres, qui contra docent, nec sanctissimos, longo tempore obedire posse legi divinae, hi legem considerant κατ' ἀρετήν, ut etiam in peccatorum veniat censum omnis concupiscentiae titillatio cum levi assensu, & quicquid minus est, quam omni-modi spiritualis vitae perfectio requirit. J. Arminius in Declaratione pag. 320. ad quaest. propositam: *An fideles sub gratia novi testamenti possunt in hac vita legem Dei perfecte servare?* sic respondet: *Si Deus rigide velit in summo perfectionis gradu legem suam observari, non posse hominem legem Dei perfecte praestare; si vero postulet secundum ἐπιεικείαν tantum, vires collatae sunt postulato proportionatae, quod dicendum est, cum evangelico faedere postulet, posse perfectae servari; atque in margine huic quaestioni hoc ex adverso opponit anterotema: *An Deus a consortibus novi testamenti postulet, ne caro adversus spiritum concupiscat, tanquam officium gratiae foederis istius respondens, nec ne?**

Remonstr. in Resp. ad Epist. Ministr. Wala-chrian. pag. 88. 89. *Credunt Remonstrantes, ab homine perfecte legem Dei & ad amissim praestari in hac vita non posse, nec quenquam mortalium praestitisse unquam, disquiri tamen pa-*
tium.

tiuntur, an, quam in evangelico fœdere obedientiam exigit Deus, non secundum iustitiae suae rigorem, sed secundum *inclinat*, eam non possit homo praestare, instructus sufficientibus Sp. sancti viribus. In cuius problematis affirmativam partem, nonnulli nostrum propendent. Idem Apolog. c. II. p. 130. 131. perfectionem istius praecepti, *Diliges Deum toto corde, tota anima*, quatenus nobis fœdere gratiae mandatur, (pag. 151.) negant esse perfectionem arithmeticam aut legalem, si-
ve numeris & gradibus omnibus absolutam, quae naevos, imperfectiones, imbecillitates omnes praecise excludat, sed ethicam, sive morale tantum esse, aut potius evangelicam, quae ex aequo & bono aestimatur, & quae coram exacto Dei iudicio stare non possit, si per exactum Dei iudicium rigidissimum iudicium intelligatur; nam si iudicium intelligatur, quod ad gratiosi fœderis regulam accurate exactum est, quodque juxta eam Deus exigere ac ferre vult, tum, inquirunt, alia ratio est: hoc enim iudicium proprie exactum iudicium non est. Et cap. 15. pag. 152. circa finem; *Hac in re observatio praeceptorum evangelica differt a legali, quod haec plena, rigida, & praecisa esse debeat, & si unum modo interveniat peccatum, nec remissioni nec poenitentiae locus sit; illa vero, ut plena, praecisa & rigida sit observatio, non requirat, dummodo adsit voluntas, nihil unquam faciendi contra ullum legis seu praeceptum seu interdictum, & in melius semper proficiendi. Si enim fiat, ut is, in quo voluntas ista est, incidat in grave ali-*

P 5

quod

quod peccatum, interveniente poenitentia, peccatum istud non imputatur a Deo, & praecedens mandatorum divinarum observatio, propter Christum habetur pro observatione, qua Deo accepta & grata est. Vi de etiam c. 17. pag. 157. 158.

J. Corvinus in Antimolinaco. cap. 34. sect. 8. Diserte, inquit, dico, (in Antitileno sc. pag. 492.) me fateri, neminem esse etiam ex iis, qui maxime sunt regeniti, qui ea perfectione legem Dei impleat, aut etiam implere possit, ut ex ea secundum foedus primum legale, vitam possit accipere: tantummodo dico, regenitos per Spiritum Christi, vitam ita posse secundum legem instituere, ut ad eum obedientiae gradum perveniant, quem Deus ab illis requirit, ut promissae remissionis peccatorum fiant participes. Vide etiam c. 35. sect. 2. P. Baro de Praestantia divinae legis lib. 1. cap. 13. pag. 37. 38. idem docet. R. Thomsonus in Diatriba sua cap. 7. haud procul a fine: Sed, inquires, etiam peccatum omnino vitare jubemur, ergone possumus? Sane lex huiusmodi perfectionem a nobis exigit: sed evangelii doctrina conatu & bono proposito contenta est. Et tamen quis dubitat, hominem in gratia (pag. 152.) posse se τῆς ἀνω-
γεν ὑποκατάστασεως ποτῆς, ut loquitur Pelusiota, ab omni graviore peccato & crimine abstinere? quamdiu scil. intentus est animus, quamdiu chorda nullo vitio laxatur in cithara. Hieron. lib. 2. contra Pelag. & August. serm. 56. de tempore: Sicut sine minutis peccatis nemo unquam fuit, aut esse poterit, ita sine capitalibus criminibus, dante &
arxi-

auxiliante Deo , omnimodis esse possumus & debemus.

R. Fieldus in Append. ad lib. 3. de Ecclesia cap. 11. de Justificatione p. 298. doctrinam Stapletoni super hac re de Justif. l. 6. sequentibus propositionibus comprehensam approbat. Propositiones dignae sunt observatu, ideoque huc adscribere minime piget. Prima: *Renovati & justificati in Christo , gratiam Spiritus sancti accipiunt , qua legem impleant.* Quam propositionem Stapletonus fuse confirmat c. 2. Secunda: *Hac tamen impletio legis non intelligitur necessario & praecise in omnibus mandatis legis, toto tempore & cursu vitae humanae ; sed ille censetur implere legem , satisfacere legi , & in conspectu Dei justus habetur , qui voluntatem & affectum habens implendi , universale legis praecepta eatenus implet , quatenus humana fragilitas , in reliquiis naturae corruptae , per gratiam adjuta , implere in hac vita vel potest , vel solet.* Hanc propositionem egregie confirmat cap. 3. ex scriptura & Patribus. Tertia: *Omnimoda mandatorum impletio , etsi talis in hac vita ad veram justitiam non requiritur , ut omni prorsus peccato careat , tamen talis ac tanta est , ut gravibus illis , & letiferis peccatis omnino carere possit , ac debeat , utcumque levioribus illis & venialibus non careat.* Hanc propositionem copiose probat ibidem. c. 5. Quarta: *Justitia hujus vitae evangelica , etsi non careat omni prorsus peccato , ideoque ex hac parte perfecta non sit , tamen suo modo perfecta est , quia id semper agit , ut careat peccato , proficien-*

ficiendo de die in diem. Lege, obsecro, diligenter c. 6. quo idem uberrime confirmatur. Quinta: *Iustitia bonorum operum in fide, est vera coram Deo iustitia, utcumque mixta peccatis & imperfecta, tum quoad universa mandata implenda, tum quoad modum implendi, Pag. 153.) vereque & plene legi Dei satisfacit, non solum quia quam proxime accedit ad plenam & perfectam iustitiam, aut quia gravioribus saltem criminibus caret, aut etiam quia id agit proficiendo de die in diem, ut omni prorsus peccato careat, & plene satisfaciatur, sed adhuc praterca, quia quicquid deest ad plenam & perfectam adimpletionem, mandata pratermittendo, & venialiter frequenter peccando, sive propter imperfectionem, in modo & ratione implendi, id totum Christi misericordia & gratia indulget atque ignoscit, facitque indulgendo, ut perinde simus coram Deo iusti, ac si universa ad amussim mandata, eademque perfectissime fecissemus.* Haec propositio, inquit Stapletonus cap. 8. ut est cognitu dignissima, & consolatione plenissima, ita ab adversariis hodie non negatur quidem, sed perperam tamen intelligitur. Hanc, inquam, doctrinam Stapletoni praedictis propositionibus expressam, affirmat Fieldus, neminem Protestantium improbare posse. Conqueritur quidem ibidem de fraudibus quibusdam a Stapletono, eodem capite, Protestantibus impactis, circa hanc propositionem; sed quia ad praesentem controversiam non pertinent, de quibusdam etiam eorum supra abunde dictum, nunc silentio praeterimus, Tho.

Thomas Mortonus in Appellatione Protest. lib. 5. cap. 12. hac de re agens sect. 3. propositio- nem illam secundam Stapletoni supra memora- tam laudat, & sect. 4. in quaest. expedienda, hac ipsa distinctione de *observatione legis rigida, & se- cundum ἐπιείκειαν evangelicam*, uti cogitur, ne scripturis & Patribus apertissime contradiceret. Similiter distinguit Fr. Whiteus contra Fishe- rum, jesuitam, pag. 524. & 513.

R. Hookerus de Ecclesiastica politia lib. 5. sect. 48. pag. 285. *Certe quamvis hic immunes esse non possumus ab omni peccato collective, ita ut nulla illius pars in nobis inveniatur, distributive tamen, omnia, magna saltem & gravia actualia peccata, sicut se offerunt, unum post aliud, evitari & possunt & de- bent, ita ut hoc sensu ab omni peccato liberari impossi- bile non sit.* Et cum huic assertioni, ut & aliis nonnullis, Puritani in putida quadam ad illum data epistola contradixissent, respondit pro illo Gul. Covellus; (vide Apolog. art. 9.) sed non sa- tis solide. Pag. 154.) Vid. L. Andreas, episc. wintoniensis, in concione super Deut. cap. 23. 9. pag. 190. super Heb. 13. 20. pag. 586. & super Joh. 14. 15. pag. 621. 622. Vorstius in Apologia pro Eccles. orthodoxis disput. 1. pag. 61. scribit: *Impossibilis est nobis (legis praestatio) aliquatenus, etiam sub gratia constitutis, nempe quatenus hic & praestatio perfectissima, & gratia communis sive ordi- naria intellegitur; sed possibilis tamen eadem lex est per Dei gratiam, idque duplici modo, nempe quate- nus neque respectu communis gratiae, exquisita perfe- ctio*

Etio requiritur, neque respectu hujus perfectionis, gratia singularis sive extraordinaria excluditur. Et in Antibell. p. 632. Evangelici fatentur, praecepta Dei renatis non modo possibilia, sed & suo modo facilia observatu esse, si modo duae istae conditiones adstantur, videlicet primo, non ex propriis suis viribus, sed ex Dei gratia, illos haec praestare posse. Et secundo, quicquid defectus in ipsorum obedientia reperitur, id gratiose a Deo condonari. (Utrumque admittunt Romanenses) Alioqui si de nostris ipsorum viribus, deque summe perfecta illa & perpetua morum integritate, quam lex Dei severe requirit, ex professo agatur, non immerito & facilitas ac possibilitas ista negatur. Vbi nota, non quamlibet perfectionem, sed eam tantum, quae supremi ordinis & numeris omnibus absoluta, (quae vulgo perfectio graduum appellatur) renatis in hac vita non simpliciter, sed plerumque & ordinarie denegari; (Sed, ut hoc obiter dicam, cui, obsecro, mortalium hanc supremi ordinis perfectionem concessam esse certo constat?) quum alioqui perfectio partium, item ea perfectionis species, quae sinceritas vel integritas alio nomine vocatur, iisdem ultro concedatur ab omnibus Evangelicis. Et pag. 633. Dicimus, omnia Bellarmini argumenta eatenus a nobis admitti, quatenus supra dicta duplex cautio in iis habetur.

Idem acriter defendit Seb. Castellio tract. inter Opuscula, An possit homo per Spiritum sanctum perfecte obedire legi Dei? atque etiam auctor tractatus de Justificatione in Opusculorum fine

fin
co
de
ciu
ter
Mo
nu
17.
cap
vid
pac
les,
cap
cat
non
Vb
nec
len
pra
pos
va
nac
nor
lis
perf
sub
vix
non
ge

sine (qui fuit Castellio ipse, ut ex praefatione constat) nisi forte in sententia hac defendenda modum uterque excedat, quod faciunt nonnulli hodie fanatici, integris libris contendentes, *hominem exacte legem Dei praestare in terris, saltem posse.* (Pag. 155.) Videatur & R. Montacutius in lib. saepe ante memorato contra nuperum controversi. abbreviatorem, articulo 17. p. 122. &c.

Archiep. spalatensis de Republ. eccles. lib. 7. cap. 11. n. 235. scribit: *Ante omnia impossibile videtur, ut sanus intellectus quiete percipiat, quo pacto Deus det hominibus leges de se impossibiles, aut in toto, aut etiam in parte, ita tamen ut ex ea parte, qua impossibile sit eas impleri, culpa & peccatum conjiciatur in hominem, eas plene & perfecte non adimplentem.* Deinde in contrarium lego, &c. Vbi ex plurimis script. locis probat, legis Dei necessariam observationem non esse impossibilem. Et n. 236. *Non videtur igitur dubitandum, praecepta omnia sigillatim ex ea parte impleri posse, ex qua a Deo proponuntur ut obligativa, sub periculo & poena damnationis aeternae, circa crimina nimirum, non circa peccata minora.* Quod si humanae imbecillitati sit impossibile aliqua particula, seu conditio, & circumstantia perfectae adimplentionis, eam dicam, aut non esse sub praecepto, ac propterea, si non adimpleatur, vix ullum esse homini grave peccatum, aut saltem non imputari. Et de hac non imputatione intellige Augustinum, ubi ait *Retract. l. 1. c. 12.* Omnia man-

mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoscitur. Postea sic pergit archiepiscopus: Praeceptum itaque diligendi Deum super omnia, quatenus homines obligat, satis adimplebitur, si homo praeferat Deum omnibus, quae habet in hoc mundo, etiam vitae propriae, &c. quod iusti omnes per gratiam praestare possunt. Et paulo inferius: Sensus praecepti, Non concupisces, hic esse potest: Non concupisces actu externo, ne fureris, ne occidas, ne mœcheris; sed nec solo assensu voluntatis interno, ne feraris in furtum, homicidium. Atque hoc non assentiri, per gratiam possibile est. Et n. 240. 241. 242. ad scripturae loca, quae vulgo pro impossibilitate praestationis legis citantur, fuse respondet, numero autem 239. sententiam Romanensium cum sententia Protestantium facile conciliari posse affirmat, si nempe res, quas utrinque asserimus, non verba, quibus eas asserimus, pondereamus. Adscribam auctoris verba, quia observatu digna sunt: Nos (Romanenses) volumus, teneri homines servare praecepta divina, quantum cum divina gratia fieri potest, & hoc tantum sub praeceptum cadere; (Pag. 156.) qua vero ex parte non possumus ea singula servare perfecte, dicimus, id non esse sub praecepto, & ita neque nos peccare in illa imperfectione necessaria. Protestantes dicunt, praecepta ex ea parte, qua possibilia sunt, omnino esse servanda; ex ea vero parte, qua sunt impossibilia, volunt adhuc, ea transgredi, esse peccatum, quia etiam ex hac parte obligativa esse censent; sed tamen hoc peccatum, Christi legis obedientia regi, & nobis non
impr-

imputari. In re ergo ipsa convenimus: idem enim mihi beneficium est, si in me actio aliqua non sit ullum peccatum, atque si sit peccatum, sed non imputetur. Lege & n. 249. 250.

Atque haec de hac controversia sufficiant, in qua, quicquid theologi partium studiosi ultro citroque disputent, hoc certum est, *Deum lege seu fœdere gratiae nihil a nobis praecise postulare, quod non per vires collatas eatenus saltem praestare possimus*, ut Deus ipse clementer & gratiose propter Christum in hac praestatione & obedientia tandem acquiescat. *Deus omnia dat*, (inquit Davenantius, scriptor certe non indoctus, sed in quibusdam plus satis rigidus, in disp. de Justitia actuali cap. 51.) *quae secundum fœdus evangelicum necessario pertinent ad salutem obtinendam; & tamen non dat in hac vita possibilitatem implendae legis.* Quod ut de stricta & secundum legis rigorem observatione verum esse concedimus, ita de praestatione & perfectione ea, quae est cum *ἐπιμελῆ* evangelica conjuncta, falsum esse, jam saepius diximus & probavimus. Sed quid ego in re plana diutius moror?

CAPUT V.

An omnia iustorum opera, quantumvis bona, sint peccati labe aliqua maculata.

EXistimant Protestantes rigidiores, manifestam sibi a Romanensium plerisque injuriam

Q

am

242 *An bona iustorum opera sint peccata*, p. 157.

am fieri, quando ipsis impingunt, quod omnia omnino iustorum opera peccata esse affirmant, & quidem damnabilia, siue, ut loquuntur, mortalia. Vide Bellarm. l. 4. de Justif. cap. 15. atque alibi passim, aliosque romanae partis scriptores plurimos.

Pag. 157.) Hoc tamen se docere profitentur Protestantes ante nominati, quod opera bona iustorum, etsi vere bona sint, Deoque placentia, non sint tamen absolute & pure bona & iusta, atque sine omni peccati sorde, cum iustis, quamdiu hic vivitur, contagio & infirmitas carnis seu veteris hominis semper adhaerescat, & optimis etiam fidelium actionibus talis peccati macula adhaereat, quae in mortem etiam aeternam, eos pertraheret, si ex rigore legis, seposita misericordia, eos judicare vellet Deus. Sed missis criminationibus & recriminationibus, partibus nimium familiaribus, de re ipsa candidè dicamus.

Ingenue & vere Vega de Justificatione lib. II. cap. 40. respondens ad verba Gregorii magni in Job. 9. Moral. cap. 1. *Quia sanctus vir omne meritum virtutis nostrae vitium esse conspicit, si ab interno arbitrio, si districte judicetur, &c.* Et infra cap. 14. *Ut enim saepius diximus, omnis humana iustitia iniustitia esse convincitur, si districte judicetur, affirmat, Si Deus districte opera nostra judicaret, posse dici esse vitia, & iustitias nostras esse iniustitias: quia multa, quae nunc sunt bona opera & iusta & meritoria, ad eam sanctitatem & puritatem ex-*
sta,

Est, quæ Deo deberemus servire, quamque Deus a nobis posset ex rigore exigere, tum propter suam bonitatem, tum propter eximia sua in nos beneficia, vere vitia essent, & mala opera & iniustitiae. Non solum enim verum est, inquit, vitam quorumvis iustorum, multis peccatis venialibus jugiter sordidari & deturpari: sed ipsa etiam perfectorum opera, a bonitate illa longe deficere, quæ deceret nos Deum colere, laudare & honorare. Sunt quippe multis imperfectionibus, quoad hic vivitur, conjuncta, neque tam pura, neque tam sancta & ferventia, quam magnitudo divinae bonitatis & beneficentiae in nos exigeret. Et cum Deus modo, propter eximiam suam in nos dulcedinem & suavitatem, ne ad culpam quidem venialem, eos nobis defectus & imperfectiones imputet, posset tamen culpæ eos nobis tribuere, si districte, & præter suavitatem suam & benignitatem, nobiscum vellet agere. Et in fine cap. Multa nunc sunt a nobis bona opera, & absque ulla macula peccati, quæ tamen, si Deus districte vellet nobiscum agere, vitia & iniustitiae essent, ac mala, & non bona probarentur. Hæc ille. Petrus Coronus Instit. pag. 504. Cum Calvinus scribit, omnia opera nostra, quantumvis bona, peccata esse coram Deo, dicere noluit, id, quod a Deo in nobis est, bonum non esse: (Pag. 158.) sed voluit aut debuit docere, id, quod in nobis vel actionibus nostris, a nobis est, & non a Deo, nihil esse, præter fordes. Quoniam autem ordinarie aliquid nostri semper admixtum est cum opere Dei, quemadmodum videmus scoriam metallo admixtam, propterea

Q 2

justi-

244 *An bona justorum opera sint peccata.*

justitias nostras comparari panno maculato. Atque adeo dici potest, si considerentur a Deo separati a meritis Filii, vel sine misericordia examinentur, vindictam potius postulare, quam remunerationem. Vide Riveti Catholicum orthodoxum, tom. 2. pag. 33. Sed cum Deus semper suaviter & benigne nobiscum agere velit, nec quicquam fœdere evangelico, ut sæpe supra dictum, exigat, quod vires gratiæ collatas omnino excedat, certe nimio plus rigidi & hyperbolici sunt Protestantes ii, qui præstantissima etiam justorum opera peccato inquinata, & ex se aterna morte digna, quanquam per Christi gratiam facta, esse contendunt.

*Sæpe justorum operibus aliquid peccati immisceri, negari non potest; neque etiam negant Romanenses ipsi. Audiatur Suarez in 3. tom. 3. disp. 74. art. 9. 83. Haereticorum, inquit, judicio omnia opera nostra, quantumvis bona, sunt aliquo modo coinquinata, & immunda: quod licet ita universe dictum verum non sit, sæpe tamen ita accidere, non est dubium. Archiep. spalat. vir moderationis studiosissimus, de Rep. eccles. lib. 7. cap. II. n. 255. Non negarim tamen, sæpiissime, non tamen semper, insci opus, vel aliqua vanitate, vel sine humano, vel aliis circumstantiis; & tunc non dubito, opus jam fieri peccatum. Bonum enim ex una integraque causa existit, malum autem ex quocunque defectu, ut est apud * areopagitam, de Div. Nominib. c. 4. p. 216.*

De

* Areopagitam] Dionysium; ut vulgaris fert opinio,

De bonis iustorum operibus longe aliter loquuntur sacrae literae, quam hujus durissimae sententiae assertores. Illae enim ea saepe absolute & simpliciter *bona opera* nominant, item *opera lucis*, *hostiae Deo placentes & acceptas*, *vestes mundas*, *puram & immaculatam religionem*, *byssum*; & qui sancte hic vivunt, *justitiae opera fecisse*, & *vestimenta sua non inquinasse* dicuntur Apoc. 3. 4. bene etiam operantibus *magna*, ut constat, passim promittitur, cum in praesenti, tum inprimis in saeculo futuro, *merces*. *In multis*, inquit Jacob. 3. 2. *offendimus omnes*. Non igitur in omnibus. Mitto innumerabilia, quae in hanc sententiam ex scripturis citari possent; de quibus legantur alii, & ad quae contra sentientes nihil reponunt, praeter inania effugia. (Pag. 159.)

Patres autem ab hac sententia adeo abhorruisse constat, ut ii etiam, qui Pelagii dogma de perfectione hominis in hac vita acerrime oppugnaverunt, licet negaverint, posse hominem justum per omnem vitam, aut etiam longo vitae tempore, omne omnino peccatum evitare, semper tamen concesserint, *aliquanto saltem tempore*, modo diligenter sibi caveat justus, id praestare posse. De Augustini super hac re sententia, & quousque ille progressus fuerit, satis superque paulo ante (pag. 140.) dictum Hieronymus lib. 3. adversus Pelagium: *Hoc*, inquit, *& nos dicimus*, posse hominem non peccare, si velit, *pro tempore*, *pro loco*, *pro imbecillitate corpora*, *quamdiu intentus est animus*, *quamdiu chorda nullo vicio laxatur in citra-*

246 *An bona iustorum opera sint peccata.*

ra. Quod si paululum seremiserit, &c. Et rursus eodem libro: Hoc est, quod dixeram, in nostra esse positum potestate, (per gratiam scilicet adjuta) vel peccare, vel non peccare. Sed hoc pro modo & tempore, & conditione fragilitatis humanae; perpetuitatem autem impeccantiae soli reservari Deo. Nec quia ad breve possum, cogis me, ut possim jugiter: possum jejunare, vigilare, ambulare, legere, psallere; num. quid in perpetuum?

Pugnat etiam haec sententia cum recta ratione. Eequid fere magis injuriose & contumeliose dici potest in Christi gratiam, quae non tantum a reatu, sed etiam a dominio nativae corruptionis nos liberavit, teste omni scriptura, & omnibus omnino theologis consentientibus, quam asserere, nos nihilo minus nihil prorsus vel cogitare vel dicere, vel agere posse, quod purum sit a peccati sorde? Certe, qui sententiam hanc tuentur, licet sibi videantur omnium maxime Dei misericordiam & Christi gratiam praedicare & laudare, revera tamen, sed imprudentes, veteris *Adami & peccati inhabitantis magis, quam Christi illiusque gratiae vires evehunt. Quod enim vim gratiae Christi ad aliquid vel minutissimum & ἐν αὐτῷ prope praestandum, (ut si gemens dicam, abba pater, vel κυρία ἐλέησον) absque omni peccati inquinamento, in futurum tantum seculum, ubi pleraque, quae nunc pro statu vitae praecipiantur, officia cessabunt, rejicere audent, judicet is, in quo recti iudicii vel mica inest, quam absurdum sit id dictu. Quam male, etiam cum,*
recta

recta ratione convenit, *unum idemque opus ex duobus principiis tam adversis*, carne scilicet sive naturae corruptione, & spiritu ejusque gratia, *procedere, ac proinde vere bonum esse* (quod non inficias eunt, qui hanc sententiam mordicus defendunt) & *simul carnis vitio pollutum*, Pag. 160.) *dignum praemio*, divina saltem dignatione, & *simul poena damnationis* ! Frustra respondent rigidiores omnes, nihil esse hac in re contradictionis, nisi eadem opera dicantur bona & non bona ad idem, & secundum idem. Davenantius de Justif. cap. 38. pag. 456. caeterique manifestam ἀντιλογίαν diversi imaginarii, immo plane contrarii respectus non tollunt, sed potius confirmant. Si enim opus aliquod est carnis vitio aliquantulum impuratum, certe non modo non perfecte, sed nec vere & simpliciter bonum esse censeripotest. Nam, ut supra recte ex Dionysii cap. 4. de Divinis nominibus dictum, *bonum opus non existit, nisi ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu vel vitio*. Videantur alii, qui fusius haec pertractant.

Locus ille Iesaeae cap. 64. 6. vel 10. de panno *menstruato*, vulgo notus, ex quo potissimum Protestantes rigidiores sententiam suam apertissime & invictissime probari putant, multorum, etiam doctissimorum, Protestantium judicio, ad rem hanc nihil spectat. Lutherus in annot. in Esa, hunc locum affirmat, *sententiam hanc nihil ad hoc pertinere, quod justitia nostra impura sit* : & recantat, quod aliquando (in Assertionem scil. art. 3.) illum

sensum usurpaverit, aliumque assignat sensum,
 Neque ad hoc Lutheri testimonium rigidissimi
 ipsius sectatores quicquam respondent, cum a
 Bellarm. aliisque oppositum esset, sed tacite prae-
 tereunt. Vide Gerhardum L. de Bonis operibus
 n. 64. & Barth. Battum lib. 3. de Justif. cap. 16.
 pag. 483. J. Calvinus in eundem locum: *Hic se non*
nulli, inquit, torquent, quod propheta de scelerum in-
quinamentis loquens, sine exceptione Judaeos omnes
exprimat, in quibus tamen nonnulli restabant puri
Dei cultores: sed frustra; quia non loquitur de sin-
gulis, sed de universo corpore. Quod cum in-
fra omnes homines abjectum atque extrema clade
affectum esset, panno sordido comparat. Et po-
stea: Hic locus a quibusdam citari solet, ut pro-
bent, adeo nihil esse meriti in operibus nostris, ut co-
ram Deo putida & foetida sint: sed hoc mihi vide-
tur alienum a prophetae sententia, cum de toto ge-
neri humano non loquatur, atque eorum queri-
moniam describat, qui in exilium misi, iram Do-
mini in se sentiebant, ideoque se cum iustitiis suis
panno inquinato similes esse fatebantur. Aug. Mar-
loratus in sua Expositione ecclesiastica in hunc
locum, verba Calvinus recitat, & illius iudicium
probat. Pag. 161.) Musculus in eund. locum:
Solenne erat huic populo, ut de iustitiis legalibus
plurimum praesumeret, quasi per illas in conspectu
Domini mundarentur. Verum nihilo plus habebant
illae mundities, quam vestimentum immundi homi-
nis. Exponunt alii de omni iustitia carnis nostrae.
Vera quidem est haec sententia, puto tamen, prophe-
tam

tam ista magis ad populi hujus impuritatem legalibus vocibus accommodasse. Etenim ob id quoque abominabilis in conspectu Dei fuit, quod, cum corde procul abesset ab ipso, omnem justitiam ceremoniis externis citra fidem metiretur. Vorstius in Antipist. parte 2. pag. 117: De loco autem Esa. 64. tametsi multi aliter sentiunt, non desunt tamen etiam inter nostros, qui in illo explicando facile adversario assentiantur: praesertim cum idem propheta cap. 59. similiter hypocrisin aliosque mores impiorum ita describat, ut se quoque illis accensere videatur. Et in Antibell. p. 735. Locum Esa. 64. de panno menstruato, quem Bernhardus serm. 5. de verbis Esaiæ huc accommodat, nos tamen utpote controversum hic omisimus. Autor (vulgo existimatus Bertius) Epistolæ præfixæ differt. Arminii de vero sensu cap. 7. ep. ad Rom. Apud Esaiam ecclesia judaica multiplici idololatria, defectione a Deo, aliisque infinitis sceleribus inquinatissima, cum a Deo propter istas fœditates graviter puniretur, lamentabunda querens de gravitate pœnarum, simulque etiam exomologesin faciens peccatorum, fatetur inter cætera, justitias suas ut pannum menstruatum esse, designans nimirum optima opera, quæ durante publica defectione sua præstiterat. Hic locus vulgo pernitiosa torsione corrumpitur; allegatur enim perpetuo, ac si sensus illius inferret, excellentissima quæque præstantissimorum Christianorum opera esse, ut pannum menstruatæ. De aliis Protestantibus paullo post dicemus. Archiep. spalat. de Rep eccl. lib. 7. c. 11. n. 255. ait: Quod vero Esaias clamat, omnes justitias

*Q s**esse,*

esse, ut pannum menstruatae, loquitur de scelestis & contaminatis illius temporis, & de iustitiis legalibus festorum, neomeniarum & sacrificiorum, tunc Deo odibilium, ut optime explicat Bellarminus, de Iustif. l. 4. c. 20.

Verum est, Bernhardum in serm. 7. de Verbis Jesaiae & serm. 1. in festo omnium Sanctorum, & serm. de Verbis Origenis, Gersonem parte 3. de Consolatione theolog. & quosdam nuperos romanae partis scriptores, hoc prophetae dictum ad iustitiā etiam sanctissimorum hominum accommodare. Sed 1. illud praeter prophetae mentem faciunt. Pag. 162.) 2. Licet de toto cursu operum Sanctorum loquentes dicant, & quidem vere, iustitiam nostram in hoc seculo plurimis, quae illam quotidie comitantur, peccatis maculari; nemo tamen eorum eo usque progressus est, ut affirmaret, *omnia omnino opera sanctissimorum, peccata foedata esse.*

Quod 2. obijciunt, *opera nostra bona nunquam hic fieri illa mensura charitatis, quam ipsa lex exigit;* proinde absentiam hujus saltem perfectionis debitaе inesse, labem peccati, optimis etiam renatorum actionibus, aspergere. Resp. Renatorum opera, licet ex ea fidei & charitatis mensura hic non fiant, quae ab ipsis jure exigi posset, si Deus cum illis rigide agere vellet, ut supra dictum; non tamen idcirco esse omnia peccato inquinata, quia in quaestione de praestatione legis semper ad mentem Dei praecipientis respiciendum est. Cum igitur non rigidam & in summo perfectionis gradu legis

legis observationē sic a nobis postulet, sed secundum ἐπιεικειαν tantum, & pro viribus gratiae concessis, ut superiori diatriba fuse demonstravimus; opera, quae a renatis hic fiunt, illa fidei & charitatis mensura, quae fœdere gratiae praescribitur, & nobis possibilis est, atque in qua Deus gratiose acquiescit, a peccati macula & reatu omnino immunia sunt. Vnde facile apparet, quid respondendum sit ad illud Augustini lib. de Perfectione justitiae cap. 15. *Peccatum est, cum vel non est charitas, quae esse debet, vel minor est, quam debet;* & ad alia quaedam, quae in eandem sententiam tum ex Augustino, tum ex aliis nonnullis Patribus vulgo objicit solent. Peccatum certe esset *minor dilectio, quam esse debet,* etiam proprie, si Deus nobiscum summo jure agere vellet. Cum autem Deus, miserator generis humani, nunc suaviter & benigne propter Christum agat, peccatum omnino non est stricte loquendo, sed tantum in lata vocis peccati acceptione, pro defectu vel imperfectione. Vide supra, pag. 91. Et audiat Augustinus lib. de Spiritu & litera c. 36. *Sed dici potest quaedam justitia minor huic vitae competens, qua justus ex fide vivit, quamvis peregrinus a Domino: & ideo per fidem ambulans, nondum per speciem. Non absurde dicitur, etiam ad istam, pertinere, ne peccet: neque enim, si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plene perfectaeque debetur, jam culpae deputandum est. Aliud est enim, totam nondum assequi charitatem, aliud, nullam sequi cupiditatem.* Pag. 163.)
Quamobrem debet homo, quamvis longe minus amet Deum,

Deum,

Deum, quameum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum: sicut etiam in his, quae adjacent sensibus corporis, potest oculus nullis tenebris delectari, quamvis non possit in fulgentissima luce defigi. Quae apud S. antistitem legantur: dignissima enim sunt observatu.

Quod 3. objicitur, *optimas etiam justorum actiones non vacare motu aliquo malae concupiscentiae, ac proinde peccati non esse expertes, nae, id falsum est: ut nihil nunc dicam, quatenam sit illa concupiscentia, quae praecepto illo, Non concupisces, juxta tenorem foederis evangelici intellecto, ut peccatum vetatur, quae de re supra dictum; & videatur vel locus Augustini jam proxime citatus; nimisque audax & hyperbolica est illa Davenantii, viri alioqui perdocti, assertio de Justitia act. cap. 34. pag. 427. Qui in bonis suis actionibus (omnibus,) hanc peccati (concupiscentiae scilicet, quam malum quinquies appellat) adhaesionem non sentit, illum ego nunquam vel unam actionem bonam edidisse sentio. Quam sententiam ipse Ambrosius, quem eo ipse loco citat ad illam probandam, manifestissime refellit, lib. de Fuga seculi cap. 1. inquit: Frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum effusio mentem occupat, ut, quod studeas vitare, hoc cogites animoque volvas. Quod cavere, difficile est homini, (scil. semper vel diu) exuere autem (scil. omnino,) impossibile. Fideles hoc quidem semper agere debent, ut carni in insidiis semper positae, & ad rebellionem natura sua pronae, aditus omnes obstruant, (ut recte*

recte Remonstr. in nupera Apol. cap. II. pag. 128. 129.) ne ad reluctandum incitetur, quod sine perpetua & sollicita cura fieri non potest; *sed in omni opere, etiam hominis sanctissimi, carnem actu reluctari, vel concupiscere adversus spiritum, falsum est.* Natura enim habitus, (gratiae scilicet) id redarguit. Et habitus proprium est, efficere, ut voluntas actiones, quae antea ei molestae & graves erant, facile & libenter velit faciatque. Nec apost. ad Galat. 5. 17. affirmat, (ut vulgo rigidiores putant) carnem actu semper in regeitis adversus spiritum concupiscere, sed tantum carnis eam esse naturam, ut, quando concupiscit, adversus spiritum concupiscat; contra vero, spiritus eam esse naturam, ut non concupiscat, nisi quod carni contrarium est, ut Remonstrantes loco citato vere ex parte affirmant. Immo ipsa apostoli verba hoc manifeste probant: Pag. 164.) *Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem: haec autem inter se sunt opposita, ut non, quaecunque vultis, ea faciatis: Non enim* (ut recte Staplet. de Justif. lib. 6. cap. 20. circa finem) *dicit apostolus, nos nulla prorsus facere, quae volumus, sed non omnia facere, quae volumus. Hoc enim non est facere, quaecunque volumus facere. Quia videlicet interdum etiam, quod nolumus, id facimus, scil. concupiscimus.* Damus ergo libenter, carnem seu carnis concupiscentiam saepe in regeitis adversus spiritum moveri, in quibusdam saepius, in aliis vero minus saepe, pro majori vel minori in gratia profectu; sed sem-

semper & necessario in omnibus etiam obluetari spiritui, negamus. Quaedam enim ab iis saltem, quos scripturae *adultos*, & (comparate, ratione imperfectiorum) *perfectos* vocant, absque omni lucta & animi aegritudine, immo cum magna laetitia fieri, negari non potest. Reclamat enim scriptura compluribus in locis; reclamat etiam ipsa multorum fidelium experientia assertioni contrariae.

Sententia haec rigida multis etiam doctissimis Protestantibus aliisque viris moderatissimis semper improbata fuit. Zwinglius in Expositione fidei tom. 2. fol. 558. ait: *Ex nostris quidam* (Lutherum aliosque nonnullos cum illo sentientes intelligit) *παράδοξως* *asseruerunt, omne opus nostrum esse abominationem.* Jacobus Covetus, verbi minister in ecclesia gallica Basil. in Apol. de Justif. contra A. Lescauleum, ejusdem ecclesiae seniore, (lege, lector, narrationem brevem litis hujus ortae Basileae anno 1590. impressam Paris. anno 1597. in qua certe miser hic homo miserrime, ut quod res est dicam, ab adversariis suis habitus fuit) pag. 78. *Interea tamen, ex quorundam bonorum virorum consilio, jam mihi est admonendus lector, nobis nunquam in mentem venisse, ea sententia, quae extat Es. 64. v. 6, abuti adversus bona opera, in qua dicuntur omnes justitiae nostrae similes esse sordidissimo panno, quasi id, quod bonum est in bonis nostris operibus, & a Spiritu sancto proficiscitur, vellemus pro re sordida & immunda haberi. Quod si quis superbia inflatus, sua opera Deo offerre velit, quasi*
legi

legi & iustitiae eius satisfaciencia, ut scil. illorum merito coram ipsius tribunali iustificetur, futurum, ut Deus illa in exquisitissimo iustitiae suae speculo considerata, non puriora esse iudicet, quam est pannus menstruatae. Nec dicimus simpliciter, bona nostra opera coram Deo consistere non posse, immo speramus fore, ut propter ejus misericordiam subsistant. (Pag. 165.)

Multa hic aliena & impotentia admisceri vides, lector, negari non tamen posse, quin bona opera nostra, juxta legem Dei, τῇ ἐπιεικείᾳ temperatam, Deo grata sint, atque in extremo iudicii coram throno gratiae consistere possint.

Arminius in Articulis perpendendis tit. de Operibus bonis fidelium: 1. *An de bonis operibus fidelium vere dicatur, immunda esse instar panni menstruatae, eisque competat dictum illud Esa. 64. 6. vel 10. Omnes iustitiae nostrae sunt, sicut pannus menstruatae?* 2. *Quo sensu recte dicatur, fideles in quovis opere bono peccare mortaliter?* In cap. 7. ad Rom. p. 11. *Regenitus, non quae carni & concupiscentiae adlubescunt, sed quae Deo grata sunt, facit. Non semper tamen citra interruptionem; impingit enim aliquando, labitur, aberrat, peccat, sed subinde & plerumque.* Et pag. 90. *Inspiciantur interpretes nostri, Calvinus, Musculus, Gualterus, &c. & constabit, totum istum locum Esa. 64. v. 6. etiam quod ad antecedentia, male a multis citari ad probandum, quod volunt. Remonstrantes in Considerationibus circa Confess. belgic. in art. 24. Vbi locorum scriptura doceat, non posse a nobis praestari bona*

256 *An bona iustorum opera sint peccata.* p. 166.

bona opera, quae non sint carne inquinata & poena digna? *An non distingvendum sit inter imperfectionem & iniquationem? An tituli, quibus sancti eorumque opera insigniuntur, in scripturis cum hisce iniquationibus rite conveniant? An ergo fideles in quolibet opere mortaliter peccent? Vide scripta historica Remonstr. pag. 95. Et in Consider. in catechesi. heidelberg. ad Esa. 64. Resp. 62. An opera regnitorum, quamvis ex ea fidei & charitatis mensura non fiunt, quae ab ipsis jure exigí posset, peccatis inquinata esse merito dici queant? Cum in scripturis passim opera bona insignibus elogiis ornentur. An non responsionis verba respicere videantur. ad locum Esa. 64. & an is ad rem hanc faciat? pag. 113. Et rursus pag. 126. Quo scripturae loco probabitur, praestantissima nostra opera esse peccatis inquinata? Et num locus ex Esa. 64. citatus ad marginem catechismi, id citra contradictionem doctorum ecclesiasticorum evincat? Quaeri etiam posset, quandoquidem Abrahamus ad mandatum Dei, immolando filium, praestitit obedientiae opus, peccato illud opus fuerit inquinatum? Pag. 166.) Et rursus pag. 131. eadem legere est: Annon locus Esa. 64. de panno menstruato, inepte ad supra dicti probationem adferatur, quippe cum vel ad iustitias legales, vel irregnitorum, vel peccata populi, a doctoribus reformatis communiter accommodetur; immo ipse Calvinus & Marloratus suis ad eum commentariis quasi ex professo hunc sensum impugnent?*

Jo. Corvinus in Antimolinaeo cap. 32. pag. 520. sic Molinaeum alloquitur: Ipse statuit, non tantum ethnico-

ethnicorum, sed etiam regenitorum opera peccatis mortalibus inquinata esse, quae defectus suos habere nos etiam non negamus. Gerard. Jo. Vossius Hist. pelag. lib. 5. parte 1. fuse ex Patribus contra Pelagium differens de imperfectione sanctorum in hac vita, sese intra terminos a Patribus positos semper continet, neminem scilicet per gratiae vires tota vita, aut etiam longo ejus tempore peccatum omne evitare: neque illos unquam egreditur. Vorstius in Scholiis alexicacis contra Sibrandum pag. 180. Addis, omnia, etiam sanctissimorum, opera multis peccatis contaminata esse; idque probare niteris locis illis Esa. 64. 6. Dan. 9. 18. Sed, praeterquam quod nimis hyperbolice loqueris, etiam probatio neutra quidquam valet. Nam prior locus &c. Et rursus pag. 182. Multa hic aliena & impertinentia accumulas, ut fidem semper inquinatam esse in hoc seculo ostendas. Non enim sequitur, quia cognitio quaedam hic imperfecta est, ideo fiduciam quoque obsequiosam, (quae certe notitiam rerum necessariarum praeexigit) peccatis semper contaminatam esse; cum neque omnis imperfectio peccatum sit, neque omnis cognitio ad essentiam fidei salvificae requiratur. Multo minus sequitur, quia sancti quoque interdum labuntur, & quia ipsi Apostoli aliquando (ante Spiritum sanctum acceptum) modicae fidei fuerunt, ideo & illorum fidem perpetuo inquinatam esse, & istos in fide semper debiles fuisse, & quidem necessario.

Autor epistolae, praefixae dissertationi Arminii in 7. ad Rom. Hic locus, ait, Es. 64. allegatur perpetuo, ac sensus

R

sensus

sensus illius inferret, excellentissima quaeque praestantissimorum Christianorum opera, ac proinde etiam ardentissimas preces in nomine Christi fusas, eleemosynas ex animo vere & intime misericordia commoto praestitas, denique & martyrum propter Christum ad sanguinis fusionem usque obitum, esse ut pannum mensuratum, h. e. fœda. Pag.167.) Autor tractatus de Justif. qui extat in fine opusculi Castellionis pag. 42. Sic isti (rigidiores scil. contra quos disputat) omnem hominis justitiam in hac vita imperfectam & porro vitiosam esse tradunt, quia vel ipsa fieri major possit, vel alia major inveniat. Hanc ob causam nullam cuiusquam in hac vita justitiam dignam esse, quae in Dei iudicio iustitiae nomen obtineat. Hanc sententiam ego dico esse plus quam stoicam. Consule autorem ipsum, qui in perfectione nostrae iustitiae in hac vita asserenda modum videtur excedere, ut supra monui. Anonymus ille scriptor, (de quo p.161.) adversus quem Beza Apologiam pro Justif. scripsit, multis argumentis contendit, optimae regeneratorum opera non esse impura & malo admixta. Bezae certe responsiones minus solidae sunt, nec satisfaciunt argumentis oppositis.

R. Montacutius contra quendam rom. partis controvers. breviatorem, art.17. pag.122. Nemo, inquit, renatorum per ordinariam gratiae mensuram unquam vel observavit, vel etiam observare potest omnia Dei mandata, in omnibus & singulis, & omni tempore. Aliquando potest, in quibusdam particularibus, vel forte in omnibus partibus aliquo tempore

tempore, vel in aliquibus omni tempore. Archiep. spalat. de Rep. eccles. lib. 7. cap. 11. n. 255. Bonum opus ab homine ex charitate & divina gratia factum, etiamsi vix possit adeo perfectum esse, quin illi aliquid desit integritatis & summae puritatis, in suo genere tamen potest esse ita bonum, ut Deo gratum sit & acceptum. Talis fuit strages, quam Phinees exercuit, Deo acceptissima. Tale templum a Salomone extructum, Deo gratissimum. Talis Apostolorum praedicatio, & innumerae humanae bonae actiones propter Deum factae, in scriptura laudatissimae. In multis quidem offendimus omnes, Jac. 3. 2. Ergo non in omnibus. Ergo multa adhuc sunt vere bona opera & Deo placentia. Afferere ergo, omnia nostra opera esse peccata mortalia, meas plurimum laedit aures. (Pag. 168.) Non negarim tamen, saepissime, non tamen semper, &c. Verba supra habes p. 158. Legatur totus hic numerus apud autorem ipsum, in quo, ut in plerisque aliis hodie controversis dogmatis, magnum concordiae inter partes procurandae studium ostendit. Erasmus tom. 9. de Lib. arbitr. contra Lutherum pag. 1020. Quum audio, adeo nullum esse hominis meritum, ut omnia, quamvis piorum hominum, opera peccata sint, hyperbole est, Lutheri scil. Quomodo toties legis, sanctos plenos operibus bonis fecisse iustitiam, ambulasse rectos coram Deo, non declinasse ad dextram, nec ad sinistram, si quicquid agunt etiam ex imie pii, peccatum est, & tale peccatum, ut nisi subveniret Dei misericordia, demersurus esses in tartarum etiam, pro quo mortuus est Christus?

R a

Ve.

Verum, ut concludamus, nulli quidem iustorum de ullo opere bono nimium gloriandum est, quasi rigidissimum Dei iudicium sustinere possit: sufficit, iudicium Dei gratia & misericordia propter Christum temperatum sustinere posse; neque tamen, quod alterum extremum est pariter nobis vitandum, gratiae Christi adeo simus ingrati & injurii, ut inficias eamus, per illius vires quicquam omnino hic a nobis praestari posse, quod non sit peccato aliquo modo inquinatum. Medium tenere beati.

CAPUT VI.

Quo paucis, an bona opera, justificent, & de loco famoso ac celebri Jacob. 2. 24. in primis differitur.

Perperam a Protestantibus rigidioribus rejicitur distinctio usitatissima justificationis in primam & secundam. Nam, ut de justificatione prima, quae in omnium praecedentium peccatorum remissione, & gratiae sanctificantis donatione posita est, nihil nunc dicamus, cum de ea sacrae literae passim loquantur, & nos satis superque lib. 2. dixerimus, necessario etiam agnoscenda & admittenda est justificatio secunda, quae consistit in progressu, augmento, & complemento (pro statu viae) iustitiae primum donatae, & in remissione eorum delictorum, in quae quotidie iusti incidunt. Pag. 169) De hac loquuntur scripturae Apoc. 22. 11. *Qui ju-*
stus

stus est, justificetur adhuc. Jacob. 2. 21. ubi dicitur *Abrahamus justificatus ex oblatione filii*, cum tamen diu antea justificatus fuisset; & plurimis aliis in locis, de quibus videantur controversiarum tractatores. De Patrum sententia hac in re quis dubitet? Rigidioribus enim Protestantibus ulterius hic progressi videntur, quam par sit: sed falso, ut paulo post dicemus. Ratio etiam idem non modo svadet, sed & fateri cogit. Cum enim justificatio homini, coram deo, secundum communem omnium, & Protestantium, sententiam, sit remissio peccatorum, & hominis in Dei gratiam acceptatio propter Christum; certe quanto magis homines in fide viva illiusque operibus crescunt & proficiunt, tanto magis coram Deo iusti, illique grati & accepti, ejusque, ut scriptura loquitur, amici sunt, & quotidianorum delictorum veniam facilius hic consequuntur, atque etiam majorem in seculo futuro, ex immensa Dei benignitate, mercedem accipient. Nimis igitur absurda est illorum rigidorum Protestantium sententia, qui non tantum cum caeteris rigidis justificationis ratione formali inhaerentem in nobis justitiae habitum, & emanantem ex eo operum justitiam omnino excludunt, sed etiam *Deum omnia peccata praeterita & futura simul & semel remittere in justificatione nostri*, asserunt.

Justificatio certe actus est continuus, qui est & durat, quamdiu vivae fidei actus durant; interrumpitur vero semper & toties, quoties illi cessant, christianae pietatis officio contrarium postulante.

te. Et quod, sicut quotidiana est offensio, ita quoque remissio quotidiana sit, ut loquitur apud August. tom. 4. auctor libri de Vera & falsa poenitentia cap. 5. diserte docet Calvinus ipse Instit. lib. 1. cap. 14. sect. 10. 11. 12. lib. 9. cap. 1. sect. 21. 22. 23. Bucerus in Defensione reformationis cap. 13. pag. 85. 86. Vrsin. in Catech. palatin. ad petitionem orat. dom. *Remitte nobis debita nostra*, qu. 3. *Cur petenda sit nobis peccatorum remissio?* Pareus de Amissione gratiae lib. 1. cap. 7. pag. 73. 74. Zanch. in epist. ad Dav. Chailletum p. 85. impress. hanov A. 1609. G. Dounamus de Foedere gratiae c. 8. pag. 109. 110. Pag. 170.) R. Abbotus contra Thomsoni diatribam cap. 24. pag. 211. Gerar. Jo. Vossius disp. 2. de Sacramentorum vi & efficacia, n. 44. *Justificatio & sanctificatio sunt actus quidem perpetui, in quo & Deus semper donat, & homo semper accipit.* Synopsis pur. theol. disp. 33. de Justificatione hominis th. 4. Jacksonus de Fide justificante. sect. 2. cap. 8. pag. 256. edit. 2. Perkinsus in Exposit. orat. dom. *Dimitte nobis debita nostra.*

De secunda justificatione paulo rectius, quam alii sentiunt & loquuntur, sequentes autores. R. Fieldus lib. 3. de Ecclesia in append. cap. 11. de Justif. pag. 298. *Affirmat Stapletonus*, (lib. 6. de Justif. c. 8.) *ex sententia Protestantium, nec operationem virtutum, aut obedientiam mandatorum ad secundam justificationem sive ad augmentum, cursum, & processum, & perfectionem justitiae aliquid valere. Sed calumnia est: illi enim justificationem se-*

cun-

cundam statuunt duabus constare partibus, quotidiano scilicet in bene agendo progressu, quo justitia inhaerens magis magisque perficitur, & quotidiana remissione vitiosorum defectuum, qui in actionibus nostris inveniuntur. Idem repetit eod. cap. pag. 312. Montacutius contra nuperum controversiarum breviatorem, art. 18. pag. 142. qui tamen saepe sibi non constat. Vorst. in Schol. alexic. pag. 214. justificationis augmentum & complementum contra Sibrandum pluribus urget. *Quid*, inquit, *justificatio hominis coram Deo aliud est, quam receptio illius in hujus gratiam & amicitiam?* Quanto igitur magis haec, tanto magis & illa proficere atque augeri indies potest, ac solet. *Augescit autem haec pro augmento fidei; ergo & illa.* Fides denique *augescit cum operibus, & ex operibus perficitur, ut ante ex apostolo audivimus.* Ergo quo magis opera bona crescunt, & proficiunt, eo magis ipsa justificatio in hominis animo, immo & coram Deo, perficitur.

Quod ad locum Jac. 2. 24. unde clarissime probatur justificatio ex operibus fidei tum prima tum secunda, ut paulo post dicemus, respondent multi Protestantes, justificationem apud Jacobum necessario intelligendam esse de ostensione justitiae apud homines, non de vera justificatione coram Deo, ne scilicet Jacobus Paulo directe contradicere videatur. (Pag. 171.) Id autem falsum est,

ut ex tota serie contextus apostolici manifeste patet: 1. enim quaerit apostolus in disputationis principio v. 14. *Quae utilitas, si fidem dicat aliquis habere se, opera vero non habeat? num potest fides illa*

eum servare? De ipsa salvatione, qva coram Deo homo vere servatur, & non de ejusdem tantum ostensione, qvis ambigit, *servandi* verbum hic accipiendum esse? Neqṽe igitur aliter verbum justificandi postea in eadem disputatione aliquoties usurpatum intelligi debet aut potest, qvam de ipsa coram Deo justificatione: secus enim apostoli disputatio secum ipsa convenire non posset.

2. Qvae versu 15, 16, 17, 20, & 26. loquitur apostolus *de inutilitate charitatis tantum verbalis, & de fide absque operibus mortua, & de corpore mortuo sine spiritu*, clarissime demonstrant, apostolum hoc unum agere, ut fidem sine operibus, sive fidem mortuam, ad justificandum & servandum coram Deo, prorsus inutilem & inefficacem esse doceat.

3. Qṽod versu 21. 22. loquitur apostolus *de justificatione Abrahami ex operibus*, non esse accipiendum de sola justitiae apud homines declaratione, sed de ipsa coram Deo justificatione, evidenter probatur ex versu 23. ubi apostolus expresse affirmat, impletam esse scripturam, qvae affirmat, *fidem* (vivam & operosam scilicet) *ipsi ad justitiam imputatam fuisse, & ipsum amicum Dei vocatum*, vel pro amico a Deo habitum fuisse per illam justificationem. Neqṽe aliter intelligi potest alterum etiam, qṽod ad propositum confirmandum affertur, exemplum vers. 25. *de justificatione Rahab ex operibus*.

4. Qṽod versu 24. dicitur, *videris igitur, ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantum*, de declaratione justitiae apud homines intelligi non potest, nisi dicamus, declarationem illam

illam fieri non tantum per opera, sed etiam per ipsam fidem; quod fieri non posset, cum nemo alterius fidem, utpote in corde absconditam, videre possit, in se scilicet & per se: per opera tantum eam licet videre aliquo modo, (ut recte Piscator in locum) non infallibiliter quidem, ut scilicet viva & efficax est, sed probabiliter tantum. Vnde versu 18. dicitur: *Ostende mihi fidem tuam ex operibus tuis.*

(pag. 172.) Veteres semper intellexerunt locum hunc de vera justificatione coram Deo, ut saepe ante diximus, & paulo infra plenius dicemus. Protestantes etiam permulti idem censuerunt. Vide Bullinger. in locum. Piscator, alioqui rigidissimus, in Analyti capitis vers. 21. *Non est necesse, inquit, ut dicamus, justificari hic idem esse, quod justificatum esse declarari apud homines. Etenim Jacobum loqui de justificatione Abrahamae coram Deo, planum est tum ex quaestione proposita, quam exemplo Abrahamae confirmat, tum ex loco illo Genes. 15. quem de justis. Abrahamae citat; is enim locus citra controversiam intelligendus est de justificatione coram Deo, ut liquet ex epist. ad Rom. Vide eund. etiam ad vers. 24. Pareus post sententiam de homonymia in verbo justificandi apud Jacobum, pro justificationis scilicet ostensione coram hominibus, diu & acriter defensionem in Comment. ad Rom. 3. dub. 9. & contra Bellarm. hoc l. cap. 18. in Commentario tamen, quem paulo ante mortem anno 1627. in epist. b. Jacobi evulgavit, hujus sententiae infirmitatem clare vidit. In praefatione*

R 5

enim

enim ad Piscatorem ita inquit: *Ad conciliandam ap-
parentem Pauli & Jacobi ἀντιλογίαν*, tam ipsi
(Romanensibus) quam nobis sufficiet ostensio aequi-
vocationis in voce fidei, & neque nobis, neque ipsis
necesse erit, ὁμωνυμίαν in verbo justificandi ulterius
argere. Et in Comment. ad vers. 21. cap. 2. Pau-
lus negat hominem operibus justificari, h. e. a peccatis
coram Deo. Jacobus affirmat, hominem operibus
justificari, hoc est, justum declarari coram mundo.
Haec conciliatio etiam sustineri potest (vide, lector
aeque, quam frigide nunc loquatur) prout in Comm.
nostro ad Rom. cap. 3. dub. 9: & ab interpretibus aliis
saepè ostensum est. Est vero etiam, inquit, alia con-
ciliationis ratio, ex textu evidens & solida. Prio-
rem igitur sententiam nec evidentem, nec soli-
dam esse, satis perspexit. Ita secundae curae sa-
pientiores esse solent. Remonstrantes in Apo-
logia cap. 10. pag. 113. Nec evadunt hunc ictum
censores, quando locum hunc Jacobi cap. 2. 24. promo-
re suo, de declaratione justificationis intelligendum
esse dicunt. Nam praeter multa alia, ipsa verba,
quibus negatur, hominem ex fide tantum justifica-
ri, id perperam dici evincunt. (Pag. 173.) Quis
enim adeo vecors fuit isto seculo, qui cum apostolo
contendere voluerit, an homo justificetur i. e. declare-
tur justus ex fide tantum? Fides enim, quatenus fidu-
cia est, & distincta ab operibus pietatis, non est nisi in
corde hominis. Vorstius in Schol. alexicac. pag.
253. & aliquot seq. & pag. 271. 272. fuisse hac de re
contra Sibrandum differit. Jacksonus de Fide ju-
stificante sect. 2. cap. 6. n. 1. pag. 209. 210. edit.
primae,

primae, hanc prolixè sententiam improbat & refellit. Downamus Theol. pag. 508. Guil. Pembrilius in tract. de Justificatione, sect. 6. cap. 1. pag. 191. 192. & sect. 6. cap. 2. pag. 211. Bucerus in Defensione reform. c. 15. p. 89. 90.

Quod 1. permulti Protestantes, ad tollendum hanc apparentem Apostolorum ἀντιλογία, affirmant, secundum Paulum, hominem justificari sola fide, nempe operante per charitatem; secundum Jacobum, hominem non justificari sola fide, sed tantum fide, nempe otiosa & mortua, & inani potius fidei simulacro, quam fide; sic nullam esse ἀντιφασιν, quia de diversa fide loquantur apostoli, nae illud nihil solidi habet. Nulla enim omnino inter Apostolos ἀντιλογία lectori oculato vel videri potest esse. Verissime enim passim b. Paulus docet, hominem fide justificari absque operibus legis, sed nunquam & nusquam excludit a justificatione nostri, opera in fide Christi fundata, & ex ea profecta: ut satis superque lib. 1. probatum dedimus. Intellexit igitur semper, ex fide viva & quatenus viva est, nos justificari. Atque hoc ipsum est, quod b. Jacobus hic, sed Paulo clarius & distinctius affirmat, hominem ex operibus justificari, & non ex fide tantum. Eadem est fides, considerata ratione formali fidei, de qua uterque loquitur apostolus: Sed Paulus habita ratione fidei, ut actu justificat, & servat, fidei nomine & ambitu etiam opera, interna saltem, ex fide orta, & ad justificandum hominem omni-

omnino necessaria, complectitur; Jacobus vero distincte & explicite de fide & operibus ex ea natis loquitur, atque sic ait, hominem ex operibus justificari, & non ex fide tantum. Vbi frustra ad evadendum argumenti ictum, *particulam* *μόνον* jungi volunt cum nomine *πίστεως* proxime praecedente, quasi dixisset apostolus, *ὃς ἔκ πίστεως μόνον*, i. e. inqviunt, *μόνος*, (Pag. 174.) *non ex fide solum, i. e. sola vel solitaria & operibus vacua*; non autem cum verbo *δικαίεται*, ne scilicet fide simul & operibus nos justificari dicamur, Nam sententia b. apostoli, tota disputationis serie diligenter perpensa, luce meridiana clarior est: *Videris igitur, quod ex operibus justificatur homo, ὃς ἔκ πίστεως μόνον i. e. ὃς ἔκ μόνον ἐκ πίστεως.* Fidem autem, de qua loquitur Jacobus, non esse inanem tantum fidei professionem, aut vanum fidei simulacrum, ut illi volunt, sed veram fidem esse, seu verae fidei essentiam habere, ex eo abunde patet, quod, licet absque operibus inutilem & mortuam esse eam dicat Jacobus, i. e. inefficacem ad justificandum & servandum, tamen, si bona adsint opera interna & externa, quando fieri possunt, diserte dicat, hominem ex ea fide justificari, eam operibus cooperari, & ex operibus *consummari seu perfici, i. e.* non tantum, ut interpretantur, ejus integritatem & sinceritatem apud homines declarari, sed, quando adjuncta habet opera plene, tum demum coram Deo ad justitiam & salutem, ex immensa illius propter Christum

mise.

miseriordia, valere, denique tunc vivam seu vivificam esse, quae ante non nisi mortua fuit. Haec de inani fidei professione aut fidei umbra, ubi deest vera fides, in genere scil. fidei, vere enunciari non posse, quis non videt? Sed de vera fidei ratione seu definitione abunde lib. I. disputatum est. *Opera ipsam fidei essentiam ingredi*, maxime ἀθεόλογον est, & dictu perabsurdum.

Quod 2. quando apostolus vers. 21. 24. 25. justificationem diserte operibus tribuit, multi Protestantes ante nominati affirmant, *per opera synecdochice seu per metonymiam effecti intelligi ipsam fidem, opera bona parientem, & illis conspicuam*: quam rationem conciliationis Apostolorum Dav. Pareus in Comment. in locum ait ex textu evidentem & solidam esse, inane tantum effugium est. Sic enim apostoli sensus erit, uti illum effert Piscator in locum: *Homo justificatur ex operibus, i. e. ex tali fide, quae conjuncta sit cum operibus, & non ex fide tantum, i. e. non autem ex fide, quae operibus caret*. Hunc sensum verborum apostoli, Deus bone, quam insolentem & absurdum, ut tueatur, non veretur taxare hanc apostoli locutionem, ut impropriad: *Quare*, inquit, *hic est impropria locutio*: Neque enim sensit Jacobus, fidem & opera, tanquam duas diversas causas concurrere ad effectum justificationis producendum. (Pag. 175.) Certe, qui hunc scripturae locum sic interpretantur, scripturam tantum στεβάζει, ut inquit Petrus 2. ep. cap. 3. & detor-

qvent

quent ad dogmata præconcepta mordicus tuenda. *Est dura catachresis*, inquit durissimus & rigidissimus scriptor Sibrandus (Lubbertus) in Comment. ad errores Vorstii pag. 715. hanc Piscatoris aliorumque glossam refellens, *opera per metonymiam effecti ponere pro fide, neque, quod sciam, in scriptura locum habet.* Quum toties hic emphatice & contradistincte *fides* & *opera* ab apostolo nominentur, praesertim vers. 24. ubi dicitur, *hominem ex operibus justificari, non ex fide tantum*; per *opera*, non quae semper hic intelliguntur & appellantur opera, ut quod Abrahamus filium obtulit, &c. sed fidem tantum intelligere, quae conjuncta sit cum operibus, nullo tamen modo ad justificationem concurrentibus, sed justificationem tantum consequentibus; & per *fidem*, fidei tantum umbram, non autem veram secundum fidei rationem fidem, peregrinum & admirabile est interpretamentum. Et, si hujusmodi in scripturarum interpretatione pro libitu fingantur & admittantur tropi, quid certi in religione nobis relinquetur?

Quod 3. Bellarm. cum permultis aliis Romanensibus, (de quibus vide Suarez, de Gratia lib. 8. cap. 22. n. 13.) ad hos Apostolos conciliandum, affirmat, *Paulum de prima tantum justificatione loqui*, quia homo scilicet ex impio fit justus; *Jacobum de secunda*, quia justus efficitur justior: & ideo recte Paulum dicere, *justificari hominem sine operibus*; Jacobum, *justificari ex operibus*, id rejiciunt

ciunt, & prolixè refellunt multi alii doctissimi Romanenses, ut Gabr. Vasquez in 1. 2. tom. 2. disput. cap. 8. Cornelius a Lapide in cap. 4. ad Rom. vers. 3. *Melius*, inquit, *censent alii*, tam Paulum, quam Jacobum de utraque justificatione, prima scil. & secunda, loqui. *Primo, quia uterque producit justificationis Abraha exemplum; hac autem justificatione Abrahae tam de prima quam secunda accipi debet. Secundo, quia Jacobus profert exemplum Rahab, qua impia erat & meretrix. Ergo cum ipse ait. eam adeptam esse justitiam, primam intelligit. Estius in cap. 2. Jacobi vers. 21. Quod aliqui pro conciliatione dicunt, Paulum agere de prima justif. & Jacobum de secunda, parum solide videtur dici; nam & ad primam justificationem opera fidei requiruntur, de quibus loquitur Jacobus: (Pag. 176) & ad secundam justificationem inutilia sunt opera legis, de quibus Paulus. Suarez de Gratia, l. c. n. 19. Multi graves auctores putant, utrumque apostolum loqui de utraque justificatione. Bellarminus ipse, qui contendit, Jacobum loqui de secunda justificatione, affirmat tamen, probabile esse valde, Rahab (cujus exempli meminit Jacobus) usque ad illud tempus, quo suscepit nuncios Josuae, fuisse non solum meretricem, sed etiam infidelem: Sed ab eo tempore credidisse in Deum, & tum primum justificatam. lib. 4. de Justif. c. 18. sect. ult. Multo rectius Suarez n. 15. Verissimum est, quando Rahab nuncios suscepit, & alia via ejecit, jam fuisse justificatam a peccatis, & vocari meretricem, quia talis antea fuerat,*

fuerat,

fuerat, & fortasse in populo talis esse credebatur; non quia coram Deo in illo statu, vel peccato, adhuc permaneret. Id ipsum etiam censent multi Protestantes contra alios rigidiores, quorum nomina & testimonia brevitatis causa nunc omitto.

Nulla igitur alia solida Jacobi verba explicandi & cum Paulo conciliandi ratio relinquitur, quam haec, quam supra saepe exposuimus, *Paulum a negotio justificationis excludere tantum bona opera, quae fidem Christi praecedunt, & ex sola legis cognitione profluunt.* Quandoquidem contra Judaeos illi instituta erat disputatio, qui legem sibi ad justitiam & salutem sufficere existimabant. *Jacobum vero de operibus loqui fidem consequentibus, & ex illa natis, atque ab ea derivatis; sine quibus utique (ut recte Estius in locum) fides inutilis est.* Ex hujusmodi igitur operibus, inquit ille, homo justificatur, tum, quia per ea, tanquam per actualem justitiam, est & declaratur homo vere justus, eoque nomine Deo gratus, tum quia per ea necesse est justitiam conservari; denique quia per opera augetur, roboratur & perficitur justitia. Sic cum Paulo Jacobum conciliat multis locis S. Augustinus, ut in libro de Fide & operibus cap. 14. de Praedestinatione Sanctorum cap. 7. in Praefatione enarrationis in Ps. 31. Atque hunc etiam concordiae modum (inquit Suarez loco cit. n. 21.) indicat Anselmus ad Rom. 4. & Thom. eundem breviter insinuavit 1. 2. q. 5. art. 7. ad 3. aliique

aliique, etiam multi Romanenses. De quo videntur ipsi in locis a Suarez aliisque signatis. (Pag. 177.) Hoc tamen certissimum est, quod sic ut fides in toto justificationis nostrae negotio sine operibus ad justificandum inutilis est, ita etiam opera sine fide: *fidei tamen partes posteriores semper sunt, utpote dirigentis & operantis*, ut loquitur Estius ad vers. 22. Certissimum etiam est, quod opera nostra, ex fide etiam profecta, nullo modo proprie, seu ex condigno, ut loquuntur Romanenses, *justitiae sive gratiae justificantis incrementum, nedum aeternam gloriam mercantur*, ut lib. seq. cum Deo fusius demonstrabimus. Atque hic hujus libri finis esto.

Episcopi Ecclesiae anglicanae in Catholica Institutione, edita tempore Henrici VIII. de Justificatione.

Bona opera, quae a justificatis fide viva efficiuntur, valent ea quidem, tum ad fidei & charitatis incrementum in nobis, tum ad justificationis nostrae augmentum & conservationem, ac denique aeternae salutis adeptionem.

Enchirid. colon. de Justificatione.

De hisce spiritus & fidei operibus, tum quae in poenitentia per operationem gratiae praevenientis justificationem praecedunt, tum quae in ipsa justificatione

S

tione

tionem peraguntur, tum quae justificationem sequuntur, proprie dixit apostolus Jacobus: Videtis, quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum. Jam si forsan in dubium voces, quomodo haec opera, quae fides per charitatem post justificationem operatur, justificationem sequi dicamus, & tamen eisdem hominem justificari cum Jacobo pronunciemus? respondemus, hominem non justificari ad eum modum, (Pag. 178.) ut semel veluti in momento justificatus, alia justificatione a modo non indigeat: quin immo qui justificatus est per gratuitam remissionem peccatorum, & impartitionem Spiritus, dehinc continua & perpetua justificationis auctione indiget, donec hoc corpore exutus, in aeterna vita glorificetur.

(Pag. 179.)

Ad librum quintum Bellarmini
de Justificatione,

In quo de Meritis operum agitur,

CAPUT I.

Sintne opera bona iustorum vere ac proprie meritoria salutis aeternae.

Ruſtra inter partes contenditur, an meriti vox uſpſam in ſcripturis inueniatur, atq; etiam in eccleſia, hoc praefertim ſeculo, ferenda ſit, & non potius in totum damnanda.

Lati-

Latinum *meriti* vocabulum in fontibus, ut constat, legi non potest, licet extet apud veterem interpretem Ecclesiastici, qui liber extra canonem scripturae positus est, cap. 16. 13. ubi pro κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, reddidit ille, non quidem ad verbum, sed tamen juxta communiter receptum tunc temporis in ecclesia loquendi morem, secundum meritum operum suorum. Et ad Hebr. 13. 16. ubi apostolus ait, talibus hostiis εὐαρεσται ὁ Θεός, placatur vel conciliatur Deus, ut aliqui vertunt, vel, ut alii potius, deletatur Deus, placeatur Deo, reddidit ille, Deus promeretur; passive, etsi parum latine, ut inquit Estius in locum, usurpato merendi verbo. Primasius tamen, B. Augustini quondam discipulus, in hunc locum similiter legit, promeretur Deus. (Pag. 180.)

Frequenter tamen legitur in scripturis nomen dignitatis sive ἀξίων & ἀξιόδοαι & κατὰ-ξιοδοαι, ut Luc. 20. 35. 2. Thess. 1. 5. Apoc. 3. 4. Et apud graecos Patres, ἀξία τῶν ἔργων, quibus verbis nihil fere aliud Graeci designare solent, quam veteres Patres latini vocabulis *meriti* & *merendi*. Dico, nihil fere aliud: quia meriti vocabulo proprie nullum vocabulum respondet apud Graecos, ut nec apud Hebraeos.

Passim autem in Patrum latinorum, etiam antiquissimorum, & purissimorum seculorum, scriptis haec vocabula *meriti* & *merendi* legi, quis ignorat? Sed quo sensu, explicet vir doctissimus & moderatissimus, G. Cassander, in Hymnis

mnis ecclesiasticis, ubi ad hymni, *Nocte surgentes*, haec verba, ut *Cum suis sanctis mereamur aulam Ingressi celi simul & beatam Ducere vitam*, sic commendatur: *Vocabulum merendi*, apud veteres ecclesiasticos scriptores, fere idem valet, quod consequi, seu aptum idoneumque fieri ad consequendum. Id quod inter caetera vel ex uno Cypriani loco apparet. Nam quod Paulus inquit 1. Tim. 1. 13. ἀλλὰ ἔηλεήην, quod vulgo legitur, misericordiam consecutus sum, vel, ut Erasmus vertit, adeptus sum, id Cyprianus ad Iubajanum ep. 73. legit, misericordiam merui. Et multa loca sunt in ecclesiasticis officiis & precibus, ubi hoc vocabulum hoc intellectu accipi debet. Quae vocis notio si retineatur, multa, quae durius dici videntur, mitiora & commodiora apparebunt. p. 179. Adde p. 263. Quae verba more suo, h. e. plane tyrannico, expungi iusserunt hispanici censores. Sed hac de re plenius paulo infra dicemus.

Hoc antiquo sensu plurimi doctissimi Protestantes meriti & merendi vocabula nunquam damnarunt, quin immo ipsi etiam usurparunt, licet quibusdam rigidioribus, ut nimis fastuosa & scandalosa, omnino improbentur, & fugienda, hodie praesertim, censeantur. Apologia confessionis augustanae artic. 20. consistente ipso Bellarm. habet: *Concedimus, opera vere esse meritoria, non remissionis peccatorum aut justificationis, sed sunt meritoria aliorum praemiorum, corporali-um & spiritualium, quae redduntur tum in hac vita, tum post hanc vitam.* Et paulo infra: *Cum*
igitur

igitur opera sint quaedam impletio legis, recte dicuntur meritoria, recte dicitur eis deberi merces. Intel-
ligunt autem semper, ex Dei immensa benigni-
tate mereri. Pag. 181.) Vid. Confess. Württen-
berg. cap. de Bonis operibus. Chemnitius
Examinis parte prima de Bonis operibus, quæst.
4. ait: *Et in hanc sententiam nostri etiam a vocabulo
meriti non abhorrent; sicut etiam Patribus usitatum
fuit.* In Actis colloqvii altenburg. theologi ele-
ctorales pag. 110. & pag. 265. *Hoc sensu Eccle-
siae quoque nostrae a meriti vocabulo, Patribus usi-
tato, non abhorrent; nec tamen ea propterea quic-
quam patrocinantur pontificio dogmati de merito.*
Bucerus in Actis colloqvii ratisb. A. 1546. pag.
597. *Si sancti Patres aut alii per mereri intelligunt
facere ex fide gratia Dei bona opera, quibus Deus
mercedem promisit & rependet, & si per merita in-
telligunt facta ex fide Christi bona opera, quibus
Deus mercedem pollicitus est, & fatentur simul, ea
opera per se, ut bona sunt, h. e. ut facta ex gratia,
nullam tamen omnino mercedem a Deo mereri posse
ex condigno, (quo scilicet significatu & S. Patres bo-
na sanctorum opera merita vocarunt) cum his nos,
de nomine, dum de re conveniat, nihil contendimus.
Nec etiam, si quis talia opera velit vocare merito-
ria.* Nota obiter, lector, manifestam a Bellar-
mino lib. hoc 5. cap. 1. sect. Porro, injuriam fieri
Bucero, quando asserit, hunc negare scriptu-
ram vel Patres nomine meriti usos esse; addere
tamen, si forte Patres hoc nomine usi sint, du-
ram esse in ea voce catachresin. Bucerus enim

pag. 590. & 591. &c. ingenue agnoscit, in Patrum scriptis passim usurpari voces *mereri* & *merita*; sed bona sanctorum opera *meritoria* negat apud Patres appellari, *quod equidem legisse*, inquit, *me memini*. Et si apud aliquem attributa bonis operibus haec appellatio, scil. *meritorii*, reperiatur, eo durior est illa catachresis. G. J. Vossius in Thes. theol. de Bonorum operum meritis, haud procul a principio: Nos *merendi* vocabulum non in totum quidem damnare ausi sumus, ut quo tum veterum plurimi utantur, tum Ecclesiae reformatae usae sint in Confessionibus suis, augustana dico & wittenbergenfi. Subdit autem continuo, in gratiam rigidorum, haec: *Nihilominus potius cum scripturis loquendum putamus, praesertim cum meriti vox ambigua sit, ac nostro imprimis seculo superbiae nomine periculosa.* (pag. 182.) Similiter & Davenantius in disput. de Justitia operum cap. 53. pag. 569. *Non igitur cum Patribus, neque cum sanioribus Pontificiis lis ulla nobis erit de nudo meriti vocabulo, (quanquam multo melius & tutius est ab hoc verbo abstinere) sed contra, &c.* Item R. Hookerus Eccles. politicae lib. 5. sect. 72. pag. 391. & Gul. Covellus in Defens. Hookeri art. 6. de Fide & operibus p. 43. 44. Recte & prudenter Cassander consult. art. 6. de Bonis operibus fidelium: *Quo sensu, ait, hoc vocabulo meriti & merendi usi sint Patres, obscurum non est; nempe ut per illud gratiae Dei, ex qua merita omnia oriuntur, nil detrahatur. Quare nihil est, cur aut Ecclesiastici ab hac*

hac loquendi formula & sententia in ecclesia jam olim usitata discedant, aut Protestantes eam tam odiose repudiant & condemnent. Vide Erasmi de Amabili ecclesiae concordia pag. 104.

Sed missa disputatione de nomine *meriti*, ut de re ipsa dicamus, sciendum est, quod* errent plurimi Romanenses, qui bona iustorum opera vere proprieque, i. e. non ex promissione solum, sed etiam iustitiae debito propter aliquam, ut affirmant, operum & mercedis proportionem & aequalitatem, sive, ut verbo dicam, *ex condigno* vitae aeternae meritoria esse contendunt. Distinguit quidem Bellarm. inter quaestionem hanc, *sintne bona opera iustorum vere ac proprie vitae aeternae meritoria?* in quo Catholicos omnes contra sectarios omnes convenire ait, cap. 1. & quam quaestionem tractat primis sex libricapitibus, ut dictum; & inter quaestionem, *an sint meritoria vitae aeternae ex condigno?* quam tractat c. 16. & seq. sed male, quia meritum proprie dictum in formali sua ratione includit aequalitatem vel condignitatem ad illam mercedem, cuius dicitur esse meritorium, ut recte scribit Davenantius de Iustitia operum cap. 60. *Veraratio meriti*, inquit Vasquez. in 1. 2. disp. 213. cap. 6. *in eo posita est, ut opus sit dignum gloria, secundum aequalitatem condignitatis.* Sed hac de re pluribus postea dicemus.

* Errant, J. Walenb. t. 2. § 60.

Hunc Romanensium errorem multi doctissimi Protestantes copiose cum ex scripturis tum ex Patribus confutarunt; quos, quia passim obvii

S 4

sunt,

sunt, lector sedulus adeat. Nos proinde eo labore super sedentes, pauca tantum annotabimus, in quibus Protestantes quidam *non satis clare, neque etiam satis solide*, ad argumenta non nulla a Romanensibus ex scripturis & Patribus opposita respondent, quo solidioribus responsionibus Romanensium oppositionibus plenius satisfiat, & veritas ipsa tanto fortius adstruatur & propugnatur.

(Pag. 183.)

Ad argumentum, quod ducitur ab illis scripturae locis, ubi vita aeterna *merces* nominatur, (vide Bellarm. cap. 2.) Protestantes quidam non sufficienter respondent, *mercedem dici praemium*, quod Deus reddit, *non quia debeatur operibus*, sed quia debetur promissioni. Certe quicquid Deus, vel in hoc seculo vel in futuro, atque hoc maxime, nobis promisit donare, non aliunde primo, quam ab ipsius immensa & impromerita gratia & benignitate, profluxit. Sed cum nec promiserit dare, neque juxta promissum reddat, nisi bene operantibus, (de adultis loquor) vitam aeternam, necesse est in considerationem aliquam veniant, saltem in rei promissae redditione, opera bona, juxta conditionem requisitam praestita, & rationem aliquam habeant causae suo quodam modo efficientis, & ut Patres loqui solent sensu innoxio, *merentis*, nempe impetrantis; praesertim cum id, quod redditur, toties *mercedis* nomine in scripturis insigniatur. Recte Bucerus in Actis colloquii ratisbon. pag. 517. *Illud ergo solum in hac quaestione*

de

de mercede bonorum operum controversum est inter nos, an sit in iis aliquod meritum ea condignum mercede, quam eis Deus retribuit, & maxime vita aeterna. Et pag. 568. Sanctis bona operantibus reddi vitam aeternam etiam coronae & mercedis nomine & loco, ultro nos semper dedimus. Vere Archiep. Ispalat. de Rep. ecclesiast. lib. 7. c. II. n. 256. Gratia mera est, quod Deus promittat operi nostro mercedem: non enim ulla ratione tenetur. Sed non satis scripturis consentaneae, ac proinde dubitanter ac timide haec subiungit: *Et sic non operi nostro, sed suae gratuitae promissioni debetur, & fortasse redditur merces.* Concil. arauf. 2. quod adversus gratiae adversarios celebratum fuit, can. 18. *Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant.* Debetur igitur merces etiam operibus, sed propter promissionem primum gratiose factam & conditionem requisitam pro modulo nostro, juxta vim gratiae concessae, a nobis praestitam; eatenus saltem, ut obedientia nostra Deo propter Christum probetur. Vide August. serm. 16. de Verbis apostoli.

Pag. 184.) Respondent alii Protestantes, vitam aeternam mercedem appellari non proprie, quoniam vita aeterna in scriptura vocatur & est proprie haereditas. Vide Bellarm. l. cit. Multo clarius & tutius respondet Vossius in Thes. theolog. de Meritis bonorum operum, thes. 8. *Non loquuntur S. literae de mercede, qualis ob dignitatem merito ἀντάλογον, jure mercenario debetur, sed ea, quae non se-*
S s
gnibus,

gnibus, verum laborantibus, ex *ὁμορφίας* ac gratuita promissionis jure confertur. Vnde & haereditas alibi nominatur. Nec haereditatis appellatio ob stare censenda est, quo minus mercedis nomen mereatur: Siquidem & filio adoptivo, qui morem adoptanti sedulo gesserit, & multa illius causa sit perpeffus, sic haereditas jure venit filiali, ut tamen ea, ratione operum, quae is praestitit, & ratione afflictionum, quas subiit, merces possit appellari. Vnde & Bellarm. ipse loco citato: Datur, inquit, vita aeterna ex promissione laborantibus, quod est mercedis proprium; & non datur nisi filiis, quod est proprium haereditatis; ac proinde utriusque, mercedis scilicet & haereditatis, conditionem habet. Utinam hic substitisset Bellarminus, quando affirmat, dari vitam aeternam ex promissione laborantibus, absque illo odioso additamento, quod alibi cum suorum sodalium plurimis defendit, de intrinseca operum condignitate ad praemium. De mercedis apta & vera appellatione, pax facile inter partes conciliari posset.

Quod Protestantium quidam non ipsam vitam aeternam, sed gradum aliquem gloriae celsiorem in ea, tanquam mercedem, operibus nostris reddi affirmant, ut refert Bellarm. loco cit. sect. Ad haec. quod etiam censet archiep. spalat. de Rep. eccles. lib. 7. cap. 11. n. 257. dicens: Vita aeterna ipsa essentialis & gloria donum est mere gratuitum, quod ab aeterno Deus iis, quos in filios adoptavit, non tanquam mercedem, sed tanquam haereditatem praedestinavit; nonnulli quoque Romanenses; (vide Bel-

Bellarmin. cap. 10. sect. 4. *Primum igitur*) id cum sacris literis non satis congruit, quae diserte docent, non tantum gloriae incrementum, sed ipsam etiam gloriam, ut mercedem operibus bonis reddi, Matth. 19. 29. & cap 25. 34. 35. Rom. 2. 6. 7. Galat. 6. 7. 8. & Coloss. 3. 24. ubi ipsa haereditas Dei dicitur reddi operibus bonis, & ἀνταπόδοσις τῆς κληρονομίας, ist est, *merces haereditatis* appellatur. Adde Jac. 1. 12. Immo Deus ipse Gen. 15. v. 1. *merces nostra* dicitur. (Pag. 185.) Certe opera etiam optima proprie & ex condigno non merentur, i. e. suo valore, non exaequant vel infimum gradum gloriae coelestis, nedum ipsam per se gloriam coelestem ac vitam aeternam; propter gratuitam tamen Dei promissionem, etiam ipsam vitam aeternam, & non gradus tantum in ea praestantiores, bonis operibus reddi, negari non potest. Vnde & Pareus ad cap. 3. hujus libri pag. 1241. 1242. deserta responsione Apologiae aug. conf. bona opera scilicet esse meritoria praemiorum temporalium & spiritualium, *sed non ipsius vitae aeternae*, inquit: *Concedamus vero, in praemiis bonorum operum etiam esse vitam aeternam.* Et Vorstius Antipist. part. 2. p. 125. *Quod ad Confessionistas* (ut vocat Pistorius) *attinet, qui non quidem vitam aeternam, sed gradum aliquem eminentiorem in ea nostris operibus nos promereri tradunt, tametsi pro iis duo quaedam facere videntur, unum, quod passim dicitur, mercedem nostram in caelo copiosam futuram, Matth. 5. 12. alterum, quod minus quiddam esse videtur,*

decur,

deatur, gradum aliquem gloriae caelestis promereri, quam ipsam gloriam coelestem; tamen quia verum satis solidum est ad opinionem istam probandam, idcirco nos eorum hac in parte hallucinationem non admodum defendemus.

Quod respondent Protestantes quidam, vitam aeternam non reddi operibus, nisi ut signa sunt fidei, scripturis ex diametro adversatur, quae passim diserte docent, praemium coeleste unicuique reddi secundum opera & proportionem laborum & operum ipsius, & non tantum secundum fidem. Vnde Pareus ad cap. 3. hujus libri p. 12. 42. Nos dicimus, vitam aeternam promitti operibus, non solum ut sunt signa fidei, sed etiam ut sunt obedientia filialis, Patri caelesti debita, seu ut sunt positio conditionis, sub qua Deus filiis haereditatem vitae aeternae donare promittit. Vossius in Thesibus praedictis, th. 10. Eos & nimium dicere putamus, qui mercedem operibus promitti censent, ut causae meritoriae: nec satis dicere judicamus, qui tantummodo, ut signis fidei, promissionem factam arbitrantur, siquidem multa sunt scripturae loca, quibus aliud dicitur.

Ad argumentum, quod sumitur ex illis scripturae locis, quibus ratio seu causa, cur vita aeterna iustis reddatur, ab ipsorum operibus petitur, ut particulae causales, *Quia, Enim, Ideo*, clare demonstrant, respondent quidam Protestantes, (vide etiam Cassandrum, qui in eandem sententiam propendere videtur epist. 19. ad Joh. Molinacum, citatis quibusdam Scholasticis, pag.

1109. quorum ex Cassandro testimonia verbatim repetit archiep. spal. l. cit. c. 11. n. 259. Vide & n. 258.) his locis indicari Pag. 186.) non meritum, neque causam, sed *ordinem tantum, & seriem seu viam salutis adipiscendae*. Sed id infirmum est, ut abunde supra lib. 4. cap. 1. p. 28. ostendimus. Absit tantum ratio causae proprie meritoriae, plurimi doctissimi Potestantes non negant, opera bona causas etiam aliquas esse regni coelestis adipiscendi. Davenantius de Justitia actuali cap. 60. p. 608. *Si omnia, inquit, concedamus, quae in praemis- sis ponuntur, nihil aliud inde deduci potest, quam opera bona esse causas, non juris nostri ad vitam aeternam, sed introductionis in vitam aeternam; neque esse causas meritorias, sed motivas solummodo, juxta ordinationem voluntariam, & promissionem gratuitam ipsius Dei*. Obiter tamen nota, lector, male statuere hunc cum aliis quibusdam Protestantibus, opera bona esse causas non juris nostri ad vitam aeternam, sed tantum introductionis in eam. Quae enim rationem causae habent in introductione nostri in vitam aeternam, necesse est etiam habeant rationem aliquam causae juris nostri ad vitam aeternam, non quidem principalis aut meritoriae, *secundariae tamen & subordinatae*; neque enim dedit Christus hoc jus, τὴν ἐξουσίαν, Joh. 1. 12. nobis, ut filii Dei essemus, nisi in nomen ejus credamus, eumque accipiamus. Fides autem semper intelligenda est viva, & per bona opera efficax, atque etiam quatenus viva & efficax est. Vorstius in Antibellarm. p. 640. *Matth.*

25. 35. aetologia a signis ad signatum, vel a causis quidem ad effecta, sed non tamen a causis principalibus aut meritoriis deducitur. Idem in Antipist. part. 2. p. 126. *A causa generatim accepta ad causam efficientem meritoriam non valet argumentatio.*

Quod attinet ad argumentum sumtum ab illis scripturae locis, ubi praemium bonis operibus ex justitia dicitur esse reddendum, missis brevitatis causa quorundam Protestantium responsionibus minus solidis, (de quibus lege Bellarm.) respondendum est cum aliis, mercedem operibus promissam gratiam quidem esse, seu ex gratia donari, nullo autem modo proprie & ex justitia aequalitatis promeritam; (donum Dei, inquit Apostolus Rom. 6. 23, vita aeterna est) attamen etiam *juste* seu ex justitia distributiva, sed gratiosa, sive gratia temperata, fidelibus bene operantibus, respectu patris seu promissionis divinae, dari. Haec enim non pugnant. (Pag. 187.) Recte Bernardus l. de Gratia & lib. arbitrio, haud procul a fine: *Promissum quidem ex misericordia, sed tamen ex justitia persolvendum est; justum quippe est, ut reddat Deus, quod debet; debet autem, quod pollicitus est.* Idem tamen doctissime simul & sanctissime librum illum sic claudit: *Alioquin si proprie appellantur ea, quae dicimus nostra merita, via sunt regni, non causa (scil. proprie meritoria) regnandi.* Recte Daventius ad hoc ipsum argumentum respondens, inquit p. 610. *Deum dici justum in retributione hujus praemii, & injustum per impossibile supponi, si non retribueret vitam aeternam fidelibus bene operantibus;*

non secundum rationem justitiae proprie dictae, quae meritum condigni infert ex eo, quod aequalitatem supponit inter opus & mercedem, sed secundum rationem justitiae communiter dictae, ex qua meritum non potest deduci.

Remonstrantes in Apologia ad c.2. n.47. recte & fute idem contra oppositam censuram demonstrant: *Aliud, inquirunt, est vitae aeternae praemium promittere, aliud praemium promissum distribuere. Promissio pure pure gratuita est: Distribuire, post promissionem factam, suum cuique praemium pro ratione praestitae conditionis, ad praemium consequendum requisitae, justitiae actus est, tum respectu ejus, qui promisit, tum respectu eorum, quibus promissio facta est. Nec refert, an res promissa sit proportionata labori ejus, cui promissio sub conditione facta est, an non: id enim non ad distributionem, sed ad promissionem considerandum venit. Quod vero dicit censor: Ergo vita aeterna est stipendium potius ac pretium debitum, quam donum gratuitum: nimis est futile. Debitum enim ex promisso impromerito, & gratiosum donum non repugnant; immo eo ipso, quia aliud est debitum ex promisso libero & liberali, adeoque pure pure gratioso, gratiosum donum est & manet. Quod vero ex promisso debetur alicui, id iustum sane est, ut ei detur; quia justitiae est, suum cuique dare. Quod autem mihi debetur, meum est, quocunque tandem modo debeatur, & quaecunque tandem sit. Vide Cyprianum. in serm. de Eleemosyna, Augustin. in psal. 109. Fulgentium lib. 1. ad Moni-*

Moni-

Monimum. Ex praedictis liquido apparet, quomodo solide ad caetera, quae ex scriptura a Romanensibus plurimis urgentur argumenta, respondendum sit. Videantur multi doctissimi Protestantes, qui haec fusius pertractant.

Pag. 188.) Ad testimonia *Patrum*, qui *meriti* & *merendi vocabula*, praesertim de justorum operibus frequentissime, & quidem sensu innoxio, ut supra dictum, usurpant, recte doctiores Protestantes respondent, eos nihil aliud intelligere, quam *opera bona justorum, non absoluta & exacta, quam in se habent, dignitate sive aequalitate ad praemium, sed ea, quam obtinent ex acceptatione & dignatione divina, & ex gratuito pacto*, quod nobiscum facere dignatus est Deus, clementissimus & indulgentissimus pater simul & iudex, mercedem gratiosissime promissam consequi vel impetrare. Atque haec hac de questione dixisse sufficiat.

CAPUT II.

*Quo an fiducia in meritis seu bonis operibus collocari possit, & de intuitu mercedis aeternae in bene operando, paucis disceptatur. Bel-
larum. cap. 7. 8. 9.*

Fiduciam sanctorum apud Deum non ex fide sola, sed etiam ex bonis operibus, quae a fide profluunt, & *merita* a Patribus latinis com-

communiter, ut dictum, appellantur, licet non sint merita proprie sic dicta, nasci atque ali, augeri, & magis magisque in dies confirmari, non negant Protestantes, ut perperam affirmat Bellarminus, & irritum conatu ex scripturis & Patribus contrarium probare satagit. l. 5. de Justif. c. 7. sect. *Haec propositio*. Calvinus ipse Instit. lib. 3. cap. 14. §. 18. haec habet: *Sancti dum se coram Deo recognoscunt, non nullam illis & consolationem & fiduciam affert propriae conscientiae puritas*. Et rursus: *Quando igitur isthaec operum fiducia locum non habet, nisi totam prius animi fiduciam in misericordiam Dei rejeceris, non debet illi videri contraria, unde pendet*. Chamierus de Operum merito, tom 3. l. 14. cap. 5. n. 7. *Si* (Pag 162.) *pro meritis opera nominasset* (Bellarminus,) *possemus concedere, ex operibus nasci confidentiam fidelibus, quae tota constituatur in misericordia divina: nimirum quia sanctitas vitae sit effectus inhabitantis gratiae, ac proinde ejusdem testimonium non leve, ideoque non nullus ad spem salutis gradus*. Pareus idem tradit ad hunc Bellarmini locum p. 1321. 1322. caeteriqve omnes Protestantes.

An vero, licet summa ac praecipua fiducia salutis in sola Dei misericordia & Christi meritis collocanda sit, de quo dubitare nefas est, spem tamen nonnullam etiam in bonis operibus, tanquam in mediis ad salutem necessariis, & illius aliquo modo causis, licet non proprie meritoriiis, cum Dei gratia fideles sub Deo sine peccato reponere possint, *inutiliter inter partes con-*

T

ten.

renditur. Certe licet totis viribus studendum sit operibus bonis, *quam minimum* tamen fiducia in illis collocandum esse, semper censuerunt viri omnium seculorum doctissimi juxta ac sanctissimi. Atque hoc sufficit.

Vnde & Bellarminus, qui sententiam hac de re affirmantem defendit propositione secunda, propositione tamen tertia p. 404. ingenue sic loquitur: *Propter incertitudinem* (intellige semper incertitudinem fidei) *propriae justitiae, & periculum inanis gloriae, tutissimum est, fiduciam totam in sola Dei misericordia & benignitate reponere.* Quam propositionem fuisse deinde confirmat, plurimis argumentis ex scriptura gravissimis, publicis Ecclesiae precibus, & Patribus. Castigat quidem hanc Bellarmini propositionem, Vasquez in 1. 2. tom. 2. disp. 212. c. 7. n. 41. *Quod dicunt theologi allegari, propter incertitudinem propriae justificationis, fiduciam nostram in sola Dei benignitate collocandam esse, sano modo intelligendum est: non quidem ita, ut existimantes, non esse necessaria merita, nec in illis sperandum esse, nullam in illis spem collocemus, sed in sola Dei benignitate & munificentia, quae nullo nostro merito beare nos debeat, aut velit; hoc enim esset incidere in sententiam Calvini, & haereticorum: Sed ita, ut non habeamus fiduciam ex meritis jam factis, quasi securi de praemio, quin potius non curantes de illis, a sola Dei bonitate nova merita speremus, in quibus fiduciam constituamus perseverentiae, & adipiscendae beatitudinis. Securus igitur ne-*
qua-

quaquam est, spem collocare in meritis; rectum tam-
 en consilium est, non sperare ex meritis factis.
 Haec ille, sed male: Tutissimum enim est, ut in-
 quit Bellarminus, in nullis omnino meritis vel bo-
 nis operibus, sive haecenus factis sive porro facien-
 dis, sed in una Dei misericordia & Christi meritis fi-
 duciam omnem salutis collocare. (Pag. 190.)

Thom. Stapletonus de Justificat. lib. 10. cap. ult.
 Nemo, inquit, catholicus recte institutus, in suis me-
 ritis confidit, vel quia supervenientibus peccatis im-
 pediiri possunt quaecunque merita, vel quia nemini
 satis constat de suis meritis, vel denique quia videri
 hoc modo posset in se, non in domino gloriari. Ha-
 rum trium causarum prima a Bellarmino in sua
 propositione omissa est. Sed ab utroque omis-
 sa & alia causa, cujus in primis meminisse debue-
 runt, haec scilicet, etiam propter peccata, quae ju-
 stitiam nostram quotidie comitantur ex humana in-
 firmitate, quorum venia humillime ac suppli-
 cissime a Deo propter Christum postulanda, &
 recte vita aeterna humiliter & non confidenter
 quaerenda est, ut recte dicit ibidem Stapleto-
 nus ex Bernhardo, inter cujus flores haec salu-
 berrima legitur sententia: *Vitam etiam aeter-
 nam fortassis aliqui non similiter quaerunt, sed
 tanquam in suorum confidentia meritorum. Oratio,
 quae pro vita aeterna fit, circa beneplacitum Dei
 intenta fit, & in omni humilitate praesumens de sola
 miseratione divina. Vnde & ipse Stapletonus
 paulo ante: Quia primum, & potissimum meriti
 fundamentum est gratia Christi, adiutorium, in-*
 T 2 *quam,*

quam, gratiae, qua in singulis actibus ad bene operandum divinitus adjuvamus, propterea & scripturae & Patres diligentissime docuerunt, in solo Deo ac Christo ejus, non nobis ipsis, non in iustitia propria, non in meritis nostris esse confidendum

A. Vega in opusculo de Meritis. in generali q. 4. p. 857. Et quamquam multa faciunt homines iusti meritoria opera beatitudinis, verissime tamen dicitur, non oportere quoniam in suis meritis fiduciam adipiscendae beatitudinis collocare. Et hoc quidem, ne cuiquam dubium sit, possumus tripliciter persuadere, &c. Lege autorem. Paulo tamen post, p. 858. ita inquit: *Quamquam autem ista verissima sunt, si quis tamen, fiduciam piorum modestam & humilem minime damnandam censens, non excludat merita Christi aut gratiam divinam, a quibus illa opera sua habent totum suum valorem & acceptationem, sed intelligat, se in suis meritis fidere,* Pag. 191.) quatenus meritis Christi & gratiae Dei innituntur, verbo quatenus non tam nostra merita seu opera sunt, quam Dei ipsius dona.

Hosius Confess. petricov. tom. 2. cap. 13. pag. 65. *Quamvis exempla sanctorum commemorare liceat, qui, cum jam essent morti proximi, non omnino suis operibus diffidere visi sunt, ut Ezechias Esa 38. 3. & Paulus 2. Tim. 4. 7. 8. Sed quorum quemque reperire licet, his praesertim temporibus, quibus abundavit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transegerit, ut peraeque confidenter, ut isti, loqui possit, ex diversorio corporis*

vis

ris hujus aeternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutius fuerit, ut cum sancto Job. c. 9. 28. * vereamur omnia opera nostra, cum non sine causa videamus, in ecclesia catholica semper observatum, ut, qui morti jam sint proximi, diligenter admoneantur, etiam simulacro Christi crucifixi ante oculos posito, quo propriae justitiae diffisi, in una Christi justitia spem suam & fiduciam omnem habeant collocatam, illam Patri caelesti representent, illi uni innituntur. Idem Hofius in Confutatione Proleg. Brentii l. 5. p. 394. Non gloriamur de meritis nostris, non habemus in illis fiduciam nostram collocatam; de hoc solo gloriamur, in hoc solo confidimus, quod membra sumus illius corporis, quod pro nobis mortuum abunde pro peccatis totius mundi satisfecit. Quamobrem si merita a nobis requiris, Domine, ecce proferimus tibi merita corporis tui, quod cum de nostro sit, nostra sunt & illius merita: proferimus tibi meritum passionis tuae. Haec sunt merita nostra, quae tu, clementissime Domine, nobiscum pro immensa benignitate tua communicare dignatus es; secundum haec merita abs te judicari postulamus; iis meritis freti coram tribunali tuo nos intrepide sistimus. Haec merita interponimus inter nos & inter judicium tuum; aliter iudicio tecum contendere nolumus, de quo solenniter protestamur.

M. Eifengrenius de Ecclesia cap. 5. p. 93. Summam doctrinae catholicae de merito Christi

T 3

ex-

* Vereamur omnia opera nostra] Vt reddit vulgatus.

exponens, sic loquitur: *Iterum atque iterum diserte & palam pronuncio, doctrinam Ecclesiae catholicae non aliam fuisse, quam nunc a nobis dictum est; nimirum quaerere* Pag. 192.) *nos remissionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, & regni coelestis haereditatem in solo passionis & mortis Christi merito: praeserim vero quando eo devenit, ut hinc migrandum sit, multis in locis memoratae scholae doctores expresse scripserunt, ejusmodi hominem in extremo spiritu constitutum, ad solum Christi meritum confugere debere, atque in illud spem & fiduciam omnem collocare; quod vel ex solo Gersono perspicuum esse potest, (de Mendicitate spirituali, parte 2.) qui cum a daemonibus ad desperationem sollicitaretur, respondit: Non opus est, ut mihi mea peccata commemoretis, inferentes hinc, me coelestibus praemiis esse penitus indignum; id enim scio. Sed scio, quod pius ille meus pater, Jesus Christus, meum debitum solvit, & mea omnia, quoties cunque mihi displicuerunt, deleuit peccata, mihiq; suo pretiosissimo sanguine coeleste regnum lucrificavit, & emit; & hoc titulo, & nullo alio possessionem hujus regni praeestolor, caelestiumque bonorum retributionem peto sub titulo & in spe gloriosi mei redemptoris Jesu Christi. Haec quidem, inquit, Gerson de sua duntaxat persona pronunciavit. Verum Anselmus, archiepiscopus cantuariensis, qui ante Gersonem vixit, interrogationes quasdam conscripsit, infirmis in extremis constitutis proponendas, ubi sane satis evidenter de-*cla-

clarat, quem in scopum ducenda sit ipsorum fiducia; nempe non in aliud quicquam, quam in mortem, in passionem & meritum Christi. Inter has interrogationes agonizantibus proponendas, haec est postrema: Credis, te non posse salvari, nisi per mortem Christi? Respondet infirmus: Etiam. Tum illi dicitur: Age ergo, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue, in nulla alia re fiduciam habe, huic morti te totum committe. Legantur reliqua, quae brevitate studio omitto, in hoc autore. Apud Caspandum in appendice ad opuscul. Joh. Rossensis de Fiducia & misericordia Dei edit. colon. A. 1556. haec reperiuntur verba: Formula illa infirmos jam animam agentes interrogandi, in bibliothecis passim obvia, quae & separatim Anselmo cantuariensi inscribitur, & parti Epistolarum inserta reperitur, &c. Vide & Casparum Vlenbergium in Causis, causa 14. edit. colon. A. 1589. aliosque romanae partis. (Pag. 193.) Lege & Chemnitii Exam. parte 1. de Justificatione, p. 143. edit. genev. 1614. & Jac. Vsserium, nunc archiepiscopum armachanum, in Responsione ad Jesuit. hibern. de Meritis 113. aliosque plurimos Protestantes.

In ordine baptizandi cum modo visitandi, edit. venet. A. 1575. haec habentur verba: Credis, non propriis meritis, sed passionis Domini nostri J. Christi virtute & morte ad gloriam pervenire? Credis, quod Dominus noster J. Christus pro nostra salute mortuus sit, & quod ex propriis

priis meritis vel alio modo, nullus possit salvari, nisi in merito passionis ejus? *Non erit desperandum vel dubitandum de salute illius, qui supra positas positiones corde crediderit, & ore confessus fuerit.* Hæc quidem verba pontificii censores in suis indicibus expurgatoriis expungi jusserunt, sed fide pessima. Verba enim sunt verissima & consolationis plenissima, præsertim hominibus de vita migraturis. Florentius Volufenus, scotus, catholico-romanus, de Animi tranquillitate, Lugd. 1543. p. 366. *Fieri potest, inquit, ut divina bonitas, quia divina, hæc. immensa est, etiam imperfecta illa nostra officia, cujusmodi esse omnia dixi, boni consulat, meriti loco habeat, & laude ac præmio digna judicet.* Verum mihi aegre licere arbitror, statuere aliquod meum ulla in re meritum; quandoquidem ab eo, cujus imperium detrectare nefas est, jubemur, cum fecerimus omnia, quæ officii nostri sunt, fateri, nos servos esse inutiles: neque profecto ille voluit, ut aliud in lingua, aliud in animo haberemus, & fucata quadam uteremur modestia. Deponenda est ergo, quæ ex operibus, aut rebus nostris gestis, quamlibet præclaris, nascitur fiducia: nos totos in Deum conjiciamus, ille nobis sit sacra anchora; una illius bonitate atque misericordia nitamur, nos totos in illius fidem ac clientelam conferamus; neque sic salutis nostræ laudem dividamus, ut partem alteram Deo permittamus, alteram nobis vindicemus. Quod cum nefarie fiat, quid sentiendum est de iis, qui merita sua jactare, atque venditare, tanquam ipsis superessent, non verecundantur?

Innu-

Innumera alia virorum doctissimorum veterum & recentiorum testimonia huic sententiae firmandae adduci possent. Sed in re tam aperta atque omnium fidelium experientia comprobata, nihil est necesse diutius morari. Pag. 194.)

Hoc faciunt, inquit A. Rivetus Summae contr. vers. tract. 4. q. 12. p. 435. *opera bona, non tanquam causae & fundamenta fiduciae nostrae*, (intellige, non tanquam causae principales aut proprie meritoriae) *sed tanquam argumenta, indicia, & testimonia virtutis Spiritus sancti in nobis, tanquam fidei effectus*, (adde, & tanquam salutis consequendae etiam causae aliquae, licet secundariae,) *ut de misericordia Dei erga nos confidamus, sed non ob dignitatem operum*. Sic quaestio de fiducia aliqua in bonis operibus facile tollitur, aut saltem minuitur. Vide Erasmi. tom. 9. contra theol. parisi. tit. 17. de Fiducia bonorum operum & meritorum, p. 718. & lege eundem p. 744. 750.

Licere bene operari intuitu mercedis aeternae, nunquam negarunt Protestantes, etiam rigidiores, ac proinde Patres Concilii trident. sess. 6. cap. 11. & can. 31. ac Bellarminus caeterique Romanenses, qui contrarium illis impingunt dogma, manifestam faciunt injuriam. Hoc tantum negant Protestantes, licere bene operari intuitu vitae aeternae, *tanquam mercedis, pro meritis, proprie sic dictis, sive ex condigno nobis debitae*: affirmant etiam, non tantum, nec praecipue intuitu mercedis aeternae bene operandum.

esse, quando hoc non tam filios deceat, quam mercenarios, a quibus citra mercedis spem nihil impetres; sed primum quidem propter gloriam Dei, deinde etiam propter mercedem vitae aeternae bene operantibus ex immensa Dei propter Christi merita benignitate promissam. Quod ipsum docent etiam Romanenses omnes. Tam operosa ergo rei minime controversae probatione ex scripturis, Patribus, &c. facile supersedere potuisset Bellarm. c. 8. Sed, proh dolor, plerique theologi, qui hodie controversa fidei dogmata tractant, studio partium adeo misere ducuntur, & tantum non (quod gemens dico) dementantur, ut nihil fere ab illis, quos in plurimis non tam adversarios habent, quam faciunt & fingunt, recte dictum esse velint. Quam timide enim loqui cogitur Bellarminus, quando c. 8. ait, Calvinum l. 3. Institut. c. 16. §. 3. *negare videri, operandum esse intuitu mercedis, &* quoniam negare non potuit, scripturas interdum hortari homines ad bonum spe mercedis, *addere, saltem non esse a tali exhortatione ducendum exordium!* (Pag. 195.) Sed videantur ipsa ex Calvino citata loca, atque alia etiam, quae ex aliis allegari solent a Romanensibus, & ut dixi, manifestam illis injuriam fieri, luce clarius apparebit.

Certe Protestantes omnes, si recte & candidè illorum dicta, in speciem forte durius aliquando sonantia, accipiantur, agnoscunt, quod, etsi in bene operando praecipue Deum ejusque glo-

gloriam, tanquam ultimum finem, spectare debeamus, quia tamen subordinata non pugnant, & nostra salus cum Dei gloria arctissime conjuncta est, idcirco, ad excitandum socordiam nostram, omnino licitum sit, etiam mercedem promissam, (1) *ut finem secundarium*, qui propter Deum ejusque gloriam expetatur, semper ob oculos habere; sic tamen, *ne servilis & mercenaria fiat nostra erga Deum obedientia*, sed ut Deum inprimis propter se ipsum, non propter nostrum aliquod commodum, sincere semper diligamus, amore scilicet amicitiae, (2) *non amore concupiscentiae*, uti vulgo vocant, quemadmodum recte Vorstius in Antibellarm. p. 642. illud Bernardi lib. de Diligendo Deo recte intellectum sibi probari profitetur: *Non sine praemio diligitur Deus, etsi absque praemii intuitu* (i. e. quamvis nullum promitteretur praemium) *diligendus sit. Vacua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est.*

Quin non tantum servile aut mercenarium non esse, aeterni praemii aut mercedis coelestis intuitu bene operari, existimant Protestantes; sed nec servile esse, *comminationibus*, aeternae mortis respectu, ad bene agendum moveri. Immo, quod majus est, ne quidem *promissis hujus vitae* incitari ad bona opera, servile aut sordidum esse, si tantum moveamur eam ipsam ob causam, quia gratiose a Deo promissiones istiusmodi bene

(1) *Ut finem secundarium*] Bellarm. l. 5. de Justif. c. 7. 8.

(2) *Non amore concupiscentiae*] Bellarm. l. 5. c. 9.

ne operantibus factae sunt. Quo enim argumento utitur Deus in scripturis passim ad movendum & persuadendum, eodem moveri nos, non est servile aut mercenarium. *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitae, quae nunc est, & futurae.* 1. Tim. 4. 8. Vide, ut alios innumeros Protestantibus silentio praetereamus, (Pag. 196.) Bucerum in 2. ad Rom. pag. 102. 103. Joh. Davernantium in cap. 1. ad Coloss. v. 5. pag. 42. 43. & Remonstrantes in Apologia cap. II. pag. 126. fuisse hac de re differentes. Alstedius Theol. polemicae parte 4. controvers. 15. sic loquitur: *Cum nulla sint nostra merita proprie dicta, in iis nulla potest poni fiducia. Alias fiduciam possumus ponere in operibus, quatenus testimonia sunt electionis & fidei infallibilia. Ita enim bona conscientia ex iis oritur.* Et controvers. 16. *In bene operando praecipue debemus spectare Deum, ejusque gloriam, tanquam finem ultimum.* Col. 3. 17. & secundario nostram salutem. Vide autorem, quaedam magis, quaedam minus commode pronunciantem.

CAP. III.

De meriti vitae aeternae vere ac proprie dicti conditionibus.

DE proluxa hac Bellarmini disputatione, Quae sint & quot conditiones, ut aliquod opus dici possit vere ac proprie meritum felicitatis aeternae, paucis haec monu-

monuisse sufficiat. I. Protestantes nullum tale in operibus nostris agnoscunt meritum, ac proinde de hac disputationis bellarminianae parte minus solliciti sunt. II. Neque etiam conditiones illae septem a Bellarmino commemoratae, ut 1. *meritum sit opus bonum*, 2. *fiat in obsequium Dei*, 3. *fiat a viatore*, 4. *opus sit liberum*, 5. *fiat ab amico & grato Deo*, 6. *intercedat promissio*, 7. *ex charitatis virtute procedat*, ad verum & proprie dictum meritum vitae aeternae constituendum *sufficiunt*; * aliae enim praeter has requiruntur conditiones, ut opera justorum proprie vitam aeternam mereri possint, (Pag. 197.) uti recte docent Protestantes, scilicet (1.) *Vt opera nostra sint undequaque perfecta*, non tantum ratione partium, nempe ut nihil unquam faciendum omittamus, nec omitendum committamus, sed etiam graduum ratione. Atqui etiam cum facimus facienda, semper tamen abest illa charitatis perfectio, quam legis *Christi* requirit, ut recte Vossius docet disp. de Bonis operibus eorumque meritis; frequentissime etiam illa, quae juxta mensuram donationis Christi hic conceditur, ac pro statu viae renatis possibilis est. (2.) *Vt, quod praestamus, indebitum sit.* (3.) *Vt opus plane vel inprimis nostrum sit*, non ejus, a quo mercedem expectamus. (4.) *Opus est etiam proportionem & aequalitatem inter opera ac mercedem.* Hae conditiones si desint, vel earum una, certe opera hominum mortalium & peccatorum,

* Aliae enim] Walenb, t. 2, § 60. qyan-

quantumvis regeneratorum, nihil meriti proprie dicti, quoad vitae aeternae adeptionem, habere possunt apud Deum. III. De tribus solum e septem illis conditionibus inter Romanenses convenire, de caeteris vero dissentire, Bellarminus ipse ingenue confitetur initio cap. 10. *Libertatem enim arbitrii ad merendum non esse nostram, contra communem theologorum sententiam, ex Joh. Pici Apologia q. 8. sensisse Rob. Holcotum, refert Bellarm. ibidem, sect. Omisissis igitur, Sententia haec, si modo Holcoti sententia fuit, quae de re non disputo, nec scripturis, nec Patribus, nec rectae rationi satis consentanea est, ut recte demonstrat Bellarm. & libenter concedunt multi doctissimi Protestantes, qui tamen ab omni merito proprie dicto vitae aeternae asserendo abhorrent. Sed disquisitio haec alterius est loci, cum spectet ad controversiam de libero arbitrio, tantopere hoc seculo cum inter Romanenses, tum etiam inter Protestantes ipsos agitatam; ac proinde in praesentia missam facimus.*

Ad meritum vitae aeternae non requiri, ut in statu gratiae & adoptionis filiorum fiat, censuit Michael Baius, theologus Iovaniensis. Vide Bellarm. c. 12. & 13. qui tamen eum non nominat. Sed ejus hac de re, ut & de aliis quibusdam, sententia damnata fuit, per bullam Pii V. pontificis, a Gregorio XIII renovatam. Deinde ad meritum vitae aeternae promissionem Dei sive pactum liberale atque gratuitum, requiri, negavit
idem

ide
n
Pag
&
llu
6.
nie
tus
rim
ser
sur
ali
qu
nif
spe
tur
duc
cor
ren
Vi
dia
jud
qui
fed
ista
zio
pul
non
que
dit
erro

idem Baius, (vide Bellarm. c. 14.) atqve cum eo multi alii theologi romanenses, ut mox dicemus. Pag. 198.) De Michaeli Baio jam bis nominato, & de censura Pii V. & Greg. XIII. aliquarum illius assertionum, audi Suarez. de Gratia, Proleg. 6. c. 2. *Fuit nostris temporibus, inquit ille, in lovaniensi academia doctor quidam catholicus & eruditus, cujus nomen cum Pontifices silentio praeterierint, libenter tacerem, nisi jam ex aliorum libris & scriptis esset notissimum, scil. Mich. Baius. Ille igitur in aliquibus libris, quos de charitate & rebus aliis scripsit, varios articulos seu assertiones posuit, in quibus nunc ad pelagianismum, nunc ad lutheranismum, & calvinismum inclinat. Cumque esset spectatae probitatis & doctrinae, ut in bulla dicitur, potuit auctoritate sua plures in suam sententiam ducere, & academiam illam catholicam & insignem corrumpere aut perturbare. Cui malo ut occurrerent dicti Pontifices, hanc bullam ediderunt, &c. Vide bullam ipsam apud hunc auctorem immediate post subjectam, & n. 11. & 12. censuram ac judicium theologicum cujusdam jesuitae de quibusdam (perperam, ut affirmat jesuita ille, sed negat Suarez) interpretantibus bullam istam. Censuram vero hujus jesuitae a Suarezio non nominati, lege, lector benevole, in opusculis Vasquesii, qui Michaelis Baii sententias nonnullas ab ipso non intentas iniquissime torqueri, contra alios Romanenses acriter contendit; licet ipse cum Baio nonnunquam graviter erraret.*

Bo.

Bonum opus meritorium esse posse vitae aeternae, nisi ex charitate procedat, quis sanae mentis dixerit? Gulielmus altisiodorensis nihil aliud censuit, teste Bellarm. ipso cap. 15. quam meritum prius & principalius a fide, quam a charitate, pendere. *Quae sententia*, inquit Bellarminus, *non parum favere videtur erroribus hujus temporis haereticorum.* Fallitur igitur hic doctissimus Vossius, quando disputatione de Meritis bonorum operum thesi. 4. circa finem affirmat, opinionem Gul. altisiodorensis fuisse, non opus esse, ut opus vitae aeternae meritorium ex charitate proficiscatur. An vero *opus bonum seu meritorium salutis*, ut loquuntur Patres, *prius & principalius a fide, quam a charitate pendeat*, saepius supra dictum. Caeteris omissis, ad sequentia pergamus.

Pag. 199.) CAPUT IV.

An opera bona justorum, meritoria sint vitae aeternae, ex condigno?

A capite 16. usque ad finem libri.

Protestantibus maxime probatur sententia illorum romanae partis, qui in hac quaestione censent non esse utendum his vocibus *de condigno & de congruo*, inquit Bellarminus cap. 16. Sed absolute dicendum, opera bona justorum esse meritoria vitae aeternae ex gratia Dei. Locum in-

integrum Thomae Waldensis in hanc sententiam tom. 3. de Sacramentalibus c. 7. quia insignis est, & paucula quaedam tantum ex illo communiter a Protestantibus ipsis citari solent, huc adscribere minime piget: *Quantum mea sapit modicitas, haec ipsa determinatio scripturarum, quam sic ex apostolo & psalmista annotant S. patres, congruentius jungeretur locutionibus de meritis hominum, quam absolute diceretur, quod homo ex meritis est dignus regno caelorum, aut hac gratia vel illa gloria: quamvis quidam Scholastici invenerunt ad hoc dicendum terminos de condigno & congruo. At Chrysostomus dicit? Quid dignum facimus in hoc seculo, ut participes Domini nostri in regnis caelestibus fieri mereamur? Ideo iuste dicit apostolus: Existimo, quod non sint condignae passionnes hujus temporis, ad futuram gloriam. Reputo igitur sanio rem theologum, fideiorem catholicum, & scripturis sanctis magis concordem, qui tale meritum simpliciter abnegat, & cum modificatione apostoli & scripturarum concedit, quia simpliciter quis non meretur regnum caelorum, sed ex gratia Dei, aut voluntate largitoris. Sic enim dicit apostolus: Non quod sufficientes simus. Et paulo post: Meritorum nostrorum in articulo minime Deus attendit sive rationem congrui, vel condigni, sed gratiam suam, aut voluntatem suam, aut misericordiam suam. Haec ille, quem A. Vega opusc. de Meritis in generali q. 4. uberrimum appellat fontem, ex quo hauserunt bonam partem pene omnes, qui lutheranam sectam propugnarunt.*

Pag. 200.) Qvibusdam tamen Protestantibus, aliisque viris moderatis & pacis ecclesiae amantibus, non omnino improbatur sententia, etiam eorum Romanensium, qvi meritum de condigno proprie sumptum simpliciter rejicientes, admittunt tamen in bonis iustorum operibus *meritum aliquod, sed improprie dictum*, meritum scil. congrui; sed non, ut vulgo Scholastici illud meritum intelligunt. Inter Romanenses videantur Gregorius arimin. in 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 2. Durandus in 1. dist. 17. q. 2. & in 2. dist. 17. q. 2. & in 3. dist. 18. q. 2. * Marsilius in 2. q. 18. art. 3. Burgenfis in additionibus super Psal. 35. & Jo. Eckius in Centuriis de praedestinatione. Vide Bellarm. c. 16. Vegam opusc. de Meritis ex condigno q. 5. aliosque plurimos. Hanc sententiam phrasi tantum discrepare a priore, recte affirmat Pareus ad cap. 16. hujus libri Bellarmini: Nam licet concedant meritum congrui, quod non nisi late loquendo meritum appellatur, meritum tamen condigni, de quo solo revera controvertitur, negant; sicut fatetur Bellarm. §. *Alii volunt*. Bucerus in Actis colloq. ratib. 2. pag. 568. ait: *Congrui quidem meritum in iustificatorum operibus inest: Congruit enim cuique creaturae & operi Dei id, quod Deus omnium conditor ipse cuique rei & operi suo deputat. Cum jam amantissimus nostri & benignissimus Pater decreverit, nostra bona opera, quae in nobis tamen ipse efficit,*

* Marsilius J Ab Ingen. academiae heidelbergensis doctor & primus rector, qvi vixit seculo 14.

efficit, propter filium suum tam liberaliter remunerare, hinc certe decet jam illa opera, & eos, qui ea fecerunt, atque congruum eis est, ut id ipsis Deus praestet, quod eis non minus iuste, quam benigne est pollicitus. And. Fricius lib. 4. de Ecclesia cap. 12. hac ipsa de re disputans contra eos, qui meritum de condigno mordicus defendunt, inquit: *Multa in theologia disceptatrice, de ejusmodi condignitate disputantur. Verum qui de hoc apposite ad usum conscientiarum disserunt, meriti congrui mentionem fecerunt, condigni non fecerunt.* Pighius vocat meritum ex congruo, quod non ex se, sed ex Dei gratia, aliqua dignitate aestimatur. Erasmus etiam dicit, meritum congruum cum gratia non pugnare, quemadmodum nec merces, nec debitum cum eadem pugnat: praesertim si referas ad Dei promissionem. p. 276. Et rursus tract. 3. de Meritis nostrorum operum pag. 649. *Omne meritum fidei est; quod tamen non ex se, sed ex Dei misericordia meriti in loco habetur.* Pag. 201.) Cumque hoc Dei dignatione fidelibus contingat, non merito condignitas detrahatur de operibus illorum: congruentia quaedam tribuitur illis: Congruum enim esse videtur, liberalem aliquid dare, quod, qui accipit, ex condigno non meruit.

Communem autem sententiam theologorum admittere simpliciter meritum de condigno, eandemque verissimam esse, affirmat quidem Bellarm. cap. 16. sect. *Communis sententia*, sed hic multa, studiose lector, observatu digna occurrunt.

In Concil. trident. sess. 6. can. 32. absque omni mentione meriti vel de congruo, vel de condigno, hoc tantum dicitur: *Si quis dixerit, justificati hominis opera bona non vere mereri vitam aeternam, anathema sit.* Ubi tamen si per *vere mereri* intelligunt Patres illi proprie & exacte loquendo mereri, meritum condigni necesse est admittant. Neque enim ullum est, si proprie & exacte loqui velimus, meritum, nisi meritum condigni; meritum enim, quod appellatur *congruum*, est meritum diminutum & improprium, & titulo tenus, non re ipsa. Sed Patres ii non ignari acerrimarum, quae in scholis agitantur, contentionum & digladiationum de merito condigni, illiusque ratione & fundamento, more suo, hac de re, ut & de plurimis aliis, generaliter tantum & ambigue loqui, maximè etutum & commodum esse censuerunt.

Cornel. Schultingius, theol. coloniensis, Variarum lectionum & animadversionum in Calvini Institut. lib. 3. sic scribit: *Quod ad meritum condigni attinet, aboleri sinimus, aut certe scholis remittimus, ut sine quo subsistere potest orthodoxae fidei veritas; cum nec ipse persuaderi potuerit Origenes, ullum esse opus nostrum, quod ex debito Dei remunerationem deprecatur, neque etiam hoc ipsum, quod sumus, quod agere, quod cogitare, quod proloqui possumus, nisi ex Dei dono ac largitione sit. Nec etiam existimavit apostolus, condignas passiones esse eorum, qui Christo incorporati sunt, ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.* Jesu.

Jesuita anglus S. R. in responsione ad librum Th. Belli, cui titulus, *Ruina Papatus*, p. 220. 224. & 231. affirmat, Bellum manifeste Romanensibus injurium esse, quando illis impingit, quod *deside certum esse* existiment, atque in *Concil. trid. definitum*, bona justorum opera vitae aeternae ex condigno meritoria esse. (Pag. 202.) *Nihil enim tale*, inquit, *Concilium definiuit*, & *qui meritum illud tenent*, non pro fidei dogmate, sed pro opinione solum habent. Vide etiam, si libet, ejusdem Belli Catholicum, ut nuncupat, *Triumphum* hoc ipso de argumento c. 9. p. 274. 275. Quocirca Bellarminus ipse *communem* tantum appellat *theologorum sententiam*, fidei autem dogma esse, aut a Concilio trident. (quod alioqui haud pauca nimis temere definit, quae melius indecisa & indefinita mansissent) definitum, non audet dicere.

Sed *communem esse theologorum sententiam*, quod bona opera ex condigno & proprie loquendo mereantur, quemadmodum affirmat, Bellarminus, ex praedictis falsum esse, abunde patet. Quo tamen dilucidius adhuc pateat, audi porro alios romanae partis theologos. Stephanus Brulifer (quem & Hosius in Confessione citat) c. 53. in 2. dist. 27. q. 6. *Nullus purus viator, quantumcumque purus & perfectus sit, potest mereri caelestem gloriam de condigno, sed, si meretur, tantum meretur illam de congruo*. Et opinio ista est valde devota, & fulcitur multis auctoritatibus. Pighius de Lib. arbit. l. 5. f. 81. *Leve*

hoc & momentaneum, (ut inquit apostolus 2. Cor. 4. 17.) operatur aeternum gloriae pondus. Nulla ergo hujus ad illud condignitas, nulla comparatio. Operatur nihilominus hoc illud, operatur, inquam, merendo; neque enim alium, quo ipsum operetur, modum imaginari est: merendo, inquam, non quidem de condigno, sed de congruo. Qui meriti modus, uni nihilominus retribuentis benignitati liberalitatisque innititur, ac gratiae. Videatur Clichtovaeus in Can. missae ad verba, Intra quorum nos consortium non aestimator meriti, sed veniae, quaesumus, largitor admitte. Elucidatorii ecclesiast. pag. 140. Et ad verba hymni ecclesiastici de S. Michaelē, Paradisoredde tuo nos sola clementia, pag. 69. Quamvis idem alibi longe aliud doceat, ut affirmat Vasquez in 1. 2. tom. 2. disp. 214. cap. 4. Quid? quod Scholastici omnes pene (inquit Cassander ep. 19. ad Jo. Molinaeum) dignitatem, aequalitatem, & commensurationem meriti & praemii, non in re ipsa & intrinseca bonitate actus, sed in divina acceptatione, pactione, & ordinatione constituunt.

Pag. 203.) Quamvis autem nonnulli sint, qui hic aequalitatem quandam & justitiam ex divina pactione & conventionē statuunt, affirmantes, Deum homini, jure promissionis, ad reddendum praemium obligari; haec tamen ipsa obligatio principium habet gratuitum, neque ullam operibus intrinsecam virtutem addit, sed omne jus consequendi praemii in gratuita promissione consistit. Quocirca Vasquez ipse in 1. 2. parte 2. disp. 214. n. 1. 2. inquit, opera bona

ex se spectata, non habere condignitatem & rationem meriti, sed totam rationem meriti constare in promissione & pacto Dei. Sic affirmant, ait, Scotus, Gregor. arimin. Gabr. Biel, Occam, Alphonsus de Castro, Vega. Hi doctores revera negant meritum condignum operum, & totam vim meriti adscribunt solis operibus Christi. ibid. c. 5. n. 23. Rursus ibid. c. 1. n. 2. Contingere potest, ut, si veram causam & rationem meriti condigni non assignemus, verbis solum a Protestantibus dissidentes, re ipsa cum eis conveniamus, atque in eorum sententiam, velimus, nolimus, consentire cogamur: quod sane aliquibus Catholicis in hac controversia accidisse, non obscure inferius patebit. Nam defendentes veram rationem meriti condigni in operibus justorum, eorum dignitatem usque adeo extenuarunt, ut eam simpliciter negare videantur. Assertoribus huius sententiae a Vasque enumeratis, licet non paucis, plurimi alii adjungi possunt, non tantum veteres Scholastici, quod agnoscit Bellarm. c. 17. §. Alii contra, sed etiam recentiores scriptores non obscuri nominis, Vasque & Bellarmino non lecti. Clingius in L. C. Ferus in multis operum suorum locis, quorum quaedam proinde, expungi jubent rigidi illi romanae partis censores, Isidorus Clarius, Genebrardus in expos. Symboli athan. p. 99. aliique complures, quorum nomina in re tam certa & clara commemorare nihil necesse est.

Horum Romanensium sententia, omisso vel potius expuncto, & jure quidem meritoque

odioſo illo additamento *de condigno*, quod ad rei ſummam attinet, nihil a Proteſtantium ſaniorum ſententia differt, quicquid contra affirmet Bellarm. loco cit. §. *Diſtat.* Pag. 204.) Ut enim omittamus ſententiam rigidiorum Proteſtantium, qui opera *juſtorum non eſſe vita aeterna digna* contendunt, propter aliquam peccati maculam omnibus etiam rectiſſime factis adhaerentem, qua de re ſuperiori libro dictum; tamen in hoc cum Proteſtantibus omnibus theologi memorati conveniunt, quod *citra promiſſionem & acceptationem divinam opera noſtra nullam habere condigne meritoriam vitae aeternae dignitatem* arbitrentur, ut recte obſervat Vaſquez loco cit. cap. 5. n. 22. & 23. Porro, inquit, *doctores primae opinionis*, (jam ſcilicet recitatae,) bonis operibus *ſecundum ſe dignitatem vitae aeternae negantes*, totam dignitatem noſtrorum operum referunt in Dei favorem, & acceptationem propter Chriſti merita. *Quod quidem nihil aliud eſt, quam veram & perfectam rationem meriti, ſcilicet condigni, noſtris operibus denegare, & totam vim meriti ſolis Chriſti meritis adſcribere.* Bellarm. etiam ipſe conſiteri cogitur, ex theologorum praedictorum ſententia, *juſtorum opera, licet vere bona ſint, non eſſe tam excellentia, ut proportionem habeant cum vita aeterna, & ideo acceptari quidem a Deo, ad juſtitiam & dignam mercedem vitae aeternae, ſed ex pacto & promiſſione, non ex operum dignitate.*

Sententiam illam Proteſtantibus maxime in-
vilam,

visam, quam cum quibusdam aliis Romanensibus mordicus tuetur Vasquez cap. 4. & seq. aliquot, bona opera iustorum ex seipsis, absque ullo pacto aut acceptationis favore, condigne mereri vitam aeternam, rejiciunt & prolixè refellunt non tantum Protestantes omnes, sed multi etiam doctissimi Romanenses, ut Bellarminus, Suarez, aliiqve.

Sententiam Bellarmini aliorumqve quorundam, opera bona iustorum meritoria esse vitae aeternae ex condigno, ratione pacti & operis simul, solide refellunt & multi Romanenses, qui, ut dictum, opera bona habere dignitatem & rationem meriti ad vitam aeternam, sed ex ordinatione sive acceptatione Dei, non ex intrinseco operum valore, contendunt, ut Scotus cum suis sectatoribus, & Protestantes omnes. Sententiam Tapperi, Lindani, Hosii, aliorumqve, quos recenset Vasq. loco cit. cap. 2. opera nostra esse meritoria, ex dignitate intrinseca, quam habent a gratia ex promissione Dei, & ex meritis Christi, quibus quasi ornantur & tinguntur, (quam sententiam videtur amplecti etiam Gregorius de Valentia. Et huc spectat illud tritum inter Romanenses dictum, opera, quatenus tincta sunt sanguine Christi, mereri vitam aeternam) refellunt alii dissidentes theologi romanenses, ut de protestantibus nihil dicamus. Pag. 205.)

Ex quibus Romanensium dissensionibus in hac materia, clarissime apparet, cum in nomine solo meriti condigni consensus sit, in re autem ipsa multivaria dissensio; (quicquid enim extru-

it unus, destruit fere alter) non leve *signum* atque *argumentum* id esse *vanitatis* *hujus dogmatis*, & consensionem illam aliunde, quam ex vi manifestae veritatis, proficisci : plana enim & aperta veritas hujusmodi operosis distinctionibus & limitationibus opus non habet, ut intelligatur. Adde, quod inanes hae hominum otiosorum & infelicitur curiosorum disputationes non modo in scripturis & Patribus nihil fundamenti habeant, sed utrisque plane repugnent, & ad veram pietatem promovendam non solum nihil faciant, sed mirum, quantum eidem officiant. Innumera hujusmodi incommoda & prava cum rectae fidei tum verae pietati noxia & perniciose dogmata peperit ecclesiae Christi hic in occidente theologia scholastica sive disputatrix, foedissime a plerisque fere omnibus semper vitiata & corrupta.

Quod disputat Bellarminus c. 19. contra suorum gregalium quosdam, *Deum bona justorum opera ex mera liberalitate remunerare ultra vel supra condignum*, nae libentissime illi concedunt Protestantes; quin immo urgent omnes; etenim eo ipso meritum vitae aeternae de condigno validissime everti existimant. Responsio autem Bellarmini in fine cap. 18. §. *Respon.* miserum tantum subterfugium est. Quid vero de iis, quae Bellarm. disputat a cap. 20. usque ad finem libri, *Quaenam scilicet sint illa, quae cadunt sub meritum de condigno?* judicandum sit, ex praedictis facile cuivis intelligenti constat. De to-
ta au-

ta autem hac meriti disputatione, ut alios innumeros Protestantes silentio transeam, lege sis J. Vsserium, archiepiscopum nunc armachanum, contra jesuitam hibernum, Fr. Whiteum contra Fisherum jesuitam, J. Davenantium, episcop. sarisbur. disp. de Justitia actuali cap. 53. & seq. Adi etiam Theses theolog. Ger. Jo. Vossii de Meritis.

Sed quia tota haec lis de meritis multis theologis moderatis logomachia tantum videtur, (vide archiep. spalat. de Rep. Ecclesiastica l.7. c.7. n. 8. *Disidium*, inquit ille, *in verbis est, ubi de meritis certant partes*) pag.206.) certe non imus inficias, ut nec Protestantes doctiores & saniores, (1) si opinio meriti de condigno tollatur, quatenus scilicet bona justorum opera seu *merita*, ut Patres latini appellant, quia a Spiritu sancto proficiuntur, intrinsecum quendam valorem ac dignitatem mercedi aequivalentem habere asseruntur, & *quaratione duntaxat cum gratia Dei in vita aeterna donanda* (2) *conciliari non possunt*: & si dignitas sive condignitas operum (nihil enim refert, sive hoc, sive illo modo loquaris) omnis in Dei promissionem mere gratuitam, & illius gratiosam eorundem acceptationem transferatur, hanc controversiam inter viros moderatos facile non componi tantum, sed etiam omnino cessare posse. Sed senten-

(1) Si opinio meriti de condigno tollatur] Vide p.207.

(2) Conciliari non possunt] Aliter videtur Walenburchii tom. 2, p. 608.

sententiam aliorum multorum Romanorum, Jesuitarum imprimis, qui operum ipsorum bonorum *intrinsecam dignitatem*, etiam quatenus a gratia Spiritus sancti profluunt, adeo efferunt & extollunt, ut eis etiam ob illam (& non propter solam Dei promissionem & gratiosam aestimationem,) ex condigno, proprie loquendo, vitam aeternam deberi contendant, ex ecclesia explodendam censemus, ut quae scripturis & Patribus manifeste repugnat, immo quam etiam plurimi alii Romanenses, adeoque quotquot usquam gentium Christi nomen invocantes, tenuitatis suae sibi conscius sunt, toto pectore detestantur & avergantur. Hoc igitur novo dogmate profligato, priscam tantum Ecclesiae catholicae doctrinam hac in materia, ut & in aliis omnibus hodie obtinere & vigere cupimus, & ardentissimis votis optamus ac postulamus a Deo ter optimo maximo. *Deus proprie*, inquit Erasmus de Amabili ecclesiae concordia, *nulli debitor est, nisi forsitan ex gratuito promisso; quoniam & hoc ipsum, ut praestemus promissi conditionem, illius est munificentiae; non tamen rejiciendum est mercedis aut meriti vocabulum, quod Deus, quae in nobis aut per nos operatur, pro sua bonitate acceptat ac pensat.* Episcop. elienfis contra Bellarm. Apolog. c. 7. 165. *Reddi cuique secundum opera in iudicio fatemur, sed non ex pondere humani meriti, sed ex vi promissi divini: cujus promissi ex gratia fons quoque; qua gratia sua benignus servator mercedem plenam operi non pleno, mercedem*

cedem diariam operi horario repromissit, quod-
que ex gratia promissit, ex iustitia reddit, *iustus*
nequaquam futurus, nisi dictis maneret. Redde,
quae promissisti, cum ea, quae par est, humilitate
dicere possumus: (Pag. 207.) Redde, quod merui,
quod mihi ex merito debes, puto, non debemus.
Denique aliter (1) in Missa cardinalis loquitur, ali-
ter hic in Apologia. In Missa, ut non aestimator
meriti, sed veniae largitor: hic jam per *deus* po-
tius, ut non veniae largitor sit, sed aestimator
meriti, audacter postulat. Vide etiam Andr. Fri-
cium l. c. Quid? quod Bellarm. ipse c. 18. §. Ra-
tio negari non potest, concedere cogitur, aeternam
vitam & gloriam longe excellere actioni meritoriae,
& (quod ibidem) ad meritum condigni non
requiri absolutam aequalitatem inter meritum,
& praemium, secundum iustitiam distributivam,
sed sufficere aliqualem proportionem, affirmat. Vi-
de etiam cap. 17. §. Jam vero, ubi, quod dicit,
in opere ex gratia procedente esse tantum quandam
proportionem & aequalitatem ad praemium, (vitam
aeternam) vanum & frivolum est: eo ipso enim
meritum vitae aeternae condignum, proprie
sic loquendo, diserte destruit; quicquid ille
contra contendat: utpote ad quod constituen-
dum non sufficit quaedam proportio, sive pro-
portionalis qualitas, sed absoluta & perfecta ae-
qualitas, sive exacta proportio requiritur, ut
constat. Sufficiat ergo dicere, (2) esse meri-
tum

(1) In Missa] Vide supra, pag. 202.

(2) Esse meritum aliquod] Vide p. 296.